T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Psikoloji Anabilim Dalı

Psikoloji Bilim Dalı

FELSEFİ SAĞALTIM YAKLAŞIMLARININ GELİŞİMSEL VE ÖNLEYİCİ PSİKOLOJİ UYGULAMALARINDA KULLANILMASI

Yüksek Lisans Tezi

Füsun ORUÇ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Arzu SOMAY

İstanbul – 2024

TEZ TANITIM FORMU

Yazar Adı Soyadı : Füsun ORUÇ

Tezin Dili : Türkçe

Tezin Adı : Felsefi Sağaltım Yaklaşımlarının Gelişimsel Ve Önleyici Psikoloji Uygulamalarında Kullanılması

Enstitü : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı : Psikoloji

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Tezin Tarihi : 22.07.2024

Sayfa Sayısı : 202

Tez Danışmanları : Dr. Öğr. Üyesi Arzu SOMAY

Dizin Terimleri : Felsefi sağaltım, eğitim, danışmanlık, terapi

Türkçe Özet : Felsefi sağaltım, saf bir felsefe eğitimi olmayıp danışmanlık anlamında kişiye destek açısından ele alındığında, bu sağaltımın uygulanabilir ve test edilebilir yöntemlerinin oluşturulması önem arz etmektedir. Felsefi sağaltım yaklaşımı gelişimsel önleyici psikolojik hizmetler alanında kabul edilmeli ve standartları geliştirilmeli ve felsefi yöntemleri çeşitlendirmeye yönelik daha çok araştırma yapılmalıdır. Bu bağlamda bu tezin, alana kuramsal ve uygulama bağlamında ilk örnek ve öncü bir çalışma olması amaçlanmıştır.

Dağıtım Listesi :
1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

İmzası

Füsun ORUÇ

T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Psikoloji Anabilim Dalı

Psikoloji Bilim Dalı

FELSEFİ SAĞALTIM YAKLAŞIMLARININ GELİŞİMSEL VE ÖNLEYİCİ PSİKOLOJİ UYGULAMALARINDA KULLANILMASI

Yüksek Lisans Tezi

Füsun ORUÇ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Arzu SOMAY

İstanbul – 2024

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Füsun ORUÇ

…/…/2024

T.C.

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Füsün ORUÇ' un **"Felsefi Sağaltım Yaklaşımlarının Gelişimsel ve Önleyici Psikoloji Uygulamalarında Kullanılması"** adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Psikoloji Anabilim Dalı Psikoloji Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan _____

Dr. Öğr. Üyesi Aman Sado ELEMO

Üye _____

Dr. Öğr. Üyesi Arzu SOMAY

(Danışman)

Üye _____

Dr. Öğr. Üyesi Fatih BAL

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.... / .... / 2024

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

GİRİŞ: Bu tez çalışmasının konusu felsefi sağaltım yaklaşımının, gelişimsel ve önleyici psikolojik hizmetler alanı ile bütünleştirilmesi ile ilgilidir. Alan yazında, felsefenin hapsolduğu akademik alandan çıkıp insanın yaşamına katılmasıyla felsefi sağaltımın sağlanabileceği ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Carl Gustav Jung, birçok eserinde psikoterapiyi "felsefi doktorluk" olarak tanımlamış; felsefi bilgisi olmayan tıp doktorlarının psikoterapi uygulamaya uygun olmadıkları tezini savunmuştur.

Literatür çalışmalarından tartışmaya sunulan sorular neticesinde felsefi danışmanlık her ne kadar felsefenin dilini kullanıyor olsa da gelişimsel ve önleyici hizmetler alanında da var olabilmesi için psikoloji biliminin dili ile de bütünleşmesi önemli görülmüştür. Psikolojinin ise, insanlığın savaşa düşmeden önce barışın sağlanması için uygulamalarında felsefi sağaltım süreçlerine yer vermesi önerilmiştir. Bu çalışma ile sağlıklı gelecek için özellikle okullarda her iki disiplinin birlikte aktif olabilmesinin önemini ortaya çıkarmak hedeflenmektedir.

AMAÇ: Bütün bilimlere kaynaklık etmesi açısından, insana ve sorunlarına yaklaşımda temel disiplin olarak felsefenin yaklaşımlarına başvurmak, gelişimsel ve önleyici psikolojik uygulamalar bağlamında, insanının zihinsel, bedensel ve ruhsal bütünlüğünün korunmasında öncelikli bir ihtiyaç olarak ele alınmıştır. Bu anlamda kendi yolculuğunda bunalıma girmeden, hasta olmadan önce insanın kendisini tanımasına ve mutluluk için felsefi sağaltımla tanışmasına ve yaşamında bu öğretileri uygulamaya geçirmesine gereksinimi vardır. Araştırmanın amacı felsefi sağaltımın gelişimsel ve önleyici hizmetler bağlamında nasıl ele alınacağı sorusuna cevap bulmaktır.

Alt problemler:

1. Felsefi sağaltımla gelişimsel ve önleyici psikolojik hizmetler arasında bir ilişki var mıdır?
2. Felsefi sağaltım insanın yaşamında hangi aşamada var olmalıdır?
3. Okullarda çocuklar felsefi sağaltımla hangi kademede tanıştırılmalıdır? Ders olarak müfredatta olmalı mıdır?

YÖNTEM: Bu tez çalışmasında felsefi sağaltımla ilgili betimsel ve deneysel çalışmalar incelenmiş, sağaltım çalışmalarının ne amaçla ve nasıl kullanılmış olduğu örnekler verilerek açıklanmıştır. Gelişimsel ve önleyici psikolojik hizmetlerin ruh sağlığı alanındaki yeri araştırılmıştır. Özellikle okullardaki uygulamaların, literatür çalışmalarıyla değerlendirilip, kuramsal ve kavramsal çerçeve içerisinde felsefi sağaltımın düşünceden duygulara doğru yolculuğunda psikoloji biliminin içinde ne kadar var olduğu, sağaltımın nasıl mümkün olacağı niteliksel araştırma modeline göre

araştırılmıştır. Bu çerçevede alan yazından yararlanılmıştır; niteliksel araştırma modeli ile amaçlı örnekler oluşturma yaklaşımı ile belirlenmiş tipik yazınlar bir araya getirilmiştir. Felsefi sağaltımı ve danışmanlığı betimleyen tipik dokümanlardan oluşan örneklem üzerinde içerik analizi yapılmıştır. Felsefi sağaltımın gelişimsel ve psikolojik hizmetler alanında yapılan çalışmalara ne ölçüde katkısının olabileceği, yapılan araştırmalar doğrultusunda tartışmaya sunulmuştur.

TARTIŞMA VE SONUÇ Bu çalışmada insanın gelişim dönemleri göz önünde bulundurularak okullarda öğrencinin daha küçük yaşlardan felsefi sağaltımın özgürleştirici, eleştirel bakabilme, sorgulayıcı, muhakeme edebilme, çıkarımda bulunabilme özelliklerinden yararlanarak doğru düşünebilme gücünün temelinin atılabileceği yönünde bilgilere ulaşılmıştır. Felsefi sağaltım ile çocuklarda sağlıklı düşünme, yaşamın getirdiği zorluklarla mücadele etme, sağlıklı davranışsal stratejiler kullanma, etik değerler doğrultusunda toplumda yer edinme, insanlığa bir değer kazandırma becerilerini geliştirmek mümkündür. Bu alanda yapılan çalışmalar, felsefi sağaltımın yöntemleriyle donanmış insanın kendini gerçekleştirme yolunda karşısına çıkan engelleri nasıl aşacağına, zorluklara ve kayıplara uğrasa bile yeni bir ben yaratarak daha güçlü olabileceğine işaret etmektedir. Her türlü psikolojik ve sosyal sıkıntının düşünce hatalarından çıktığına vurgu yapıldığında, bir insan birçok felsefi sağaltım yaklaşımı sayesinde patoloji geliştirmekten korunabilir. Felsefi sağaltım okullara gelişim dönemi göz önüne alınarak okul öncesi kademeden başlayarak orta öğretim de dahil olmak üzere müfredata alınmalıdır. Gelişim dönemlerine uygun düşünme eğitimi, çocuklarla felsefe ve gençlerle felsefe ve sağaltım, zorunlu ders olarak verilmelidir. Okullarımızda psikolojik destek uygulamaları, bu yaklaşımlarla daha etkili ve işlevsel hale getirilmelidir. Böylece geleceğe daha sağlıklı düşünen bireyler yetiştirilmesi söz konusu olabilir. Her türlü derste kendini daha iyi değerlendiren, bilen ve gerçekleştiren nesiller geleceğe de olumlu biçimde yön verebileceklerdir. Yeni nesil insanlığın sağlığı ve huzuru için felsefi yaklaşımın eğitim sistemi ile bütünleştirilmesi değerli ve öncelikli görünmektedir**.**

Anahtar Kelimeler : Felsefi sağaltım, eğitim, danışmanlık, terapi

SUMMARY

INTRODUCTION: The subject of this thesis is about integrating the philosophical treatment approach with the field of developmental and preventive psychological services. In the literature, there are statements that philosophical treatment can be achieved by leaving the academic field where philosophy is confined and joining people's lives. Carl Gustav Jung defined psychotherapy as “philosophical medicine” in many of his works; he defended the thesis that medical professionals without philosophical knowledge are not suitable for practicing psychotherapy.

As a result of the questions presented for discussion from literature studies, although philosophical counseling uses the techniques and concepts of philosophy, it has been deemed important to integrate it with the understanding of psychological science in order to exist in the field of developmental and preventive services. It has been suggested that psychology should include philosophical treatment processes to ensure peace before the war within humanity. This study aims to reveal the importance of both disciplines being active together, especially in schools, for a healthy future.

OBJECTIVE: In terms of being the source of all sciences, applying the approaches of philosophy as the basic discipline in approaching humans and their problems has been considered as a priority need in the context of developmental and preventive psychological services, in protecting the mental, physical and spiritual integrity of humans. In this sense, before becoming depressed or sick in his own journey, a person needs to know himself, become acquainted with philosophical treatment for happiness, and put these teachings into practice in his life. The aim of the research is to find an answer to the question of how philosophical therapy can be handled in the context of developmental and preventive services.

Subproblems

Is there a relationship between philosophical treatment and developmental and preventive psychological services?

At what stage in a person's life should philosophical therapy exist?

At what level should children be introduced to philosophical therapy in schools? Should it be included in the curriculum as a course?

METHOD: In this thesis study, descriptive and experimental studies on philosophical therapy were examined, and the purpose and how the therapeutic studies were used were explained by giving examples. The place of developmental and

preventive psychological services in the field of mental health has been investigated. Especially the practices in schools were evaluated through literature studies, and the extent to which the science of psychology was involved in the journey of philosophical treatment from thoughts to emotions within the theoretical and conceptual framework, and how treatment would be possible were investigated according to the qualitative research model. In this context, literature was used; Typical literatures were brought together with the qualitative research model and the approach of creating purposeful examples. Content analysis was conducted on a sample of typical documents describing philosophical therapy and counseling. The extent to which philosophical therapy can contribute to studies in the field of developmental and psychological services has been discussed in line with the research conducted.

DISCUSSION AND CONCLUSION In this study, considering human development periods, information has been obtained that the foundation of the student's ability to think correctly can be laid at an early age by taking advantage of the liberating, critical looking, questioning, reasoning and inferring characteristics of philosophical treatment in schools. With philosophical treatment, it is possible to develop in children the skills of healthy thinking, coping with the difficulties of life, using healthy behavioral strategies, taking a place in society in line with ethical values, and adding value to humanity. Studies conducted in this field point out how a person, equipped with philosophical treatment methods, can overcome the obstacles he encounters on the path to self-realization and can become stronger by creating a new self, even if he suffers difficulties and losses. When it is emphasized that all kinds of psychological and social problems arise from thought errors, a person can be protected from developing pathology thanks to many philosophical treatment approaches. Philosophical therapy should be included in the curriculum of schools, starting from pre-school level and including secondary education, considering the developmental period. Thinking education appropriate to their developmental periods, philosophy with children, and philosophy and therapy with young people should be given as compulsory courses. Psychological support services in our schools should be made more effective and functional with these approaches. In this way, it is possible to raise individuals who think more healthily about the future. Generations that evaluate, know and realize themselves better in all kinds of subjects will be able to positively direct the future. Integrating the philosophical approach with the education system seems valuable and priority for the health and peace of the new generation of humanity.

Keywords : Philosophical treatment, education, counseling, therapy

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
SUMMARY ..... **iii**
İÇİNDEKİLER ..... **v**
KISALTMALAR ..... **ix**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **x**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xi**
ÖNSÖZ ..... **xii**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
ARAŞTIRMANIN ÖZELLİKLERİ

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi 4
1.2. Problem 5
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları 6
1.4. Varsayımlar 6
1.5. Yöntem ve Araştırma Modeli 6

İKİNCİ BÖLÜM
KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Felsefi Sağaltım 15
2.1.1. Felsefenin ve Felsefi Sağaltımın Tanımı 15
2.1.2. Felsefenin ve Felsefi Sağaltımın Tarihsel Gelişimi 17
2.1.2.1. Sokrates 19
2.1.2.2. Platon 21
2.1.2.3. Aristoteles 22
2.1.2.4. Stoacılar 23
2.1.2.4.1. Epiktetos 24
2.1.2.4.2. Seneca 25
2.1.2.4.3. Aurelius Antoninus 25
2.1.3. Yeni Çağ'da ve Yakın Çağ'da Felsefi Danışmanlık 26
2.1.3.1. Descartes 26
2.1.3.2. Hobbes 27

2.1.3.3. Hegel 27
2.1.3.4. Heidegger 28
2.1.3.5. Camus 28
2.1.3.6. Sartre 29
2.1.4. Felsefi Sağaltımın Konusu Amacı ve Yöntemi 29
2.1.4.1. Felsefi Sağaltımın Amacı 29
2.1.4.2. Felsefi Sağaltımın Yöntemi 33
2.1.4.3. Felsefi sağaltımda ilkeler 38
2.1.4.4. Felsefe Sağaltımında Temel Faaliyetler 39
2.1.4.5. Felsefi Danışmanın Alet Çantası 40
2.1.4.5.1. Sokratik Yöntem 40
2.1.4.5.2. Kartezyen Yöntemi 40
2.1.4.5.3. Fenomenolojik Yöntem 41
2.1.4.5.4. Diyalektik Yaklaşım 41
2.1.4.5.5. Doğalcı Yöntem 42
2.1.4.5.6. Varoluşçu yaklaşım 42
2.1.4.5.7. Hermeneutik Yaklaşım 43
2.1.4.5.8. Mistik Yaklaşım 43
2.2. Felsefeden Psikolojiye 43
2.2.1. Psikoloji 45
2.2.2. Gelişim Psikolojisi ve Tarihsel Gelişimi 47
2.2.3. Modern Gelişim Kuramı 51
2.2.3.1. Psikoanalitik Kuram 52
2.2.3.1.1. Freud (1856-1939) 52
2.2.3.1.2. Alfred Adler (1870-1937) 57
2.2.3.1.3. Erikson 58
2.2.3.1.4. Karen Horney 65
2.2.3.1.5. Carl Gustav Jung 66
2.2.3.2. Bilişsel gelişim Kuramı 66
2.2.3.2.1. Piaget 67
2.2.3.2.2. Vygotsky 76
2.2.3.2.3. Bruner 77

2.2.3.3. Davranışçı Kuramlar 79
2.2.3.3.1. Pavlov 82
2.2.3.3.2. Skinner 84
2.2.3.3.3. Thorndike 84
2.2.3.4. Etolojik Kuramlar 85
2.2.3.4.1. Lorenz 85
2.2.3.5. Ekolojik kuramlar 86
2.2.4. Gelişimsel ve Önleyici Psikolojik Hizmetler 87
2.2.4.1. Parsonian Model 88
2.2.4.2. Eğitim Süreci ile Kaynaştırılmış Rehberlik Modeli 88
2.2.4.3. Klinik Yaklaşım Modeli (Özellik- Faktör Kuramı) 89
2.2.4.4. Karar Vermeye Yardımcı Rehberlik Modeli 89
2.2.4.5. Gelişimsel Rehberlik Modeli 90
2.2.4.5.1. Gelişimsel Rehberliğin Dayandığı İlkeleri 96
2.2.4.5.2. Kapsamlı/Gelişimsel Rehberlik Modeli 98
2.2.4.5.3. Eğitim Kademelerine Göre Gelişimsel Rehberlik Hizmetleri 107
2.2.4.6. Önleyici Psikolojik Hizmetler 114
2.2.4.6.1. Birincil/Temel Önleme 115
2.2.4.6.2. İkincil Önleme 116
2.2.4.6.3. Üçüncül Önleme 116
2.2.4.6.4. Okullarda Önleme 116
2.2.4.6.5. Okul Önleme Programlarının Özellikleri 117

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

3.1. Gelişimsel ve Önleyici Psikoloji Konusunda Yapılan Araştırmalar 123
3.1.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar 123
3.1.2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar 125
3.2. Felsefi Sağaltım Uygulamaları Konusunda Yapılan Araştırmalar 130
3.2.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar 130
3.2.2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar 137

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA VE ÖNERİLER

4.1. Tartışma 148

4.1.1. Felsefi sağaltımla gelişimsel ve önleyici psikolojik hizmetler arasında bir ilişki var mıdır? 148

4.1.2. Felsefi sağaltım insanın yaşamında hangi aşamada olmalıdır? 149

4.1.3. .... Okullarda çocuklar felsefi sağlatımla hangi kademede tanıştırılmalıdır. Ders olarak müfredatta olmalı mıdır? 150

4.2. Öneriler 154

4.2.1. Türkiye İçin Bir Model Önerisi 154

4.2.1.1. Okul Öncesi Felsefi Sağaltım:(Miniklerle Felsefe) 156

4.2.1.2. İlköğretimde Felsefi Sağaltım:(Çocuklarla Felsefe) 159

4.2.1.3. İlköğretimin ikinci kademesi olan (12-15 yaş) 160

4.2.1.4. Ortaöğretimde Felsefi Sağaltım:(Gençlerle Felsefe) 161

4.2.2. Araştırmaya ve Kurama Yönelik Öneriler 165

KAYNAKÇA 167

EKLER 183

ÖZGEÇMİŞ 183

KISALTMALAR

TSSB : Travma Sonrası Stres Bozukluğu

ÇİF : Çocuklar İçin Felsefe

ASCA : American School Counselor Association

PSHE : Personel Social and Healty Education

MYK : Mesleki Yeterlilik Kurumu

P4C : Critical Thinking, Creative Thinking, Caring Thinking Collaborative Thinking

ICPIC : Coincil of philosophical Inquiry with children

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

ASPCP : Felsefe, Danışmanlık ve Psikoterapi İçin Amerikan Topluluğu

APPA : Amerikan Felsefe Uygulayıcıları Birliği

SPP : İsveç Felsefe Uygulayıcıları Birliği

NSPF : Norveç Felsefe Uygulayıcıları Birliği

DSFP : Danimarka Felsefe Uygulayıcıları Birliği

FIP : Finlandiya Felsefe Uygulayıcıları Birliği

NPCA : Ulusal Felsefe Uygulayıcıları Birliği

CSPP : Kanada Felsefe Uygulayıcıları Birliği

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Yurt Dışında Gelişimsel ve Önleyici Psikoloji Konusunda Yapılan Araştırmaların İçerik Analizi.....9
Tablo 2: Yurt İçinde Gelişimsel ve Önleyici Psikoloji Uygulamaları Konusunda Yapılan Araştırmaların İçerik Analizi.....10
Tablo 3: Yurt Dışında Felsefi Sağaltım Uygulamaları Konusunda Yapılan Araştırmaların İçerik Analizi.....11
Tablo 4: Yurt İçinde Felsefi Sağaltım Uygulamaları Konusunda Yapılan Araştırmaların İçerik Analizi.....12
Tablo 5: Dönemler İtibariyle Yaşam Boyu Devam Eden Gelişim.....93
Tablo 6: Geleneksel ve Gelişimsel Rehberlik Yaklaşımlarının Farkları.....97
Tablo 7: Kapsamlı PDR programı Unsurları.....105
Tablo 8: Felsefi Sağlatım Yaklaşımları ile Gelişimsel ve Önleyici Psikolojik Hizmetler Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar.....121

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Kalıtı-Çevre Etkileşimi ile Genotip-Fenotip Oluşumu.....92

ÖNSÖZ

Bu alana yönlendiğimde beni cesaretlendiren desteğini esirgemeyen, literatür konusunda bilgilerini ve değerli vaktini benimle paylaşan değerli tez danışmanım Dr. Arzu SOMAY'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Ayrıca Felsefi Sağaltımı ilk Türkiye'ye kazandıran Akdeniz Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Şahin FİLİZ' e, Prof. Dr. Şafak URAL 'a, Prof. Dr. Betül ÇOTUKSÖKEN 'e desteklerinden dolayı teşekkür ediyorum.

Varlığıma sebep olan kendini hep yanımda hissettiğim Hakk'ın rahmetine kavuşmuş canım annem Fatma AKDENİZ' e, varlığıyla esin kaynağım ağabeyim Kenan AKDENİZ' e, yaşamımda önemli yere sahip olan yoğun çalışmalarım sırasında desteğini ve sabrını esirgemeyen eşim Selim ORUÇ' a, geleceğin umudu yaşama sevincim çocuklarım Furkan ORUÇ' a ve Hakan ORUÇ' a bana gösterdikleri destekten dolayı teşekkür ediyorum.

Bununla beraber çalışmalarıyla bu alana katkı sağlayan ve ışık tutan alan yazınındaki tüm araştırmacılara tezime sunmuş oldukları katkılardan dolayı şükranlarımı sunuyor, bu çalışmanın da bundan sonraki çalışmalara ışık tutmasını ümit ediyorum.

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı felsefi sağaltım yaklaşımının, psikoloji uygulamalarında önleyici olarak kullanılabileceğini ortaya koymaktır. Bunun için felsefi danışmanlık tanımından yola çıkarak nerelerde kullanılabileceği ve uygulanan yöntemlerin neler olduğu araştırılıp değerlendirilmiş, bununla birlikte sınırlılıkları, diğer psikoterapi türlerinden farklılıkları ve etkililiği de tartışmaya sunulmuştur.

Filiz (2018) Felsefi Sağaltım adlı kitabında felsefenin bütün alanlarda ürettiği değerlerin, kuram-eylem bütünlüğü içinde işlediğini ifade etmektedir. İnsanın insanla ve insanın insanlıkla iyileşmesini amaçladığını belirten Filiz, felsefi sağaltımı "antik çağlardan modern zamanlara kadar uzanan bir tarih bilimi olduğu kadar, aynı zamanda zihinsel, ruhsal ve bedensel olmak üzere insan varoluşunu tümüyle kuşatan bir danışmanlık ve terapi süreci" biçiminde tanımlamaktadır.

Filiz (2023) "Yeni Bir Bilim Olarak Felsefi Sağaltım ve İmkanları" başlıklı makalesinde felsefi sağaltımın amacının, insan varoluşunu ruhsal, zihinsel ve kozmik düzeyde anlamlandırmak olup çağın bütün bilgilerini bu uğurda kullanmak olduğunu ifade etmektedir. Felsefi sağaltım için belirli bir yöntemin olmadığını, yöntem sayısının felsefe ekolleri kadar çok olduğunu belirtmektedir. Felsefi sağaltımın, psikoloji, psikiyatri ya da psikoterapiye alternatif bir tedavi yöntemi değil, bunlardan azami derecede yararlanan bir aydınlanma edimi olduğunu bildirmektedir. Felsefi sağaltımın önce kullandığımız sözcükleri ve anlamalarını sağaltmayı, düzeltmeyi gerekli gördüğünü, hedef kitlesinin, 6 yaşından itibaren tüm yaş gruplarını içine alabileceğini vurgulamaktadır. Felsefi sağaltımın, yaşam pratiklerinde ilk hareket noktası olduğunu, katılan her danışanın, kendi yaşam biçimini ve anlayışını ortaya koyduğunu; sağaltıcı bu verilerden yola çıkarak ilgili birey ya da gurubun yaşam pratiği ile düşüncesi arasında bir bağ olup olmadığının tespitinden sonra diyaloga geçilebileceğini ifade etmiştir. Yaşam gerçeği ile kişi ya da grubun sahip olduğu olanaklar arasında uyum olup olmadığı karşılıklı diyaloglarla ele alınarak, çağımızın en büyük sorunu olan diyalogsuzluğu diyalogla gidermekle ilk adımın atılmasını önemli görmüştür.

Filiz (2017) felsefi sağaltımın hedef grubunu, tıbbın sağlıklı olarak tanımladığı bütün insanlar biçiminde tanımlamıştır. Tıbbın hastaları, felsefi sağaltımın ilgi alanına girmez; çünkü bu noktada tedaviye yetkili yalnız tıp bilimidir. “Sağlıklı acı”, felsefi sağaltımda, sağlıklı olup da bütün insanlar için geçerli olan doğum, ölüm, kaygı, felaket, endişe, korku gibi doğal travmaları ifade eder. Filiz’e göre bu “doğal travmalar”, genel olarak felsefi sağaltımın ilgi alanıdır ve Türkiye’deki alanyazın, felsefi sağaltımla ne kadar çok tanışırsa, tıbbi tedavi ile o kadar az tanışmak zorunda kalacaktır.

Marinoff (2004) felsefi danışmanlığın, bir bilimden çok bir sanat olduğunu ve her farklı birey için benzersiz biçimde yürütülmekte olduğunu dile getirirken tıpkı psikoterapinin sayısız farklı biçimi gibi felsefi danışmanlığın da en az mevcut uygulayıcı sayısı kadar farklı versiyonu olabileceğini belirtmektedir.

Felsefi danışmanın sahip olması gereken özellikler dinleme becerisi, iletişim kapasitesi, deneyim ve zengin bir yaşam perspektifi olarak sıralanabilir. Felsefi danışmanların amaçları, danışana mantıksal olarak ulaşmak ve manevi açıdan izin verdiği ölçüde danışana, kendi hedefleri doğrultusunda yardım etmektir. Günümüzde hümanistik ekolu benimseyen çok sayıda psikiyatr, psikolog ve diğer akıl sağlığı çalışanlarının terapötik çalışmalarında özellikle varoluşçuluk ve fenomenolojiyi merkeze aldıkları bilinmektedir. Bu bağlamda Rogers’ın danışandan hız alan yaklaşımına yakınlaşmaktadır.

Psikologların ve psikolojik danışmanların amaçları, bireyin kendini gerçekleştirme süreçlerine katkı sağlamak, danışanların gelişim dönemlerine uygun gelişim görevlerini yerine getirmeleri konusunda destekleyici çalışmalar yapmak, danışandan hız alan yaklaşımlarla danışanın psikolojik ve sosyal gelişim gereksinimlerini göz önünde bulundurmak biçiminde sıralanabilir. Psikologlar aynı zamanda toplumsal değişme ajanı olma işlevini de yerine getirirler. Bu bağlamda felsefi sağlatımın bakış açısı ile bütünleştirilecek uygulamaların bireysel ve toplumsal açıdan katkıları araştırılmaya değer görülmüştür

Bu tez çalışmasında birinci bölümde araştırma konusu, amacı, yöntemi ve süreci hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölüm kuramsal çerçeve başlığı altında iki ana bölümden oluşmaktadır. Felsefe ve felsefi sağaltımın tarihsel, kuramsal ve uygulamaya dayalı arka planı genel hatları ile ele alındıktan sonra psikoloji, gelişimsel

ve önleyici psikolojik desteğin Türkiye'de uygulanan temel özelliklerine yer verilmiştir. Üçüncü Bölümde yurt dışında ve Türkiye'de konu ile ilgili araştırmalar hakkında bilgiler sunulmuştur. Dördüncü bölümde tartışma, yorum ve öneriler ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN ÖZELLİKLERİ

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Felsefe bütün bilimlere kaynaklık etmektedir. İnsana ve sorunlarına yaklaşımda temel disiplin olarak yaklaşımlarına başvurmak bu noktada önem kazanmaktadır. Gelişimsel ve önleyici psikolojik hizmetler bağlamında, varoluşsal hakikat ve mutluluktan yoksun, bunalım çağındaki insanın zihinsel, bedensel ve ruhsal bütünlüğünün korunması, öncelikli hale gelmektedir. Bu anlamda bireyin kendi yolculuğunda kendisini tanımasına, mutluluk için felsefi sağaltımla tanışmasına ve yaşamında bu öğretileri uygulamaya geçirmesine gereksinimi olacaktır.

Bütün bilimlere kaynaklık etmesi açısından, insana ve sorunlarına eğilmesinde temel disiplin olarak felsefenin yaklaşımlarına başvurmak, gelişimsel ve önleyici psikolojik uygulamalar bağlamında, insanının zihinsel, bedensel ve ruhsal bütünlüğünün korunmasında öncelikli bir ihtiyaç olarak ele alınmıştır. Bu tez çalışmasının amacı felsefi sağaltımın gelişimsel ve önleyici hizmetler bağlamında nasıl ele alınacağı sorusuna cevap bulmaktır. Bu bağlamda felsefi sağaltımın gelişimsel ve önleyici hizmetler bağlamında ele alınmasının temelleri ve yaklaşımların neler olduğu önemli görülmüştür. Bu amaç doğrultusunda belirlenen alt problemler aşağıda sıralanmaktadır:

1. Felsefi sağaltımla gelişimsel ve önleyici psikolojik hizmetler nelerdir?
2. Felsefi sağaltım insan yaşamında hangi gelişim dönemlerinde var olmalıdır?
3. Okullarda çocuklar felsefi sağaltımla hangi kademede tanıştırılmalıdır? Ders olarak müfredatta olmalı mıdır?

Felsefi sağaltım, saf bir felsefe eğitimi olmayıp danışmanlık anlamında kişiye destek açısından ele alındığında, bu sağaltımın uygulanabilir ve test edilebilir yöntemlerinin oluşturulması önem arz etmektedir. Felsefi sağaltım yaklaşımı gelişimsel önleyici psikolojik hizmetler alanında kabul edilmeli ve standartları geliştirilmeli ve felsefi yöntemleri çeşitlendirmeye yönelik daha çok araştırma yapılmalıdır. Bu bağlamda bu tezin, alana kuramsal ve uygulama bağlamında ilk örnek ve öncü bir çalışma olması amaçlanmıştır. Bu çalışma ile alana kuramsal ve uygulama

boyutunda yeni bir bakış açısı kazandırılması öngörülmektedir... Türkiye'de psikoloji alanına ilk defa bu tez çalışması ile girecek olan felsefi sağaltım konusu ile tez, psikoloji alanı için bir ilk örnek olması bakımından önemlidir. Yeni araştırmalar ve uygulamalar için teorisyenlere ve uygulayıcılara esin kaynağı olması açısından alana bir katma değer sağlanacağı düşünülmektedir.

Bilgi ve teknolojinin hayata geçmesi, kentleşmenin ardından geleneksel ailelerin çekirdek ailelere dönüşmesiyle, günlük rutinler içinde günümüz insanı kendine ve etrafında olan bitene duyarlılığını kaybetmekte, eyleme geçmek yerine sanal ortamlarda gezinmektedir. Yaşamda var olabilme ve varlığını ortaya koyma süreçlerinde sıkıntılar yaşayabilmektedir. İnsan giderek yalnızlaşmakta, bunalımlar yaşamaktadır. Her geçen gün anksiyete, kaygı, öğrenme sorunları artmaktadır. Varoluşsal çıkmaza giren çok sayıda genç, yaşamda anlam arayışında kaybolabilmektedir. Toplumda artan sorunların asıl kaynağını bulabilmek ve psikolojik sorunlara çözüm yaklaşımları geliştirebilmek için felsefeyle eğitim öğrenim yaşamının entegre edilmesi de bu çalışmanın önemini oluşturmaktadır. Bu tez çalışması ile, felsefenin ışığında gerçekleştirilecek eğitsel ve psikolojik destek önerileri ile yeni neslin gelişmesine, iyilik haline ve performansına katkı sağlanması düşünülmektedir.

1.2. Problem

Günümüz insanı, içine doğduğu toplumda değerlerin yaşam akışına yansımadığı, bireylerin yalnızlaştığı, varoluşsal sorunları güçlükle çözmeye çalıştığı bir hayat sürdürmektedir. Her yeni yaşantı ile nedenini, nasılını, niçinini sorgulayarak, yaşamda anlam aramaya ve bulmaya çabalamak, yaşadığı ana ve yarınlara anlam yüklemek her insan için giderek önem kazanmaktadır. Şiddet, savaşlar, açlık, yoksulluk, afetler, üretim faaliyetleri içindeki insan farkında olarak ya da olmayarak kendi kendini de tüketebildiği yaşam tarzları ile var olabilme yolculuğundadır. İnsanın var olabilmek için neye ihtiyacı vardır? Bu bakış açısından hareketle, antik çağda Sokrates tarafından "sorgulanmamış yaşam yaşanmaya değmez" ifadelerinden feyz alınmıştır. Toplumda her kesimden insanın psikolojik sorunlar yaşaması temelde, daha hastalık aşamasına gelmeden, önleyici olarak düşünülebilecek felsefi sağaltımın hayata girmemiş olmasından kaynaklanabilmektedir. Anaokulundan itibaren ilkokul ve ortaöğretim müfredatlarında, gelişim dönemine uygun olarak düşünce eğitimleri

derslerine, felsefi sağaltım etkinliklerine yer verilmemesi nedeniyle genç kuşaklar sınav odaklı, ezberci eğitim yaklaşımları ile sorgulamayı ve eleştirel düşünmeyi bilememektedirler. Her insanın kendi biricikliğine güvenmesi, başkasıyla kıyaslanmadan kendi varoluşunu ortaya koyması süreçlerinde felsefenin ışığında sorunlara yaklaşma becerileri kazanmış olması önemli görülmektedir. Bu tez çalışmasında felsefi sağaltımla ilgili literatür taraması yapılıp, felsefi sağaltım yaklaşımlarının gelişimsel ve önleyici hizmetler bağlamında kullanılabilirliği incelenmiş, Türkiye'de psikolojik hizmetler kapsamındaki çalışmalarla nasıl bütünleştirilebileceği tartışılmıştır.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu tez çalışması araştırma modeli doğrultusunda, felsefi sağaltım alanında ve konusunda yapılmış yurt içi ve yurt dışı araştırmalardan elde edilen verilerle sınırlıdır. Okullarda yapılmış çalışmaların yokluğu ve öğrencilerle gelişim dönemlerine uygun olarak planlanmış ve uygulanmış çalışmalara rastlanmaması nedeniyle örnek teşkil edebilecek çalışmalar bulunmamaktadır. Bununla birlikte Amerika'da ilk uygulamaları yapılan Çocuklar İçin Felsefe (ÇİF), son zamanlarda Türkiye'de de yaygınlaşmaya başlamıştır. Bazı uygulamalarda erken yaşlarda çocuklarla buluşturulup olumlu sonuçlar alındığı görülmüştür.

1.4. Varsayımlar

Bu tez çalışmasında aşağıdaki varsayımlardan hareket edilmiştir:

1. Felsefi sağaltımla gelişimsel ve önleyici psikolojik hizmetlere katkı sağlanır.
2. Felsefi sağaltım insanın yaşamında her gelişim döneminde önemlidir.
3. Felsefi sağaltıma öncelikle okulöncesi dönem ve ardından ilk ve orta kademe müfredatlarında yer verilmesi öğrencilerin kişisel gelişimlerine katkıda bulunur.

1.5. Yöntem ve Araştırma Modeli

Bu tez çalışmasında felsefi sağaltımla ilgili betimsel ve deneysel çalışmalar incelenmiş, sağaltım çalışmalarının ne amaçla ve nasıl kullanılmış olduğu örnekler verilerek açıklanmıştır. Gelişimsel ve önleyici psikolojik uygulamaların, ruh sağlığı

alanındaki yeri araştırılmıştır. Özellikle okullardaki uygulamaların, literatür çalışmalarıyla değerlendirilip, kuramsal ve kavramsal çerçeve içerisinde felsefi sağaltımın düşünceden duygulara doğru yolculuğunda psikoloji biliminin içinde ne kadar var olduğu, sağaltımın nasıl mümkün olacağı niteliksel araştırma modeline göre araştırılmıştır. Bu çerçevede alan yazından yararlanılmıştır; niteliksel araştırma modeli ile amaçlı örnekler oluşturma yaklaşımı ile belirlenmiş tipik yazınlar bir araya getirilmiştir. Felsefi sağaltımı ve danışmanlığı betimleyen tipik dokümanlardan oluşan örneklem üzerinde içerik analizi yapılmıştır.

Nitel araştırma yöntemi ve doküman incelemesi tekniğinde, dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynakları olarak ele alınmaktadır. Bu tür araştırmalarda, araştırmacı, ihtiyacı olan veriyi, gözlem veya görüşme yapmaya gerek kalmadan elde etmektedir. Doküman incelemesinin bir alt başlığı olan içerik analizi de kullanılarak tezin konusuyla alakalı olan çalışmalar tek tek incelenmiş ve felsefi sağaltımın hangi konular çerçevesinde ele alındığı tespit edilmiştir. Araştırma verileri toplanırken felsefi sağaltımla ilgili çalışmaların incelemesi ve değerlendirmesi, ayrıca bu konuda yazılan makale ve diğer çalışmalar dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılarak, konuyla ilgili yapılan çalışmalar tema, kategori ve kodlara ayrılarak incelenmiştir. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 218). Kodlama, verilerdeki anlamlı bölümleri (örneğin bir kelime, cümle veya paragraf) isimlendirerek etiketleme sürecidir ve verileri bölümlere ayırmayı, incelemeyi, karşılaştırmayı, kavramlaştırmayı ve ilişkilendirmeyi içerir. Kategori, içerik analizinde kodlama ile elde edilen kavramların belirli bir tema altında sınıflandırılmasıdır. Temalar ise, kategoriler arasında belirli ilişkiler kurularak daha üst düzey ve soyut bir düzeyde ifade edilen ana konuları ve odak noktalarını temsil eder. Kategoriler, kavramlar arasındaki ilişkilerin incelenmesiyle ortaya çıkar ve temalar bu ilişkileri daha genel ve geniş bir perspektifte açıklar (Karataş, 2017, s. 80). İçerik analizi sürecinde, felsefi sağaltımla ilgili çalışmalarda öne çıkan temalar ve kavramlar belirlenmiş, bu temaların alt

kategorileri oluşturulmuş ve veriler bu kodlar çerçevesinde sınıflandırılarak yorumlanmıştır.

Bu çalışmada felsefi sağaltımın gelişimsel- önleyici psikoloji uygulamalarında, ruh sağlığı alanındaki yeri, literatür taraması yapılarak araştırılmıştır. Bu sağaltım çalışmalarının ne amaçla ve nasıl kullanılmış olduğu örneklere dayalı olarak açıklanmıştır. Özellikle okullarda yapılan uygulamalar literatür tarama ile değerlendirilip kuramsal ve kavramsal çerçeve içerisinde felsefi sağaltımın psikoloji bilimi açısından önemi, sağaltım yaklaşımları, araştırılıp tartışmaya sunulmuştur.

Tablo 1: Yurt Dışında Gelişimsel ve Önleyici Psikoloji Konusunda Yapılan Araştırmaların İçerik Analizi

Tema	Kategori	Kod
Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerinin Kapsamı	Kapsamlı Rehberlik Programları	İlk-Ortaokul Rehberlik Lise Rehberlik Program Uygulanabilirlik
	Rehberlik ve Danışmanlık Eğitimine Katılım	Eğitim Katılım Eğitim Politika
Rehberlik ve Danışmanlık Programlarının Etkisi	Akademik Etki	Eğitim Etki Öğrenci Gelişim
	Sosyal ve Duygusal Etki	Sosyal Gelişim Kariyer Gelişim
Okul Yöneticileri ve Öğretmenlerin Tutumları	Okul Yöneticilerinin Tutumları	Olumlu Tutumlar Danışmanlık Algı
	Öğretmenlerin Tutumları	Erkek Öğretmen Tutum Kadın Öğretmen Tutum Deneyimli Öğretmen Tutum
Danışmanların Rolleri ve Algıları	Danışmanların Rol Algıları	Program Uygulama Müfredat Uygulama
	Okul Müdürlerinin Rol Algıları	Danışman Görevler Başlıca Hizmetler
Programın Başarılı Uygulanmasına Etki Eden Faktörler	Başarı Faktörleri	Başarı Alanlar Zaman Sorunları Kaynak İş Birliği

Gelişimsel ve önleyici psikoloji alanında yurt dışında yapılan araştırmalar, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin çeşitli yönlerine odaklanmaktadır. Bu araştırmalar, geniş bir tematik çerçevede ele alınmıştır. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin kapsamı, kapsamlı rehberlik programlarının ilk ve ortaokullarda, liselerde uygulanabilirliği ve bu programların eğitim politikasına katılımı gibi konularla incelenmiştir. Rehberlik ve danışmanlık programlarının etkisi akademik başarı, öğrenci gelişimi, sosyal ve duygusal etkiler, sosyal ve kariyer gelişimi gibi çeşitli açılardan değerlendirilmiştir. Okul yöneticileri ve öğretmenlerin tutumları da önemli bir araştırma konusu olup, yöneticilerin olumlu tutumları ve danışmanlık algıları, öğretmenlerin ise cinsiyet ve deneyim bazında tutumları analiz edilmiştir. Danışmanların rolleri ve algıları, program ve müfredat uygulamaları

bağlamında, okul müdürlerinin danışman görevleri ve sundukları başlıca hizmetler açısından ele alınmıştır. Programın başarılı uygulanmasına etki eden faktörler arasında başarı alanları, zaman sorunları ve kaynak iş birliği gibi unsurlar yer almaktadır. Bu araştırmalar, rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin eğitim sistemindeki rolünü ve etkisini kapsamlı bir şekilde ortaya koymaktadır.

Tablo 2: Yurt İçinde Gelişimsel ve Önleyici Psikoloji Uygulamaları Konusunda Yapılan Araştırmaların İçerik Analizi

Tema	Kategori	Kodlar
Rehberlik Programları	Etkililik ve Sorunlar	Program yeterliliği Uygulama zorlukları
Öğrenci Gelişimi	Kişisel ve Eğitsel Gelişim	Sosyal, kişisel ve kariyer gelişimi
Geleneksel vs. Gelişimsel	Karşılaştırma	Geleneksel sorunlar Gelişimsel avantajlar
Psikolojik Danışmanlık	Hizmet Verimliliği	Etkinlik Öğrenci faydası
Sosyal ve Duygusal Öğrenme (SDÖ)	Program Bileşenleri	İlişki kurma Sosyal-duygusal öğrenme
Eğitim Kurumları	Kurumsal Politika ve Uygulama	Politika Hizmet içi eğitim
Uluslararası Karşılaştırmalar	Program Karşılaştırmaları	Türkiye-Kanada karşılaştırması
Önleyici Çalışmalar	Önleyici Rehberlik	Temel yaşam becerileri Ruh sağlığı geliştirme
Etik ve Yasal Sorumluluklar	İhmal ve İstismar	Etik ve yasal sorumluluklar Koruma çalışmaları

Gelişimsel ve önleyici psikoloji konusunda yurt içinde yapılan araştırmalar, rehberlik programlarının etkililiği ve uygulama zorluklarını, öğrenci gelişimi açısından sosyal, kişisel ve kariyer gelişimlerini incelemektedir. Geleneksel ve gelişimsel rehberlik yaklaşımlarının karşılaştırılması yapılarak, geleneksel sorunlar ve gelişimsel avantajlar değerlendirilmiştir. Psikolojik danışmanlık hizmetlerinin verimliliği, etkinlik ve öğrenci faydası açısından ele alınmıştır. Sosyal ve duygusal öğrenme programları, ilişki kurma ve sosyal-duygusal öğrenme bileşenleri üzerinden analiz edilmiştir. Eğitim kurumlarında kurumsal politika ve uygulamalar, politika oluşturma ve hizmet içi eğitim perspektiflerinden incelenmiştir. Uluslararası

karşılaştırmalar kapsamında, Türkiye ve Kanada rehberlik programları karşılaştırılmıştır. Önleyici çalışmalar ise temel yaşam becerileri ve ruh sağlığı geliştirme bağlamında ele alınmıştır. Bunların yanında, etik ve yasal sorumluluklar, ihmal ve istismar durumlarında etik ve yasal sorumluluklar ile koruma çalışmaları üzerinden değerlendirilmektedir. Bu araştırmalar, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkinliğini artırmak ve öğrencilerin gelişimini desteklemek için önemli bulgular sunmaktadır.

Tablo 3: Yurt Dışında Felsefi Sağaltım Uygulamaları Konusunda Yapılan Araştırmaların İçerik Analizi

Tema	Kategori	Kodlar
Felsefi Danışmanlık Yaklaşımları ve Modelleri	Marinoff'un Peace Yaklaşımı	Sorun Duygu Tahlil Tefekkür Denge
	Felsefi Pratiğin Anlamı	Yaşam Anlamı Toplumdaki Rol
	Sokrates'in Kendi Kendini İnceleme Vurgusu	Sokratik Yöntem Bireysel Sorgulama
	Schuster'ın Felsefi Pratik Tanımı	Felsefi Pratik Danışmanlık Metodolojisi
Felsefi Danışmanlığın Uygulama Alanları	Kişisel Gelişim ve Öz-farkındalık	Kişisel Dönüşüm Öz-farkındalık
	Etik ve Moral Problemler	Etik Dilemma Moral Karar Verme
	Psikolojik Destek ve Terapi	Psikoterapi Duygusal Destek
	Eğitim ve Öğretim	Eğitim Stratejileri Öğretim Yöntemleri
Felsefi Danışmanlık ve Toplum	Toplumsal Sorunlar ve Çözümler	Toplum Sorunları Çözüm Önerileri
	Kültürel ve Sosyal Etkiler	Kültürel Farklılıklar Sosyal Etkileşimler
	Felsefi Danışmanlığın Kamu Politikaları Üzerindeki Etkisi	Kamu Politikaları Toplumsal Katılım
Felsefi Danışmanlıkta Kullanılan Yöntemler	Sokratik Soruşturma	Sokratik Yöntem Soru-cevap
	Varoluşsal Analiz	Varoluşsal Sorgulama Kişisel Anlam Arayışı
	Diyalog ve Tartışma	Açık Diyalog Tartışma Teknikleri

Felsefi sağaltım uygulamaları konusunda yurt dışında yapılan araştırmalar, çeşitli felsefi danışmanlık yaklaşımlarını ve modellerini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Marinoff'un Peace yaklaşımı, sorunların, duyguların, tahlil, tefekkür ve

denge unsurlarının incelenmesini içermektedir. Felsefi pratiğin anlamı, yaşamın anlamı ve toplumdaki rolü üzerine odaklanırken, Sokrates'in kendi kendini inceleme vurgusu, Sokratik yöntem ve bireysel sorgulama ile ele alınmaktadır. Schuster'ın felsefi pratik tanımı, felsefi pratik ve danışmanlık metodolojisi ile açıklanmaktadır. Felsefi danışmanlığın uygulama alanları, kişisel gelişim ve öz-farkındalık, etik ve moral problemler, psikolojik destek ve terapi ile eğitim ve öğretim gibi geniş bir yelpazede değerlendirilmektedir. Toplumsal sorunlar ve çözümler, kültürel ve sosyal etkiler ve felsefi danışmanlığın kamu politikaları üzerindeki etkisi, felsefi danışmanlık ve toplum başlığı altında incelenmektedir. Felsefi danışmanlıkta kullanılan yöntemler arasında Sokratik soruşturma, varoluşsal analiz ve diyalog ve tartışma teknikleri yer almaktadır. Bu araştırmalar, felsefi danışmanlığın bireysel ve toplumsal düzeydeki etkilerini ve uygulama yöntemlerini detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır.

Tablo 4: Yurt İçinde Felsefi Sağaltım Uygulamaları Konusunda Yapılan Araştırmaların İçerik Analizi

Tema	Kategori	Kodlar
Tarihsel ve Teorik Temeller	Felsefi Danışmanlık Yaklaşımları	Romantik Yaklaşım Varoluşçu Yaklaşım Tarihsel Arka Plan
	Felsefi Sağaltım Teorileri	Sağaltım Teorileri Teorik Çerçeve
Eğitim ve Uygulama	Eğitim Programları	Lisans Programı Yüksek Lisans Programı Doktora Programı
	Uygulama Yöntemleri	Eğitim Yöntemleri Uygulama Yöntemleri
Araştırma ve Analiz	Araştırma Bulguları	Literatür Taraması Tez Analizi Uygulama Örnekleri
	Araştırma Metodolojisi	Nitel Araştırma Nicel Araştırma Karışık Yöntemler
Klinik ve Pratik Uygulamalar	Felsefi Danışmanlık Uygulamaları	Bireysel Danışmanlık Grup Danışmanlığı Online Danışmanlık
	Felsefi Sağaltım Uygulamaları	Sağaltım Teknikleri Sağaltım Yaklaşımları

Yurt içinde felsefi sağaltım uygulamaları konusunda yapılan araştırmalar, tarihsel ve teorik temeller, eğitim ve uygulama, araştırma ve analiz ile klinik ve pratik

uygulamalar olmak üzere dört ana tema altında incelenmektedir. Tarihsel ve teorik temeller başlığı altında felsefi danışmanlık yaklaşımları, romantik ve varoluşçu yaklaşımlar ile tarihsel arka plan ele alınırken, felsefi sağaltım teorileri de teorik çerçeve ve sağaltım teorileri kapsamında değerlendirilmektedir. Eğitim ve uygulama teması, lisans, yüksek lisans ve doktora programlarının yanı sıra eğitim ve uygulama yöntemleri ile ilgili araştırmaları kapsamaktadır. Araştırma ve analiz başlığında, literatür taraması, tez analizi ve uygulama örnekleri gibi araştırma bulguları ve nitel, nicel ve karışık yöntemler gibi araştırma metodolojileri üzerinde durulmaktadır. Klinik ve pratik uygulamalar teması ise bireysel ve grup danışmanlığı, online danışmanlık gibi felsefi danışmanlık uygulamaları ile sağaltım teknikleri ve yaklaşımlarını içermektedir. Bu araştırmalar, felsefi sağaltımın hem akademik hem de pratik boyutlarını geniş bir perspektifle ele almaktadır.

Gelişimsel ve Önleyici Psikoloji ve Felsefi Sağaltım Uygulamaları Konularında yurt içi ve yurt dışı çalışmaların içerik analizi sonucunda hangi tema, kategori ve kodlar belirlenmiştir?

Yurt dışında yapılan gelişimsel ve önleyici psikoloji araştırmaları, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin kapsamını geniş bir tematik çerçevede ele alırken, bu programların ilk ve ortaokul, lise seviyelerinde nasıl uygulanabileceğini ve eğitim politikalarına nasıl entegre edilebileceğini inceler. Araştırmalar, bu hizmetlerin akademik başarı, sosyal ve duygusal gelişim gibi çeşitli açılardan sağladığı etkileri değerlendirirken, okul yöneticileri ve öğretmenlerin tutumlarını da önemli bir araştırma konusu olarak belirler. Danışmanların rolleri ve algıları, programların başarılı uygulanmasına etki eden faktörler, zaman sorunları ve kaynak iş birliği gibi unsurlarla birlikte ele alınır. Öte yandan, yurt içindeki araştırmalar daha çok rehberlik programlarının etkililiği ve uygulama zorluklarına odaklanır. Türkiye'de bu araştırmalar, sosyal, kişisel ve kariyer gelişimi açısından rehberlik programlarının etkinliğini ve karşılaşılan zorlukları inceler. Geleneksel ve gelişimsel rehberlik yaklaşımlarının karşılaştırılması yapılarak, her iki yaklaşımın avantajları ve dezavantajları değerlendirilir. Psikolojik danışmanlık hizmetlerinin verimliliği, sosyal ve duygusal öğrenme programlarıyla ilişki kurma ve eğitim kurumlarındaki kurumsal politikalar gibi konular üzerinde durulur. Ayrıca, Türkiye ve Kanada rehberlik programlarının karşılaştırılması yapılır ve etik ile yasal sorumluluklar, ihmal ve

istismar durumları gibi konular da analiz edilir. Bu karşılaştırma, yurt dışındaki araştırmaların daha geniş bir çerçevede programların kapsamını ve etkilerini ele aldığını, yurt içindeki araştırmaların ise uygulama zorlukları, yaklaşımlar arası karşılaştırmalar ve etik sorumluluklara odaklandığını ortaya koymaktadır. Her iki bölgede de rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin etkinliğini artırmaya yönelik önemli bulgular elde edilmekle birlikte, farklı odak noktaları ve yöntemler kullanılmaktadır.

Yurt dışında felsefi sağaltım uygulamaları konusunda yapılan araştırmalar, çeşitli felsefi danışmanlık yaklaşımlarını ve modellerini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Marinoff'un Peace yaklaşımı, sorunların, duyguların, tahlil, tefekkür ve denge unsurlarını inceleyerek felsefi pratiğin anlamını, yaşamın anlamını ve toplumdaki rolünü vurgular. Sokrates'in kendini inceleme vurgusu, Sokratik yöntem ve bireysel sorgulama ile felsefi danışmanlık süreci ele alınır. Ayrıca, Schuster'ın felsefi pratik tanımı, danışmanlık metodolojileri ve uygulama alanları geniş bir yelpazede kişisel gelişim, etik ve moral problemler, psikolojik destek ve eğitim gibi konularla incelenir. Toplumsal sorunlar, kültürel ve sosyal etkiler, felsefi danışmanlığın kamu politikaları üzerindeki etkileri de detaylı olarak ele alınır. Kullanılan yöntemler arasında Sokratik soruşturma, varoluşsal analiz ve diyalog teknikleri bulunur. Yurt içindeki felsefi sağaltım araştırmaları ise dört ana tema altında incelenir: tarihsel ve teorik temeller, eğitim ve uygulama, araştırma ve analiz ve klinik ve pratik uygulamalar. Tarihsel ve teorik temeller, felsefi danışmanlık yaklaşımlarını, romantik ve varoluşçu perspektifleri ve teorik çerçeveyi kapsar. Eğitim ve uygulama teması, lisans, yüksek lisans ve doktora programları ile eğitim ve uygulama yöntemlerine odaklanır. Araştırma ve analiz başlığında literatür taraması, tez analizi ve çeşitli araştırma metodolojileri incelenir. Klinik ve pratik uygulamalar, bireysel ve grup danışmanlığı, online danışmanlık gibi uygulamaları ve sağaltım tekniklerini kapsar. Bu araştırmalar, felsefi sağaltımın akademik ve pratik boyutlarını geniş bir perspektiften ele alır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Felsefi Sağaltım

2.1.1. Felsefenin ve Felsefi Sağaltımın Tanımı

Felsefe, dünyayı ya da varoluşu anlama, anlamlandırma etkinliklerinin, düşünmeye ve sorgulamaya istekli insanların aralarında gerçekleştirdikleri zihinsel alış-veriş süreçlerini tartışmalarla ele alır. Sokrates, irdelenmeyen bir yaşamın yaşanmaya değmeyeceğini söylemiştir. Sokrates'in sorgulama ve araştırmalarının hedefi, felsefi sağaltım yöntemlerine de yansımaktadır. Onun zihinsel uyuşuklukların üstüne gitmesi ve soru sormaya pek alışık olmayan insanları düşünmeye ve düşünsel eksikliklerini fark etmeye yönlendirmesidir. Felsefe tarihine bakıldığında filozofların düşüncelerinde bir bilim gibi aynı verilerden aynı sonuçları çıkarmak gibi hedefleri olmadığı görülmektedir. Bir konuda her bir düşünürün birbirinden farklı görüşleri ortaya çıkar. Felsefe bir sanat gibi kişiye özeldir. Her filozofun çeşitli ve farklı düşüncelerini tanımak insanın düşünce ufkunu açarken kendinden çıkan düşünce ürününün de daha farklı olabileceği gerçeği Kant'a göre felsefe yapmak olarak öğrenilir. Kişinin kendi yaşam felsefesini oluşturması önemlidir.

Felsefe, insanı insan yapan ve bir hiç olmaktan kurtaran araştırma, soruşturma ruhunun, anlamlandırma, yorumlama ve değerlendirme etkinliğinin, önemli sorular sorma ve onlara ciddî olarak cevaplar arama özelliğinin, erdemli olma ve mutlu yaşama talebinin, kısaca bilgeliğe ulaşma özleminin en hakikî ve belki tek ifadesidir (Arslan, 2012).

Temel fikir, felsefe yapmanın nedeni kendini anlamanın yolu, her bireyin kişisel bir felsefe yaşamasıdır. İnsanın duygularını, hislerini, inançlarını, umutlarını, fantezilerini ve tüm yaşam biçimini ifade etmektedir. Kişinin kendisiyle baş etme biçimi ya da onun yaşamı, temel felsefi yaşam sorularına (aşkın doğası, işin değeri ya da yaşamın anlamı gibi) verilen kişisel yanıtlardan oluşmuştur (Prins- Bakker, 1995). Bireyler, kişisel felsefelerini somutlaştırsalar bile günlük tutumlarının, genellikle doğalarının temel özelliklerinin farkında olmazlar.

Marinof (2005), felsefi danışmanlığın başlangıç tarihine işaret ederken değişen süreci şu şekilde ifade etmektedir: “Felsefe başlangıçta akademik bir bilim dalı değildi. O, bir yaşam biçimiydi. Yani sadece araştırılacak bir konu alanı değil, tam tersine uygulama konusuydu. Onun fildişi bir kulenin kuramsal kavrayışlarla dolu ama uygulamadan yoksun özel bir kanadına hepten teslim edilmesi ancak son yüzyıllarda olmuştur” (Marinoff, 2005, s.20).

Sokrates'ten beri antik felsefe insana bir yaşam sanatı sunar. Modern felsefe kendini, uzmanlara tahsis edilmiş teknik bir dilin inşası olarak takdim eder (Hadot, 1995).

Felsefi sağaltımdaki felsefe, insanlığın varoluşsal sancılarına yanıt olarak insanın yaşamında pratik bir bilgelik şeklinde var olabileceğini ortaya koymak istemektedir. Felsefi sağaltımın nasıl akademik bir disiplin olabileceği, aynı zamanda insan hayatına sağaltım anlamında ne kadar etkide bulunabileceği günümüzde bile tartışma konusudur. Amacı psikoloji ve psikiyatriye rakip olmak değildir. Kendi varlığından doğan genç bilimlerle birlikte, kendi düşünsel deneyimler ışığında günümüz insanının sorunlarına kendi yöntemleriyle ulaşabilmek, insanlığa etik değerler doğrultusunda şifa olabilmektir. Bu bağlamda danışmanlara kendi yöntemlerini öğreterek, alanda etkin olabilmelerini sağlamak önem kazanmaktadır. Danışman ve danışanın birlikte yürüttükleri bu süreçte sorular sorulur ve yanıtlar aranır, sürecin sonucunda düşünsel sağaltım gerçekleşir.

Filiz (2018), felsefi sağaltım ifadesini kullanmaktadır. Filiz’e göre, bu niyetle yapılan çalışmalar arasında felsefi danışmanlık kavramıyla da karşılaşılmaktadır. Felsefi sağaltım kavramının felsefi danışmanlık kavramıyla yakın ilişkisi bulunmaktadır. Aralarındaki tek fark felsefi danışmanlık, felsefenin uygulama alanına odaklanırken felsefi sağaltım ise bu uygulamalardan çıkan sağaltım odaklı sonuca dikkat çeker. “Felsefi Danışmanlık”,” Felsefi Terapi” ya da “Felsefi Sağaltım” felsefenin kuram eylem bağlamı içinde doğrudan normal insanların zihinsel, ruhsal ve bedensel tedavisini dile getiren farklı ancak anlam açısından yakın kavramlardır. Hepsini birden içine alacak bir kavramın olduğu bir adlandırma bulunmamaktadır (Filiz, 2018).

Her filozofun düşünce sisteminde doğrudan ya da dolaylı, bir kuram eylem birliği vardır. Felsefe, insanın sürekli kendini sorgulaması, kendini bilmesi ve

dünyadaki varlığını yeniden yorumlamasını öngörmektedir. İnsan varoluşunu salt bedensel, ruhsal ya da sadece zihinsel açıdan ele almamaktadır. Holistik bir varoluşsal anlamlandırma yöntemi benimsemektedir (Jaspers,1997, s.747-779). İnsanın varoluşsal sorunsalına anlam verme ve çözümlemek için bilim, sanat, din, mitoloji tarih gibi bütün kültürel birikim; karmaşık insan varlığının sağaltımında, eğitilmesinde kullanılmaktadır. Olgusal ya da tinsel hiçbir bilgi, kültürel açıdan ya da öznenin kendi başına mantıksal biçimde varoluşunu anlamlandırmasında yeterli olamamaktadır. Anlamlandırılamayan ya da eksik kalan çözümleme, insan varoluşunun hasta ve eğitimsiz kalması ile sonuçlanabilmektedir.

Anlamsızlık ya da anlam yitimi, öznenin düşünce ve davranışlarını bozar, kişiyi sonunda klinik bir hastaya dönüştürebilir. "Hasta "tanısı konulan özne için felsefi sağaltımın yapacağı pek bir şey bulunmaz. Sağaltım için önemli aşama hastalıktan önceki varoluşsal anlam dünyasına dokunmayı başarmaktır. Hasta olmaktan kurtarmanın ötesinde, öznenin eğitilmesini kolaylaştıracak anlamlandırma sürecini başlatmak önemlidir (Filiz,2018).

Cohen'e göre," Felsefi danışmanlığın ardındaki temel fikir, felsefi danışmanlığın kullanımı için insanların yaşam kararlarını geliştirecek teoriler ve pratik yöntemler bulmaktır". Cohen, bir hipotezinde insanların yaşadığı pek çok duygusal ve davranışsal sorunların kötü mantığın sonucu olduğunu ifade etmektedir. Düşünme hatalarından dolayı insanların yaşadığı olayları yanlış yorumladıkları, anksiyete, depresyon, öfke ve kendini yenilgiye uğratan nöbetler nedeniyle işlev bozuklukları, suçluluk hissi gibi sonuçlarla karşılaşabildiklerini ifade etmektedir (Cohen, 2004).

2.1.2. Felsefenin ve Felsefi Sağaltımın Tarihsel Gelişimi

Antikçağda felsefe, bugünün felsefi sağaltım anlayışını sunmaktadır. Her an bir alıştırmadır; yaşamın her anına yoğunlaşmaya, -kozmos perspektifinde yeniden konumlandırılacak olursa- mevcut her anın sonsuz değerinin farkında olmaya davet etmektedir. Zira, bilgelik alıştırmasının beraberinde getirdiği bir kozmik boyut vardır. Olağan insan, dünya ile temasını kaybetmiş, dünyayı dünya olarak görmeyip de dünyayı arzuları tatmin etmenin bir yolu olarak ele alırken; bilgenin yaptığı, bütünü zihninde aralıksız bir şekilde bulundurmayı sürdürmektir. O, evrensel bir perspektifte

düşünür ve eyler. Bireyselliğin sınırlarından taşan bir bütüne aidiyet duygusuna sahiptir (Hadot, 1995).

Felsefe tarihi, Antik çağlardan modern zamanlara kadar uzanan bir tarih bilimi olduğu kadar, aynı zamanda zihinsel, ruhsal ve bedensel olmak üzere insan varoluşunu tümüyle kuşatan bir danışmanlık ve terapi sürecidir. Sokrates, Aristoteles ve Platon'dan, Hegel ve Freud'a hatta Otto Rank'a kadar uzanan Batı tarihinde felsefe varlık, bilgi, ahlak ve sanata dair hemen her analizde danışmanlık ve terapinin zengin birikimlerini bugüne kadar taşımıştır.

Felsefenin günlük hayatı, yönlendirmek ve zenginleştirmek için danışmanlık olarak kullanılması, Batı felsefesinin ilk dönemlerine M.Ö. 6. yüzyıla uzanmaktadır. Antik çağda Yunanistan, Pisagorcuların, Stoacıların, Kiniklerin ve diğerlerinin felsefeleri eski okullar ve daha sonraki dönemlerde çeşitli din felsefeleri, Rönesans, Romantizm, Komünizm ve Sosyalizm, Varoluşçuluk, Feminizm ve diğer pek çok felsefe, bireylerin kendilerini anlamalarına, hayatlarını yaşamalarına yardımcı olmak, daha kapsamlı bir şekilde kişisel sorunlarıyla başa çıkabilmek için kullanılmıştı. Ancak belirli bir disiplin olarak felsefi danışmanlık nispeten genç bir kavramdır. 1981 yılında Almanya'da ortaya çıkmış Hollanda, İsrail, Güney Afrika, ABD, Kanada, Fransa ve İngiltere'ye yayılmıştır. Felsefi danışmanlık konusunda hemen her yıl uluslararası konferanslar düzenlenmekte ve birçok üniversitede konuyla ilgili dersler verilmekte olup yüzlerce kişi sahada görev almaktadır. Birçok dernek çeşitli ülkelerde faaliyet göstermekte; çalıştaylar, konferanslar düzenlenmekte; bazıları ayrıca yayınlar da yapmakta, bültenler veya dergilerde makaleler paylaşılmakta, alan giderek büyümekte ve genişlemektedir (Lahav, 2001).

İslam dünyasında felsefi danışmanlık ve terapiye kaynak temin edecek benzer zenginlik Farabi, İbn Sina, Gazali gibi filozoflardan; Ahmet Yesevi, Yunus Emre, Mevlâna gibi mutasavvıflara kadar devam eden silsile ile günümüze ulaşmış durumdadır (Filiz, 2018).

Orta çağ felsefesi İslam düşüncesi için bir rönesans niteliği taşımıştır. Avrupa felsefesinde ise bir rönesans etkisi yaratamamıştır. Orta çağda bilmenin, düşünmenin ve etkilemenin tek yolu din faktörü olmuştur. İnsan varoluşunun holistik doğası ve karmaşıklığının çözümlenmesine dair beklenti 18.yüzyılda tıkanmış, dinin yerine bilim ve bilimsel yöntem geçmiştir. Böylece insanın kendisi evren ve Tanrı'ya ilişkin

problemleri din ile çözemediği gerekçesiyle, bilim ve bilimsel yöntem öne çıkmıştır. Ancak bilim giderek dinleştiği için, hakikat ve mutluluğa, bu yolla da ulaşılmamıştır. Üçüncü yol din, bilim ve felsefeyi, yine felsefenin kavrayıcı yöntem ya da yöntemleriyle birleştiren yol olarak ortaya çıkmıştır. Yalnız insana özgü ve insanın kendi öz güçleriyle ortaya çıkan üçüncü yola göre felsefi danışmanlık ve terapi, günümüzde ilk iki yola ait felsefe tarihi boyunca süre gelen her türlü bilimsel, dinsel, kültürel ve medeni insanlık birikimlerini insanın mutluluğu için seferber etmeyi önermektedir (Filiz,2018: 19-20-21).

İlk felsefi danışmanlık uygulamaları olarak nitelendirilebilecek örnekler Eskiçağ felsefesinde, en belirgin olanları ise eski Yunan ve Roma felsefelerinde mevcuttur. Kinikler, Stoacılar veya Epikurosçular gibi Eskiçağ felsefesinin birçok felsefe okulu felsefeyi soyut kuramlar bütünü olmak yerine, yaşama sanatının öğretilmesi olarak görmüşlerdir. Eskiçağda felsefe insanlara bir yaşam biçimi önermektedir; günümüzde felsefi söylem bir sistem kurmak ya da bilgi vermek yerine, insanlara acıdan kurtulup mutlu olacakları bir yaşamın yollarını anlatmayı hedeflemektedir. Eskiçağ filozoflarının öncelikli yapmayı amaçladıkları, gerçekliğin teorisini kurmak olmamıştır. Onların asıl amaçladıkları, insanlara gerek düşünmelerinde gerek yaşamlarında rehberlik edecek bir yöntem öğretmektir. Bu bağlamda bireyleri doğru bir yaşam biçimine yönlendirmek ve onların kişisel kaygılarını ortadan kaldırmayı amaç edinen Eskiçağ felsefe okulları, felsefi danışmanlık uygulamalarının ilk örnekleri olarak ele alınmıştır (akt. Altunbaşak, 2015: 1-2).

2.1.2.1. Sokrates

"Sokrates-öncesi" düşünürlerde yalnızca fizik evrenle ilgilenilmiştir. Herakleitos, ilk antropolojik soruları soran, insanın kendisini anlamadan doğayı anlayamayacağını düşünen filozoftur. Sokrates felsefi düşüncede dışadönüklükten içedönüklüğe olan dönüşümün kavşak noktasındadır. Somut ve pratik felsefeye geçişin öncülerinden Sokrates'te "İnsan nedir?" sorusu tek sorudur, insanı doğrudan tanımlamadan, "kendini anlama" boyutuna diğer insanlarla diyalog boyutunu katmıştır. Ona göre insanı anlamak için insanın sürdürdüğü ilişkinin bağlamsallığını anlamak gerekir (Göka, 2008: 55).

Sokrates'in temel amacı ve hedefi insanlığın ahlaken geliştirilmesidir. İnsan sorununu pratik boyutuyla ele almıştır (Akdemir, 2016: 56). Sokrates'a göre insanın erdemlerle donatılması için bilgi-eylem bütünlüğü gereklidir. O, bilgi ile ahlakı erdem kavramıyla bir arada tartışmıştır. Uyuyanları uyandırmak, hayatın anlamını düşündürmek, gerçek iyinin neliğini buldurmak için, gelip geçici bedene ve maddi değerlere kıyasla kalıcı olana yani ruha yatırım yapılmasını önemli görmüştür. Ruh akılla, insanın rasyonel yetileriyle özdeşleşir. Doğru yaşamak ve doğru düşünmek zorunludur. İnsanlarda hakikat aşkı ve erdem sevgisi önemlidir

Sokrates, yazılı eser bırakmamış, onun felsefesine ilişkin bilgiler Platon'un diyaloglarından sağlanmıştır. Sokrates, diyalogları boyunca kendisini bir öğretici olarak değil öğrenci gibi görür, vaaz vermez, birebir konuşmayla diyalog yapar. Sokrates konuştuğu insanların tartışma sırasında gerçek bilgiye ulaşmalarını sağlar. Bu, insanı zihninde taşıdığı ancak zihninde taşıdığından habersiz olduğu bilgiye ulaşma yöntemidir (Timuçin, 2004:164). Sokratik yöntemle muhataba akıllıca sorular sorularak öncelikle muhatabın kendisini açması sağlanır. Diyalog ilerledikçe temellendirilmemiş inançlar elenir. Bu yöntemle muhatabın özerk bilgiye ulaşması sağlanır (Yücesoy, 2006: 178).

Sokrates'in yöntemi iki aşamalıdır. Birinci aşama olan alay evresinde Sokrates, muhatabının zihnini yanlış bilgilerden arındırmaya çalışır, sorgular ve ona aslında çok iyi bildiğini sandığı konularda yanılıyor olabileceğini hissettirir. Diyaloğun başında muhatabının sanı düzeyindeki kabullerini benimsemiş gözükür, kendisini ise bilgisizlik içindeymiş gibi sunar. Bu yöntemsel bir ironide amacı, diyalog sürecinde muhatabı tarafından doğru bilinenlerin yine muhatabın kendisi tarafından sınanmasını sağlamaktır. Burada bildiğini savunan kişi aslında hiçbir şey bilmediğini görmeye başlar. İkinci aşama, doğurtma evresidir. (Timuçin, 2009: 212). Birinci aşamada insanın bilinci üzerinde mıntıka temizliği yapan Sokrates bu aşamada, insanı, doğru eyleyebilmesi için ruhunda örtük olarak bulunan erdemin bilgisine yani gerçek mutluluğa ulaştırmayı amaçlar. Bu yanıyla Sokrates kendisini, insan ruhunda gizil olarak bulunanın açığa çıkarılmasını doğurtan bir ebe gibi ortaya koyar (Ağaoğulları, 2015: 82-83).

2.1.2.2. Platon

Sokrates gibi Platon da insan hayatının nihai hedefini mutluluk olarak görür. İnsan erdemli bir hayat sayesinde mutlu olabilir (Reeve, 2006: s. 265). Platon, ahlaki doğrular konusunda İyi İdeası, Adalet İdeası, Cesaret İdeasını ortaya koyar. Ruh bedenin ilkesi olan maddeden tamamen farklı bir ilke ile hareket eden tinsel bir tözdür; maddeyle, bedenle birlikte bulunması doğasına aykırıdır. Bedenin ruhun doğal faaliyetlerini gerçekleştirmesi için gerekli bir alet olmaktan çok ona engel olan bir şeydir (Arslan, 2006).

Platon, formların gerçekliğine ve insan ruhunun ölümsüzlüğüne inanmıştır. İdeal olarak, ruh bedeni yönetmelidir, ona yol göstermelidir; bedenin isteklerine hayatın sürdürülebilmesi için zarurî olan en az ölçüde teslimiyet göstermelidir (Cevizci, 2001).

Platon'a göre ruh üç kısma ayrılır. Bedensel ihtiyaçların karşılandığı, arzu isteklerin haz ve doyumun etkisinde olduğu alan; öfke ve kızgınlığın cesaret ve irade ilkesine dayandığı alan ; her ikisini de denetimi altında tutan akıl ve bilgeliktir. Platon insanın ruh yapısını devletin yapısıyla bir tutmuştur. İnsan üçlü ruh yapısının uyum içerinde olduğu sürece sağlıklı ve mutlu olur. Adaleti ve bilgeliğiyle var olan devlet sayesinde yönetilenlerin itaatkâr bir davranışta bulunabilmesi mümkün olabilir. Toplumun ihtiyaçlarını giderme, sınırların güvenliği için, cesaret ilkesiyle var olan öfke kızgınlık dürtüsünün de denetim altında varlığını sürdürmesiyle ideal devlet anlayışına ulaşılabilir.

Platon istekleri, zorunlu ve zorunsuz olarak ikiye ayırır. Zorunlu olan istekler insanın içinden atamadığı ve yararlı olan doğal istekler olarak görünür; zorunsuz istekleri bedene, ruha, akla ve ölçüye zarar veren, israfa götüren, zarara ve kötülüğe yol açan bozuk isteklerdir. Platon'a göre, bozuk istekler daha çok rüyalarda ortaya çıkarlar ve günlük hayata aktarılırsa kişilerin kötü biçimde topluma katılımları söz konusu olur (Derbeder, 2007).

Müzik ve jimnastik eğitiminin ruhun, iki yanını uyum içine sokacağını ve bilimle beslenip gelişecek bir yanı ile ikna edilip gevşeyecek makam ve ritim etkisiyle yatışıp yumuşayacak diğer yanını vurgulamıştır (Platon, Aktaran; Saraçoğlu, Atayman).

Platon’a göre , ruhun kısımları arasındaki iş birliğinin bütün ruhu ve bedeni dış düşmanlardan en iyi şekilde korumasını sağlar. Platon’un ruha olan bakışı, Freud’un Yapısal Kişilik Kuramının oluşmasında etkili olmuştur.

Ona göre erdemli bir yaşamın ve mutluluğun gerçekleşmesinde ruhun doğru ve yanlış yönetilmesi arasında fark vardır. Akıl, işini yaparsa bu doğru bir yönetim olur, akıl devre dışı kalırsa, ruhu ya da aklı iştiha ya da öfkelenen parça yönetirse, söz konusu yönetim yanlış ya da uygunsuz olur. Aklın doğru yönetimi ile insanı önce erdemli ardından bütünüyle gerçekleşmiş iyi bir hayata sahip olabilir (Cevizci, 2014: s. 158).

Genel psikolojik ahenk olarak adaleti, her bir parçanın kendi yerinde durup, kendi görevini yapması olarak açıklayan Platon’a göre insanı mutluluğa götürecek ve ontolojik olarak insan ruhunda temellenen dört temel erdem ise, cesaret, bilgelik, ölçülülük ve adalet biçiminde ortaya çıkar. İnsanlar filozof olmadan da dengeli, ölçülü ve iyi düzenlenmiş bir hayat sürebilme yetisine sahiptir, ve filozofların yönettiği adil bir politik düzen ise sağlam bir eğitimle sağlanabilir.

2.1.2.3. Aristoteles

Ruh Üzerine adlı eserinde ruh ve beden arasındaki ilişkileri araştıran Aristoteles ’göre ruh ve beden ayrı düşünülemez. Ruh bedenden ayrılamayacağına göre beden öldüğünde ruhun varlığı sonlanır. Bu söylemi ile Sokrates ve Platon’dan ayrılır (aktaran; Kaya, 2014). Ruh beden ilişkisinde ruh bir neden, beden bir araçtır; ruh bedenin beslenmesinden, büyümesinden, tüm işlevlerinden sorumludur (Ruh Üzerine, Aktaran; Baykent,2019).

İnsani ruhta, bitkisel ve hayvani ruha göre yüksek bir ilke, akıl mevcuttur. İnsanlar, hayvanlar ve bitkilerle ortak olarak bitkisel ruha, hayvanlarla ortak olarak da hayvani ruha sahiptirler. İnsani ruh, bitkilerin ve hayvanların sahip olmadıkları tüm zihinsel yetilere sahiptir, ayrıca hayal gücünün üstünde yer alan akıl da ruhun bir yetisidir; aşağıdan yukarı doğru çıkan ruhun derecelerinin en üst noktasını oluşturur. Hem teorik hem pratik olan akıl hem şeylerin doğasının hakikatini hem de insan davranışının ilkelerini keşfetme yetisidir. Duyumdan başlayan hayal gücüne, hayal gücünden deneye, deneyden akıl yürütmeye ve akılsalların temaşasına uzanan hiyerarşik bir yapıdan bahseder (Kaya,2014).

Aristoteles'in etik teorisine göre insan akıllı bir varlıktır, aklın ilkeleri doğrultusunda yaşaması gerekir, insanın hedefi, mutlu olmaktır. Mutluluk ruhun akıllı parçasının erdeme uygun faaliyeti olup erdem ise, her varlığın fonksiyonunu en iyi biçimde yerine getirme durumudur. Mutluluk ruhun akıllı parçasının erdeme uygun etkinliğidir. İnsanda akıl ise biri karakter diğeri düşünce olarak iki ayrı davranışla ortaya çıkar. Karakterlerle ilgili olanlar etik (ahlaki) olup, düşünceyle ilgili olanlar dianaetik erdemlerdir. Cömertlik, adalet, dostluk, ölçülülük vs. etik erdemler olup bunların alışkanlıklarla, yapıp etmelerle elde edilmesi mümkündür. Karakter erdemleri, hazlarla ve acılarla ilgili olup insanların haz uğruna çirkin şeyler yapıp, acı yüzünden güzel şeylerden uzak durmaları söz konusu olduğu için, çocukluktan itibaren doğru bir eğitimle neleri yapmaları, nelerden uzak durmaları gerektiği öğretilmelidir (Yılmaz, 2004).

Eğitimin doğumla gelen, eğitimle edinilen ve akıl yürütmeyle öğrenilen olmak üzere üç unsur vardır. Zihinsel erdemler öğretim yoluyla kazanıldıkları için zaman ve deneyim gereklidir. Diğerleri ise öğretimle, alışkanlık kazandırma ya da uygulama yoluyla öğretilebilir (Büyükdüvenci,1993).

2.1.2.4. Stoacılar

Stoalıların yaşadıkları dönemde huzurlu bir ortamdan siyasi çalkantıların olduğu bir ortama geçiş söz konusu olmuştur. Bu nedenle ahlak üzerine düşünmeye başlamışlardır. Sistemli okullar ortaya çıkmış, ahlak üzerine öğretiler geliştirmeye yoğunlaşmışlardır. Yaşanılan iyi ve huzurlu bir ortamdan iktidar ile birlikte birdenbire buhranlı dönemlere geçilmesi bu durumu yaratmıştır.

Toplumsal olana ilgi duyarak umutsuzluk, ölümden korkma, günlük meşguliyetlerde endişe etme, varoluşsal kaygılanma gibi kavramlar üzerinde düşünmek önemlidir (Hadot 2012, 146). Stoa ahlak felsefesinde ahlak yasaları içerisindeki dile getirilen konular, evrensel nitelik taşır. Yüzyıllar sonra bugün bile aynı kavramlar üzerinden düşünülüp aynı sorunlar tartışılabilmektedir. Stoalıların genel ortak kaygı duydukları ve üzerine düşündükleri kavramlardan yola çıkarak Stoa sağaltım metotları oluşturulmuştur; bu felsefi uygulama bireysel ve şirketler, kuruluşlar, derneklerin ilkelerini bulma girişimlerinde destekleyici olmuştur (Achenbach 2010, 17). Sağaltımsal çalışmalar tıbbi yarar gözetmenin ötesinde, tedavi

ya da kriz noktasına gelmeden önce yürütülmesi gereken bir öğretiler bütünü olarak felsefenin içsel perspektifinden bakmayı gerekli kılmıştır. Bu danışmanlık ya da sağaltım bir anlamda uygulamalı etik olarak da görülebilir.

2.1.2.4.1. Epiktetos

Doğaya uygun bir tarzda yaşamanın önemini vurgulayan Stoalı filozof Epiktetos, insanın nihai gerçeği olan ölüm kavramını küçük görerek aklı ve iradeyi kullanmanın yegâne yolu olarak felsefeyi görmüştür. "Felsefe ile uğraşıyorum deme kendimi kurtarıyorum de" ifadesi ile düşünce hastalığını iyileştirmek için felsefe eğitimine vurgu yapmıştır. Düşünce hastalığında insan akıldan uzaklaşır, akılsız hareket eder, insanlığını kaybeder, bir hayvan ortaya çıkar. Bu bir sağduyu felsefesi olarak belirir (Toprak 1946, 4; Toprak 1994)

İnsanlar ruhlarında temelli bir aksaklık olmayınca, kendilerine söylenilen her şeyi anlarlar. Bu güç bütün insanlarda eşittir ve bu sağduyudur. İnsanın sağduyusunu fark etmesi ile ruhun olgunlaşması bir sağaltım yöntemidir. Bu yöntemde felsefenin kavramlarını sorgulayarak kullanma, iradenin ne demek olduğunu bilme, etik değerlere yönelik bir yaşam tarzı geliştirme söz konusudur. Felsefeye bir güzel söz söyleme sanatı, bir güzel anlama ve dinleme sanatı olarak bakan Epiktetos, insanda olması gereken değerlerin ancak felsefe ile anlaşılacağını ifade eder. Felsefeyi bir araç bir yol gösterici olarak görür (Toprak, 1994).

Epiktetos, felsefi düşüncelerin tutarlı bir şekilde yaşama empoze edilmesiyle günlük kaygılardan, hayal kırıklıklarından, korkulardan ve arzulardan sıyrılarak yine yaşamın içinde başa çıkılabileceğine veya kabullenileceğine dikkat çeker. Felsefesini irade kavramı üzerine kurmuştur. Ona göre insanın kararının iyi ya da kötü olması, tercihleri, düşünce iradesi kendi elindedir. İnsan, iradesi olan bir varlıktır. Ona göre hastalık vücut için bir engel olarak görülse bile irade zayıf olmadıkça engel sayılmaz (Toprak 1946, 14).

Günlük hayatla ilgili öğütler veren Epiktetos, beden terbiyesi, irade, dostluk, eğlencenin sınırı, mevki sahibi birinin kapısını çalmak gibi başkalarının ve kişinin kendine hürmet etmesi, saygınlık kazanmak, doyumsuzluk gibi kavramlar üzerinde düşünmüş, sağaltımsal metot olarak Stoa yaşam tarzlarına yeni bir bakış açısı kazandırmıştır (Toprak 1946, 32).

Ona göre yaşamda düşünme sınırlarının ötesindeki hazır bulunuşluk, insanı birçok yönden koruyabilir; aklını özgürce kullanma, duyguların esiri olmadan varlığını sürdürebilme, pratikte insanda sağaltıcı bir etki yaratır.

2.1.2.4.2. Seneca

Felsefe ile ölüm ilişkisini, felsefe ile birlikte anlam kazanan yaşam arasındaki ilişkiye benzeten Seneca bilge insanın, ölümü yüreklilikle kabul eden kişi olduğunu ifade eder (Sen. Cons. 134). İnsan ölümü doğanın bir kanunu olarak kabul ettiği takdirde mutlu olmaya adım atmış olur. Yaşam ile ölüm arasında geçen sürede, felsefenin rehberliğine açık olan kişi kendisi için doğru olanı seçmiş olur. Sağlıklı bir zihne sahip olmak için kişi kendini felsefe ile sağaltmalıdır. Ancak böylece hastalıklı düşüncelerden veya hüzünlü durumlardan kendini koruyabilir. Bilge ise üzüntüyü kabul etse bile kötülüklerle savaşmak zorunda olan kişidir (Sen. De Clem. 73). Erdemli kişi, yaşam mücadelesinde felsefeyi araç olarak kullanır. Felsefe ruhu eğitme sanatıdır. Dünyaya geldikten sonra, dünyayı benimseyerek ve zorlukları tevekkülle kabul ederek yola devam etmek önemlidir. Bu sayede insan, yaşadığı dünyayla anlamlı bir ilişki kurup ve yaşamın ne demek olduğu doğru anlamış olur.

2.1.2.4.3. Aurelius Antoninus

Stoalı Marcus Aurelius Antoninus, doğaya uygun yaşamayı, her tip insanla uyuşma sanatının öğrenilmesini, mutluluk yolunda önemli görür. Antoninus, insanın her sabah uyandığında öncelikle kendine hatırlatması gereken sağaltımsal sözler önermiştir. Tüm bu kusurların iyilikler ve kötülükler konusundaki bilgisizliklerden kaynaklandığını ileri sürmüştür (M. Aur. Medit., 6) Her şey bir bütündür, dışlamak hayır getirmez, her insanın birbirine ihtiyacı vardır ve insanlar elbirliği etmek için dünyaya gelir. (M. Aur. Medit. 6).

Ona göre yaşamın karmaşasından felsefe ile kurtulmak mümkündür: İçimizdeki bilgelik hem olumsuzluklardan uzak hem de zevk ve acılardan ayrı durmamızı sağlar. Yalanlarla bir eylemde bulunmamak, başkalarının yaptıklarına bel bağlamamak, başa geleni kabul etmek gerekir. Felsefeyi yaşamda yol gösterici bir rehber olarak görür; iyi, mutlu ve sağlıklı bir zihin için felsefe bir araçtır. Felsefeyi bir yaşama sanatı haline getiren Antoninus, Meditasyonlar'da karşıdakiyle bir diyalogda dengeli bir anlayış oluşturmayı, konuşma eşitliğine fırsat vermeyi ve ifade özgürlüğünü öne çıkarmıştır.

Felsefi açıdan tek düzeliğe karşı iyi olmak, başkalarına karşı cömert olmak, arkadaş sevgisine güvenmek, tanışanlarla dürüst ve açık olmak gibi kavramları bir metot olarak ileri sürmüştür (M. Aur. Medit. 6)

Antoninus'a göre, insan yaşadığı sürece iyilik insanı olmalıdır. Doğanın bütünselliği içinde başına geleni hoş karşılayıp davranışlarında doğru ve iyi dilekli olmakla yetinen iyilik insanı, başına gelenlere asil biçimde katlandığı takdirde, mutluluk yaşayacaktır. İnsan kendi doğasına uyum sağlamayı felsefe sayesinde başarır. Akıllı bir varlık olan insan, kusurlarını kavramaya çalışır (M. Aur. Medit. 33-50).

2.1.3. Yeni Çağ'da ve Yakın Çağ'da Felsefi Danışmanlık

2.1.3.1. Descartes

Descartes'in felsefi danışmanlığa önemli katkılarından biri zihin ile maddenin bir arada varoluşu konusundaki açık ifadesidir. Zihinde, beyinden farklı olarak, sorular, kuşkular, yanlış bilgiler, sakat yorumlar ve tutarsızlıklar var olabilir, ama bu bir hastalığı olması ile açıklanmamalıdır. Hastalık bedensel bir sorundur; beyinden kaynaklanan bir sorun varsa doktora gidilmelidir.

Düşünceler ve inançlar, bedensel değildir, zihinsel durumlardır; bu nedenle felsefi danışman, bedenleri tedavi etmek yerine zihinleri geliştirmeyi sağlamalıdır (Marinoff, 2004: 81-82).

Descartes'e göre bilgi başkalarının ne düşündüğünü araştırarak değil apaçık sezgilerle, kesin çıkarımlarla elde edilebilir. Onun bilgi anlayışının özünde, "ben" (ego) bilginin temeli olarak seçilmiştir (Güçlü ve ark., 2008: 357). Aklı temel alan bir felsefi sistemi kurmuştur (Cevizci, 2005: 462).

Descartes, gerçek inançları kuşkulu ya da sahte olanlardan ayırt etmek için bilinen veya bilinen sanılan her şeyin dikkatle gözden geçirilmesini gerekli görür, her şeyi eleştirinin ışığında sınardı. "Düşünüyorum, öyleyse varım" sözü ile neyin gerçek ve doğru olduğunun bulunması konusunda sorumluluğu birinci şahsa yükler. Duyulara ve duyguya değil, düşünceye önem vermekle felsefi danışmanlığın temelini oluşturur Düşünceler ve inançlar, zihinsel durumlardır; bu nedenle felsefi danışman, bedenleri tedavi etmek yerine zihinleri geliştirmeye yer açmak için Descartes'in zihin ile

maddenin bir arada varoluşu konusundaki ayırımını rehber edinir (Marinoff, 2004: 82).

2.1.3.2. Hobbes

Hobbes, insanların doğal hayatını sürdürürken esasında altın bir çağda değil cehennem hayatı içinde bulunduklarını iddia etmiştir. Ona göre, sözleşme aracılığıyla oluşturulan yapay devlet (ejderha) insanları temsil ederek yönetmektedir. Topluma karşı hiçbir yükümlülüğü bulunmayan devlet, son derece geniş yetkilere sahiptir. İnsan, hukuk, din, mülkiyet vb. bütün konularda sınırsız yetkilerle donatılmış bu üstün güce bağlı olmak zorundadır. Ona göre, hâkim ve üstün gücün iradesi, hukukun tek kaynağıdır (Cevizci, 2005: 845). O, insanların ortak bir güçlü otoriteyi kabul etmeleri durumunda, bu otoritenin sözünü dinleyeceklerini ve birbirleriyle iyi geçineceklerini vurgulamıştır. Herkesin uyduğu sınırlar sayesinde anlaşmazlıklar azalır. Bir otorite yoksa ve üzerinde anlaşılmış sınırlar yoksa anlaşmazlık daima var olur. Bu durum sadece iç savaşta değil, fikir ve kişisel savaşlarda da mümkündür. İlişkilerdeki anlaşmazlıkları sınırlandıran dış otorite dini, medeni veya felsefi olabilir (Marinoff, 2004: 127-128).

2.1.3.3. Hegel

Hegel'e göre varlık ya da evren, bir ilkenin, bir ilk-temelin kendisini açması, belirli bir ereğe doğru gelişmesi demektir. Tüm var olanların, tüm varlık türlerinin ardında ve temelinde bu ilke vardır. Hegel bu ilkeyi "ide", "akıl", "söz" veya "tin" (Geist) biçiminde manevi özellik olarak vurgular. Evren olarak gelişen "İde" nin ereği, en sonunda kendi kendini bulması, kendinin bilinç ve özgürlüğüne ulaşmasıdır. İde üç aşamadan geçer: İde (tin) ilk olarak "kendi içinde" dir, "kendi kendine" dir; saklı olan gücünü henüz gerçekleştirmemiştir, kendini bilmesi, tanıması için kendine bir hakikat kazandırmaya ihtiyacı vardır; ide kendini ilk olarak doğada gerçekleştirir, doğada ide kendi kendinde değildir, kendinden farklı bir şey olmuştur, özüne karşıt ve yabancıdır, kendi özü ile çelişiktir; idenin gelişmesindeki üçüncü aşama gerçekleşen tinin dünyasında ortadan kalkmaktadır. İde tekrardan kendini bulmakta ancak bilincine, bunun sonucu olarak özgürlüğüne ulaşmış durumdadır. Çünkü doğada idenin yasası zorunluluktur; kültür dünyasının yasası ise özgürlüktür (Gökberk, 2008: 388-389).

Hegel'in felsefi danışmanlığı aşma fikri ile öne çıkar; aşmak hem "reddetmek" hem de "korumak" anlamına gelir. Kişilik ortak merkezli bir dizi çember gibi düşünüldüğünde en içte kişisel varlık, sonra aile, sonra sosyal çevre, sonra insanın kendi, kasaba veya kent, sonra eyalet, sonra ülke, sonra gezegen vd. bulunur. Eylemler her düzeyin kapsanmasını veya dışlanmasını teşvik eder. İnsan sosyal çevresine hizmet ettiğinde, ailesine de hizmet eder. Aileyi aşar ama hem onlara hem insan kendisine hizmet etmiş olur; ülkesine hizmet ettiği zaman kenti aşar ve insanlığa hizmet ettiğinde de ülkesini aşar (Marinoff, 2004: 90).

2.1.3.4. Heidegger

Heidegger'e göre "kaygı verici", kendini bize düşünülmesi gereken bir şey olarak sunan şeydir. Kendisini bize düşünülmesi gereken olarak sunan kaygı uyandıran şey, bu durumda asla bizim tarafımızdan tespit edilen, ilk defa bizim tarafımızdan tesis ve tekmil edilen ya da hayal olarak kurduğumuz bir şey olmamaktadır; kendisini en fazla, düşünülmesi gereken olarak sunan en kaygı verici şey, bizim hala düşünmememizdir ve asla insanın, özünde düşünülmesi gereken olarak kaldığı için kendi bulunduğu yerde düşünülmeyi isteyene yeterince yönelmemiş olmasından kaynaklanmaz. Düşünmememiz, daha çok, bu düşünülmesi gereken şeyin kendisinin insandan yüz çevirmesinden, kaynaklanmaktadır (Heidegger, 2009: 4-5).

Felsefeyi bir tür yatkınlık olarak göre Heidegger'e göre sorun yaşayan kişi felsefi danışmanlıktan faydalanarak zihinsel bir süreç ile "Ben ne yapabilirim?" ya da "Ne düşünmeliyim?" sorularını çözüme ulaştırmak durumundadır (akt. Şimşek, 2014: 65-66).

2.1.3.5. Camus

Camus'nün Veba ve Yabancı romanlarında kahramanlar bütün her şey çökmekteyken bile doğru olanı yapmaya çalışan karakterler olarak sunulmuştur. Camus, anlamsız varoluş duygusunu anlatmak için kullandığı saçma kavramına özellikle meraklı olmuştur. Bulunan semptom, absürtlük bağlamında ortaya çıkan varoluşsal bunalımlar, felsefi danışmanların genelde ilgilenmeleri gereken sorunlardır (Marinoff, 2004: 97). Onun felsefesinde ana tema, insanoğlundaki varoluşun anlamıdır. İnsanın varoluşunun saçma olması durumu, onun felsefesinde ana ilkedir; insanoğlu yaşamının anlamsızlığına mahkûm edilmiştir. Bu anlamsızlığı taşıyamadığı

için insan, başkaldırır ve saçma bir dünya içinde yalnızlıktan kurtulma umudu olmadan yaşar. Bu bir anlamda modern kapitalist toplumdaki insanlık dışı durumun kendine özgü ifadesidir (Frolov, 1997: 76).

Camus'ye göre saçmalığı fark eden dört farklı insani durum bulunmaktadır:

1. Modern kitle toplumunun gerekliliklerine uyumlu biçimde, mekanik ve sıradan yaşayan insanlar var oluşlarının değerini ve hedefini sorgular
2. Zaman tinsel anlamda öldürücü bir süreç olarak hissedildiğinde insan, zamanın ağır ağır geçmesiyle geleceği değiştiremeyeceğini, kendisinin zamana ait bir mal ya da köle olduğunu düşünür
3. Yabancı bir dünyada tek başına bırakılmışlık hissi ile dünyanın yoğunluğunu ve yabancılığını içten içe hisseden insan, dünyanın kendine düşman olduğunu düşünür, dünyanın insanın ölümlülüğü ile alay ettiğini zanneder, sadece nesnelere ve dünyaya değil ama kendine ve başka insanlara da yabancılaşır
4. Saçma duygusunun asıl kaynağı ölüm ve ona ilişkin düşüncelerdir. Ölümden başka bir alınyazısı yoktur, tek gerçek ve yazgı, son aşamada ölümdür. O halde yaşam yararsız ve anlamsızdır (Cevizci, 2009: 1170-1172). 49

2.1.3.6. Sartre

İnsanın kendisinde hiçlik, eylemleri, düşünceleri algılarıyla doldurmaya çalıştığı boşluk olarak belirmektedir. İnsan, doğasındaki içsel boşluğu seçtiği eylem biçimleriyle doldurmakta özgürdür. Hiçlik insani varoluşun en temel yönüdür, insan hiçlik yardımıyla kendisiyle dünya arasındaki farklılığı anlar. Sartre'a göre kişinin kendisine "Ben böyle değilim" deme gücünün kaynağı bilinçteki hiçliğin ürettiği boşluğun sonucudur. İçsel hiçlik, bilinci oluşturur (Cevizci, 2009: 1158-1159).

2.1.4. Felsefi Sağaltımın Konusu Amacı ve Yöntemi

2.1.4.1. Felsefi Sağaltımın Amacı

Felsefi sağaltım ya da danışmanlığın neden gerekli olduğunu açıklayabilmek için felsefi danışmanlığın amacını belirtmek gerekmektedir. Çıkış noktasının değişen dünya düzeninde birçok psikolojik rahatsızlıklarla mücadele etmek durumunda olan insanın hasta olmadan önceki varoluşsal sancılarını anlamakla ilgilidir. Bu durum,

toplumsal sancının bir tür tezahürü olarak görülebilir. Toplumun en küçük yapısı olarak insan bu sancıyı tek başına bir anda oluşturmuş sayılamaz. Aristoteles "Bütün insanlar doğal olarak bilmek isterler" ifadesiyle insanı öğrenmeye iten merak duygusunu vurgular. "Ben kimim, varlığın anlamı ne bir arada olmak ne demek, bizi biz yapan değerler nelerdir? gibi sorularla varlığını sorgulandığı bu dünyada, insan kavramlar oluşturmaya, kavramlarla çevreyi algılamaya ve toplumsal olarak ilişki içinde olmaya odaklanmıştır.

Çotuksöken'e göre İnsan, kavramlar aracılığıyla, çerçeveler aracılığıyla düşünür, yeni düşünceler oluşturur. Kavramlarla beraber dil gelişmiştir ve dil bir iletişim aracı olmuş, söylemler insanı, eylem ve davranışlara ulaştırır. Kavram, dil, söylem, eylem, davranış örüntüsünde sayesinde ortaya çıkan kültürle, felsefi dünya görüşü yaşama yansıtır (Çotuksöken,1998).

Achenbach'ın felsefi danışmanlık düşüncesi, anti-psikiyatri hareketi biçiminde çıkmıştır. Felsefi danışmanlık kavramında, insanların yaşam öykülerinin yeterince dinlemeden psikiyatrik semptomları keşfetmenin tek amaç olması önemli olmuştur. Bu psikiyatrik yaklaşıma göre kişinin yaşam öyküsünde bir şeyleri gerektiği gibi yaptığı zamanda bile hatalar meydana gelir. Felsefi danışmanlar insanların yaşam öyküleriyle ve büyük resimdeki düşünceyi düzeltmekle meşguldür. Büyük resimde değerlere ve yaşam ikilemleri, bağlılık duyguları, güven vb. unsurlara dikkat edilmesi önceliklidir (Tillmanns, 2013: 133).

Marinof, yaşamın, hastalık olmadığını ifade eder. Geçmiş yaşantılar değiştirilemez, felsefi danışmanlık bu noktadan başlayarak insanlara dünyaya verimli bir bakış tarzı ve hayat içinde geniş kapsamlı bir günlük davranış planı geliştirmeleri konusunda destek olmaya doğru ilerler (Marinoff, 2004: 33). Felsefi danışmanlık, yaşamın bütün önemli güçlükleri konusundaki düşünceleri açmaya ve inandığı ilkeleri, bunlara göre davranabilmeyi düzenlemeye yardımcı olması açısından etkide bulunur (Marinoff, 2004: 121-122). Kişisel bir soruna kalıcı, gerçek bir çözüm yolu bulmada sorun üzerinde çalışmak, onu ortadan kaldırmak, bundan dersler çıkarmak ve öğrenilenleri geleceğe uygulamak önemlidir. Bu odak nokta ile felsefi danışmanlık, terapi türlerinden farklıdır (Marinoff, 2004: 49).

Felsefi danışmanlık sorunların kaynağını ortaya çıkarmak ve farklı ihtiyaçlarını gidermek, anlam arayışlarını içeren yaşam krizlerini yönetmek veya baş etmek;

geçmişteki yaraları iyileştirme, değişimi sürdürme; karar verme, yaşam becerileri geliştirme olarak düşünülse de danışmanlığın hedefleri, danışanın becerilerinin geliştirerek üretken doyum aldığı yaşama ulaşmasını sağlamak, ilişkilerini sürdürmek ve yeni ilişkiler kurmasını sağlamak, sorunlarla başa çıkabilmesini sağlamak, karar verme becerisini geliştirmek ve danışanın potansiyel olarak gelişimine olanak sunmaktır (akt. Sivil, 2009: 201).

Felsefi danışmanlığın amacı danışanların kavram ve fikir ağını ortaya çıkarmalarına ve netleştirmelerine destek vermek, hayatlarının yönlerinin temelini oluşturmak, hayatlarını karakterize eden temel kavramları analiz eden çeşitli tutumlara sahip olma, yaşam tarzlarındaki gizli varsayımları ortaya çıkarma ve inceleme, kavramsal bağları araştırma, yaşam felsefesini araştırma olarak açıklanabilir. Bu açıdan kişide zengin bir kişilik geliştirme önemlidir; olası ikincil kazanımlara ek kendisine ve dünyaya dair felsefi anlayış belirli kişisel problemlerle daha iyi başa çıkabilme kapasitesi gelişecektir. Felsefi danışmanlık anlayışı çok daha büyük bir potansiyele sahip değildir (Lahav, 2001).

Lahav (2001), çağdaş batı kültüründe bireyin yaşamının bilgelikten yoksun olduğuna, maneviyat, derinlik, anlamlılık ve eğitimle ilgili alanlara vurgu yapar. İnsanda derinlik, bilgelik, maneviyat boyutun yerini yüzeysel bencil ve tek boyutlu hal almıştır. Bilim ve teknolojide gelişmeler insan ruhuna yeni ufuklar açmak yerine internete erişebilirlik, kitapların ve kişisel bilgisayarlardan yaygınlaşması, televizyon, telefon e-posta ve diğer araçların kültürlerarası iletişim sayesinde kültürel zenginliğin sağlanması yerine anlamsız hayat standartlarını dayatmış, insan maneviyata zaman ayıramamıştır. Lahav'a göre felsefi danışmanlık kişinin içine veya başına ne geldiğine odaklanmaz. Bilgelik arayışı olarak felsefe kişinin ötesine geçen bir yolculuktur (Lahav,2001).

Felsefi sağaltımda danışanlar, tıbben hasta değildirler; varoluşsal, felsefi sorunlar yaşayan insanlardır. Varoluşsal, felsefi sorunlar, tüm insanlığı ilgilendiren ortak sorunlardır. Bu sorunlar felsefi danışmanlığın merkezinde yer alır. Felsefi sağaltım/danışmanlık sürecinde, sorunlara yaklaşım yöntemleri ve sorunlara getirilen çözümler felsefi olmaktadır. Danışmanlık sürecinin başında, danışanın kavramlarla yüzleştirilmesi sağlanır. Sokrates'in yüzyıllar öncesinde yaptığı gibi kavramlar sorgulanır ve danışanın kavramlarla/kavramlarıyla hesaplaşması başlar (Altunbaşak,

2019, s.414). Danışman burada aksiyolojik yansızlık ilkesiyle kavramlara yaklaşır ve normatif davranmaktan kaçınır. Bu, felsefi bir yöntemdir. Felsefi danışmanın terapi ya da tedavi gibi bir amacı bulunmamaktadır. Felsefi sağaltımın/danışmanlığın amacı tüm insanlarda ortak olarak bulunan bazı varoluşsal/felsefi sorunlara, felsefenin teorik ve pratik bilgeliğinden çözümler getirmek biçiminde ortaya çıkar. Bu işlevi ile felsefi sağaltım, Sokrates'ten bugüne, öznenin özellikle zihinsel ve ruhsal terapisini, bu terapiden sonra da eğitilmesini amaç edinmiştir (Filiz, 2018, s.233). Dolayısıyla felsefi danışmanlığın yalnızca sağaltım değil eğitim işlevi de mevcuttur. Felsefi sağaltım süreci, danışmanın danışan ile felsefe yapması ve felsefi soruşturmalarda bulunması olarak görülebilir. Felsefi sağaltımın amacı iki yönlüdür. Bireysel amaç ve toplumsal amaç.

Danışanın, toplum içinde, "toplumsal normal" olarak kabul edilen sınırlardan sapmaların önlemesi, felsefi sağaltımın toplumsal amacı olarak öne çıkar. Felsefi sağaltımın bireysel amacı, bireylerin kendi içlerine yönelerek bir takım varoluşsal soru ve sorunlarına çözümler üretmesi biçiminde gerçekleşir. İki amaçla da birey kendisi ile, içinde yaşadığı toplumla ve yaşadığı fiziksel dünya ile bütünleşebilmektedir. Böylece felsefi sağaltım gerçekleşmiş olur. Felsefi danışmanlık, bilimden daha çok sanat olarak görülebilir. Her bireye özgü biçimde benzersiz olarak ilerler. Psikolojik terapi çok sayıda farklı türde olduğuna göre, felsefi danışmanlık da en az uygulayıcı sayısı kadar farklı türde sunulabilir (Marinoff, 2015, s.56). Yöntemsel açıdan çeşitli olmakla birlikte ortak nokta danışanın kavramsal yanılgılarının çözümlenmesinin üzerinde durmalarıdır.

Günümüzde bilgiye erişimin ve dolaşımın önceki çağlara nazaran çok üst düzeyde olması bir dezavantajı, dezenformasyona neden olmaktadır. Dezenformasyon ile insanın kavramsal yanılgıları artmaktadır. Felsefede kavramlar çok önemlidir. İnsan türü kavramlarla düşünür. Doğru düşünmek, kavramları doğru anlamlar içerisine yerleştirmek en temel noktada yer alır. Danışman, danışan ve felsefe yapma edimi arasındaki doğru bağlantılar kurulması için kavramlar üzerinde uzlaşmanın var olması gerekir. Danışanın kavramsal yanılgıları ortaya çıktığında bunların çözümlenmesi önem kazanır. Bu durumda kavramlar doğru anlamlar içerisine yerleştirilerek, içsel olan anlamlar dışsal gerçekliklerle bütünleştirilir. Danışan böylelikle gerçeğe yaklaştırılabilir. Danışan, gerçeğe yaklaştıkça kendi dışındaki gerçekliği anlamaya ve

anlamlandırmaya dair farkındalık geliştirir. Bu farkındalık sayesinde danışan, varoluşsal problemler olan geçicilik ve ölümle baş etmeyi öğrenmeye başlar (Filiz, 2018, s.247).

Felsefi danışmanlık, felsefeyi temele alır. Bireylerin en genel yaşam sorunlarında mantıklarını kullanabilmelerine destek verir. Bu konuda yöntemlerini işe koşan felsefi danışmanlık hem yapısalcı hem de önleyicidir. İki birey arasındaki yaratıcı konuşma süreci gerçekleşir. Danışman felsefe tarihi ve uygulaması alanında yetişmiş kişi olarak, danışan ise bu alanda bilgilenmek isteyen kişi olarak danışanın yaşamının geliştirmesi amacıyla diyalog yaparlar (Raabe, 2002, s.14-15)

Felsefi danışman, uzman olan bir danışman değildir. Uzman danışmanlar, hastane gibi sağlık kurumlarında çalışmakta ve insanların psikolojik sorunları ile ilgilenmekte olup felsefi danışma en az iki kişi arasında geçen diyaloglarla meşgul olan önleyici bir rehberlik hizmeti biçiminde ilerler (Raabe, 2002, s.15-16).

Felsefenin sağaltıcı işlevi bulunmaktadır. Bu açıdan Hume, "İntihar Üzerine" isimli denemesinde, ancak doğru felsefenin zihnin mülkiyetini bir kez ele geçirdiğinde, boş inançların da etkin bir şekilde zihinden dışlanacağını ve bu düşmana karşı felsefenin kazandığı zaferin insan doğasına özgü zaaflar ve kusurlardan çok daha eksiksiz olacağının söylenebileceğini ifade ederek felsefe ile sağaltımın önemine vurgu yapar (akt. Neslioğlu Serin, 2017, s.309).

Wise Terapy'in (2001) yazarı Tim LeBon, felsefi danışmanlığı insanların akıllıca yaşayabilmeleri için hayatlarındaki önemli meseleler üzerinde düşünebilmelerine yardımcı olmak amacıyla felsefi bilgi ve yöntemleri kullanan bir danışmanlık türü olarak ortaya koyar.

2.1.4.2. Felsefi Sağaltımın Yöntemi

Filiz'e göre (2018), felsefi terapi, danışmanlık ya da sağaltım, psikoterapinin bir formudur. Zihinsel tedavide, psikoterapinin yardımıyla ve felsefi sağaltım süreçlerinin bütüncül etkinliği ile belli bir aşamaya gelinebilir. Burada felsefi eklektizme vurgu yapan, kuramsal ve pratik bir felsefi-psikolojik paradigma söz konusudur. Denenmiş uygulamalara kuramsal önermelerin mutlaka eşlik etmesi sağlanmalıdır. Felsefi danışmanlık, disiplinler arası yaklaşımıyla, kuram-eylem bağlantısı geliştirmektedir (Filiz 2018, s.40,41).

Felsefi danışmanlık alanında henüz ortak bir yöntem veya kuram birliğine varılmadığı görülmektedir (Achenbach, 1995; Schuster, 1998, 1999; Marinoff, 2001, 2012; Lahav, 1992,1993, 1995, 2008b; Raabe 2000a, 2000b, 2002b; Cohen, 1995, 2004). Farklı yaklaşımlar birbirlerinden tamamen ayrı değildirler, kendi içlerinde ilişkili oldukları noktalar göze çarpar. Gelişmekte olan tüm disiplinler için geçerli olduğu kadar felsefi danışmanlıkta da önceden belirlenmiş, herkes tarafından kabul gören bir tanım, yöntem ya da kuramdan yola çıkması beklenmemektedir. İlerleyen süreçte ortak noktaların oluşması alana sağlam dayanaklar sunacak bir kavramsal ve kuramsal çerçeve kazandırılması açısından önem arz etmektedir (Altınbaşak, 2015)

Altunbaşak'a göre ortak yanların belirlenmesi kuramsal olarak alanın ne olduğuna açıklık getirir. Kuramsal açıdan, örneğin felsefi danışmanlığın, hangi yönlerden felsefi olduğu veya onu psikolojik danışmanlık ve psikoterapiden ayıran özelliklerin neler olduğu gibi sorular yanıt beklemektedir. Ortak yönlerin ortaya konması uygulamaya yönelik bazı faydalar getirecektir. Danışman yaptığı işi kendine ve danışanlara daha somut olarak açıklayabildiğinde; danışman ve danışan birbirlerinden beklentilerinin neler olabileceğini açıkça bilirler; danışanın sorun alanı net olarak belirlenmiş olur, danışmanın uygulama sırasında yol ve yöntemi netlik kazanır (Altunbaşak, 2015)

Felsefi danışmanlığın tanımlama ve kuramsal alt yapısının belirlenmesiyle ilgili çabaları iki kategoride ele almak mümkündür:

1. Felsefi danışmanlığı tanımlama çabaları ikili zıtlıklar içeren gruplar altında toplanmıştır.

   a. Pratik ile kuramsal tanımlama: Pratik tanımlama çabaları, uygulamanın nasıl olduğunu açıklayan tanım denemeleridir (Prins-Bakker,1995; Marinof,2012). Kuramsal tanılama denemeleri ise uygulama ile ilgili betimlemeleri dışarıda bırakmaktadır (Dauglas,2012, akt. Louw,2013)

   b. Tekçil ile çoğulcu tanım denemeleri: Tekçil tanımlamalar, felsefi danışmanlığı belirli bir filozof veya yaklaşım açısından ele almaktadır. Wittgenstein felsefesinin ele alındığı çalışma (Ellenbogen,2006), Descartes'in felsefi danışman olarak incelenmesi (Dias,2006), Marcel Proust'un çalışmalarının gözden geçirildiği yapıt (De Botton,1997), Kant analizi çalışması (Svare,2006)

örnek gösterilebilir. Çoğulcu tanımlar ise birden fazla filozof ve yaklaşımı dikkate almaktadır (Raabe,2000).

2. Felsefi danışmanlık uygulamalarının kategorik olarak gruplandırılarak ortak noktaların belirginleşmesini sağlamayı amaçlayan bu çabalarda danışmanların ilgilendikleri danışan sorun ve kaygı /sıkıntılarının neler olduğu temel olarak alınmıştır (Knapp ve Tjelveit,2005). Felsefi danışmanlar uygulamalarına kattıkları sorun alanları açısından "dar kapsamlı" ve "geniş-kapsamlı "olarak ikiye ayrılmışlardır.

a) Uygulama alanları "dar kapsamlı "olarak adlandırılan danışmanlar, ilgilendikleri danışan sorunları bakımından felsefenin sahası içindedirler (Heath,1998: Lahav,2001b).

b) Uygulama alanları geniş kapsamlı danışmanlar psikoterapinin sahasına giren konularda da çalışmalar yapabileceklerini ileri sürmektedirler (Marinoff.1995; Gibbs,1997; Cohen, 1995, 2004; Altunbaşak, 2001)

Bazı felsefi danışmanlar alanlarını betimlerken, akademik felsefeden farklı bir felsefe yaptıklarını ifade ederler (Schuster.1999; Lahav, 1996'a,1996b; Raabe, 2002a; Marinof, 2012). Felsefi danışmanlık süreç odaklı, akademik felsefe sonuç odaklı olarak öne çıkmaktadır. Felsefi danışmanlıkta süreçte yaşanan an, kişinin somut yaşamı, günlük kaygı ve sıkıntılar odak alınmaktadır (Lahav,1996). Felsefi danışmanların, kendilerini farklı olarak tanımladıkları diğer meslek uygulamalı felsefe olarak öne çıkmaktadır. Uygulamalı felsefede felsefi kuramları sorunsal olarak görülen durumlara uygularken, felsefi danışmanlıkta sorunlar ve sorular hakkında felsefe yapan danışman yardımıyla danışanın kendisi olmaktadır. Uygulamalı felsefede filozof bir sorunla kuramsal ve nesnel bir ortamda hesaplaşmaktadır. Felsefi danışmanlık kişiseldir, soyut kavramlarla çalışma olsa bile danışanın somut kaygısı/sıkıntı kapsamındaki sınırlar içinde kalınması söz konusudur. Uygulamalı felsefede yazılı akademik metinler kullanılmakta, felsefi danışmanlıkta diyalog aracılığıyla felsefe yapılmaktadır. Psikoterapide sağaltıcı etki ve danışan tedavisi gibi bir beklenti mevcut iken felsefi danışmanlıkta böyle bir sonuç, sürecin sonunda ikincil bir kazanç olarak değerlendirilmektedir. Felsefi danışmanlar psikoterapinin konusuna giren psikolojik mekanizmaları araştırmamakta, danışanların kavram dünyalarını ve

dünya görüşlerini yorumladıkları bir felsefi kendini soruşturmanın koşullarını araştırıp ve oluşturmaktadırlar (Altunbaşak, 2021).

Bir insanın kendi kavramlarını ve dünya görüşünü yorumlayabilmesi için daha da üst bir bilişte olması gerekir. Farkındalık, eleştirel düşünme ve tekrar yapılandırma ile kendi ötesine geçme, felsefi danışmanlığın danışana sunduğu birlikte izleyecekleri bir süreçtir.

Çotuksöken'e göre felsefe bir düşünme yolu, bir bilme yolu ve bir yaşama yoludur; felsefe kavramsal-kuramsal bir etkinlik ve yaşama dünyasında karşılığı olabilecek uygulamalar bütünüdür. İnsan dünyasının ana bileşenleri ve kurucu öğeleri ise insan davranışları, eylemleri ve ilişkileridir. İnsan davranış, eylem ve ilişkilerinin oluştuğu ortam için karşılaşma kavramını kullanmaktadır; farkına varmasa da ister istemez kendileriyle, başkalarıyla; başka şeylerle, doğayla, kültür ürünleriyle karşılaşan insanlar, bedenleri ile dış dünyanın üyesi, parçası olurken düşünmesi ve diliyle/söylemiyle kendine ve kendisi olmayana ulaşmaktadır. Kendisi olmayan da kendisine bir şekilde ulaşmaktadır. İnsan dünyası benzer ya da farklı türlerden olanların karşılaşma ortamıdır. İnsan kendisiyle ve kendisi olmayanla, durum ya da durumlarla karşılaşmakta ve varlığını sürdürmektedir. "Karşılaşma" "karşılama"yı, "durum" da "duruş"u kışkırtır. Ardından "karşılaştırma" gelir. İnsan dünyasını, davranışlar, eylemler, ilişkiler bağlamında durum-duruş ortamında karşılaşma-karşılama-karşılaştırma evreni olarak deneyimler. Eylem davranış - eylem - ilişki öznesi olarak tüm yapıp etmeler, tüm bağlantıların ana çerçevesini oluşturur (Çotuksöken, 2020)."

"Felsefi Danışmanlık Üzerine Genel Belirlemeler "başlıklı eğitiminde Çotuksöken, insanın özne oluşunun iki boyutunu dile getirmektedir: Bilme öznesi olmak, eylem öznesi olmak. İnsanın çok çeşitli varlık ilgileriyle çok çeşitli bilme yollarıyla var olana uzanmasında mesafe oldukça önemlidir. Mesafe kazanmaya dair bilgileri ise felsefe sağlar: Düşünsel, dilsel, söylemsel, eylemsel etkinlik bağlamında. Felsefe eylemsel olanla, yaşamsal olanla bağlantısı içinde mesafe kazanmanın gerekli ve yeter koşullarını incelemektedir. Bu noktada "felsefi danışmanlık" halini alır (Çotuksöken,2020).

Felsefi danışmanlığın kuram eylem bağlamında ele alınmasında, insan dünyasında ortaya çıkan iki boyut vardır: Teorik ve pratik boyut. Teorik boyutun

düşünmedeki karşılığı davranışın /eylemin ilişkinin öncesinde yer alan niyet /amaç/hedef olarak belirlendiği durumdur. Bu belirlemeleri saptayıcı dil kullanımı, saptayıcı söylem ve yargılayıcı dil kullanımı, yargılayıcı söylem birlikteliği olarak değerlendirmektedir. Söylemek ve yapmak arasında olan insanın tutarlı bir yaşam sürebilmesi için bu iki kavramın birlikteliğinin önemlidir.

Düşünmedeki özenin dildeki özene yansımaktadır. İnsanın toplumsal -tarihsel - kültürel bir varlık olması da düşünme ve dil/söz edimleriyle olanaklı durumdadır. Düşünme üç türde olabilir: Eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, özenli düşünme. Özenli düşünme diğer düşünmelerin temelini oluşturmaktadır. Farklı seçenekleri dikkate alma, ilişkisel bağları keşfetme, bağlantılar arasında yeni bağlantılar kurma, farkları /ayrımları ölçebilme, tartabilme önemlidir (Çotuksöken,2020).

John Dewey'e (1910), düşünmeyi, şeylerin doğrudan duyular aracılığıyla değil, dolaylı olarak akıl aracılığıyla bilincine varıldığı bir farkındalık olarak açıklamaktadır. Derinlemesine düşünme, bu farkındalığın en üst düzeyde gerçekleştiği bir düşünme olup imgelerin, fikirlerin ve kavramların, aralarında mantıksal bir bağlantı ve düzenli bir ardıllık olmadan zihinde uçuştuğu rastgele düşünmeden farklılaşmaktadır. Dewey'e göre derinlemesine düşünme; "bir inancın ya da bilginin bu inancı ya da bilgiyi destekleyen kanıtlar ve ortaya koyduğu sonuçlarla aktif, dikkatli ve sürekli bir gözden geçirmeye, değerlendirmeye tabi tutulduğu bir düşünme demektir. Rasgele düşünme ile derinlemesine düşünme arasındaki fark, derinlemesine düşünme dikkatli, özenli olmasına; bir şeyi/düşünceyi etraflıca, doğru değerlendirmeyle ele almasıdır. Bu bakımdan Dewey'in "derinlemesine düşünme" kavramının, "özenli düşünme" ile örtüştüğü söylenebilir (Dewey ,1910: 6).

İnsan, felsefi düşünce açısından olduğu kadar anlam dünyası bağlamında da ele alınmalıdır. Felsefi danışmanlığın sadece akıl ve düşüncelere odaklanması, duygunun psikoloji alanına ait olduğunu ifade etmesi, onun eksik yanlarını yapılandırması gerektiğine dikkat çekmektedir. İnsanın dünyaya dair ilk tecrübesi duyusal ve duygusal olmaktadır. Zaman içerisinde gelişim dönemlerine bağlı olarak çevresini algılama, etrafını gözlemleme, kavramlarla düşünebilme dili aracı kılarak iletişim ve eyleme geçebilme, davranış sunma ve yaşadıklarına anlam verebilme, kendine bükülme sürecinde duygu ve düşünce birlikte ortaya çıkmaya başlamaktadır. Aristoteles, Retorik adlı eserinde öfke, dostluk, düşmanlık, korku, güven, utanç,

sevecenlik, zalimlik, acıma, hiddet, kıskançlık ve gıpta duygularının ayrıntılı bir incelemesini yapmıştır, duyguların inanç ve yargılara bağlı olduğunu ifade etmiştir. Duygular ile düşünceler arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. Duygular, düşünceler üzerinde etkilidir, düşünceler de duygular üzerinde etkilidir. Hissettiği çeşitli duygular, insanı birtakım düşüncelere yönlendirir, düşünceler de duyuların şiddetini etkileyebilir ya da başka duygulara dönüşmesine neden olabilirler. İnsanın rasyonelliği söz konusu ise duygular ve düşüncelerin birlikteliği ve bunlar arasındaki karşılıklı etkileşim dikkat çekici hale gelmektedir.

Lydia B.Amir, gündelik sorunları ve çıkmazları felsefi yollarla ele almak için felsefi uygulama veya danışmanlığı bir yöntemler kümesi olarak tanımlamaktadır. Yöntemlerin çeşitliliğine rağmen, felsefi danışmanların üç ortak yöntemi benimsediklerini ifade eder.

2.1.4.3. Felsefi sağaltımda ilkeler

1. Danışan özerktir, saygıya büyük bir vurgu vardır. Danışanın özerkliği, bununla ne kastedildiğini açıklığa kavuşturmak gerekir. Felsefi danışmanlar kendi görüşlerini danışanlarına empoze etmekten mümkün olduğunca uzak durmalıdırlar. İnsanların felsefi ya da diğer danışmanlıklara gelmeleri kolay değildir. Özerklik danışanların danışmanlık hedefi olarak öne çıkmaz. Özerklik filozofun hedefidir ve danışanların çoğu tarafından paylaşılmaz. Uygulamada, bu nedenle felsefi danışman kendi beklentilerinin farkında olmalıdır.

2. Felsefi danışmanlık, psikolojik danışmadan farklıdır. Psikolojik terapilerin, danışmanlığın önüne geçtiği günümüzde, felsefi danışmanların sundukları şeylerin en azından daha iyi olmasa da psikolojik danışmanlıktan farkını ortaya koymaları bir gerekliliktir. Felsefenin psikoloji üzerindeki etkisi büyüktür. Varoluşçu terapi, Akılcı Duygusal Stoacı temelli terapi, danışan merkezliliğin temelini oluşturan hümanistik ekol, aynı zamanda felsefi danışmanlık yapmaya da çalışır denilebilir. Uygulamada bazı psikolojik yöntemler, bunlardan yararlanmaktadır. Felsefi danışmanlar tam bu noktada psikologların bu alandaki yetersizliklerine dikkat çekmek istemektedirler. Psikolojik terapilere dahil edilen felsefi konularla ilgilenmek ve felsefeyi önermenin temelinde bu

yetersizliğin giderilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Felsefi danışmanlık, psikolojik danışmanlığın meşru bir alternatifi olabilir. Bazı Akılcı-Duygusal yaklaşımları birleştiren hibrit bir yaklaşım geliştiren Cohen Terapi teknikleri ve hatta bilişsel olmayan terapötik yöntemler, örneğin davranışsal olanları bile felsefi danışmanlığın kapsamı içinde ele alınabilmektedir. Bazı felsefi danışmanlar psikolojik yetersizlik sorununu duyguları dışlayarak çözmektedirler, Teorik bir bakış açısına göre, felsefi sistemler psikolojileri de içermektedir, duygularla ilgilenmeyen bir felsefe, yaşamla ilgilenme konusunda eksik kalacaktır (Amir,2004).

3. Felsefi danışmanlık çıkmazların çözümünde etkilidir. Teorik düzeyde felsefi danışmanlığın etkililiği olumlu yöndedir. Çoğu felsefi danışman, bir teşhis ya da tedavi sunmadıklarını iddia etseler bile kişinin kendisini ya da içinde bulunduğu zor durumu daha iyi anlamasının yararlı olduğu yönündeki anlayış, değişimi mümkün kılmaktadır (Amir,2004).
4. Felsefi danışmanlık ve psikoterapi uygulamalarının sınırları çizilmiştir. Cohen'e göre, felsefe ve psikoloji bağımsız alanlardır, felsefi danışmanlık ise kompozisyon yanılgısı olarak görülebilir. Felsefe, felsefi danışmanlığın bir yönüdür ancak kendisi felsefi danışmanlık değildir. Parça için doğru olanın bütün için zorunlu olması gerekmez. Felsefe, felsefi danışmanlığa bir girdidir. İkincisi melez bir disiplindir, bir biçimdir. Felsefi teorileri kullanan bir danışmanlıktır. "Saf" bir felsefe değil "uygulamalı" felsefe kullandığında psikolojik hale gelir. Yani felsefi psikolojik terapidir (Cohen, 2004). Cohen, aklı başında olanlar ve olmayanlar için terapi ayrımını reddetmektedir. Psikoterapinin ampirik çalışmalar içermesi, felsefenin bu uygulamaları test etmeye yeni başlaması söz konusudur (Cohen, 2004).

2.1.4.4. Felsefe Sağaltımında Temel Faaliyetler

Felsefe uygulayıcıları bireysel olarak yöntem ve teorik açıdan farklılık gösterse de genel olarak aşağıdaki faaliyetlere yer vermektedir:

Danışanların argümanlarının ve gerekçelerinin incelenmesi;

1. Önemli terim ve kavramların açıklığa kavuşturulması, analizi ve tanımlanması;

2. Altta yatan varsayımların ve mantıksal çıkarımların ortaya çıkarılması ve incelenmesi;
3. Çatışmaların ve tutarsızlıkların açığa çıkması;
4. Gelenekselliğin araştırılması felsefi teoriler ve bunların danışan sorunları açısından önemi
5. Diğer tüm tarihsel olarak felsefi olarak tanımlanan ilgili faaliyetler (Cohen, 2004).

2.1.4.5. Felsefi Danışmanın Alet Çantası

Yöntem ve teknik bakımından farklı kuramsal çerçeveler olmakla birlikte felsefi danışmanın felsefe tarihinden alıp alet çantasında değerlendirebileceği yöntem ve yaklaşımlara hâkim olması ve bunları etkili biçimde kullanması gerekir. Bunlar aşağıda özetlenmiştir:

2.1.4.5.1. Sokratik Yöntem

Analitik yöntem olarak da bilinen Sokratik sorgulamada sahip olduğu kavramların, inançların, değerlerin, fikirlerin dil ve mantık bakımından rasyonel bir biçimde analiz edilmesi söz konusudur. Sokrates antikçağda gençlerle olan diyaloğunda bu söylem tarzını kullanmıştır. Felsefi danışmanlığa en çok ilham veren sokratik yöntemdir. Danışman fikir ebeliği görevini üstlenirken, danışanın çıkmazlarından yeni bir ben oluşturmasında aktif görev üstlenir; yoldaş rolündedir, anlamaya çalışan, danışanıyla yeni şeyler öğrenmeye ve inşa etmeye heveslidir.

İkinci aşama, eleştirel/analitik bir yaklaşımla danışanın akıl yürütme süreçlerini kavram, fikir ve değer dünyasının incelenmesi; sonucunda elde edilen verilerin danışanın akıl yürütme ve düşünme süreçlerinde nerelerde hata yaptığı görmesi sağlanır. Üçüncü aşama, sorunların çözümünü yüne danışanın keşfetmesinin beklendiği aşamadır.

2.1.4.5.2. Kartezyen Yöntemi

Bu yöntem kartezyen felsefesinden çıkmıştır.17. yüzyılda Fransız filozof Descartes tarafından modern felsefenin temellerini oluşturan bir felsefi akım olarak ileri sürülmüştür. Akıl yoluyla gerçeği araştırmayı ve insan bilgisini temellendirmeyi

amaçlayan bu yöntemi geliştiren Descartes, akıl ve bilgi arasındaki ilişkiyi, düşüncelerin doğasını, varoluşun temellerini ve insanın yerini inceleme konusu etmiştir. Descartes duygu, düşünce, inanç ve değerlerin temellerine inebilmeyi, onları doğru yapılandırmayı öğretmiştir.

Aşamaları, metodik kuşkuculuk, açık seçiklik ,analiz, sentez, kontrol olan bu yönteme göre bir felsefi danışman, öncelikle danışanın eleştiriye açık kapı bırakmadığı kökleşmiş, sabit fikir ve inançlarına odaklanıp kuşkucu ve eleştirel bir diyalog başlatır. İkinci adımda, danışanın doğru, güvenilir ve temellendirilebilir temel kavram, inanç, fikir ve değerleri bulabilmesine zemin hazırlar. Danışman, danışanın bu temel kavram, inanç, fikir ve değerlerin üzerine inşa edilecek hayat tecrübesine ait tüm malzemeyi analitik bir gözle incelemesini, sonrasında sistematik, tutarlı ve anlamlı bir hayat felsefesi geliştirmesini empatik ortaklık kurarak geliştirir. Son olarak, danışanın hayat felsefesini geliştirirken kat ettiği tüm basamakları tekrar tekrar kontrol etmesi, yere ve zamana göre yeniden gözden geçirmesi sağlanır.

2.1.4.5.3. Fenomenolojik Yöntem

Husserl tarafından geliştirilen ve bir kavram olarak Hegel tarafından kullanılan fenomenoloji, bireylerin dünyayı ve kendi gerçekliklerini nasıl yorumladıklarıyla ilgilenmektedir. Fenomenoloji öğrenmiş olduğumuz kavramları olduğu gibi kabul etmememizi (paranteze alma), dünyaya bakışımızı ve dünyada bulunuşumuzu sorgulamamızı istemektedir. Bu yöntemde felsefi danışman, diyalog kurduğu kişiyi algılarken ve dinleyip anlamaya çalışırken hiçbir zaman kişisel inançlarının ya da bilimsel bir kuramın gözüyle bakmamayı başarmak durumundadır. Belli kategori ve şemalara koymadan, danışana nasıl davranması ve düşünmesi gerektiğini söylemeden ilerlemelidir. Danışman kendi düşünce, inançlarının, önyargılarının, yorumlarının ve nedensel açıklama şemalarının bilincinde olmalı ve bunları parantez içinde tutmalıdır. Danışanına dair deneyim dünyasındaki saf, hakiki, gerçek ve özel olanı görebilmek için fenomenolojik bakış şarttır.

2.1.4.5.4. Diyalektik Yaklaşım

Bu yöntem, akıl yürütme yoluyla doğrulara ulaşma yöntemidir. Kelime kökü açısından diyalog ve etik kurallarına ulaşan diyalektik, tez ve antitezin ortaya

konulması üzerinden değerlerin inşası anlamı taşımaktadır. Yanlışların ve doğruların incelenmesi ile, mantıklı olana ulaşmak mümkündür.

Bu yönteme göre bir felsefi danışman, danışanın tecrübe dünyasındaki dengeli gerilimi, bozulmuş karşıtlıkların neler olduğunu, danışanla birlikte saptayabilmek için danışanın yaşam öyküsünden, hayata bakışını belirleyen temel düşünce ve inançlardan yola çıkar. Ayrıntılı bir düşünce analizi ile dengeyi bozan düşünsel etmen ve süreçleri belirler. Sürecin sonunda danışanın ihmal ettiği, yok saydığı, bilinçli ya da bilinçsizce kaçtığı karşıtlığın farkına varmasını ve bu karşıtlıktaki yoksunlaştırılmış, eksiltilmiş, boşaltılmış ucu olumlu düşünceler geliştirerek ve bu düşüncelere göre davranarak tamamlaması ya da doldurması, aşırılaştırılmış ucu da denge sağlanana kadar eksiltmesi veya boşaltması gerçekleştirilir.

2.1.4.5.5. Doğalcı Yöntem

Her insan bir doğaya sahiptir. Toplum ve kişi olarak yaptığımız yanlışlardan biri kişilerin aklına ve doğasına güvenmemektir. Yaratılmamış kavramları, inançları, fikirleri dikte etmenin sonucunda kişilerin doğalarını baskılayarak doğasına uygun olmayan kimlikler ve roller edinirler ya da bunlara inandırılırlar. Varoluşsal sorunların ardında doğaya müdahale bulunmaktadır. Bu müdahale bireyin biricikliği, otantikliği, farklılığı ve özgürlüğü için bir tehdit olmaya başlar. Felsefi danışman, danışanın nasıl davranması gerektiğini ona dikte etmez, onu anlamaya, onunla öğrenmeye ve onun kendi doğal halini, kendini anlamasını sağlamaya önem verir.

2.1.4.5.6. Varoluşçu yaklaşım

Varoluşçu felsefenin temelleri Nietzsche ve Kierkegaard tarafından atılmış olup başlıca temsilcileri Heidegger, Marcel, Sartre, Karl Jaspers'dır. Özgürlük ve otantiklik/kendi olma arayışıyla hayatın ve ölümün anlamını sorgulayan bu yaklaşıma göre bir felsefi danışman, danışanın hayatını anlam ve anlamlandırma sürecine eşlik eden kişidir. Danışanın kendisini gerçekleştirmesi ve hayatına anlam katması için toplumsal ve çevresel koşullarını, engelleri, dikkate alır ve varoluşunu ortaya koyması konusunda danışana yol arkadaşı olur.

2.1.4.5.7. Hermeneutik Yaklaşım

İnsanların duygu, düşünce ve davranışları, doğup büyüdüğü dili, tarihi, kültür ve geleneği dikkate alarak anlamaya ve anlamlandırma önemlidir. Hermeneutik yaklaşım, önyargıların farkına vararak, insanı insan yapan bütün değerleri göz önüne alarak danışanı anlamayı önemli görür. Danışanın tinsel dünyasıyla empati kurmak, parça-bütün ilişkisini gözeterek anlama ve anlamlandırmak söz konusudur. Bu yaklaşımda danışman, danışanını açıklamaya değil daima anlamaya çalışmaktadır.

2.1.4.5.8. Mistik Yaklaşım

Mistiklere göre tüm zıtlıklar birdir, bir birlik bilinci dahilinde bütün varlıklar özde birdir; bütün ayrıştırmalar ve ötekileştirmeler yapaydır; bütün varlıklara evrensel bir sevgi ve merhametle yaklaşmak gerekir; kâinat iyilik ve aşk ile doludur. William James'in ifadesiyle, nefsi arındırarak ve birlik bilincine ulaşarak anlamlı, mutlu ve iyimser bir hayatı kazanmak mümkündür. Mistik literatür, felsefe literatürü gibi kıymetli bir hazinedir. Benliğin terbiye edilebilmesi ve çeşitli mistik teknik ve uygulamalarla yeniden doğayla ve tüm varlıkla birlik ve bütünlüğün, içte de derin bir huzur ve mutluluğun elde edilmesi insanın takdirindedir. Bu yolu öğretenler mistiklerdir. Bu yönteme göre bir felsefi danışman, danışanın içsel huzur ve mutluluğuna katkı yapabilecek bütün mistik öğreti, teknik ve uygulamalara hâkim olmalıdır. Bu öğretileri danışanın hizmetine sunabilmelidir. Danışanların bireysel durumlarına göre benliğin terbiye edilmesini ve ruhsal arınmayı sağlayacak bir düşünce ve uygulama sürecine eşlik edebilmek önemlidir. Danışanın dar ve sınırlandırıcı, aşırı arzu ve hırs yaratıp insanın acı çekmesine ve özgürleşememesine neden olan, bir benlik algısından kurtulmasını sağlamak, evrensel ve saf bir bilince ulaşmasına destek vermek, bütün korkularını yenerek mutluluğa ulaşmasını, daha yaratıcı olmasını, tüm varlıklarla ve evrenle birlik bilincine ulaşarak bütünüyle iyimserleşmesini sağlamak gerekir. Sürecin sonunda bilinç saflaşır ve genişler, derin içsel huzur ve mutluluk ortaya çıkar.

2.2. Felsefeden Psikolojiye

Felsefi sağaltım/Danışmanlık yeni gelişme aşamasında olan bir disiplin olmakla beraber felsefenin analitik düşünsel gücünü, psikolojinin de duyguları anlama ve onları yönlendirebilme gücünü alıp insanın yaşamını etik ve ahlaki değerler

doğrultusunda anlamlandırabilme ve yaşama bir değer katabilme düşüncesiyle yola çıkmıştır.

Filiz'e göre, insan varoluşu zihinsel, ruhsal ve bedensel olarak derinden sarsan yaşam biçimlerine dayatmaktadır. Psikolojinin ve Psikiyatrinin "hasta" ya da hafif deyimle, "danışan" adını verdiği hatta ABD gibi ülkelerde "müşteri" denilen tek tek bireyler dışında, adı konmamış ama tıbben "sağlıklı" olduğu halde "acı çeken" bir insanlık söz konusudur. Benim "felsefi sağaltım" dediğim felsefi danışmanlık, tıp biliminin içinde yer alan daha çok olgucu bu iki bilim dalının ilgi alanına girmeyen çoğunluğun terapisi ve iyileştirilmesini amaçlamaktadır. Felsefi sağaltım, ruhsal tedavinin sınırına daha varmadan, genel olarak insanın ruhani ve zihinsel travmalarını bilimlerin bütün imkânlarını seferber ederek anlamlandırmaya çalışmakla işe başlar (Filiz,2021).

Felsefenin bütün bilimleri büyütüp yola çıkarmasıyla beraber antik çağlardan bu yana insan yaşamına dokunmadan köşesine çekilmiştir. Felsefi sağlatımla, insanlığın geldiği son noktada sessizliğini bozup tekrar hayata karışmasının gereğini ortaya koymuştur. Yaşamın içerisinde aktif olmadığı sürece toplumun insanlık sancıları devam edecektir. Felsefi sağlatım ya da danışmanlık psikolojiye ya da psikolojik danışmanlık ve rehberlik disiplinine rakip olma derdinde değildir. Ancak bütün disiplinleri kucaklayarak insanlığın iyileşmesi ve huzuru için birlikte çalışma gayretinde olmasının gerektiğini düşündürtmektedir. Bu çalışmada felsefi sağaltım yaklaşımlarının gelişimsel ve önleyici psikoloji uygulamalarında kullanılmasının nasıl mümkün olabileceğini araştırılmıştır. Anlatımımızın bu kısmına kadar Felsefenin Antik çağdaki varlığını sağaltım halinde devam ettirirken sonraki süreçlerde nasıl varlığını devam ettirdiği ve neden sonra nasıl tekrar ortaya çıktığını belirttik. Felsefenin danışmanlık ve sağaltım yanıyla psikolojinin doğuşunu nasıl oluşturduğu konularına değinildi. Öyleyse felsefe sessizliğini neden bozmak istemektedir? İnsanlığın geldiği bu noktada: teknolojinin insanların yaşamını teknik olarak kolaylaştırırken toplumsal etik değerlerin de bir o kadar geriye götürdüğünü, birçok psikolojik sorunların arkasında felsefece bakışın eksikliğini fark etmiştir. Burada yapılması gereken insanın yaşamında sağaltım anlamında nerede olabileceğini bilmek, bilgeliğini aktarırken duruşu ve şifasıyla toplumun her kesimine dokunabilmek. Bu niyetle çıkılan yolda felsefenin psikoloji yolculuğunu belki de tersine çevirmek

olacaktır. Öyleyse felsefeden psikolojiye olan yolcuğumuzu psikolojinin doğuşuyla devam ettirmek gerekmektedir.

2.2.1. Psikoloji

Elektrikli aydınlatmanın, radyo ve uçağın icat edildiği ve ortalama insan ömrünün 30 yıl olduğu 1800'lerin sonlarında ve 1900'lerin başlarında yaşanılan bir ortamda psikoloji felsefeden ayrılarak kendi başına bir araştırma dalı haline gelmiştir. Bu yeni alanı oluşturan psikologlar tanı, yaklaşım ve hedef konularını ateşli bir şekilde tartışmışlardır (Benjamin,2000).

Deneysel psikologlardan Hermann Ebbinghaus 'psikolojinin geçmişi uzun, tarihi kısadır 'şeklinde bir ifade kullanmıştır. (Ebinghaus,1908/1973)M.Ö 4. Ve 5.yüzyıllarda klasik Yunan filozofları olan Plato (M.Ö 427-347) ve Aristoteles(M.Ö 384-322)'in insan davranışlarını anlamak adın ; Zihin nasıl çalışır? Özgür iradenin doğası nedir? Birey vatandaşlar ile grup veya devlet arasındaki ilişki nedir? sorularıyla meşgul olmuşlardır. Batı psikolojisinin özü ise bu filozoflardan gelmektedir. Platon'un ve Aristoteles'in farklı düşünceleri günümüz fikirlerini büyük oranda etkilemiştir. Zimbardo'ya göre İnsanlar dünya hakkındaki fikirlere empirik bakış açısına göre boş bir tabloya benzer zihinler ile başlamaktadırlar. Bu boş tablolar dünyayı deneyimledikçe bilgi almaktadırlar. John Locke(1632-1704)bu bakış açısını Aristoteles'e dayanarak 17.yüzyılda ortaya koymuştur. Doğuştancı bakış açısına göre insanlar hayatlarına dünyayı deneyimlemelerini belli bir ölçüye kadar kısıtlayan zihinleri ile gelirler. Immanuel Kant(1724-1804),Bu bakış açısını 18:yüzyılda geliştirmiş ve kaynağını Platon'a dayandırmıştır.19.yy' ın sonlarına doğru psikoloji, araştırmacıların laboratuvar tekniklerini fizyoloji ve fizik gibi diğer bilim dallarıyla birleştirerek bu tür temel felsefe sorularının cevaplanmasına odaklanmış bir bilim dalı olmuştur. Elektrikli aydınlatmanın, radyo ve uçağın icat edildiği ve ortalama insan ömrünün 30 yıl olduğu 1800'lerin sonlarında ve 1900'lerin başlarında yaşanılan bir ortamda psikoloji felsefeden ayrılarak kendi başına bir araştırma dalı haline gelmiştir. Bu yeni alanı oluşturan psikologlar tanı, yaklaşım ve hedef konularını ateşli bir şekilde tartışmışlardır (Benjamin,2000).

Modern psikolojinin evriminde önemli bir figür olan 1879 Leipzig Almanya'da ilk resmi deneysel psikolojiye adanmış laboratuvarını kuran Wilhelm Wundt,

fizyolojist olarak eğitilmiş olsa da araştırma kariyeri sorularının bedenden zihne geçmesiyle yön değiştirmiştir. Kendisi, duyum, algı ve zihinsel sürecin hızını anlamaya odaklanmıştır. Wundt, psikoloji laboratuvarını kurmasından itibaren birçok araştırmayı sonuçlandırmayı başarmış ve "Prenciples of physiological psychology" (Kendler,1987)adlı kitabının birden fazla baskısını yayımlamıştır. Wundt, Liepzig'deki psikoloji dalındaki ilk yüksek lisans öğrencilerini yetiştirmiştir. Bu öğrenciler sonradan dünyadaki önemli psikoloji laboratuvarının kurucuları olmuşlardır. Psikolojinin ortaya çıkmasıyla beraber öznenin önemi ve bu yeni bilim dalının yöntemleri hakkında tartışmalar doğmuştur. Bu tartışmaların bazıları hala psikoloji ana dalını ilgilendirmekte ve devam etmektedir(Gerrig/Zimbardo,2020).

Plotnik, psikoloji için davranışların ve zihinsel süreçlerin sistematik ve bilimsel olarak incelenmesi tanımını uygun bulmuş, psikolojinin hedefleri için dört madde ifade etmiştir. Birincisi Tanımlamak: Psikolojinin ilk hedefi organizmaların çeşitli davranış şekillerini tanımlamaktır. İkincisi açıklamak: davranışın sebebini açıklamaktır. Üçüncüsü: Organizmaların belli şartlar altında ne şekilde davranacağını kestirmektir. Dördüncüsü ise: Organizmaların davranışlarını kontrol etmektir (Plotnik,2007).

Davranış ise organizmaların çevrelerine uyum sağlama yollarıdır, davranış harekettir. Psikolojinin konusunun büyük bölümü davranışları gözlenebilen insanlar ve hayvanlardır. Psikolojik analizin öznesi genellikle bireydir. Örneğin, yeni doğmuş bir bebek, genç bir atlet, yatakhane hayatına alışmaya çalışan üniversite öğrencisi, orta yaşlarında kariyer değişikliği yaşayan bir adam, kocasının Alzheimer hastalığı nedeniyle stresli olan kadın gibi. Ancak bu özne, aynı zamanda iletişim kurmak için sembolleri öğrenen bir şempanze, küçük bir labirentte gezinen beyaz fare, tehlike sinyaline cevap veren sümüklü böcek de olabilir. Özne hem doğal ortamında hem de kontrol edilen şartlar altında bir araştırma laboratuvarında incelenebilir (Gerrig-Zimbardo,2020).

Zimbardo'ya göre birçok araştırmacı zihinsel süreçleri ve insan zihninin çalışma şeklini anlamadan insan davranışlarının anlaşılmasının mümkün olmadığı kanısına varmaktadır. Düşünme, planlama, akıl yürütme, yaratma ve hayal etme gibi birçok insan aktivitesi bireysel ve gizli yaşanmaktadır. Birçok psikolog, zihinsel süreçlerin psikolojik araştırmanın en önemli yanı olduğunu düşünmekte ve bu özel deneyimleri

ortaya çıkarmak ve zihinsel aktivite ve süreçleri incelemek için üstün teknikler kullanmaktadırlar. İki kavramı bir araya getirdiğimizde ise psikolojinin bir alt dalı olan gelişim psikolojisiyle karşılaşılmaktadır.

2.2.2. Gelişim Psikolojisi ve Tarihsel Gelişimi

Cüceloğlu'na göre Gelişim psikolojisi bireyin kronolojik yaşıyla onun davranışı arasındaki ilişkiyi inceler. Acaba matematik kavramlarını öğrenmedeki kolaylıkla bireyin yaşı arasında bir ilişki var mıdır? Böyle bir soru Gelişim Psikolojisinin inceleme konusuna girer. Duyu organlarının yaşın ilerlemesine paralel olarak nasıl geliştiği, konuşma gibi oldukça karmaşık önemli bir davranışın hangi yaş aşamalarında ne gibi gelişim basamakları geliştirdiği gelişim psikologlarının üzerinde çalıştığı sorunlara birkaç örnek oluşturabilir. Gelişim psikolojisinin diğer bir konusu da çocuğun içinde büyüdüğü çevre özellikleriyle onun geliştirdiği davranış türleriyle ilişkiyi incelemektir. Bireyin gelişmesinde çevrenin rolünü incelemek gittikçe önem kazanan araştırma konusudur. Aile içindeki etkileşimlerin türü çocuğu ne biçimde etkiler? Boşanmış anne babanın çocukları boşanmamış anne babanın çocuklarına kıyasla farklı bir gelişim gösteriyorlar mı? Okul çevresi çocuğu hangi yaşlarda nasıl etkiler? Gelişim Psikolojisi günümüzde çocuk psikolojisiyle ilgilendiği kadar yaşlılık konusuyla da ilgilenmektedir (Cüceloğlu,1998).

Çocukların sosyal sinyalleri algılama yetileri biyolojik olmaktadır. Bu yetiler, onların dünyayı nasıl çok boyutlu algılayabileceklerine yönelik bir potansiyel yaratmaktadır. Uyaranların çok boyutlu algılanması, tepkilerin de çeşitlenmesiyle ilişkili olmaktadır. Gelişimsel psikolojinin kurucularından addedilen Piaget'nin zihinsel gelişim modeli, doğuştancı olsa da evrimsel bir açıklama sunmamaktadır. Dolayısıyla gerçek anlamda biyolojik temelli bir model olmamakla beraber çocukların dünyayı zamanla nasıl çok boyutlu ve karmaşık algıladıklarını ayrıntılı olarak tasvir etmektedir. (Piaget, 1970, 1971). Evrimsel ve kültürel öykü, bir diğer kurucu olan Vygotsky'nin çalışmalarında mevcuttur. Vygotsky, aynı dünyanın çok boyutlu algılanmasının çocuğun türe özgü evrimsel potansiyeli ile kendine özgü kültürel deneyiminin birleşmesinden kaynaklandığını vurgulamaktadır (Vygotsky, 1978, 1987). Burada deneyim oldukça önemlidir. İnsan deneyimi özel bir çevrede gerçekleşmektedir. Bu çevre kültüreldir. Vygotsky'ye göre çocuğun gelişimi üç zaman ekseninin çakışmasıyla vuku bulmaktadır: Türünün milyonlarca yıllık evrimi,

kültürünün binlerce yıllık tarihi ve kendisinin ömrü. Bunlar gelişimin üç kaynağını yaratmaktadır: Beden, toplum ve birey. Bir insanın davranışları, biyolojik ve kültürel aktarımın ömür boyunca birleşmesiyle, kültürel bir çevrede, birikimli olarak değişime uğramakta, karmaşıklaşıp dönüşmektedir.

İnsanoğlu, belki de yüz bin yıldır, dünya üzerindeki yaşamını, bu günkü ki görünümü ile, sürdürmektedir. Tarih öncesi insanın da davranışın, ne olduğuna ilişkin bazı görüşleri olduğunu düşünmek, yanlış olmaz. Ancak, üzülerek belirtmek gerekir ki, bu konuda herhangi bir kayıt bulunmadığı için, tahmin yürütmekten başka bir şey yapamayız. Mağara adamını, tipik «ilkel insan» olarak ele aldığımızda, onların psikolojik olguları (duygu, düşünce, davranış) doğa üstü bazı güçlere (cinler, periler, ... vb. gibi) bağlayarak açıklamaya çalışmış olduklarını düşünebiliriz. Kayıtlara göre, insan davranışlarını doğa-üstü güçler dışında açıklama çabaları, ilk olarak, Eski Yunan'da başlamıştır. Bugün geriye baktığımızda onların düşünce ve görüşlerini eleştiren çok şey söylememiz mümkün olmaktadır. Ancak bugün onları eleştirebiliyorsak onların evreni doğa üstü güçlerle değil de nesnel ve doğal açıklamalar getirmelerinden kaynaklanmaktadır. Sonra gelenler ise bu düşünceleri somut nedenlere bağlayarak bugünkü psikoloji biliminin natüralistik temelini oluşturmuşlardır (Bruno; Aktaran, Sevdiren 1996)

Socrates'in öğrencisi Platon, insanın ruhunu bedenden ayrı olarak üç kısma ayırmıştır. Bunlar; iştah, ruh ve mantıktır. İştahın doğumda ortaya çıktığını ve bebeklik, ilk çocukluk yıllarında baskın olduğunu ifade etmiştir. Bu dönemde temel fiziksel ve duygusal ihtiyaçların önemli olduğunu belirtmiştir. Ruhun çocukluk ve ergenlikte baskın olduğunu bireyin girişkenliğini, cesaretini ve inançlarını temsil ettiğini, olgunlaşmayla ruhun mantık ve zekâ bileşenin ise en önemli olduğuna işaret etmiştir. Platon'a göre insanın akıl yürütme yeteneği onu diğer canlılardan ayıran en önemli özelliğidir. İnsanın eğitimle ruhun iştah kısmının azalacağını ifade ederken bu özelliklerden herhangi birinin diğer kısmından kalıtımsal olarak baskın olabileceğini düşünmektedir. Eğitimin görevi ise bu üç özelliğin dengede kalabilmesini sağlamaktır, der. Platon duyguları yoğunlukta yaşayanların işçi, akıl yürütme becerilerinin ön planda olanların ise felsefeci olarak yetişmelerini uygun bulur.

Aristo, Ruhu ve bedeni bir bütün olarak kabul etmekle beraber kişisel deneyimler ve çevresel faktörlerin önemini ifade ederek kalıtım ve çevre tartışmasının

başlangıcını yapar. Aristo insan doğasına sistematik bir bakışla yaklaşmış zihin beden ayrımını en aza indirgemiş, öğrenmede bireysel farklılıkların ve çevresel farklılıkların üzerinde durmuştur. Bellek ve düşünce arasındaki ilişkilere duyum ve algının önemine değinmiştir. Bu dönemde sınırlı veriden elde edilen insan embriyosunda önce kalp geliştiği için zihnin merkezinin beyin değil kalp olduğu ileri sürülmüştür (Sayıl,2010).

Orta çağ, pek çok açıdan olduğu gibi insan gelişimiyle ilgili konuların da ihmale uğradığı bir çağdır. İnsan yaşamı dini dogmalar, savaş ve salgın hastalıklardan sağ çıkabilme ve feodal politik sistemle baş edebilme arasında geçip gitmektedir. Asıl ilgi ölüm üzerinedir. Daha çok cehalet daha az eğitim, yaşlılara saygının olmayışı, bebeklerin terk edilmesi, çocukların ve ergenlerin özel ihtiyaçlarının tanınmaması ile Aristo ve Plato'nun rasyonelliğine en az ilgi bu çağın önemli özellikleridir.

İnsanın gelişimi, Tanrı'nın evrensel kanunları ile orijinal ruhun etkileşimini sağlayan ruhani bir eğitim içinde gerçekleşiyordu. Bir orta çağ kavramı olan "preformasyon" (önoluşum) da ise döllenmeden önce spermde tamamen insan biçiminde minyatür bir yetişkinin var olduğu sanılırdı. Bu kavram, öğrenmede ve gelişimde bireyselciliğin gereksiz olarak algılanmasına yol açıyordu. Çocuklardan sorgusuz bir itaat bekleniyordu. Çocuklar, çok küçük yaşta çalışmak zorunda bırakılıyordu. Oyun ve çocuk masallarından mahrum bırakılıyorlardı. Bütün resimlerde çocuklar, yetişkinlerle aynı giyim, yüz ifadesi ve aynı vücut oranlarını taşıyan küçültülmüş yetişkinler olarak çiziliyordu (Sayıl,2010).

Orta çağ ve 18.y.y. arasında insanlar, insan ve onun gelişimi konularına aydınlanma çağında tekrar döndüler. İnsanın doğası ve evrendeki yeri konusundaki görüşler epeyce değişti. İyi yapılanmış bir eğitim özellikle üst ve orta sınıfta değer görmeye, dini dogmaların yerini bilim ve matematik almaya başladı. 15.yy. ve 18.yy. arasında Rönesans gelişim dönemlerinin ve bireysel ayrılıkların vurgulandığı bir dönem oldu. Bu yıllarda John Amos Comenius eğitimsel hedefleri olan 6 yıllık dönemler belirlemiştir.

0 – 6 yaş algı

8 – 12 yaş hayal, imgeleme

12 – 18 yaş mantıksalcılık

18 – 24 yaş ihtiras

Descartes, Platon'un beden-zihin ruh ayrımını geliştirmiş ve bilginin kaynağının duyular değil zihin olduğunu ileri sürmüştür. Beden-ruh etkileşimine önem vermesine rağmen doğa mı çevre mi tartışmaları için öncü olmuştur.

17.yy. da yaratıcılık ve bireysel başarılara önem verilmeye başlanmış; sanatçılar, kaşifler, bilim adamları, yazarlar ve müzisyenler öne çıkmıştır. İngiliz görgülcülüğü J. Locke'un felsefesiyle insan doğasına yeni bir kavramlaştırma getirmiştir. Gerçek bilginin akıl yürütmeyle değil, duyulardan türetmeyle elde edildiğini söylemiştir. Locke'a göre doğuştan gelen fikirler yoktur. Onun yerine Aristo'dan alıntıyla zihnin tabula-rasa olduğu görüşünü benimsemiştir.

Çevreye ilginin artmasıyla eğitimin statü kazanmadaki önemi artmış ve aristokratların asil ruh taşıma iddiaları azalmış, Fransız devrimiyle hakların eşitliği ilkesi gelmiştir. Öğrenme çeşitli deneyimlerle derece derece gelişen bir süreç olarak kabul edilmiştir. Locke, ön oluşum kavramını reddetmiş ve yetişkinlerle çocukların farklılığı üzerinde durmuştur. Yetişkinler ve çocuklar arasında bilişsel farklılık ve kişilik farkları olduğunu ileri sürmüştür. Özet olarak çevre, kalıtıma üstünlük taşır(Sayıl,2010).

Aydınlanmanın ideal örneği ve özgürlük ruhu en iyi J.J. Rousseau'nun yazılarında yer almaktadır. Rousseau, Locke'un eğitimin değeri ve gelişim dönemleri arasındaki niteliksel farklar gibi görüşlerini paylaşır. Ancak onun Naturalizm'inde deneyimin rolü daha azdır. Rousseau'ya göre birey toplum tarafından bozulmadıkça doğuştan iyidir.

İnsanın gelişimi 5 dönemde gerçekleşir:

- Zevk ve acıya ilişkin duygular (0-5)
- İlkel duyusal farkındalık (5-12)
- Rasyonel fonksiyon gösterme ve inceleme (12-15)
- Duygusal ve sosyal ilgiler (15-20)
- Ruh olgunluğu (Yetişkinlik)

18.yy.'a doğru Avrupa'da diğer felsefeciler de insan gelişimine değinmişlerdir. Bunlar arasında Tetens (1736 – 1807), yaşam boyu ortaya çıkan fiziksel ve psikolojik farklılıklarla ilgilenmiş, çocuklar üzerindeki sistematik gözlemlerini günlükler halinde

yayınlamıştır. Tiedemann (1748-1803), oğlunun biyografisinde motor becerileri, dili, düşünme kapasitesini, sosyal-duygusal davranışları ele almıştır. Pestalozzi (1746-1827) 4 yaşındaki oğlunun öğrenme sürecini incelemiş ve öğretmen ile ebeveynlere sayısız öneride bulunmuştur. Carus (1770-1808) kronolojik yaştan bağımsız olarak yaşam boyu gelişim dönemlerini öne sürmüş. Cinsiyet farkları, kültürel değişmeler ve mizaç üzerinde durmuştur. 19.yy.'da Kant'ın Nativism'inde bilme, dış uyarıcıya tepkiden daha ileri düzeyde bir şeydir. Akıl yürütme ileri düzeydedir ve pasif değil aktif bir süreçtir. Kant'ın görüşleri gerçeğin aranmasına öncülük etmiş ancak insanın gelişimini incelemede bilimsel görgül yöntemler ile felsefi mantıksal olanlar arasında uzun süren bir boşluk yaratmıştır.

19.yy.'da Kant'ın felsefesinin uzantıları, bilim adamlarının görgül yöntemleri kullanmalarına ve böylece gelişimsel değişmeye bir farkındalık getirmiştir. Tıbbi gelişmeler çocuk ve yaşlı ölümlerini azaltmış, böylece ölüm yerine yaşam önem kazanmıştır. Eğitim alanında gelişmeyle okuma-yazma oranındaki ve eğitimli insan sayısındaki artma teknolojik devrimi getirmiş, çocukluk hakkındaki görüşler değişmiştir. Yeni seyahat ve kariyer fırsatları ortaya çıkmış, tüm bunlar aile yapısını ve kadının rolünü etkilemiştir. Darwin felsefi ve görgül yöntemleri bir araya getirerek Kuramında pek çok gelişimsel kavram kullanmış ve Doğal seleksiyon ve en iyi olanın ayakta kalması fikirleri, gelişimi etkilemiştir.

Gelişim psikolojisine Darwin'in en önemli katkısı, türlerin evrimi ve bireyin gelişimi arasındaki ilişkiyi göstermesidir. Darwin kendi oğluyla ilgili gözlemleri içeren bebek biyografisinde bu ilişkiyi kurmaya çalışmıştır. Darwin'den başka bu şekilde kitap yazan pek çok kişi olmakla birlikte onunki bilimsel ününden dolayı en çok bilinenidir. Dinsel dogmaların yerini bilimsel metot almaya başlamış, çocuk yetiştirmeye ilişkin el kitapları yayınlanmış, çocuklar için kitaplar yazılmış, çocuk faaliyetleri için çeşitli elbiseler üretilmiş, disiplin daha az katı halde uygulanmıştır. Aynı zamanda çocuklar için çalışma saatleri de esnetilmiştir.

2.2.3. Modern Gelişim Kuramı

Kuramlar, insanların gelişimine ilişkin soruları cevaplama yollarını ve aynı zamanda insanların gelişime ilişkin nasıl soru sorduklarını belirlemektedir. Bazı Kuramlar diğerlerine göre gelişimin pek çok yönünü açıkladığı, bazıları diğerlerine

göre daha zorlayıcı olduğu halde, hiçbiri tek başına gerçeği yansıtmada yeterli değildir. En azından insan gelişiminin zenginliğini ve karmaşıklığını anlamaya başlamak için ; Psikoanalitik Kuram, Bilişsel Gelişim Kuramı, Davranışçı Kuramlar, Etolojik Kuramlar ve Ekolojik Kuramların hepsine ihtiyacımız olmaktadır.

2.2.3.1. Psikoanalitik Kuram

Davranışın geçmiş deneyimler ve dürtüsel güçler çerçevesinde açıklandığı, eylemlerin kalıtsal içgüdülerden, biyolojik itkilerden ve bireysel ihtiyaçlarla sosyal gereklilikler arasındaki çatışmaları çözme girişimlerinden kaynaklandığının düşünüldüğü bir psikolojik modeldir. Bu modele göre organizma, ihtiyaçları karşılandığında ve doyuma ulaştığında reaksiyonlarını azaltır. Asıl amaç, bahsedilen çatışmayı azaltmaktır (Gerrig/Zimbardo,2020).

2.2.3.1.1. Freud (1856-1939)

Bütün psikodinamik kişilik teorilerinin ortak yanı kuvvetli iç güçlerin kişiliği şekillendirdiği ve davranışı harekete geçirdiği varsayımı olmaktadır. Psikodinamik teorilerin yaratıcısı Sigmund Freud, biyografisini yazan Ernest Jones tarafından zihnin Darwin'i olarak betimlenmiştir (1953). Freud'un kişilik teorisi cesur bir biçimde kişilik gelişiminin kaynağını ve seyrini, zihnin doğasını, anormal kişiliğin yönlerini ve kişiliği değiştirme yöntemlerini terapiyle açıklamaktadır (Gerrig / Zimbardo,2020).

Freud kırk senelik meslek yaşamı boyunca çok sayıda eser yayınladı. Bugün modern psikoloji Freud'un ortaya attığı görüşlerden farklı yerlere gelmiştir ve onu tam anlamıyla izleyen psikolog sayısı oldukça azalmıştır. Anacak buna rağmen modern psikolojinin oluşumunda Freud'un etkisinin son derece kuvvetli olduğunu bütün psikologlar kabul ederler. Freud'un etkisi sadece psikoloji içinde kalmamış, felsefe sanat ve günlük dili de etkilemiştir (Cüceloğlu,1991). Freud, ruhsal yapıyı bir buzdağına, buzdağının suyun üzerinde kalan küçük bölümünü bilinç bölgesine, suyun altında kalan büyük bölümünü bilinçdışı bölgesine benzetmiştir. Bu geniş bilinçdışı alanındaki ihtiyaçlar ve istekler, bastırılmış düşünce ve davranışlara yön vermektedir. Böyle bir yaklaşımla, yalnızca bilinci çözümlemeye yönelik bir yaklaşımın, insan davranışlarına yön veren güdülerin anlaşılabilmesinde yeterli olamayacağı gerçeği de ortaya konmuş oluyordu. Üstelik Freud, normal dışı düşünce ve davranışların normal davranışlarda geçerli olan mekanizmaların abartılmış biçimleri olduğu görüşünü de

savunmuştur. Ona göre, bozuk davranışlar, gerçekte, kişinin içsel çatışmalarından kurtulabilmek için gösterdiği yetersiz çabaların belirtileridir. Bu görüş, normal ve normal dışı davranışlarda aynı psikolojik etkenlerin geçerli olduğunu ve arada yalnızca bir derece farkı olduğunu da ortaya koymakla, ruhsal hastalıkların ürkütücü ve anlaşılmaz olarak değerlendirilmesine son vermiş ve yirminci yüzyıl psikiyatrisinin temelini oluşturmuştur.

Freud, normal dışı düşünce ve davranışların normal davranışlarda geçerli olan mekanizmaların abartılmış biçimleri olduğu görüşünü de savunmuştur. Ona göre, bozuk davranışlar, gerçekte, kişinin içsel çatışmalarından kurtulabilmek için gösterdiği yetersiz çabaların belirtileridir. Bu görüş, normal ve normal dışı davranışlarda aynı psikolojik etkenlerin geçerli olduğunu ve arada yalnızca bir derece farkı olduğunu da ortaya koymakla, ruhsal hastalıkların ürkütücü ve anlaşılmaz olarak değerlendirilmesine son vermiş ve yirminci yüzyıl psikiyatrisinin temelini oluşturmuştur (Geçtan,1998).

Yüzyılın başlarından, ruhsal aygıtın yapısal modelini içeren “Ego ve İd” adlı yapıtının yayımlandığı 1923 yılına değin gecen sure boyunca, Freud'un ilgisini en çok çeken konu, topografik kuramı olmuştur. Bu donemde Freud, ruhsal aygıt kavramını, zihinsel içerikli belirli zihin bölgelerine yerleştirerek bölümlemeyi amaçlamıştı. Bu, zihinsel süreçleri anatomik bölgelere göre ayırma anlamında bir bölümlemeyi değil, çeşitli zihinsel etkinliklerin bilince uzaklıklarının saptanmasını içermekteydi. Buna göre, bilincin dışında oluşan ve dikkati zorlamakla bilinç düzeyine çıkarılmayan istekler ve dürtüler, zihnin "bilinçdışı" denilen en derin bölgelerinden kaynaklanmaktaydı. Dikkat sarfederek bilince çıkması sağlanabilen zihinsel olaylar ise, "bilinç öncesi" denilen ve bilince daha yakın bir bölgede oluşurken, bilinçli olarak yaşanan ve algılanan olaylar ise zihnin yüzeyinde oluşmaktaydı.

Bilinç: Dış dünyadan ya da bedenin içinden gelen algıları fark edebilen zihin bölgesidir. Bedensel algıları, düşünce süreçlerini ve heyecansal durumları da kapsar. Bilicin içeriği, konuşma ya da davranışlarla çevreye iletilir.

Bilinç öncesi: Dikkatin zorlanmasıyla bilinç düzeyinde algılanabilen zihinsel olayları ve süreçleri içerir. Bu içerikte, gerçekliğe ilişkin sorunları çözmeye çalışmak gibi gelişmiş düşünce biçimlerinin yanı sıra, düş kurma gibi ilkel süreçler de bulunur.

Bilinçdışı: Genel anlamda bilinçdışı, bilinçli algılamanın dışında kalan tüm zihinsel olayları, dolayısıyla bilinç öncesini de içerir. Dinamik anlamda ise, bilinçdışı, sansür mekanizmasının engeli dolayısıyla bilinç düzeyine ulaşma olanağı olmayan zihinsel süreçleri içerir. Bu içerik, gerçekliğe ve mantığa uymayan ve insanın içinden geldiğince doyurulmak istenen dürtülerden oluşur. Bu dürtüler kişinin bilinçli dünyasında geçerli olan ahlaki değerlere karşıt düşen isteklerden kaynaklanır ve ancak psikoanalitik tedavide kişinin dirençleri kırıldığında bilinç düzeyine ulaşabilirler. Topografik kişilik kuramı, aslında, Freud'un düşünce gelişimi içerisinde geçici bir model olarak yer almıştır. Klinik çalışmaları sırasında Freud, gözlediği bazı durumların topografik modele uymadığını fark etmişti. Örneğin, bazı hastalarda gözlemlenen bilinçdışı suçluluk duygularını ve cezalandırılma isteklerini topografik modele göre açıklamak mümkün olamıyordu. Çünkü, bu modele göre ahlaki değerlere ilişkin duyguların, içgüdülere karşıt güçlerin bulunduğu bilinç düzeyinde yer alması gerekiyordu. Bu ve benzeri nedenlerle Freud, kişilik örgütlenmesini açıklayacak yapısal bir model geliştirdi ve 1923'te yayımlanan “Ego ve İd” adlı kitabında bu modeli açıkladı. Ne var ki, Freud'un, topografik kuramdan yapısal kurama geçişi birden olmamış, aradaki yıllar suresince, sonradan yapısal kişilik kuramına temel oluşturacak bazı diğer kavramları geliştirmiştir (Geçtan,1998).

Freud, ruhsal hastalıklar üzerine yaptığı yoğun çalışma sonucunda normal kişilik teorisi geliştirmiştir. Psikoseksüel kişilik kuramı tanımına ve detaylarına geçmeden önce dürtü ile açıklamalarını gözden geçirmek gerekmektedir. Freud her bireyin iç dünyasında bulunan psişik enerjiyi eylemlerin motivasyon kaynağı olarak atfetmiştir. Her bireyin bedeninin organları tarafından yaratılan gerginlik sistemleri, doğuştan gelen organları tarafından yaratılan gerginlik sistemleri, doğuştan gelen içgüdüleri ve dürtüleri olduğu farz edilir. Bu enerji kaynakları harekete geçirildiği zaman birçok farklı yolla ifade edilmektedir. Freud, iki tür dürtünün varlığına işaret etmiştir. Birinin açlık susuzluk gibi ihtiyaçları gideren kendini koruma isteğiyle ilgili olduğunu düşünmüştür. Diğerinde ise cinsel dürtüler ve türlerin korunması ile ilişkili bulduğu dürtüye işaret ederek bu dürtüye Eros adını vermiştir. Cinsel arzuların sadece cinsel birleşme dürtüsünü değil zevk arayışı veya diğer insanlarla fiziksel temas denemelerini de kapsayacak şekilde bu kavramı genişletmiştir. Cinsel dürtülerin enerji kaynağı için ise libido terimini kullanmıştır. Libido her türlü duyumsal zevki aramamızı sağlayan psişik bir enerjidir (Gerrig /Zimbardo,2020).

Freud ‘un teorisinde, kişilik farkları bireylerin temel dürtüleriyle başa çıkma yöntemlerinin çeşitlilik göstermesinden kaynaklanır. Freud, bu çeşitlilikleri açıklamak için kişiliğin iki zıt bölümü arasında süregelen bir çatışma olduğunu öne sürmüştür. Bu bölümler özün üçüncü bir bölümü olan ego tarafından idare edilen id ve süperegodur. Ancak öncelikle her birini ruhsal süreçler olarak bilmemiz gerekmektedir. İd, ego, süperego için beynin belirli bölgeleri tanımlanmamıştır (Gerrig/Zimbardo,2020).

İd: Kişiliğimizin en kaba ve ilkel kısmı olan id kalıtımsal dürtü ve arzuları içerir. Bu kalıtımsal ve ilkel dürtülerden ikisi olan cinsiyet ve saldırganlık diğerlerinden daha baskındır. İd, davranışlarımızın altında yatan psikolojik enerjinin kaynağıdır ve zevk ilkesine göre işler ve Freud için İd, kişiliğin temel sistemidir. Freud, id için" gerçek ruhsal varlık" demiştir. Çünkü id nesnel gerçeklerden bağımsız, öznel bir yaşantı dünyasıdır. Fazla enerji birikimine katlanamaz ve böyle' bir durum organizmada gerilim yaratır. Bu gerilimi giderebilmek için id, enerji birikimini bir an önce boşaltma eğilimi gösterir ki buna id ‘in haz ilkesi denir. Bu ilke ile hareket ederken id, acıdan kaçınma ve haz duyabilme amacıyla iki süreçten yararlanır: Refleks eylemler ve birincil süreçler. Hiç geciktirilmeden bütün isteklerinin yerine getirilmesini bekler (Geçtan,1998).

Ego: İd ‘in dürtüleri ile süperegonun emirleri arasında arabuluculuk yapan Öz’ün gerçeklik temelli yönüdür. Ego fiziksel ve sosyal gerçeklik üzerindeki kişisel görünüşünü, yani davranışın nedenlerini ve sonuçları arasındaki bilinçli inançlarını temsil eder. Ego’ nun bir diğer görevi ise id ‘in dürtülerini istenmeyen sonuçlar doğurmadan gidermeye çalışmasıdır. Ego, mantıklı seçimleri zevk alma isteğinin önünde tutan gerçeklik ilkesi tarafından kontrol edilir. İd ve süper ego çatışmaya girdiği zaman ego, ikisini de en azından kısmen ikisini de tatmin edecek bir uzlaşma sağlar. Ancak id ve süperegonun yaptığı baskı yoğunlaşırsa egonun en uygun çözümleri bulması gitgide daha da zorlaşır (Gerrig/Zimbardo,2020). Ego bir anlamda İd ‘in danışmanıdır, sürekli ona yol gösterir. Temel amacı ona hizmet etmektir, onu yüceltmek ve eğitmek çabasında değildir. İyi ve kötü kavramlarıyla hiç ilgilenmez, durumu uygunsa id’ e yap der. Herhangi bir ahlaksal tutumu yoktur (Cüceloğlu,1991).

Süperego: Kişiliğin üçüncü ve en son gelişen sistemi süperego ‘dur. Bu sistem çocuğa ana-babası tarafından aktarılan ve ödül ve ceza uygulamalarıyla pekiştirilen,

geleneksel değerlerin ve toplum ideallerinin içsel temsilcisidir, kişiliğin vicdani ve ahlaki yönüdür. Gerçekten çok ideali temsil eder, hoşlanmadan çok kusursuzluğa ulaşmak ister. Süperegoyu ilgilendiren husus, bir şeyin doğru ya da yanlış olduğuna karar verip, toplum ya da temsilcileri tarafından onaylanmış ölçütlere göre davranmaktır.

Süperegonun başlıca işlevleri:

a. İd 'den gelen dürtüleri bastırmak ve ketlenmek ki bunlar özellikle, dışa vurulduğunda toplumun hoş karşılamayacağı türde cinsel ve saldırgan dürtülerdir.

b. Egoyu gerçekçi amaçlar yerine ahlaki amaçlara yönelmeye inandırmaya çalışmak.

c. Kusursuz olmaya çabalamaktır.

Süperego, id ve egoya karşı çıkarak onları kendi istediği düzene yöneltme eğilimindedir. Ego, içgüdüsel isteklere doyum sağlanmasını erteler, süperego ise bu istekleri tümden engellemeye çalışır. Aslında id, ego ve süperego farklı ilkelerle çalışan psikolojik süreçlere verilmiş adlardan başka bir şey değildir. Olağan koşullar içinde bu ilkeler birbiriyle çatışmaz ya da karşıt biçimde çalışmazlar. Egonun yönetici önderliği altında bir ekip olarak birlikte hareket ederler. Böylece, kişilik üç ayrı parça olarak değil bir bütün olarak işler. Ancak, kişiliğin dinamiği öylesine işler ki ruhsal enerji, id, ego ve süperego tarafından paylaşılarak kullanılır. Enerji miktarı sınırlı olduğu için bu üç sistem arasında sürekli bir yarışma vardır. Dengenin bozulduğu durumlarda, bir sistem diğerinin zararına enerjinin denetimini ele alabilir ve bu sistemin güç kazanması diğerlerini zayıf düşürebilir. Çok geniş anlamda id, kişiliğin biyolojik yönünü, ego psikolojik ve süperego toplumsal yönlerini oluşturur denilebilir (Geçtan,1998).

1915 yılında Üç Tartışma başlığı altında yayımlanan yapıtında Freud, çocuk cinselliğinin ilk belirtilerinin, beslenme ya da idrar kesesi ve barsak denetiminin kazanılması gibi, aslında cinsel nitelikli olmayan bedensel işlevlerden kaynaklandığı görüsünü ortaya koymuştur. Çocukta psikolojik ve cinsel gelişim, her biri bir önceki dönemin üzerine kurulan ve önceki dönemlerde kazanılan davranışları da özümleyen

Oral, Anal, Fallik, Latant, Genital olmak üzere beş donemde tamamlanır (Geçtan, 1998).

Zimbardo'nun, Freudyen teoriyi değerlendirmesine göre, Freud'un düşünceleri psikologların kişiliğin normal ve anormal yönleri üzerindeki düşüncelerinde büyük bir etki bırakmıştır. Ancak Freud'un açıkladığı kavramları savunanların sayısı eleştirenlerden daha azdır. Öncelikle psikoanalitik kavramlar çok kesin kavramlar değildirler, işlevsel açıdan tanımlanamazlar; bu yüzden teorinin büyük bir kısmını bilimsel açıdan değerlendirmek çok zordur. En önemli bazı hipotezler çürütülemezler. Bu yüzden Freud'un teorisi pratikte sorgulanabilir kalmıştır. Freud'un teorisi tahminlerinin yanlış olduğu kanıtlanması olsa dahi, normal ve anormal kişilik işleyişleri üzerinde üzerine en kapsamlı ve en ilginç görüşü sunar. Ancak diğer teoriler gibi madde madde teyit edilip yanlış çıkarılması gereken bir teori gibi ele alınmalıdır. Freud modern psikoloji üzerindeki etkisini hala devam ettirmektedir. Çünkü fikirlerinden bazıları kabul edilmiş bazıları ise terk edilmiştir (Zimbardo,2020). Freud'un öğrencileri Alfred Adler, Karen Horney, Carl Jung psikoanalitik görüşünde çok önemli düzeltmelere gitmişler ve bazı değişiklikler yapmışlardır.

2.2.3.1.2. Alfred Adler (1870-1937)

Bir süreliğine Freud'un Psikanaliz ekolüne bağlı kalmış olan Adler, 1910 yılında Freud'un toplantılarından ayrılmış ve bir anlamda akademik özgürlüğüne kavuşarak Freud ile görüşlerinin ayrıldığı noktada kendi yolunda ilerlemeyi tercih etmiş, " Bireysel Psikoloji Teorisi "ni ortaya çıkarmıştır. Adler, ortaya koyduğu Bireysel Psikoloji ekolünü, daha sosyal bir çizgide geliştirmiştir. Freud'un aksine insan davranışının biyolojik güçlerle değil de sosyal güçler tarafından belirlendiğini savunan Adler, Freud'un, cinselliğin insan davranışı üzerinde etkisi olduğu görüşünü küçümseyerek, Freud ile önemli bir yol ayrımına gelmiştir. Çünkü Adler'e göre motivasyonun temel kaynağı cinsellik değil aşağılık ve yetersizlik hissidir. Yetersizlik hissinin bireyi ve toplumu harekete geçirerek daha fazla gelişmeye zorladığını iddia eden Adler için 'aşağılık hissi', insan davranışını açıklamada teorisinin en önemli kavramlarındandır (Uygur,1989). Adler bütün insanların hayatlarının bir döneminde çaresiz, bağımlı, küçük çocuklar oldukları için aşağılık duygusunu yaşadıklarını düşünüyordu. Duyguların üstesinden gelme yollarını arama işleminin bütün hayatlara hükmettiğini savunuyordu. Bireyler kendilerini yeterli hissedebilmek için bazı

şeylerden feragat ederler, yani kendilerini üstün hissetmek için birçok şeyi feda ederler. Kişilik bu gizli mücadele etrafında şekillenir, bireyler temel ve yaygın aşağılık hislerini yenmek için belirli yollar ararken hayat stillerini geliştirirler. Kişilik çatışmaları bireyin çatışan dürtülerinden ziyade, çevresel dış güçler ve yeterli olmak için girişilen içsel mücadeleler arasındaki uyumsuzluk yüzünden açığa çıkar (Zimbardo,2020).

Adler, insan davranışlarının kişinin kendi içsel yaşantılarının çözümlenmesiyle açıklanabileceğine inanmıştı. Ona göre, davranışların ortaya çıkış nedenleri bireyin çevresindeki olaylarda aranmamalıdır. Davranışlar o anda kişinin "derisinin altında" yaşanan olayların ürünü olarak ortaya çıkar. İnsanın bedeni içinde gelişen bu öznel yaşantıların başlıca belirleyicileri, o kişinin değer yargıları, geliştirmiş olduğu tutumlar, ilgi alanları ve düşünce biçimleridir. Dolayısıyla, bu insanın gerçeği yorumlama biçimini yansıtan düşünceler, davranışlarının başlıca belirleyicileridir. Bir başka deyişle, davranışların oluşumunda, çevredeki "gerçek" olaylardan çok, bireyin onları nasıl gördüğü ve yorumladığı önemlidir (Geçtan,1998).

2.2.3.1.3. Erikson

Temel felsefesini ortaya koyarak, "bireysel yaşamdaki kimlik krizi ile tarihsel gelişimdeki çağdaş krizi birbirinden ayırmanın mümkün olmadığını, çünkü ikisinin birbirini tanımlamaya yardımcı olduğunu ve gerçekten birbiriyle ilişkili olduğunu" (Erikson, 1968: 23) savunur. Bir kişinin kimliğinin kendine özgü niteliği kültürden kültüre farklılık gösterse de bu gelişimsel görevin başarılmasının tüm kültürlerde ortak unsurları vardır. Gerçek bir kişisel kimlik duygusunun kurulması, çocukluk ile yetişkinlik arasındaki psikolojik bağlantı ile ilgilidir. Güçlü ve sağlıklı bir ego kimliği kazanmak için çocuğun başarıları ve başarıları tutarlı ve anlamlı bir şekilde tanınmalıdır (Erikson,1968).

Erikson bireyin kişilik gelişiminde hem sosyal çevrenin hem de biyolojik temelli doğuştan getirilen bazı özelliklerin rolü olduğunu, bireyin temel kişilik özelliklerinin sadece yaşamın ilk yıllarına bağlı olmadığını, bireyin kişilik gelişimini farklı psikososyal evreler içerisinde, tüm yaşamı boyunca devam ettirdiğini ifade etmiştir (Erikson, 1984). Erikson, Psikososyal Gelişim Kuramını, “aşamalı oluşum (epigenetik) ilkesini” temel alarak oluşturmuştur. Erikson’a göre aşamalı oluşum

ilkesi, bireyin psikolojik ve sosyal gelişimine uyarlanabilen bir yapıdadır ve kişilik gelişimi arka arkaya gelen sekiz aşamada gerçekleşmektedir. Her evrede bir olumlu, bir de olumsuz duygu oluşmaktadır. Birbirine karşıt iki duygu arasında yaşanılan çatışma, o evreye özgü bunalımın odağını oluşturmakta ve evrenin sonuna doğru hangi duygunun üstünlük kazanacağı belirginleşmektedir (Dereboy, 1993). Birey her bir gelişim döneminde, farklı bir çatışma veya karmaşa ile karşı karşıya kalmaktadır. Karşılaşılan çatışmalarla başa çıkılabilmesi; bireyin daha sonraki gelişim dönemlerinde kullanabileceği kaynakları oluşturması ve sağlıklı bir kişilik gelişimini sağlaması yönünden de oldukça önemlidir. Erikson, bireyin herhangi bir dönemde yaşadığı çatışmalarla başa çıkabilmedeki başarısızlık durumunun, daha sonraki dönemlerde telafi edilebildiğini ve uygun çevresel koşullar sağlandığında bireyin kişilik gelişimi üzerindeki olumsuz izlerinin silinebileceğini belirtmiştir (Erikson, 1984).

Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri:

- Temel Güven Duygusuna Karşı Güvensizlik Dönemi (0-1 Yaş)

Erikson'un insan yaşam döngüsündeki ilk aşaması olan bebeklik döneminde, en büyük gelişimsel kriz (yani fırsat), güvenen veya güvenmeyen bir kişi olma arasındadır. Güvenin gelişimi, başkalarına güvenmeyi ve kişinin kendi güvenirliği duygusunu geliştirmeyi içerir. Gerekli sağlıklı deneyim veya güven gelişimi anne sevgisi ve ilgisidir. Başlangıçta bebek "ağzıyla yaşar ve sever" (Erikson, 1968: 97). Ericson, Erken Çocukluk dönemlerinde yaşanan sorunların ergenlik dönemini olumsuz etkileyip etkilemeyeceğini konu edinen çalışmasında: Düzenli beslenmek güvene katkıda bulunur. Bebek birçok yönden anne sevgisine açık olduğundan daha iyi anlaşır. İdeal olarak, temel ihtiyaçlarının sürekli olarak karşılandığı, öngörülebilir, güvenli bir dünyada yaşamayı deneyimlerler. Ortaya çıkan bu güven duygusu, daha sonra motor kaynakları geliştikçe ve çocuklara hareket özgürlüğü verildikçe daha sonraki tüm gelişimleri kolaylaştırır. Çevrelerini keşfettikçe, özellikle kavrama, tutma, uzanma ve daha sonra emekleme, ayakta durma ve yürüme gibi vücut hareketlerini kontrol etmeye başladıkça kendilerine ve kendi bedenlerine güvenmeyi de öğrenirler. "Şu veya bu aşamada tüm ergenler için aşağı yukarı tipik olan" bu erken aşamadaki sağlıklı deneyimlerden kaynaklanır ve bebeğin temel ihtiyaçlarının karşılandığı döngünün düzenliliği ile ilişkili olma eğilimindedir, ifadeleriyle belirtmektedir.

(Erikson, 1968: 182) Erken çocukluk döneminde güvenin gelişmesine yol açan deneyimlerin eksikliği, ergenlik döneminde başkalarıyla "aynı hissetme kapasitesini" bozabilir (Erikson 1968: 105)

- Bağımsızlığa Karşı Kuşku Duyma Dönemi (1-3 Yaş)

Bu aşamada çocuklar, birçok yönden başkalarına bağımlı olsalar da özgür seçim özerkliğini deneyimlemeye başlamaktadırlar. Artık kendilerini kendi başlarına varlıklar olarak deneyimlemek için motor yetenekleri ve entelektüel kapasiteyi geliştirmektedirler. Anne ve babadan farklı olduklarının farkına varırlar. Yeni kazanılan bu özerklik duygusu çoğu zaman abartılı bir şekilde kullanılıyor ve bu da toplumsal çatışmalara yol açabilmektedir. Özerklik yetisi inatçı ret, öfke nöbetleri ve "evet-hayır" sendromuyla kendini gösterebilir. Önemli bir görev, özdenetim konusunda ustalaşmaya başlamaktır; bu süreçte özellikle önemli olan vücut atık ürünlerinin kontrolüdür. Tuvalet eğitimi, çocuğun istediği zaman "tutması ve bırakması" anlamına gelir ve başka kimsenin kontrol edemediği son derece özerk faaliyetleri temsil eder. Bununla birlikte, uygun bir eğitimle çocuk, iyi bir şekilde kopyalanmış bir iş için ustalık duygusu ve tuvalet eğitimi konusunda özerk seçim duygusu geliştirebilmekte, aynı zamanda çok daha genel anlamda kendi kararlarını verme konusunda da gelişim sağlanabilmektedir. Bu aşamada ortaya çıkan inanç, çocuğun yeni özerklik duygusunu yansıtan "Ben ne olacaksam oyum “dur. Bu aşamada yaygın olarak kazanılan sintonik nitelikler şunlardır: Gurur,kendine güven, özerklik, kendinden eminlik ve kendi olma arzusu, olgun bir ego kimliğinin gelişmesinin ön koşuludur(Ericson,1968).

- Girişimcilik Duygusuna Karşı Suçluluk Duyma Dönemi (3-6 Yaş)

Yaklaşık 3 ile 6 yaş arasındaki çocuk normalde büyük miktarda coşku, güç duygusu, merak, yüksek düzeyde aktivite ve fazla enerji göstermektedir. Oyun etkinliklerinde çocuk çok daha özgürce ve daha agresif bir şekilde hareket etmekte ve giderek daha geniş bir operasyon yarıçapı geliştirmektedir. İnisiyatif geliştirme sürecinde hedef belirleme ortaya çıkar ve faaliyetler giderek daha fazla bir amaç doğrultusunda yönlendirilmektedir. Bu aynı zamanda dilin hızla geliştiği aşamadır. Bu aşamanın başlarında çocuk sonsuz sayıda "ne" sorusu sormaktadır. Bu sorular temelde öğrenme araçlarıdır çünkü yeni kelimeler, kavramlar ve temel bilgiler anlayış bu şekilde kazanılmaktadır.

Bu dönemde çocuk, sahip olduğu becerileri sergileme ihtiyacı hissetmektedir ve yeni keşifler için daha girişimci bir role büründüğü dikkati çekmektedir Anne-babalar, çocuktaki girişimci duyguları destekler bir tutum içerisinde bulunmalı, çocuklara koşup atlayabildikleri, oyunlar oynadıkları ortamlar hazırlamalıdır. Çünkü çocuklar kendi kimliklerini; yapıp başarabildikleri şeylerle tanımlamaktadır. Anne babalar, çocuklardaki bu doğal girişimciliği görmezden gelirse veya şiddet vb. bir yolla cezalandırırsa, çocuk, yaptığı şeyin yanlış olduğuna inanarak kendisini suçlu hissetmeye başlayabilmektedir. (Erikson, 1984).

- Başarıya Karşı Yetersizlik Duygusu Dönemi (7-11 Yaş)

Okula başladığı döneme denk gelen bu süreçte, çocuğun sosyal çevresinde de bir genişleme oluşmaktadır. Sadece ailesi değil, okul arkadaşları ve öğretmenleri de çocuk üzerinde etkili bir hale gelmektedir. Girdiği bu yeni çevreye (okula) uyum sağlamaya çalışan çocuk; akademik ve sosyal açıdan fark edilmeyi, çevresindekiler (aile, öğretmen vb.) tarafından takdir edilmeyi beklemektedir (Erikson, 1968). Çocuk gerek akademik gerekse sosyal açıdan gösterdiği başarılarına yönelik olumlu bir geribildirim alırsa davranışlarını daha da pekiştirmekte; kendisine yönelik yıkıcı eleştiri ve beğenilmeme gibi olumsuz geribildirim durumunda, kendinin değersiz olduğuna inanarak aşağılık duygusu geliştirebilmektedir.

Bu aşamadaki kriz başarılı bir şekilde aşılırsa, daha sonra ergenlik döneminde merak, hırs ve denemeye temel oluşturacak bir amaç duygusu ve inisiyatif ortaya çıkacaktır. Tıpkı çocuğun oyun etkinliklerinin sıklıkla farklı rollere dair bir beklentiyi yansıtması gibi, farklı rollerle de. Cinsel benlik imajı ve Erikson'un erkeksi yaratma ve kadınsı yakalama inisiyatifi olarak adlandırdığı şeyler arasındaki farklılaşma, çocuğun oyun aktivitelerinin sıklıkla farklı rollere yönelik bir beklentiyi yansıtması gibi, Ergenlik döneminde cinsel kimlik krizi ya da keşfi. İnisiyatif alabilme yeteneği, beklentiyi teşvik ettiği için ergenlik döneminde kimlik gelişimine katkıda bulunur. Çocuk bir şeyler üreterek ve işini iyi yaparak onaylanmayı, tanınmayı ve başarı duygusunu kazanmayı öğrenmelidir. Çalışkan olmanın önemli bir bileşeni de "bir şeyleri bilen ve nasıl yapılacağını bilenlerle olumlu özdeşleşmedir (Erikson, 1968: 125).

- Kimlik Kazanmaya Karşı Rol Karmaşası (11-17 Yaş)

Ergenlik ve yetişkinlik dönemleri arasındaki bu dönemde, birey bu dönemde kendini keşfetme süreci içerisine girmekte, benlik tasarımını oluşturma çabasına girmekte, kim olduğu, gelecekte nasıl biri olacağı ile ilgili bir sorgulama süreci yaşamakta ve soruların cevabını ararken akran gruplarından da oldukça etkilenmektedir (Senemoğlu, 2005). Beşinci dönemde, ergen, kendisinin karşılaştığı seçenekler içerisinde, kendini en iyi tanımlayan değer, yaşam tarzı, inanç ve meslek seçimini yapmak için çaba göstermektedir (Özgüngör ve Kapıkıran, 2011). Kimlik kazanmanın ön plana geçtiği bu dönemde, başarılı kimlik kazanmış olmanın en önemli göstergesi sorumluluk duygusudur. Kimlik gelişimi, ayrıca, diğer bireylerle kurulan ilişkilerdeki sürekliliği, kendine yönelik güveni ve hedeflediği somut amaçlarına ulaşabileceğine, başarabileceğine dair artan bir inancı da temsil etmektedir (Erikson, 1980).

Ergenin kimlik sorularına yanıt bulması gerekir: "Nereden geldim?" "Ben kimim?" "Ne olmak istiyorum?" Benlik, ya da aynılık ve süreklilik duygusu aranmalıdır. Kimlik, bireye toplum tarafından kolaylıkla verilmez ve ikincil cinsiyet özellikleri gibi, zamanı geldiğinde olgunlaşma olgusu olarak da görülmez. Kimlik, sürekli bireysel çaba yoluyla kazanılmalıdır. Kişinin kimlik oluşumu üzerinde aktif olarak çalışma konusundaki isteksizliği, yabancılaşma, izolasyon ve kafa karışıklığı duygusuyla sonuçlanabilecek yayılma tehlikesini de beraberinde getirir. Kimlik arayışı, geçmişin, bugünün ve geleceğin bir bütün oluşturacak şekilde bir araya getirildiği anlamlı bir benlik kavramının oluşturulmasını içerir. Bu sorunun cevabı ergene kendi algısını ve ona ilişkin değerlendirmesini sağlayan başkalarının sosyal geri bildirimlerine bağlıdır. Kimlik psikososyal karşılıklılığa dayanır. Bu nedenle ergenlik bu nedenle, ergenler "bazen hastalıklı bir biçimde, sıklıkla merakla, kendilerinin ne hissettiğiyle karşılaştırıldığında başkalarının gözünde nasıl göründükleri ve nasıl oldukları sorusuyla meşgul olurlar. “Erikson, (1959: 89).

Özellikle beden imajının bu kadar hızlı değiştiği, genital olgunlaşmanın cinsel arzuları uyardığı ve karşı cinsle yakınlığın aynı anda olumlu ve olumsuz değerlerle birlikte mümkün olduğu bir dönemde ergen, tavsiye, rahatlık, arkadaşlık ve kullanım için akranlarına güvenmektedir. Sonunda, ergenler kendilerini bulmak için akranlara olan bu yeni bağımlılıktan -ki bu artık ebeveynlere olan bağımlılığın yerini almıştır- kurtulmak zorundadır. Yani olgun bir kimliğe kavuşmak. Böyle bir kimlik bir kez

bulunduğunda, genç yetişkine "nereye gittiğini bilme duygusu ve önemli olanların takdir edileceğine dair içsel bir güvence" verir (Erikson, 1959: 118). Ergenler ego kimliğini oluşturmalı ve kabul etmeyi öğrenmelidir. Vücut değişikliklerinin yanı sıra yeni libidinal duygular da değişir. Kimlik keşfi en azından kısmen bu psikofizyolojik faktörlere bağlı olmaktadır. Erikson, suçlu davranışların cazibesine kapılan gençlerin zayıf biçimde şekillenmiş bir kişisel kimlik duygusuna ve düşük özsaygıya sahip olduğuna inanmaktadırlar; mesleki becerilerinden şüphe duyarlar ve temel psikolojik görevleri çözemezler veya önceki psikososyal aşamalardan kaynaklanan eksiklikleri gideremezler. Ergenlerin karşılaştığı sosyal ve davranışsal sorunların birçoğu (madde kullanımı, eyleme geçme davranışı, intihar veya intihar girişimleri, yeme bozuklukları, ergen hamileliği, okulu bırakma vb.) güvensizlik, utanç ve şüphe ile ilgili daha önceki zorlukların bir yansıması olarak görülebilir. Suçluluk ve/veya aşağılık duyguları. Ergenliğin zorluklarıyla başa çıkmanın başarılı yolu (akademik ustalık, buluşma, bireyleşme, ebeveynlerle ilişkileri yeniden müzakere etme, sağlıklı alışkanlıklar) hepsi daha önceki güven, özerklik, inisiyatif ve çalışkanlık deneyimlerine dayanmaktadır.

Ampirik araştırmalarla tespit edilen sorun, erken ve hatta orta ergenlerin, hayalini kurdukları mesleki mesleklere ilişkin son derece gösterişli, idealize edilmiş ve sıklıkla gerçekçi olmayan anlayışlara sahip olmalarıdır. Dahası, hedef istekleri genellikle bireyin azim ve yeteneğinin çok daha üzerindedir. Ergenler çoğunlukla çok az kişinin ulaşabildiği mesleki hedeflere ilgi duymakta: modeller, aktörler, aktrisler, rock müzisyenleri, atletik şampiyonlar, araba yarışçıları, astronotlar ve sosyal açıdan göz kamaştıran diğer "kahramanlar" olmaktadır. Bu süreçte ergenler kendi modellerini ve kahramanlarını aşırı özdeşleştirip putlaştırmakta, öyle ki kendi kimliklerinden vazgeçerek kahramanları taklit etmeye başlamaktadırlar.

Bu noktada gençler kendilerini nadiren ebeveynleriyle özdeşleştirirler; tam tersine, ebeveynlerinin karşıtı olarak, değer sistemlerine ve özel hayatlarına yapılan müdahalelere sıklıkla isyan ederler. Gençlerin kendi kimliklerini başkalarınınkinden ayırmaları gerektiğinden, bu büyümenin gerekli bir parçası olmaktadır.

- Yakınlığa Karşı Yalnızlık Dönemi (17-30 Yaş)

Genç yetişkinlik olarak da bilinen bu dönemdeki birey, kimliğini bulmuş bir şekilde ve ne istediğini bilerek, yeni arkadaşlıklar, dostluklar ve karşı cinsle güçlü ilişkiler kurabilmektedir. Evlilik ve iş hayatı oldukça önem kazanmakta ya da yakınlık

kurmakta sıkıntı yaşayan birey ise yalnızlaşabilmekte ve kendini terk edilmiş hissedebilmektedir. (Erikson, 1964).

Ergenlik dönemindeki birey başkalarıyla samimi ilişkiler içerisine girebilmektedir. Bu dönemde kişi, akran ortamında daha geniş ve toplumsal ilişkiler kurmaya ve süratle sosyalleşmeye başlamaktadır. (Dereboy, 1993, s. 101). Evlilik ve iş hayatı, önem kazanmaya başlamakta bu aşamadaki krizden sağlıklı bir biçimde çıkabilen kişi, güvenli bir şekilde duygularını yansıtmaktadır. Aksi olarak bu aşamadaki krizden etkilenenler ise, başkaları ile dostluk kurma konusunda zorluk çekerek psikolojik anlamda yalnızlaşabilmektedirler. Bireyin bu dönemdeki sorunlarını aşabilmesi için çevresinin desteğiyle sevgi ve saygıya dayalı bir toplumla mümkün olabilmektedir. (Erikson, 1964, s. 128).

- Üretkenliğe Karşı Duraklama Dönemi (30-60 Yaş)

Bu aşamada gerçek bir geçiş yaşanır. Birey üretmeye devam eder fakat bu üretim çoğunlukla eğitime yöneliktir. Kendinden sonraki nesil için verimlilik artırıcı hedefler geliştirir. Bu dönemde kişide bir yandan sıradanlaşma kaygısı yerleşirken, diğer taraftan da bu kaygıyla baş etme ve kurtulma arzusu geliştirmektedir. (Erikson, 1964, s. 131). En hareketsiz yaşama sahip insanlarda bile bu aşamada dış dünyayla iç içe olan aktiviteler geliştirme isteği oluşmaktadır. Sevgi, ruhsal sağlık ve sosyalleşmenin tatmin edici düzeyde yaşanmamış olması, bu aşamada gerçek olmayan arkadaşlıkların geliştirilmesine neden olabilmektedir. Üretkenliğe karşı durgunluk aşaması, duygusal yoğunluğun en üst seviyeye çıktığı ya da en alt dereceye kadar inebildiği dönemdir. Bu aşamada birey, önceki yaşantılarının sağlıklı bir şekilde gerçekleşmiş olması ya da olmaması durumuna bağlı olarak üretken ve yaratıcı olmanın doruklarına çıkabilir ya da tam tersine durgunlaşarak çöküş haline geçebilmektedir. (Erikson, 1963, s. 267).

- Benlik bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk Dönemi (60-)

Bireyin bu dönemdeki mutluluğu ve başarısı, bu evreye gelene kadar geçirmiş olduğu dönemlerdeki mutluluk ve başarısıyla, söz konusu bu dönemdeki yaş ve yaşa bağlı, fiziksel, ruhsal ve çevresel değişikliklerle yüzleşmesine bağlıdır. Bu dönemde geçmiş yaşantının üzerinde düşünülmesi ve bundan olumlu bir sonuç çıkartılması (hoşnutluk) ya da kişinin yaşamının iyi yaşanmamış olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Yaşlı yetişkin, daha önceki dönemlere ilişkin olumlu bir bakış açısına sahipse,

geçmişine dönüp baktığında ortaya çıkan düşünceler ve anılar "yaşanmış" bir yaşam olarak kabul edilmekte ve yaşlı yetişkin memnuniyet hissetmektedir. Bu memnuniyet ne kadar yüksekse, benlik bütünlüğünün sağlanması da o denli yüksek olmaktadır (Santrock, 2015).

Yaşlılık dönemi olarak değerlendirilen bu aşama kişi, geçirmiş olduğu dönemleri sağlıklı atlatabilmiş ise sağlıklı bir benlik geliştirmiştir. Ya da bunu tam tersi geçmiş dönemler sıkıntılı geçmiş ise mutsuzluk ve tükenmişlik hissetmektedir. Tüm gelişim dönemlerini başarıyla tamamlayan birey, artık bilgeliğe ulaşmış ve ölüm gerçeğini kabul etmiştir. Ruhsal olarak olgunluğa kavuşmuş birey yaşarken edindiği tecrübeleri gençlere aktarmakla mutlu olmaktadır. (Erikson, 1968, s. 169).

2.2.3.1.4. Karen Horney

Psikoanalitik üzerine eğitim almıştır, ancak görüşleriyle bazı yönlerden geleneksel Freudyen teorisinden ayrılmaktadır. Freud'un penisin önemini vurgulayarak fallus merkezli bir görüş ortaya koymasına karşı gelmiştir. Erkeklerin; hamilelik, annelik, göğüs gibi Psikoanalitik kavramlara gıpta ettiğini emzirmenin erkeklerin bilinçdışında devingen bir güç olduğunu öne sürmüştür. Bu" rahime imrenme" erkeklerin kadınları değersiz görmesine ve bilinç dışı dürtülerini yaratıcı işlerle telafi etmeye çalışmalarına neden olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, Horney kültürel faktörleri Freud'dan daha fazla vurgulamış ve bebekliğe özgü cinsellikten ziyade, mevcut karakter yapısına odaklanmıştır (Horney1937- 1939: Zimbardo,2020)

İnsan davranışlarının içgüdü denilen fizyolojik olaylardan kaynaklandığı yönündeki Freud'cu görüşe karşı çıkmış olan Horney, bozuk davranışların aile içi ilişkilerdeki aksaklıklar sonucu ortaya çıktığını ve ayrıca, sosyokültürel etmenlerin de bu ögrenme surecini önemli oranda etkilediği görüsünü savunmuştur. Bir insanın diğeriyle, toplumun bireyle ve ana-babanın çocukla olan ilişkilerinin önemini vurgulayan böyle bir yaklaşımda, davranışın biyolojik belirleyicileri geri planda bırakılmıştır. Horney'e göre davranışlar, insanın çevresiyle olan ilişkileri içinde geliştirdiği tepkilerin örgütlenmiş örüntülere dönüşmesiyle oluşur. Yaşamın ilk günlerinde oldukça sınırlı sayıda olan bu tepkiler, giderek daha geniş ilişki alanlarına yönelir ve sonunda, yetişkin yaşamın oldukça karmaşık görünümlü tepki örüntülerine dönüşürler. Dolayısıyla, davranışların belirleyicileri, insanın yaşamı boyunca

geliştirmiş olduğu algılar, duygular, düşünceler, yargılar, değerler, amaçlar ve bunların birbiriyle olan karşılıklı etkileşimleridir (Geçtan,1989).

2.2.3.1.5. Carl Gustav Jung

Bilinçdışı kavramını oldukça genişletmiştir. Jung'a göre, (1959) bilinçdışı bireyin eşsiz hayat deneyimleriyle sınırlı değildi, insan ırkına özgü temel psikolojik gerçeklerden oluşan, ortak bir bilinçdışıydı. Ortak bilinç dışı varlığın evrensel arketipleri olan ilkel mitleri, sanat eserlerini ve sembolleri sezgi yoluyla anlamamızı açıklar. Arketip belirli bir deneyimin ya da nesnenin ilkel, sembolik temsilidir. Her arketip onu belirli bir yolla hissetmeye ve hakkında düşünmeye yarayan içgüdüsel bir meyille ilişkilidir. Jung, güneş tanrısı, kahraman, tabiat ana gibi birçok mite ve sembole sebebiyet veren birçok arketip öne sürmüştür. Animus erkek arketip anime ise dişi arketiptir. Bütün erkekler ve kadınlar her iki arketipi de değişen seviyelerde tecrübe ederler öz arketipi mandala ya da sihir çemberidir. Birleşme ve bütünlük için çabalamayı simgeler (Jung,1973).

Jung, sağlıklı ve bütünleşmiş bir kişiliğin maskülen saldırganlıkla feminen duyarlılık gibi zıt güçlerin dengelenmesi ile mümkün olacağını düşünüyordu. Kişiliği devingen bir dengede bulunan denkleşen iç güçler topluluğu olarak görme durumu analitik psikoloji olarak adlandırılmıştır. Ayrıca, Jung, Freud'un teorisinin merkezini oluşturan libidoya verilen başlıca önemi de reddetmiş, aynı derecede güçlü iki adet bilinçdışı içgüdü ortaya atmıştır. Bunlar yaratma ihtiyacı ve tutarlı bütün birey olma ihtiyacıdır (Zimbardo,2020).

2.2.3.2. Bilişsel gelişim Kuramı

Bilişsel (cognitive) psikologlar insanı edilgin(pasif) bir yaratık olarak değil, algılayan uyarıcıları işleyen anlamlandıran etken(aktif) bir sistem olarak görürler. Onlara göre insanı diğer canlılardan ayıran en belirgin özellik, insanın gelen uyarılarım işleyebilme anlamlandırabilme yeteneğidir. Bilişsel oluşumlar (cognitive processes)deyince akla algılama, bellek ve düşünme gibi zihinsel bilgi işlem süreçleri gelmektedir. Bu süreçleri kullanarak birey çevresi ve kendi hakkında yeni bilgiler edinir, eski olayları hatırlar, ortaya çıkan sorunları çöze ve gelecekle ilgili planlar yapar. Algılama, bellek ve bilgi işlem süreçlerini inceleyen dala bilişsel psikoloji (cognitive psychology) adı verilmektedir. Bilişsel psikoloji organizmanın içinde yer

alan bilişsel süreçlerin türü ve özellikleri arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. Uyarıcı Davranış psikolojisinin insan davranışına yaklaşımını mekanik ve basit bulan psikologlar,1960'lardan beri bilişsel süreçlere ağırlık vermektedirler. Bilişsel psikologlar insanın davranışını onun toplumu ve kendini algılama şeklini, inançlarını ve tutumlarını bilmeden açıklanmayacağını savunmaktadırlar. Onlara göre, bireyin algılaması onun fiziksel ve sosyal çevresini belirler. Fiziksel çevre, algılama sürecinden sonra "uyarıcı çevre" durumuna geçer; demek oluyor ki, salt nesnel uyarıcıdan söz edemeyiz. Bilişsel psikoloji zihinsel süreçleri incelerken deneysel yöntemler kullanmaya özellikle dikkat edilmektedir. Nesnel yöntemlerle deneysel yöntemler kullanmaya özellikle dikkat edilmektedir. Nesnel yöntemlerle deneysel olarak bireyin zihninde yer alan bilişsel süreçleri inceler, bireyin dış dünyayı nasıl içselleştirip, "iç dünya "olarak temsil ettiğini anlamaya çalışmaktadır(Cüceloğlu,1998).

Araştırmacılar özellikle bilişsel yeteneklerin en erken ortaya çıkışından etkilendiği için bu konuda bilişsel gelişimin en erken aşamalarına bakılmasına önem vermektedir. Bununla birlikte yetişkinlik yılları boyunca sürecin nasıl değiştiğine de bakılması gerekmektedir.

2.2.3.2.1. Piaget

Piaget, çocukların bilişsel gelişiminin aralıklı dört aşamaya ayrılabileceğine inanmaktaydı. Bazı çocukların belirli bir aşamayı geçmeleri diğer çocuklardan daha uzun zaman alabiliyor olsa da tüm çocukların aynı sırayı ve aynı aşamaları takip ederek ilerleme kaydettiği varsayılmaktadır (Civelek,2015).

1. Olgunlaşma: Piaget'e göre bilişsel gelişim, biyolojik temellere dayalı bir süreci ifade etmekte bilişsel gelişim beyin ve sinir sisteminin olgunlaşmasına paralel olarak gelişmektedir. Mesela; yeni doğan bir çocuk sadece refleksleri ile tepki verirken beyin ve sinir sistemi olgunlaştıkça reflekslerin yerini bilinçli tepkiler almakta veya yeterli olgunluğa ulaşmadığı için 4 yaşında bir çocuk korunum ilkesini kazanamamaktadır.
2. Yaşantı (Deneyim): Bilişsel gelişim, kişinin geçirdiği yaşantı zenginliği ile ilişkilidir. Yaşantı zenginliği ne kadar çoksa (daha çok özümseme ve uyumsama yapacağı için), bilişsel gelişim o oranda ilerlemektedir.

3. Sosyal etkileşim/geçiş (Toplumsal aktarma): Zihinsel gelişim sürecinde çocuğun kendi deneyimleri dışında aileden, arkadaşlarından, öğretmeninden, kısacası bulunduğu tüm çevreden edindiği veriler de önemli olmaktadır. Bu sürece ise" toplumsal aktarım "ifadesi kullanılmaktadır. Toplumla kurulan her türlü etkileşim, bireyin zihinsel gelişimini etkilemektedir.
4. Dengeleme: Olgunlaşma, yaşantı ve toplumsal aktarma etmenlerini bir araya getirerek zihinsel yapıyı inşa etmektir. Her çocuk belirli bir zihinsel dengeyle dünyaya gelmektedir. Yeni gelen her bilgi dengeyi bozarak zihinde gerilim oluşturur. Özümleme ve uyumsama süreçlerinin birbirleriyle etkileşimi sonucu bu denge yeniden sağlanarak öğrenme gerçekleşmektedir. Dengeleme zihinsel gelişimde önemli bir unsudur. Çünkü zihinsel gelişim süreci denge-dengesizlik-yeniden denge şeklinde devam etmektedir. Zihin tüm hayatı boyunca bu dengeyi sağlama eğilimindedir. Özümleme ve uyumsama ile bu yeni durum açıklanamıyorsa yok sayma ile denge sağlanır.
5. Örgütleme: Zihindeki düşünce ve bilgi parçacıklarını sistematik ve tutarlı hale getirmek için birleştirme ve ilişkilendirme eğilimidir. Piaget'e göre, hiçbir bilgi diğerinden kopuk ya da ilgisiz değildir. Birey birbirinden bağımsız olarak edindiği bilgi parçalarını, sürekli olarak birbirleriyle ilişkilendirip yeni bir bilgiye ulaşır. Mesela; küçük bir çocuk önceleri sadece araba şemasına sahipken, deneyimleri sonrasında kamyon, otobüs, tren, traktör, dozer, tır, uçak gördükçe bunları kendi içinde gruplara ayırarak organize eder; iş araçları (dozer, traktör), yük taşıtları (kamyon, tır), toplu taşıma araçları (otobüs, uçak, tren) gibi gruplara ayırır (Civelek,2015).

Bilişsel gelişimde temel kavramlar aşağıda sıralanmıştır:

1. Zekâ: Çevreye uyum sağlayabilme yeteneğidir.
2. Bilişsel yapı: Bireyde o an var olan zihinsel organizasyon veya yetilerdir. Bir çocuğun bilişsel yapısını, büyük ölçüde biyolojik olgunluk düzeyi belirlemektedir. Bilişsel yapı daha çok şemalardan oluşan bir süreçtir. Şema: Şemalar en temel bilişsel yapılardır, bilişsel yapının öznel halidir. Çevreyle etkileşim sonucunda oluşan, organize olmuş, kolayca tekrar edilebilen ve yeni

gelen bilgilerin yerleştirileceği bir zihinsel bir çerçeve veya kalıptır. Bu şemalar örgütlenmiş düşünce ve davranış kalıplarıdır.

Şema, bireyin çevresinde bulunan, nesne, olay ve olguları tanımak için zihinde oluşturduğu algı çerçevesidir. Şema, çocuğun dünyayı anlamlı kılmak için kullandığı bir referans çerçevesidir.

Bireyler ilk defa algıladıkları her şeyle ilgili bir çerçeve oluştururlar ve bundan sonra ona benzeyen her şeyi bu çerçevenin içine koymaya çalışırlar. Bu şekilde gelen her bilgiyi özümlemeye çalışırlar.

Sahip olduğumuz ilk şemalar emme, tutma ve yakalama refleksleridir. Bu şemaları insan doğuştan getirir. Çeşitli yaşantıları sonucunda çocuklar yeni şemalar edinir ve şemalar zamanla yerini daha organizeli bilinçli (bilişsel) yapılara bırakırlar.

3. Uyum sağlama (Adaptasyon, Uzlaşma): Bireyin çevresiyle etkileşerek, çevresine ve çevresindeki değişikliklere uyum sağlamasıdır. Bu iki türlü gerçekleşir: Özümleme ve uyumsama.

Özümleme (asimilasyon): Bireyin yeni karşılaştığı durumları zihninde daha önceden var olan bilişsel yapıların (şemaların) içerisine yerleştirerek açıklamasıdır. Özümleme de birey yeni karşılaştığı bu durumları daha önceki benzer şemalara yerleştirerek bir genelleme yaparak açıklamaya çalışır. Yani özümleme şema içinde bir değişikliğe sebep olmaz. Bu nedenle özümlemenin ürettiği şemaya ait davranış ve düşüncede değişiklik de olmaz.

Günlük yaşantımızda ilk kez karşılaştığımız şeyleri, bilinen şeylere benzeterek açıklama davranışımız bu özümleme davranışına örnektir. Mesela; kedinin dört ayaklı bir hayvan olduğunu bilen yani kedi ile ilgili bir şemaya sahip olan bir çocuk, ilk defa gördüğü bütün dört ayaklı hayvanlara (köpek, at, aslan, leopar) kedi der (genelleme), yani özümler.

Uyumsama (düzenleme, akomodasyon): Eğer önceki şemalar bir nesneyi, olayı veya durumu açıklamak için yeterli olmazsa bu durumda mevcut şema değiştirilerek veya yeni bir şema oluşturularak uyum sağlamaya çalışılır. Yani uyumsama, karşılaşılan bir durumda eski şema işe yaramadığında daha çok ortaya çıkmaktadır.

Uyumsama, mevcut şemayı yeni durumlara, olaylara, nesnelere göre yeniden biçimlendirme süreci veya yeni şemaların oluşturulması sürecidir.

Mesela; Hayatında ilk defa köpek gören bir çocuk, zihnindeki kedi şemasına göre onu kedi olarak tanımlar (özümleme) ve köpeklere kedilere davrandığı gibi davranır (mesela; köpeğe yemesi için süt verir). Ancak onun havladığını, kemik yediğini görünce (ayırt etme) köpeği kedi şemasından çıkarır, ayrı bir köpek şeması oluşturur (uyumsama)(Civelek,2015).

Piaget'in bilişsel gelişim dönemleri aşağıda sıralanmıştır:

Piaget, kendi çocuklarını ve enstitüdeki çocukları gözlemleyerek Bilişsel Kuramını geliştirmiştir (Aydın,2020).

Duyu-motor Evresi: Bu aşama başlayıp 2 yaşına kadar devam eden dönemi kapsamaktadır. İlk aylarda bebeğin davranışlarının çoğu emme, bakma, kavrama ve itme gibi doğuştan gelen bir dizi sınırlı şemaya dayanmaktadır. İlk yıl boyunca, duyu-motor sıralamaları geliştirilir, birleştirilir, koordine edilir ve bütünleştirilir. (Örneğin, emme ve kavrama, bakma ve manipüle etme). Bebekler bulundukları eylemlerin dış durumlar üzerinde etkili olduğunu keşfettikçe bunlar daha da çeşitlilik kazanmaktadır (Gerrig/Zimbardo,2020).

Duyusal- motor öğrenmedeki düzenli gelişim sırası, ilk olarak duyuların kullanılmasıyla başlar. Bunu ardından 6.aydan itibaren motor yetenekler, daha sonra, yani ikinci yılda ise bu birincil yeteneklerin koordinasyonu başlar. Bebek bu dönemin sonunda duyusal-motor yolla karmaşık olmayan zihinsel faaliyette bulunabilir. Sembolleri kullanabilme yeteneğiyle birlikte yeni şema türleri gelişir. Bu temsili şemadır. Burada, önemli olan, mevcut duyusal-motor şemalarından hareketle bir şeyi bir başkasıyla temsil edebilme yeteneğidir (Yavuzer,1996).

Duyusal-motor dönem iki ayrı evrede ele alınabilir: Refleks egzersizler dönemi, Döner tepkiler dönemi (Yavuzer,1996).

Aydın, Piaget'in bu kuramında yeni doğmuş bebeğin doğuştan getirdiği refleks davranışlar bir süre sonra ortadan kaybolsa bile refleks tepkiler olarak özellikle vurguladığı ve bir sonraki dönemlerin temelini teşkil eden refleksler bu dönemde karakteristik bir husustur. Sembolik işlemlerle düşünebilme özelliği başlayana kadar

çocuk duyusal motor dönem içerindedir ve bu süre zarfında altı alt gelişim aşaması gösterdiğini ifade etmiştir (Aydın,2020).

Bu dönemde Piaget'e göre dikkat edilmesi gereken çok önemli noktalar vardır:

1. Yaş normları kesin değildir, çocuktan çocuğa değişebilir. Çünkü çocuğun içinde yaşadığı çevre, fiziksel gelişme hızı farklılıklar yaratır.
2. Bireysel farklılıklara rağmen evrelerin sırası değişmez.
3. Gelişim tedricidir. Bir evrenin bitimine yakın diğer evre başlamış olabilir; evreler binişiklik gösterirler, kesin bir çizgiyle ayrılmazlar. Ayrıca bir sonraki evrenin belirtileri başladığında bir önceki evrede gelişmiş olan özellikler kaybolmazlar (Yavuzer,1996).

İşlem Öncesi Evre (2-7 Yaş),çocuğun zihinsel fonksiyonlarında işlem öncesi safhaya geçiş Piaget'e (1958) göre, kritik bir aşamadır. Bu kritik geçiş zihinsel gelişimde aniden gerçekleşmemektedir. Nitekim duyusal motor dönemin altıncı aşaması ve işlem öncesi dönemin başlangıç dönemleri işlem öncesi döneme ani geçişi yumuşatan safhalardır.

İşlem öncesi dönem kendi içinde Kavramsal dönem (2-4 yaş) ve sezgisel dönem (4-7 yaş) olmak üzere iki alt dönemde incelenir.

Somut İşlemler dönemi (7-11 yaş), ilkokul yıllarına denk gelen bu dönem çocuğun bilişsel gelişiminde çok önemli değişimler gerçekleşir. Kendi dışında farklı bir dünyayı başkalarının gözünden görmeye başlar (Civelek, 2015).

Olaylar ve nesneler hakkında mantıksal düşünmeye başlamıştır. Ancak çocuk mantıksal yeteneklerini somut nesneler ve yaşantılar üzerine uygulayabilir. Somut özellikteki problemleri çözebilirken, soyut özellikteki problemleri çözemez. Ayrıca bu dönemde çocuklar atasözlerinin kastettikleri anlamları anlayamazlar. "Damlaya damlaya göl olur" sözünden sadece suyun birikmesini çıkarsayabilir.

Sayıları kullanmayı ve kümelemeyi öğrenir. Yaparak-yaşayarak öğrenme etkilidir. Problem çözmeyi ve muhakeme yapmayı öğrenir.

Odaktan uzaklaşma görülür: Çocuk, dikkatini nesnelerin, olayların veya kişilerin birkaç yönüne birden vererek, nesneleri, olayları veya kişileri diğer yönleriyle birlikte ele alabilir. Mesela; bu dönemdeki bir çocuk annesinin anne olmasının yanında onun

bir eş, bir öğretmen, bir teyze olabileceğini artık anlar (bilir). Odaktan uzaklaşma nedeniyle şu üç beceri kazanılır:

1.Dönüşümsel düşünme becerisi gelişir.

2. Aynı anda birkaç farklı etkinliği gerçekleştirebilir.

3. Bir nesnenin birden fazla işlevini kavrayabilir (Civelek,2015).

Somut işlemler döneminde odaklama düşünme biçiminden kurtuldukları için; İşlemleri tersine çevirebilir, Nesneleri birden çok özelliğe göre sıralayabilir ve sınıflayabilir; Özelden özele akıl yürütme düşünceden kurtularak tümevarımsal ve tümdengelimsel düşünme yeteneklerini kazanmaya başlar; Sezgisel düşünceden çıkarak mantıksal akıl yürütür (somut düzeyde); Kalıp yargılardan kurtulur, Korunum ilkesini kazanır.; Dönüşümsel düşünme yeteneğini kazanır.

İşlemleri tersine çevirebilir: Bir işlemi son aşamadan başlangıç aşamasına doğru geriye götürebilir. Çocuk bir işlemi baştan ya da sondan yaparak aynı noktaya gelebileceğini bilir. Mesela; 1'den 10'a kadar sayabilen çocuğun 10'dan 1'e kadar da sayabilmesi. A=B ise, B=A'dır. Matematikte sağlama işlemi yapabilme. Bir bardaktan sürahiye boşaltılan suyu tekrar bardağa doldurulması halinde önceki düzeyine geleceğini düşünebilir.

Tümevarımsal (Endüksiyon) düşünme ortaya çıkar: Tek tek olan gözlem ve deneyimlerin birleştirilerek tümel (genel) önermelerin elde edilmesidir. Aklın özelden genele veya parçadan bütüne izlediği yoldur. İlk kez bu dönemde bu düşünme ortaya çıkar ve gelişmeye başlar.

Tümdengelimsel (Dedüksiyon) düşünme oraya çıkar: Aklın genelden özele veya genelden genele izlediği yoldur. Bütüne ilişkin bir bilgiden hareketle parçalara ilişkin bilgilere ulaşılabilir.

Benmerkezci düşünceden uzaklaşır (Dağılma): Olayları, dünyayı başkaları açısından görebilirler.

Korunum (değişmezlik) kazanmıştır: Korunum; bir nesnenin mekân içindeki yerinde (konumunda) veya fiziksel görünümünde değişiklik olmasına rağmen, bir şey eklenip çıkarılmadıkça nesnenin niteliğinde (miktar, ağırlık, alan, hacim vb.) herhangi

bir değişiklik olmayacağını kavramadır. Daha karmaşık süreçleri (kütle-ağırlık-boyut) içerdiğinden hacim korunumu geç kazanılır.

Korunumun kazanılması şu süreçlere bağlıdır;

Özdeşlik (ayniyet): Nesneye herhangi bir şey eklenmemiş ya da nesneden bir şey çıkarılmamışsa nesnenin aynı kaldığının bilinmesidir.

Ödünleme (telafi): Nesnenin bir boyutundaki değişimin başka bir boyuttaki değişime neden olduğunun kavranmasıdır

Dönüşebilirlik (tersine dönüştürme): Bir nesnenin görünümü değişse bile tekrar önceki haline gelebileceğini kestirebilmedir.

Geçişlilik yeteneği kazanılır: Korunum ve sıralama yeteneğinin kazanılmasına bağlı olarak ortaya çıkan yetenektir. Çocukların önceden yaptıkları karşılaştırmalara bağlı olarak nesnelerin birbirleriyle olan ilişkilerini göz önüne alıp, nesnelerle ilgili yeni bir ilişkiyi keşfedebilmesidir.

Kısacası geçişlilik; önceki parçalar arasındaki ilişkiyi bilerek yeni bir ilişkinin çıkarılmasıdır (transfer).

Dolaylı gerçeği kavrayabilme: Çocuk bir olayın ya da nesnenin sadece görünen ya da yüzeyde kalan tarafını değil, görünmeyen ve yüzeyde kalmayan tarafını da algılar. Mesela; sarı renkli kapaklı bir kitabı, mavi renkli bir kaplıkla kapladığınızda gerçek rengini sorduğunuzda "Sarı" der ve gerçek rengini bilir.

Çıkarsanmış gerçeklik: Sonuca bakarak süreci tahmin etmektir. Bu dönemde çocuk göz önündeki nesnelerin farklı görünümlerinin farkındadır. Daha önceki öğrenmelerini göz önüne alarak elindeki diğer kanıtlarını değerlendirerek neyin gerçekten doğru olduğunu fark edip, eldeki somut verilerden gerçek çıkarımlar yapabilir. Mesela; teyzesinin kızının hiperaktif olduğunu bilen çocuğun, eve geldiğinde ortalığı dağınık görünce demek bugün teyzem ve küçük kızı bizim eve gelmiş demesi.

Dönüşümsel düşünme becerisi gelişir: Daha önceki zamanlarda yaşanmış bir olayı, sonraki zamanlarda da kafasında canlandırıp anlatabilmedir. Geriye ve ileriye doğru düşünebilir ve olayları öncelik-sonralık sırasına koyabilir. Dönüşümsel düşünme zamanla ilgili perspektifin kazanılmasıdır. Mesela; çocuk bir gün içerisinde

yaşamış olduğu tüm etkinlikleri sırayla söyler; önce okula gittik, sonra alışverişe çıktık, daha sonra sinemaya gittik, oradan da halamlara uğradık der.

Parça ile bütün arasındaki ilişkiyi (sınıf içerme/sınıfa dâhil olma becerisi) kurabilir. Bir bütüne (sınıfa) ait olan nesnelerin, o bütünün (sınıfın) alt dizisi olabileceğini anlar. Köpekler hayvanlar sınıfının bir alt dizisidir, diyebilmektedir. (Civelek,2015).

Soyut (Formel) işlemler dönemi (11-18 yaş) ,soyut düşünebilme başlamıştır. Soyut kavramları ve düşünceleri (demokrasi, özgürlük, adalet, hoşgörü) anlayabilerek mantık yürütebilir. Üst düzey akıl yürütebilir ve bilimsel düşünme gerçekleşir: Problemlerin çözümünde tümevarım, tümdengelim, analoji gibi akıl yürütme yollarını birlikte kullanır. Hipotez oluşturabilir ve test edebilir. Analoji (benzeşim, andırma) düşünme görülür. İki şey arasındaki bir ortak özellikten yola çıkarak, biri hakkında verilen bir yargıyı diğeri hakkında da vermektir. Yani ortak özelliği olan iki şey arasında bir benzerlik kurmadır. Analoji bilinen bir örnekten yararlanarak bilinmeyenlerin öğrenilmesini sağlayan düşünmedir. Kan dolaşımının şehirdeki trafik akışına benzetilmesi gibi.

Hipotetik (Varsayımsal) Düşünme: Problemlerin çözümünde sadece var olan somut yöntemler değil, çözüme ilişkin olası (farklı) yollar belirleyip (hipotez geliştirip) bunları test edebilmektir. Marsta hayat var mı? sorusuna "Su ve oksijen varsa" hayat vardır cevabının verilmesi gibi. Kutuplardaki buzullar erimiş olsaydı dünyada canlılar için yaşam nasıl olurdu? sorusuna yönelik farklı hipotezler geliştirebilmektedir.

Esnek Düşünme: Hipotetik düşünebilen ergenler bir probleme dair olası durumları sıralayabilir, ancak kendi görüşüne yani tek bir çözüme saplanıp kalmaz. Başka çözüm yolları olabileceğini anlar, düşüncelerinde esnek olabilirler. Mesela; matematikte bir problemi hep aynı yolla çözmez, yeni başka yollar da bulup dener.

Göreceli Düşünme (Kişiye, zamana ve yere göre düşünme): Birey, kişi, yer ve zaman değiştiğinde sonucun da değişebileceğini anlar. Yani kişiye, zamana ve duruma göre düşünebilme yeteneğini kazanır.Birey kendine özgü ideal, değer, duygu, düşünce ve inançları geliştirir. Kendi doğruları ile başkalarının doğruları arasındaki farkı anlar.

Metabiliş (üstbiliş) düşünme: Bireyin öğrenme sürecindeki bilişsel etkinliklerini fark etmesi, bu süreci kontrol etmesi ve denetlemesidir. Ergen, başkalarının ne bildiğini ve nasıl bildiğini araştırabilir ve böylece diğerlerinin stratejilerini anlama ve kullanma becerisi geliştirebilir. Bu özellik, ergene kendini inceleme ve düzenleme olanağı kazandırır. Yani içgörü kazandırır.

Bütünleştirici (Birleştirici, Kombinasyonel) Düşünme: Bir problemin birden fazla değişkeni (alt problemi) barındırdığını ve dolayısıyla bir problemin birden fazla çözüm yolunun birleştirilmesiyle çözülebileceğini kavrayabilir. Doktorların hastalarına teşhis koyarken sadece sorun yaratan organı değil de bütün fizyolojik yapıyı dikkate almaları gibi.

Ergen Egosantrizm (Benmerkezcilik): Çocuk benmerkezciliğinden farklıdır. Bu dönemde bireyler, dünyanın kendi etrafta dönmediğini bilirler ve empati kurabilirler. Ancak kendi düşüncelerinin ve söylediklerinin en doğru olduğunu düşünür. "Benim felsefem en doğrudur" gibi bir düşünceye sahiptir ve aksi görüşlere tahammül edemez)

Herkesin kendisiyle uğraştığını, onu takip ettiğini, izlediğini ve onun davranışlarına dikkat ettiğini düşünür. Adeta kendini sürekli sahnede hisseden bir oyuncu gibi görür. Diğer insanların kendisiyle ilgili (özellikle fiziki özellikleriyle) düşüncelerine aşırı önem verirler. Bu nedenle ayna karşısında bolca zaman geçirilir.

Ergen kendine özgü dramatik senaryolar, hüzünlü hikâyeler geliştirir. Yaşamış olduğu olayların sadece kendi başına geldiğini düşünür; "hiç evlenemeyeceğini, iş bulamayacağını düşünür. Kendisini ünlü bir sporcu, film kahramanı olarak hayal eder. Kimsenin kendisi kadar sevemeyeceğini ve açı çekmediğini" düşünür (Kişisel Efsane/Mit).

Ergen "benim gücüm her şeye yeter, kimseye ihtiyacım yok, bana bir şey olmaz" düşüncesiyle çok fazla risk alabilmektedir. Çeşitli riskli davranışlar yaparak kahramanlık sergilemeye çalışır. Kendilerine zarar gelebileceğini düşünmezler. Yani kendilerini Süpermen zannederler. (Omnipotent düşünme). Bu davranışları engellendiğinde ise saldırgan tepkide (psikolojik tepkisellik teorisi) bulunurlar (Civelek,2015).

Piaget(1967) göre, soyut işlemsel dönem bir anlamda ergeni bir önceki bilişsel denge ortamından, kişisel deneyimlerinin ötesinde bilmediği, yaşamadığı hipotezler

kurmaya yöneltir. Somut İşlemsel dönemde zihni işlemler görülebilir. El ile tutulabilir kavramlar üzerinde yoğunlaşmış iken; Soyut işlemsel dönemdeki zihni işlemler hipotezler ve öneriler üzerine kurulmuştur. Bu özellikten dolayı Piaget'in dördüncü aşamasına gelmiş olan bir kişi gerçek gözlemlere gerek kalmadan sadece hipotezlere dayanarak düşünebilir ve sonuç çıkarabilir(Aydın,2020).

2.2.3.2.2. Vygotsky

Bilişsel gelişimde, çocuğun sosyal çevresi ve kültür önemlidir. Çünkü tüm öğrenmelerin (fikir, tutum, beceri, kavram) kaynağı bireyin sosyal çevresidir. O halde bilişsel gelişimin kaynağı, kişisel psikolojik süreçlerden önce, sosyal çevredir. Yani bütün kişisel psikolojik süreçler, kültür tarafından biçimlendirilmiş sosyal süreçler olarak başlar. Bu nedenle zihinsel gelişimde gerçek ve birincil bölüm sosyal süreçlerdir. Sosyal çevrenin bireyi etkileme aracı ise dildir. Dil bilişsel gelişimde çok önemlidir. Bir anlamda bilişsel gelişim, bireyin dili içselleştirmesiyle şekillenir.

Vygotsky'e göre, çocuğun bilişsel gelişiminde iki aşamalı bir süreç yaşanır. Birey önce sosyal yönünü geliştirir daha sonra, bilişsel yönünü geliştirmeye başlar. Yani bilişsel gelişim dıştan içe doğru olur (Civelek,2015).

Yakın Gelişim Alanı: Bu kavramla zihinsel gelişimin sosyal yönüne dikkat çekmiştir (Sosyal yapısalcı yaklaşım). Ona göre, insanların tek başına belli şeyleri öğrenebilmesi mümkündür fakat tek başına öğrenebileceğinden daha fazlasını sosyal çevresinin (yakın gelişim alanının) desteğiyle öğrenebilir. Çocuğun tek başına yapmakta zorlandığı veya başarılı olamadığı, ancak başkalarının rehberliğinde (İşbirlikçi öğrenme ile) başarabileceği görevler (davranışlar) çokça vardır. Bu alandaki kişiler ebeveynler, öğretmenler ve arkadaşlardır.

Bireyin başkalarının desteğiyle ulaşabileceği gelişim düzeyi, kendi çabalarıyla ulaşabileceğinden daha yüksektir. Bu iki gelişim düzeyi arasındaki fark yakınsal gelişim alanıdır.

Çocuğun yapacağı bir öğrenmede başlangıçta bir öğretici desteğinin olması, daha sonradan aşama aşama bu desteğin kesilmesi ve bu sayede çocuğun tek başına yapamayacağı bir öğrenmeyi artık bir öğretici desteği olmadan yapar hale gelmesini sağlayan tekniktir.

Çocuğun etrafında bulunup ona bilgi ve deneyim edinme konusunda yardımcı olanların çocuğa verdiği bu desteğe yapı iskelesi denmektedir. Yüzme eğitiminde yüzme hocasının öğrenciye verdiği destek gibi.

İş birlikli Öğrenme: Birey tek başına öğrenebileceğinden çok daha fazlasını yakın gelişim alanıyla (çevre desteği) iş birliği yaparak öğrenebilir. Öğrenmenin bireysel süreçten ziyade kolektif bir süreçte gerçekleşmesi gerektiğini söyler. Bu şekilde gerçekleşen öğrenmelere de iş birlikli öğrenme denir.

Kavram Gelişimi: Kavram gelişimi zihinsel gelişimle doğrudan bağlantılıdır. Kavram gelişimi, nesnelerin zihinsel tasarıma dönüştürülme sürecidir.

Vygotsky'e göre çocuklar kavramları iki yolla elde eder. İlk yolu; bazı kavramlar günlük dilde kullanıla kullanıla kendiliğinden (tümdengelim ile) elde edilir.Kardeş, amca, masa kavramının öğrenilmesi. Diğer yolu ise; bazı kavramlar okullarda çocuklara öğretilir (tümevarım). Laiklik, demokrasi, sömürü, özgürlük gibi kavramların öğretilmesi.

Özel (Ben için konuşma) ve İçsel Konuşma: Çocuk toplumsallaşmış konuşmadan özel konuşmaya yaklaşık 3 yaşında geçiş yapar. Özel konuşma, çocuğun sesli bir şekilde bir diğerini dikkate almadan konuşmasıdır (monolog tarzı konuşma). Özel konuşma, 6-7 yaşlarında benmerkezcilik azaldığından içsel konuşmaya dönüşür. İçsel konuşma bireyin zihninden geçen, seslendirilmeyen (sözcüklerle sessizce düşünebilir) düşünme sürecini anlatır. İçsel konuşma; çocuğun bir iş, eylem ya da problemi çözerken yapacaklarını, yaptıklarını sessizce düşünmesi ve içinden konuşmasıdır.

İçsel konuşmada, birey kendi kendine konuşarak farkındalık yaratır, kendini anlar, durumu değerlendirir ve zihinsel gelişimine katkı yapar (Civelek,2015).

2.2.3.2.3. Bruner

Bruner geliştirdiği bilişsel gelişim teorisinde bu alanın önemli iki teorisyeni olan Piaget ve Vygotsky'den etkilenmiştir. Bu teorisyenlerden Piaget geliştirdiği teoride bilişsel gelişimin kalıtımın bir sonucu olduğunu savunmuştur. Vygotsky ise geliştirdiği teoride bilişsel gelişimde en önemli faktörün kültürel özellikler olduğunu söyleyerek Piaget'in karşısında yer almıştır (Ürünibrahimoğlu/Göçer,2022)

Bruner'e göre; Piaget'in teorisi sağ, Vygotsky'nin teorisi ise sol eli temsil etmekteydi. Sağ el akıldan gelen bir tümdengelim zinciri aracılığı ile doğrusal bir yolu izlemekteydi. Sol el ise bireyin kültürel dünyasının etkisiyle ileri geri atlamalar yapan daha dairesel bir yol izlemekteydi. Bruner geliştirdiği bu metaforda bireyin bilişsel olarak gelişmesi için hem sağ hem de sol eli birlikte kullanması gerektiğini savunmuştur (Smorti, 2019). Bruner'ın Bilişsel Gelişim Kuramına göre bir bireyin bilişsel gelişiminde üç dönem bulunmaktadır. Bu dönemler sırasıyla, Eylemsel Temsil Dönemi, İmgesel Temsil Dönemi ve Sembolik Temsil Dönemidir. (Aral ve Duman, 2017). Bruner'a göre bireyler bu dönemlerde dış dünyayı anlamlandırmak için çeşitli temsil ediciler kullanırlar (Yeşilyaprak, 2018). Birey bu temsil ediciler yardımıyla dış dünyadan edindiği bilgileri sırasıyla kodlama, işleme ve depolama işlemlerinden geçirerek öğrenir (Aral ve Duman, 2017) (Ürünibrahimoğlu/Göçer,2022)

1. Eylemsel dönem (0-3 yaş): Çocuk çevreyi eylemleriyle anlar ve bilgi toplar. Çocuk nesnelerle doğrudan etkileşime geçerek (dokunarak, vurarak, ısırarak, hareket ettirerek) yani yaparak-yaşayarak öğrenir. Bilgiyi, eylemleri temsil eder. Mesela; kaşık yemek yediği, bisiklet bindiği bir nesnedir.
2. İmgesel (ikonik) dönem (3-6 yaş): İmge; zihinde tasarlanan, canlandırılan, gerçeğin hayali olan düşünceler veya algılanan bir nesnenin bilince yansıyan benzeri imajı (görüntüsü), hayalidir. Bu dönemde gelişmiş olan dil ve görme (algı) duyusuyla değişik durum ve yaşantılar imgesel formüllere (sözcük, kavram) dönüştürülerek zihne aktarılır ve öğrenme gerçekleştirilir. Bilgiyi imgeler temsil eder. Görsel bellek gelişmiştir ve bilgi görsel resimler şeklinde saklanır. Çocuklar, algılarının tutsağıdır. Bir olayı, nesneyi nasıl algılarsa zihninde o şekilde canlandırır. Çocuk, bir olayı veya nesneyi görmeden onları zihninde canlandırarak işlem yapabilir. Mesela; çocuk daha önceden gördüğü oturma odasının resmini o odada olmazsa bile çizebilir.
3. Sembolik dönem (7 yaş ve üstü): Çocuk tüm yaşantılarını sembollerle açıklar. Yani yaşamın tümüyle mecazlar, grafikler, formüller ve simgeler yoluyla kavranmasının anlatımıdır. Dil, mantık, matematik, müzik alanlarının sembollerini kullanarak iletişim kurabilir ve bilişsel işlemler yapabilir.

2.2.3.3. Davranışçı Kuramlar

Modern psikolojideki öğrenmeye yönelik fikirlerin birçoğunun kökeni John Watson'un (1878-1958)çalışmalarına dayanır. Watson davranışçılık olarak bilinen psikoloji okulunun kurucusudur. Yaklaşık elli yıl boyunca Amerikan psikolojisine Watson'un 1919 tarihli kitabı Psychology from the Standpoint of Behaviorist (Bir Davranışçının gözünden Psikoloji)'de anlatılan davranışçı gelenek yön vermiştir (Gerrig, Zimbardo; Aktaran, Sart,2020).

Davranışçı akımı başlatan en önemli kişiler; Pavlov,Thorndike, ve Watson'dur (Bruno;Aktaran,Sevdiren,1996).

Davranışçı yaklaşım, organizmaların çevrelerinde gelişen olayların kendilerini ödüllendirmesine veya cezalandırmasına bağlı olarak nasıl yeni davranışlar öğrendiklerini veya var olan davranışları nasıl değiştirdiklerini inceler. Ödüllendirme veya cezalandırma, davranışı değiştirebilir veya kontrol edebilir. Psikologlar davranışsal prensipleri insanlara daha girişken veya daha az depresif olmayı öğretmek, küçük çocuklara tuvalet eğitimi vermek ve birçok davranışı değiştirmek için kullanırlar. Ayrıca davranışsal prensipler; hayvanlara düğmelere basmayı, işaretler kullanarak iletişim kurmayı ve televizyon program ya da sinema filmi çekimlerinde işaret verilince belli davranışları uygulamayı öğretmek amacıyla da kullanılır (Plotnik, 2007).

Davranışçı yaklaşım psikolojinin konusunun gözlenebilir davranışlar olması gerektiğini öne sürdüğü gibi, tüm davranışların kökeninde öğrenmenin olduğunu, öğrenmenin de şartlanma (koşullanma) olduğunu öne sürmektedir. Davranışçı yaklaşıma göre insan davranışlarının temelinde şartlanmalar bulunmaktadır. Davranışçı yaklaşım zihin, bilinç gibi zihinsel süreçleri ifade eden kavramlara karşı çıkmıştır.

Davranışçı yaklaşımın temel kavramları şunlardır:

Pekiştirme ve Ceza:

Pekiştirme organizmanın uyarıcıya karşı göstermiş olduğu davranışın tekrar gösterilme olasılığını artırma sürecidir. Bu süreçte kullanılan uyarıcıya pekiştireç denir. Pekiştireçler organizmadaki bir güdünün en azından bir miktar doyurulmasını sağlar. Organizmanın davranışının karşılığı üç türlü olabilir:

(a) pekiştirme, (b) ceza v (c) pekiştirmeme. Pekiştirme gösterilen davranışın tekrar gösterilme olasılığını artırırken, ceza davranışın tekrar gösterilmeme olasılığını artırmaya yöneliktir. Pekiştirmeme ise herhangi bir karşılık verilmemesi anlamındadır ve genellikle davranışın tekrarlanma olasılığını düşürür.

Genel olarak davranışçılar cezaya karşıdırlar. Çünkü ceza birtakım olumsuz duygular uyandırmasının yansıra, organizmaya hangi davranışı gerçekleştireceği konusunda bir ipucu vermez. Veya alışılmış terimle, ceza ne yapılacağını değil ne yapılmayacağını öğretir. Bu da tanım olarak öğrenme ve eğitim tanımları içinde yer almaz. Çünkü eğitim öğrenciye ne yapacağını öğretmeye çalışır ne yapmayacağını değil. Organizma açısından düşünülecek olursa, pekiştirme organizmaya ne yapacağı ile ilgili olarak yol gösterirken, ceza ne yapacağı ile ilgili bir yönlendirme içermez. Ayrıca yapılan çalışmalar pekiştirmenin cezadan daha etkili olduğunu göstermektedir. Gündelik dilde ödüllendirme olarak da anlaşılabilecek olan pekiştirme pozitif ve negatif olmak üzere iki türlüdür. Pozitif pekiştirme, organizmanın içinde bulunduğu duruma hoş bir uyarıcının eklenmesi anlamına gelirken, negatif pekiştirme içinde bulunulan durumdan hoş olmayan bir uyarıcının çıkarılması anlamına gelmektedir. Öğrenci açısından baktığımızda, doğru davranışta bulunan öğrenciye çikolata verilmesi pozitif pekiştirmedir. Hapishanede istenen davranışlar gösteren bir mahkûmun hafta sonu eve çıkmasına izin verilmesi negatif pekiştirmedir, çünkü hapishane ortamından uzaklaşmasına veya özgürlüğünün kısıtlanması uygulamasından (bir süre için) kurtulmasına izin verilmektedir. Ceza da iki türlü kabul edilmektedir. Birinci tür cezada içinde bulunulan duruma hoş olmayan bir uyarıcı eklenirken, ikinci tür cezada ise içinde bulunulan durumdaki hoş bir uyarıcı ortadan kaldırılmaktadır. Ödevini yapmayan bir çocuğun fiziksel şiddete maruz kalması birinci tür ceza iken, oynamakta olduğu oyuncakların elinden alınması ikinci tür cezadır.

Sönme: "Pekiştirilmeyen tekrarlar sönmeye yüz tutar." Şartlanma sonrasında şartlanmanın devam edebilmesi için en azından zaman zaman pekiştirilmesi gerekir. Davranış pekiştirilmediğinde bir süre sonra ortadan kalkma eğilimi gösterir.

Genelleme: Organizmanın tepki gösterdiği uyarıcıya benzer uyarıcılara aynı koşullu tepkiyi vermesi durumuna genelleme denir.

Ayırt Etme: Organizmanın iki farklı uyarıcıyı birbirinden ayırt edebilmesini ifade eder. Özellikle uyarıcılara aynı tepki verilmeye başlanmışsa, ayırt etme sürecinin

işletilmesi gerekir. Aksi takdirde organizma birbirinden farklı olmalarına rağmen iki uyarıcıya da aynı tepkileri verme eğiliminde olacaktır.

Pekiştirme tarifesi: Davranışçılığın diğer bir kavramı da pekiştirme tarifesidir. Skinner zaman ve davranışa bağlı olarak organizmaya ödül verilmesinin farklı uygulamalarını belirlemiştir. Değişken ve değişmeyen aralık ve oranlarda pekiştirmenin yapılması pekiştirme tarifesini uygulanması demektir.

Kendiliğinden Geri gelme: Unutulan bir davranışın aradan bir süre geçtiğinde yeniden gösterilmeye başlanmasıdır. Bir davranış pekiştirilmediğinde söner, ancak aradan bir süre geçtikten sonra öğrenilen davranışın tekrar gösterilmeye başlandığı görülmüştür. Buna kendiliğinden geri gelme denir.

Üst Düzey Şartlanma: Şartlanma bir uyarıcı ile bir tepkinin birbiriyle ilişkilendirilmesidir. Başka bir uyarıcının ilgili uyarıcı ile ilişkilendirilmesi sonucunda organizmanın yeni uyarıcıya da o tepkiyi vermesinin sağlanması üst düzey şartlanmadır (Kaya, Akdemir,2016).

Davranışçı yaklaşımın temel sayıltıları şöyle ifade edilebilir (Ormrod, 1990):

1. İnsanın öğrenmesi ile diğer canlıların öğrenmeleri birbirine benzer. Bir köpek nasıl öğreniyorsa, insanın öğrenmesinde de aynı kurallar geçerlidir. Bu nedenle davranışçılar açıklamalarında organizma terimini kullanırlar ve organizma terimi insanları da hayvanları da kapsar.
2. Birinci kurala dayanarak, davranışçılar hayvanlar üzerinde yaptıkları araştırmalarla insan davranışlarını açıklamaya çalışırlar. Tabii ki, bunun birçok nedeni vardır (kolay pekiştirilmeleri, kolay yetiştirilmeleri gibi), ancak en önemli neden Tolman tarafından şöyle açıklanmıştır:

"Farelerin kafeslerde yaşadıklarına dikkat edelim, bu hayvanlar bir araştırmacı tam deney yapmayı planlamışken gece eğlencelerine gitmiş olmuyorlar…Herhangi bir sınıf ya da ırk çatışması içine de girmiyorlar, politikadan, ekonomiden ve psikoloji bildirilerinden kaçınıyorlar."

Kısacası, hayvanlar üzerinde deney yaparken değişkenleri oldukça iyi soyutlamak mümkün görünmektedir. Hatta Pavlov her türlü fiziksel uyarıcıyı kontrol edebileceğini düşündüğü özel bir bina yaptırmıştır.

3. John Locke'un insan zihni anlayışında olduğu gibi, insan doğuştan boş bir levha gibidir. İçinde bulunulan çevre onu biçimlendirir. (Zihin kavramı davranışçıların çoğu tarafından kullanılan bir terim değildir.)
4. Öğrenme fiziksel konular gibi, ölçülebilir ve gözlenebilir olaylar üzerinde odaklanarak incelenebilir.
5. Davranışçıların çoğu, insanın duygu, düşünce, güdü gibi özelliklerinin doğrudan gözlenemeyeceğine veya ölçülemeyeceğine ve bu yüzden bilimsel olarak ele alınıp araştırılamayacağına inanır. Organizma bir "kara kutu" dur. Kutuya giren (uyarıcı) ve kutudan çıkan (tepki) ölçülebilir ve gözlenebilir. Ama kutunun içinde ne olup bittiği anlaşılamaz. Dolayısıyla psikolojinin konuları içinde yer almaz.
6. Öğrenmenin kuralları uyarıcı ile tepki arasındaki bağlantılara dayalıdır. Davranışçılara bu yüzden U-T kuramcıları da denir.
7. Davranışçılar öğrenme teriminden ziyade şartlanma (koşullanma) terimini kullanırlar. Buna göre öğrenmede organizma çevresel uyarıcılar tarafından (belli bir şekilde tepki vermeye) şartlandırılmaktadır. Dolayısıyla, bu şekliyle öğrenme organizmanın kontrolü dışında gerçekleşir.
8. Sadece organizmanın gözlenen davranışında bir değişiklik meydana geldiğinde, öğrenmenin gerçekleştiği söylenebilir. Eğer davranışta bir değişiklik meydana gelmemişse, öğrenme de olmamış demektir.
9. Öğrenme kısa ve öz bir şekilde ifade edilir ve açıklanabilir. İster basit ister karmaşık olsun, tüm öğrenmeler aynı basit kurallarla açıklanabilirler (Kaya, Akdemir,2016).

2.2.3.3.1. Pavlov

Klasik koşullanma kuramının esasını, bireylerin koşulsuz uyarıcılara verdikleri doğal tepkileri, koşulsuz uyarıcılarla birlikte devreye sokulan nötr uyarıcılara da vermeye başlamaları oluşturmaktadır. Klasik koşullanmada, birey için tek başına herhangi bir anlam ve değer ifade etmeyen işaretlerin koşulsuz uyarıcılarla birlikte tekrar tekrar verilmesi ile anlamlı ve değerli hale gelmesi söz konusudur. Birey için nötr bir uyarıcı olup belli bir tepkiye yol açması beklenmeyen işaretler, klasik

koşullanmanın gerçekleşmesi ile koşulsuz uyarıcı gibi işlev görmeye başlamaktadır (Bayraktar.2018).

Klasik Koşullama yönünde ilk ciddi çalışma psikolojideki en ünlü denebilecek kazanın sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Rus fizyolog Ivan Pavlov (1849-1936), klasik koşullanma ya da herhangi bir psikolojik olguyu incelemek için çalışmıyordu. Sindirim hakkında bir araştırma yaparken tesadüfen klasik koşullanmayı bulan Pavlov, bu bulgu sayesinde 1904 yılında Nobel ödülü almıştır.

Pavlov köpeklerdeki sindirim aşamalarını incelemek için yeni bir teknik geliştirir. Bu tekniğe, köpeklerin vücut salgılarının ölçülüp analiz edilmesi için salgı bezlerine ve sindirim organlarına tüpler yerleştirilir ve bu tüpler aracılığıyla salgılar vücut dışındaki kaplara aktarılır. Pavlov'un asistanları bu salgıları üretmek için köpeklerin ağzına yemek tozu koyarlar. Bu yöntemi birkaç tekrarladıktan sonra Pavlov köpeklerinde beklenmeyen bir davranış gözlemler. Toz ağızlarına koyulmadan önce ağızları sulanmaya başlar. Önce yemeği görür görmez, bir süre sonra ise yemeği getiren asistanı gördükçe ve hatta ayak seslerini duydukça salya üretmeye başlarlar. Yemek vermeden önce düzenli olarak gerçekleşen her uyarıcı salya üretimine sebep olur. Bu olgu sonunda sindirim araştırmalarını bir kenara bırakıp Klasik koşullanmış davranışları etkileyen diğer değişkenleri araştırmakla geçer. Klasik koşullanma Pavlov'un bu büyük keşfi ve değişkenleri bulma konusundaki fedakarlığı nedeniyle Pavlovyan Şartlanma olarak da anılmaktadır. (Gerrig/Zimbardo,Aktaran;Sart,2020).

Koşullu Reflex·: organizmada daha önce bir tepki oluşturmayıp bir uyarıcıya karşılık, öğrenilmiş~ bazı ·tepkiler oluşturulmuşsa, bunlara koşullu reflexler denir. Örneğin. Eğer. Köpeğin ağzıma bir parça et konulduğunda, aynı anda zil çalarsa bu durum aynı şekilde birkaç; kez tekrarlarsa, kendisine et verilmese bile, yalnızca zil sesi duyduğunda, salya bezleri bu salgıyı salgılayacaktır. Böyle olunca zil sesi koşullanmış bir uyarıcı köpeğin zil sesine karşılık salgı salgılaması da koşullu tepkidir.

Pavlov, zil ve et gibi iki farklı şeyin, zaman birliği dışında hiçbir ortak noktalan olmadığı halde, tek bu açıdan, birleştirildiğini göstermiştir.

Böylelikle,' Aristo, Locke' ve diğer çağrışım kuramcılarının; fikirlerin birleştirilmesi konusunda öne sürdükleri bitişiklik ilkesinin geçerliğini kanıtlamıştır. Aslında Pavlov, beynin ve 'sinir sisteminin bilinen işleyişi üzerine temellendirilen,

tümü ile «materyalistik?' bir psikoloji oluşturmaya çalıştığı için takdir edilmelidir. Ona göre, «beklenti» ve ona benzer· sözcükler, eski «zihin ve gövde» ikilemini" anımsatan ve onun tüm gücü ile yok etmeye çalıştığı, bir görüşün temsilcileridir (Bruno; 1996)

2.2.3.3.2. Skinner

Edimsel koşullanma, bireyin davranışı pekiştireç elde etmek için yaptığı bilinçli tepkilere göre açıklar. Bir davranış sonucu doyuma ulaşılırsa, tekrar edilir. Yaptığı ödevin sonucundan memnun olan birey ödev yapma davranışına devam eder. Skinner insan hayatındaki davranışların büyük bir kısmının operant olduğuna inanmaktadır. Ayrıca, davranışların eylemlerden önceki olaylardan çok eylemlerin sonuçları tarafında kontrol edildiğini öne sürmektedir. Burada ifade edilen sonuç kavramı davranıştan sonra ortaya çıkan ve gerçekteki davranışları etkileyen neticelerdir. Skinner birçok davranışın sonuçlarına bakılarak açıklanabileceğini savunmaktadır. Bu bağlamada eğer sonuçlar iyi denetlenirse bireylerde istenilen davranışlar ortaya çıkarılabileceğini ifade etmektedir. Böylece operant şartlanma ortaya çıkmıştır. Operant şartlanma ödüle götüren veya cezadan kurtaran bir tepkinin öğrenilmesine, ya da bir davranışın pekiştireçle kuvvetlen-dirilmesine denir. (Engin, Çalapoğlu, Seven,Yörük,2008).

2.2.3.3.3. Thorndike

Pavlov, Rus köpeklerinin zil sesi duyduğunda tükürük salgılaması için klasik koşullanmayı kullanırken, aynı dönemde Edward L. Thorndike (1874_1949) bulmaca kutularından kaçmaya çalışan Amerikan kedilerini incelemekteydi. Thorndike(1898)deneklerinde meydana geldiğine inandığı öğrenme türü hakkındaki gözlem ve çıkarlarını rapor etmiştir. Buna göre; kediler önce sadece hapsedilmelerine karşı çıkmakta, ancak" dürtüsel "hareket kapıyı açmalarına izin verdiğinde "diğer tüm başarısız dürtüler yok olmakta ve başarılı harekete yol açan belirli bir dürtü zevk ile sonuçlanarak etkisini sürdürmekteydi" (Thorndike,1898, s.13)

Thorndike'nin kedileri neyi öğrenmişlerdi? Thorndike'in analizine göre öğrenme, durumundaki uyarıcılar ile hayvanın vermeyi öğrendiği tepki arasındaki bağlantıydı. Yani uyarıcı -tepki (U-T) bağlantısı söz konusudur. Böylece kediler, bu uyarıcı koşullar altında (bulmaca kutusuna hapsolma), istenen sonuca ulaşılmasını sağlayan (anlık özgürlük) uygun tepkiyi (örneğin bir düğmeyi ya da ilmeği

tırmalamak)üretmeyi öğrenirler. Thorndike davranış ve sonuçları arasındaki bu ilişkiye etki yasası adını vermekteydi (Gerrig/Zimbardo, 2020).

Thorndike ‘in çevresel sonuçların davranış üzerinde güçlü bir etkisi olduğu yönündeki görüşünü desteklemiştir. Skinner, amacı çeşitli çevresel koşulların verilen bir tepkinin meydana gelme ihtimalini etkileme yollarını, uyarıcı koşullarının sistematik varyasyonları aracılığıyla keşfetmek olan bir araştırma programı tasarlar: Skinner’in analizi, kuramsal olmaktan çok deneyseldir. Kuramcılar, kuramlarındaki davranışla ilgili kaynak ve tahminler doğrultusunda ilerlerler. Skinner gibi deneyciler ise tabandan yukarı yaklaşımı desteklerler. Deneyin bağlamı içerisinde verilerin toplanması ve değerlendirilmesi ile başlarlar ve kuramlarla hareket etmezler. Skinner önemli ve etkili bir öğrenme psikoloğudur. Programlı öğretimin kurucusu olarak bilinir. Davranışa olumlu uyarıcı verilerek (pekiştirme) yapılan koşullanmaya, edimsel koşullanma denir. Klasik koşullanmada organizma pasif durumda kabul edilir. Skinner (edimsel koşullanma) ise davranışa neden olan uyarıcıdan çok, isteyerek (iradeli) ortaya çıkan davranışlarla ilgilenmiştir. Skinner Pavlov'un koşullanmayı açıklamada kullandığı ilkeleri kabul etmiş fakat bu ilkelerin yalnızca duygusal ve psikolojik öğrenmelerde geçerli olduğunu ortaya çıkarmıştır. (Engin, Çalapoğlu, Seven,Yörük,2008).

2.2.3.4. Etolojik Kuramlar

Etyoloji hayvan davranışlarını kendi ortamında inceleyen bir bilim olmakla beraber bu çalışmalarla insan davranışlarını açıklamayı amaç edinmiştir. Etyolojik kuram saldırgan yapının biyolojik yapıya bağlı olduğunu ister hayvanlar olsun isterse de insanlar olsun dış uyaranlardan bağımsız olarak içgüdüsel enerji kaynağından doğduğunu ifade etmektedir. (Davis ve Ark,1999)

2.2.3.4.1. Lorenz

Lorenz, insanlarda ve hayvanlarda olan saldırganlığın kaynağının aynı olduğuna işaret ederken göçleri ve kıyımları göstererek oradaki davranışların akıl ve ahlakla bir ilgisinin olmadığını ,hayvanlarda görülen saldırganlığın kaynağınla aynı olduğunu ifade etmektedir.(Freedman, Sears ve Calsmith, 1978) Lorenz (1996a), Lorenz, Darwin’i destekleyen açıklamasıyla birçok hayvanın türdeşlerine gösterdiği saldırgan davranışların kendi türünün aleyhine olmamakla beraber aksine türün korunmasına

yönelik olduğunu belirtir. İnsanların ve hayvanların saldırganlığının karşılaştırılmasında hayvanların hayatlarını sürdürebilmek için kendi türlerine zarar verme ihtimalinin düşük olmasına karşılık insan davranışlarında bu ihtimalin yüksek olduğunu ifade etmektedir.(Kaynak, 2013; Veziroğlu, 2019).

Ayrıca Lorenz (1996b), saldırganlığın birden belirmesinin tehlikelerine değinmekte nesli yaşatan önemli bir gerçek olduğuna vurgu yaparken tehlikelerine de işaret etmektedir. Lorenz'e göre doğal saldırganlık yönelebileceği bir hedef bulamaz ise ya da belirsizlik olursa insanın patolojik davranışlarda bulunabileceğinin ve çatışmalarının kaynağı olabileceğinin altını çizmektedir(Yılmaz, 2017).

2.2.3.5. Ekolojik kuramlar

Genel sistem ve ekolojik sistem yaklaşımları sosyal bilim literatürüne girmeden önce mesleki uygulamalarda hâkim olan yaklaşım medikal modeldi. Medikal model, duygusal ve davranışsal sorunların nedenlerini bireysel patolojilerde aramakta ve ağırlıklı olarak içsel yaşantı ve süreçler üzerinde durmaktaydı. Sigmund Freud, tarafından geliştirilen bireyleri "hasta" olarak kabul etmekte ve bireylerin duygusal ve davranışsal problemlerini mental problemler gibi ele almaktaydı. Medikal model yaklaşımı; normal dışı davranışlarda bulunan bireylere şizofren, psikotik, manik depresif vb. psikiyatrik teşhisler koymakta ve yalnızca ruhsal süreçler üzerine odaklanmaktaydı. 1960'lı yıllardan itibaren sosyal bilim çevrelerinde medikal modelin uygulamalardaki etkinliği sorgulanmaya başlanmış ve çevresel etkenlerin sorunlar üzerindeki etkisinin önemi anlaşılarak (Ashman ve Zastrow 1990: 10), sorunların nedenlerinin sadece bireylerde ve içsel yaşantılarda aranmasının aynı zamanda sorunu olan bireylerin suçlanmasını da beraberinde getireceği inancı giderek önem kazanmıştır (Acar ve Acar 2002: 29). Davranış bilimlerinin bakış açısında meydana gelen bu değişimde, 1929 Dünya Ekonomik Krizi ve bunu izleyen yıllarda patlak veren II. Dünya Savaşı'nın beraberinde getirdiği yoksulluk, işsizlik, suçluluk, toplumsal stres vb. sosyal sorunların birey ve toplum yaşamı üzerindeki çevresel etkileri büyük rol oynamıştır (Toikko 1999: 355). Yaşanan bu gelişmeler ise insan davranışının çevre içerisinde şekillendiği ve bu yönüyle değerlendirilmesi gerektiğini savunan ekolojik sistem yaklaşımının temelini oluşturmuştur. (Compton ve Galaway 1979:111-114) Ekolojik sistem yaklaşımına göre insan organizması ile çevrenin özellikleri karşılıklı uyum içinde olmalıdır (Turan 1999:311). Yaklaşımın anahtar öğesi ise "çevresi içinde

birey" kavramıdır (Ashman ve Zastrow 1990: 3). (Danış,2006). Gelişim psikolojisinin önemli isimlerinden Urie Bronfenbrenner tarafından geliştirilmiştir (Harkönen, 2007). Kuram, insan davranışlarının gelişimini farklı çevresel sistemler çerçevesinde analiz eden bir yapıya sahiptir (Bronfenbrenner, 1979; Ettekal & Mahoney,2017).

2.2.4. Gelişimsel ve Önleyici Psikolojik Hizmetler

İnsan var oluşundan ve düşüncesiyle buluşmasından bu yana konu edindiği değişim ve gelişime her dönem farklı açılardan bakarak açıklamalarda bulunmuş, kuramlar oluşturmuştur. Bu çalışmada Antik Yunan Felsefesiyle başlayan Gelişim Psikolojisiyle devam eden yolculuğumuzda kuramların derinliğinde kaybolmuş olsak da bunun nedeni "Gelişimin" düşüncenin ilgi odağı olmasındandır. Zamanla değişen bedenimiz ruhumuz duyumlarımız algımız kendine hep bir anlam arayışında olmuştur. Bu anlam arayışında bazen kendine rehberlik yapmış bazen yanı başındakine ve bazen de bulunduğu topluma yapmıştır ve hala yapmaktadır. Bu ise yalnız olmamanın birlikte olmanın gereği olmaktadır. Bir başkasıyla bulduğumuz benin gelişiminde rehberlik arayışı, insan ömrü devam ettiği sürece devam edecektir.

Durmuş'a göre değişen teknoloji, bilginin hızla artması, toplumun ihtiyaç duyduğu insan niteliklerinin değişmesi rehberlik hizmetlerinin bu nitelikleri karşılayacak şekilde örgütlenmesini zorunlu kılmıştır (Durmuş,2015).

Yeşilyaprak, Gelişimsel rehberliğe yönelik bir tanımında; bireye büyüme ve gelişme süreci içinde farklı gelişim alanlarındaki temel ihtiyaçlarını karşılaması ve bu alanlarda döneme özgü gelişim görevlerini yerine getirerek bütünsel gelişimini sağlamasını desteklemek için sunulan hizmetlerdir (Yeşilyaprak,2015) diye ifade etmektedir.

Bu hizmetler psikolojik danışman ve rehberlik hizmetlerinde çalışan uzman tarafından gerçekleşmektedir. Rehberlik ve psikolojik danışmanın ilkelerini birçok şey gibi Eflatun, Sokrat ve Aristo'da bulmak mümkün ise de bugünkü anlayışa yakın uygulamalar daha sonralarda görülmeye başlamıştır. Bir meslek olarak okul danışmanlığı, ilk olarak 1800'lü yılların sonlarında sanayi devrimi ile ortaya çıkmış ancak mesleki rehberlik olarak çalışmalarına başlamıştır. ABD'de iş arayan gençler için Boston'da kurulan Meslek Bürosu gençlere mesleki yardım vermekle beraber öğretmenlere de mesleki rehberlik alanında eğitimler sunmuştur. Bu dönemde Detroit

okullarında Jesse Davis tarafından Davis okul rehberlik programı geliştirmiş ve uygulamıştır. Bu program eğitsel rehberlik çalışması olarak değerlendirilmektedir. İlk başlangıcından bugüne değin rehberlik çalışmaları değerlendirildiğinde 1900-1920 yılları arası meslek seçimi ve işe yerleştirme amacıyla çalışmalar yapılmıştır. 1930-1960 yıları arasında okula uyum 1960'tan günümüze ise kişisel gelişim ağırlıklı olarak çalışmalarını devam ettirmektedir. Bugün ise tarihi süreçte oluş sırasına göre rehberlik modellerini şu şekilde sıralamak mümkündür: (Yüksel,2022).

2.2.4.1. Parsonian Model

1908 Frank Parsons İlk rehberlik modelidir. Dünyadaki ilk rehberlik çalışmaları olarak Parsons'ın çalışmaları kabul edilir. Parsons "Boston Meslek Bürosu "nu açarak iş arayanların niteliklerini, yeteneklerini ve ilgilerini tespit ederek onlara en uygun olan işe yerleşmelerine yardımcı olmuştur. Bu modelde Rehberlik Hizmetleri = Mesleğe Yöneltmedir. Mesleki rehberliği 3 aşamada gerçekleştirmiştir. Bireyi tanıma. Çeşitli işlerin gerektirdiği nitelikleri ve sağladığı olanakları belirleme. Bireylerle, onlara uygun olan işlerin eşleştirilmesini sağlama. Parsons'ın bu modeli ileride ortaya çıkacak olan klinik yaklaşım modelinin temelini oluşturmaktadır.

2.2.4.2. Eğitim Süreci ile Kaynaştırılmış Rehberlik Modeli

Brewer Parsonian model, kişilere tam da işe yerleşecekleri sırada verilen hizmetlerden oluştuğu için geç kalınmış bir hizmet olarak görülmekteydi. Bunun içinde rehberlik hizmetlerinin, eğitim süreci içerisinde de verilmesi gerektiği anlaşıldı. Brewer, rehberlik çalışmalarını eğitime taşıdı ve ağırlıklı olarak bilgi verme hizmeti üzerinde durdu. Rehberlik hizmetleri artık eğitimde de verildiği için, öğrenciler gerçek çalışma koşullarından da haberdar oluyordu. Brewer'a göre rehberlik ile eğitim özdeşleştirilmeli ve kaynaştırılmalıdır. Rehberlik hizmetleri, eğitimin ayrılmaz bir parçası olmalıdır. Eğitimin ve rehberliğin amaçları, yöntemleri ve sonuçları aynıdır. Rehberlik hizmetleri sınıf içinde yapılmalıdır. Bunun içinde "grup rehberliği" ve "bilgi verme" hizmeti ön plana çıkmıştır. Grup rehberliğine ağırlık verildiği için bireysel farklılıklar çok fazla dikkate alınmamıştır ve bu yüzden de çok eleştirilmiştir. Günümüzdeki "rehberlik saati" uygulamaları bu model ile başlamıştır. Meslekleri tanıtma, boş zamanları değerlendirme, sağlık, okula alıştırma (oryantasyon), okul kuralları hakkında bilgi verme, sosyal ilişkiler konusunda olumlu tutum ve beceriler

geliştirme gibi hizmetler verilmeye başlanmıştır. Bu modelde rehberliğin amacı; bireye, okul ve okul dışında, toplum yaşamına uyum sağlaması için gerekli olan bilgi ve becerileri kazandırmaktır.

2.2.4.3. Klinik Yaklaşım Modeli (Özellik- Faktör Kuramı)

Williamson, Paterson, Darley, Brewer bireysel farklılıkları dikkate almıyordu. Ancak zaman içinde bireysel farklılıkların önemi daha iyi anlaşıldı ve eğitim, birey merkezli (bireyselleşmiş) hale geldi. Öğrencilerin yetenekleri, ilgileri ve bireysel ihtiyaçları ön plana çıktı. Klinik yaklaşımda amaç; bireysel farklılıkların anlaşılması ve bireysel ihtiyaçların karşılanmasıdır. Bu yüzden klinik yaklaşımda bireylerin ayrıntılı olarak incelenmesine önem verilir. Parsonian modelde de benzer bir durum söz konusudur ve bireylerin incelenmesi vardır. Zaten klinik model, Parsonian modelinin daha da geliştirilmiş halidir. Faktör; etki eden demektir ve bu modelde bireyin özelliklerinin oluşmasına etki eden sebepler belirlenmeye çalışılır. Williamson'a göre, bireylerin sorunlarını çözmek için öncelikle sorunların ortaya çıkış nedenlerini bulmak gerekir. Bu amaçla da testler, gözlemler vb. dışsal teknikler (psikometrik araçlar) kullanılır. Danışmanlar, danışmanlık sürecinde aktif rol oynar ve tavsiyelerde bulunur. Bu da danışanın danışmana bağımlı hale gelmesine neden olur. Bireyi tanımak için sadece dışsal tekniklerin kullanılması ve danışmanın tavsiyelerde bulunması klinik yaklaşımın eleştirilen yönleridir. Çünkü bireyi bütün halinde tanımak gerekir. Dışsal teknikler bireyin sadece belirli özelliklerinin tespit edilmesini sağlar. Bu da bireyi tanımak için yeterli değildir. Klinik yaklaşım bugün hala kullanılmakta olan birçok ölçme aracının geliştirilmesine ve toplu dosya sisteminin oluşmasına katkı sağlamıştır.

2.2.4.4. Karar Vermeye Yardımcı Rehberlik Modeli

Katz, Tiedeman, Jones: Bireylerin eğitsel ve mesleki seçimlerinde ihtiyaç duydukları bilgiyi sağlamak ve karar vermelerine yardımcı olmak amacıyla ortaya çıkan bir anlayıştır. Demokratik anlayışın eğitimde benimsenmesi; bireylerin sık sık kendileriyle ilgili kararlar vermelerini gerekli kıldı. Katz ve Jones'a göre, karar vermekte zorlanan bireyler rehberliğe başvururlar. Bu tür bireylere öncelikli olarak verilmesi gereken hizmet, bireyin amacını belirlemesine ve kendini tanımasına yardımcı olmaktır. Sonrasında da belirlenen amaca ulaşmak için gerekli olan araçları

ve yolları belirlemek gerekecektir. Bu amaçları belirlerken ve bireylere yardımcı olurken, o bireylerin sahip olduğu değerler de dikkate alınmalıdır.

2.2.4.5. Gelişimsel Rehberlik Modeli

Gelişim psikolojisindeki çalışmalar, gelişim dönemlerinin önemini ve her dönemin kendine özgü özellikleri olduğunu ortaya koymuştur. Gelişimsel rehberlik, bireylerin gelişim görevlerine, sorunlarına ve özelliklerine yönelik olarak yürütülen bir hizmettir. PDR hizmetlerinin sadece eğitim ya da meslek seçimi ile sınırlandırılmasına tepki olarak ortaya çıkmıştır. Günümüzde de hala bu anlayışa göre hizmet verilmektedir.

Amaç; bireylerin tüm yönleriyle bir bütün olarak gelişimini sağlamaktır (tümel gelişim). Bireyler içinde bulundukları gelişim dönemlerine göre ele alınmalıdır.

Bireylerin farklı gelişim dönemlerinde kazanmaları gereken gelişim görevlerine (ödevlerine) ve karşılaştıkları gelişim sorunlarının çözümlerine yardımcı olunur.

Gelişimsel rehberlik anlayışı bireyi bir gelişme süreci içinde gördüğü için, gözlenen davranışların kalıcı olmadığını, belli bir gelişim basamağına özgü olabileceğini, değişebileceğini kabul eder ve dört temel üzerinde yapılandırılır;

• Gelişimin ilkeleri

• Gelişimin belirleyicisi (kalıtım, çevre ve zaman).

• Gelişim dönem ve görevleri.

• Gelişim ihtiyaçları

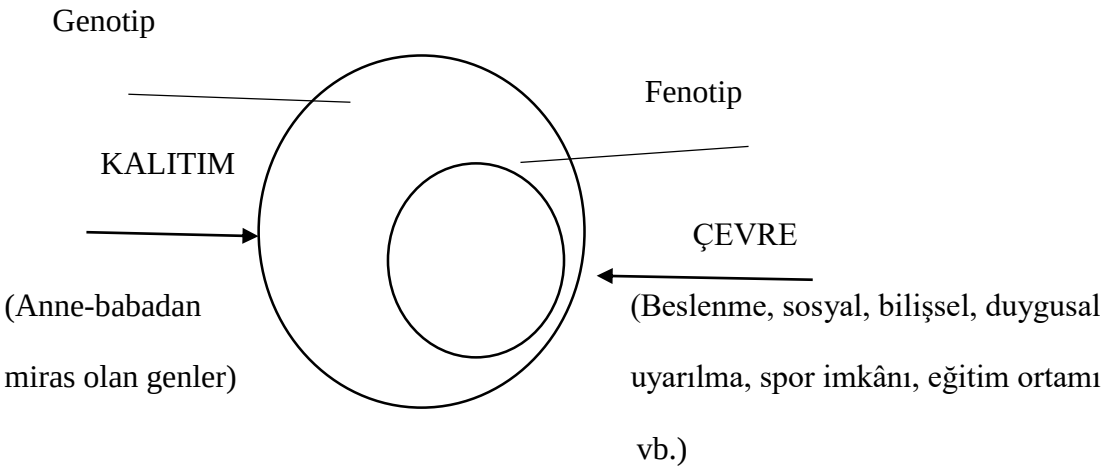
• Gelişimin ilkeleri

Tüm davranışlar temelde biyolojik yapı içinde gerçekleşir. Bu nedenle biyolojik yapı hakkında ne kadar çok bilgi edinebilirsek, davranışı anlamamız da o ölçüde kolay olur. Beden oranlarındaki ölçülere bakıldığın da bu büyüme ve değişimlerin kökeninde kalıtım ve çevre faktörlerinin rolünün büyük olduğu görülür. Gelişim süreci içinde tüm çocuklar aynı gelişim yolunu izlerler. Çocuk koşmadan önce yürür, yürümeden önce emeklerler. Ancak çocukların gelişim hızlarıyla bu davranışları başarmak üzere geçirdikleri sürenin bireyden bireye değiştiği görülür. Bazı çocuklar diğerlerine göre daha hızlı gelişirler. Bu avantaj, genellikle daha kalıcı ve süreklidir (Yavuzer,1996).

• Gelişimin belirleyicisi (kalıtım, çevre ve zaman)

Gelişim, hayatın başlangıcından ölüme dek süregelen nitelik ve nicelikle ilgili değişiklikleri ifade etmekle beraber bu değişikliklerin fizyolojik ve psikolojik boyuttaki süreçlerin tümünü kapsamaktadır. Büyüme ise organizmanın döllenmeden itibaren ölüme kadar süregelen fizyolojik boyuttaki nicel değişikliklerini kapsamaktadır. Bu nedenle gelişme büyümeyi de kapsayan bir kavramdır. Böylece gelişim büyüme, olgunlaşma ve öğrenmeyi de içeren bir süreç olmaktadır (Aydın,2020). Aydın, öğrenmenin en avantajlı olduğu süreci çevresel uyarıcıların bireyde en güçlü etkiyi yaratacağı dönem kritik dönem olarak tanımlamaktadır. Uyarıcıların kritik dönem olarak ifade edilen zaman diliminde organizmaya ulaşamaz ve kritik dönem atlatılırsa daha sonra uyarıcılara maruz kalma, etkili bir öğrenmenin gerçekleşmesini sağlayamaz. Yaşamın ilk aylarında ve erken yaşta uyarıcı zenginliği beyin yapısının zenginleşmesini etkilemektedir. Zengin çevresel uyarıcılar sinapslar (sinir hücreleri)arası bağlantıları geliştirir. Sinaptik iletilerin zenginliği, yaşamın ilk yıllarında çevresel uyarıcılar ve eğitim sayesinde artar ve gelişimi değişik açılardan etkiler.

Gelişim sürecinde çevre mi ya da kalıtım mı etkilidir? Sorusu psikologları meşgul eden bir konu olmaktadır. Döllenmeyle başlayan hayatta anneden ve babadan alınan toplamda 46 kromozomla kalıtımın etkisi başlar. Her kromozomda bulunan 20000 adet genin yapı taşları DNA denilen uzun zincirli spiral şeklindeki moleküllerden oluşmaktadır. Yaşamın özünü belirleyen genler farklı kombinasyonlarla DNA molekülüne dizilmiştir. Burada ise kalıtımsal özellikler başlar. Genotip canlının anne babasından kalıtımla taşıdığı genetik kodunun genelini kapsamaktadır. Potansiyel olarak genlerde mevcut olan kalıtımsal alt yapıyı temsil eder. Bireyde şahsen gözlenen veya değerlendirilebilen özellikler olan fenotip genotipin muayyen kısmıdır. Fenotip bireyin fiziksel özellikleri, göz rengi yetenekleri, zekâsı, eğilimleri gibi kişiye has özelliklerdir. Fenotip bireyin genotipindeki özelliklerin gözlenebilir yansımalarıdır. Bu şekilden de anlaşılacağı üzere gelişim kalıtım ve çevrenin karşılıklı etkileşimi sonucu gerçekleşir.

Şekil 1: Kalıtı-Çevre Etkileşimi ile Genotip-Fenotip Oluşumu
Kaynak: Aydın (2020 s.27)

• Gelişim dönem ve görevleri:

Bireyin belli bir yaşam deneyimi edinebilmesi için belli bir yeterlilik düzeyine ulaşması gerekmektedir. Gelişim sürecinde göreli olarak farklı özellikler gösteren bireyler, zaman değişkenine göre, belli yaş gruplarında ortak özellikler de sergileyebilmektedirler. Bireyin bilişsel, dil ya da ahlaki gelişiminin kalıtım ve çevre değişkenine göre, belli bir gelişim evresine ulaştığı kabul edilmektedir (Durmuş,2015). İnsan gelişimini incelemek ve araştırmak amacıyla psikologlar farklı farklı yaş dilimlerinde bireyleri inceleyerek ortak özellikleri anlamaya, açıklamaya çalışmışlardır.

Tablo 5: Dönemler İtibariyle Yaşam Boyu Devam Eden Gelişim. Kaynak: (Aydın,2020, s.32,33).

Doğum Öncesi Dönem	Döllenemeden ikinci haftanın sonuna kadar mitoz gerçekleşir, döllenmiş hücre bölünerek çoğalmaya başlar.
Embriyo	3.haftanın sonundan 8.haftanın sonuna kadar olan dönemdir. Hücre çoğalması ile hücrelerin vücudun belirli yapıları olarak şekillenir. Omurilik, çene ve beyin oluşmaya başlar. Burun ve diğer yüz hatları belirginleşme, eller bacaklar fark edilmeye başlar, kalp atışları başlar,7.8.haftada beyin bölgelere ayrılır.
Fetüs	3.ayın başından doğuma kadarki dönem 100mm ve 45gağrlığında olan fetüs,4.ayda 200mm.ve 200g,5-6.ayda 300-350mm ve 800-1000g, ağırlığına ulaşır.7.ve 9.aylarda 400-500mm uzunluğunda 1600-3400g ağırlığındadır. Beden yapısı daha çok bebek görünümünde olmuştur. Adaleler gelişmeye devam eder, yutkunma gerçekleşir.4.ayda bebeğin hareketleri, annenin hissedebileceği kadar güçlüdür. Parmak izleri oluşur. Işığa tepki gösterir, yüz ifadesi değişebilir. Yüksek sese tepkide bulunabilir.
Doğum Sonrası D.	
Yeni Doğan	Yaşamın ilk ayını kapsar. Yaklaşık 3000-3500g ağırlığında,48-53cm.civarındadır. Günde 16 saatten fazla uykudadır. Uykuda geçen süre içerisinde gece-gündüz farkı yoktur. Yaygın refleks hali vardır.
Bebeklik	2.aydan iki yaşına kadar olan yaşam dilimi. Reflekslerin istemli davranışlara geçiş hali vardır. Başındaki altı adet bıngıldak birinci yaşın sonunda kapanmasını tamamlanma durumundadır.
İlk çocukluk	6 yaş arsındaki yaşam dilimidir. Bağımsız motor davranışlar ve iradesi doğrultusunda belirli beceriler kazanmıştır. Akranlarıyla ilişki kurup oynayabilir.
Son Çocukluk	Kızlarda 6-11, erkeklerde 6-13 yaşlarını kapsar. Sosyalleşme ile akran ilişkileri yoğunlaşır. Düşünme becerileri, okuma yazma ve hesap yapma gelişir. Cinsiyet rollerini kazanır. Değerleri, kendi değer sistemi ve vicdan anlayışı oluşmuştur. Kurallar ve kurallara riayet etme çok önemlidir.
Ergenlik	Kızlarda 11-20, erkeklerde13-20 yaş dilimidir. Hızlı büyüme ve beden değişikliği hakimdir. Bu değişiklikleri ve beden imgesini kabul etmesi önemli bir süreçtir. Bağımsızlık arzusu, ikilemli duygu, düşünce ve davranışlar görülür. Kim olduğunu sorgulama düşüncesi yoğundur. Kimlik arayışı, soyut düşünme," düşünmek

	için düşünmek" hakimdir. Toplumsal içerikli konulara ilgisi artmıştır. Gelecekteki mesleği ile kararlar alır.
Genç Yetişkinlik	Ekonomik bağımsızlığın kazanıldığı, kendi evini kurma noktasından 40'lı yaşlara kadar süren yaşam dilimidir. Eş seçimi ve aile kurma, çocuk yetiştirmek ve kariyerle ilgili önemli kararlar alır. Toplumda vatandaş olarak önemli sorumluluklar alır.
Orta Yetişkinlik	40'lı yıllar ile 60'lı yıllar arası yaşam dilimidir. Toplumsal sorumluluklar üstlenir. Ergenlere rehberlik eder. Orta yaşa özgü bedensel değişiklikler olur, onların maddi ve manevi sorumluluğunu üstlenir. Kendisinin de yaşa bağlı bazı sağlık problemleri başlayabilir. Çocukların evden ayrılmaya başladığı dönemdir.
İleri Yetişkinlik	60'lı yaşlardan ölüme kadarki yaşam dilimini kapsar. Emeklilik, eş kaybı gibi problemlerle birlikte ekonomik güçlüklerde olabilir. Bilişsel fonksiyonlarda yeni bilginin kazanılması güçleşmiştir. Geçmiş net bir şekilde hatırlanmasına rağmen, yakın geçmiş çabuk unutulur. Fiziki güçte azalma olur.

Durmuş'a göre öğretmen okul ortamında kendisine verilen öğrencileri bir sanatçı ustalığı ile şekillendirmelidir. Nasıl ki bir sanatçı elindeki malzemenin özelliklerini bilmeden büyük eserler yaratamıyorsa, öğretmen de kendisine verilen öğrencilerin özelliklerini bilmeden onu sağlıklı bir şekilde yetiştiremeyeceğini bilmelidir. Öğretmenin gelişim özellikleri bilmesinin birçok avantajı bulunmaktadır: Öğretmen öğrencinin gelişimini izleyerek, beklenen gelişim görevlerini gerçekleştirip gerçekleştiremediğini görebilir ve başarmasında yardımcı olabilir. Çocuğun gelişimi ve sosyalleşmesi için gerekli ortamları sağlayabilir. Bir önceki dönemde olan gelişim eksiklikleri tamamlaması için uygun ortam sağlayabilir. Sonraki döneme daha sağlıklım geçmesi için gerekli olan desteği sağlayabilir. Ergenlik dönemi gibi gelişime damgasını vuran dönemleri bilir ve bu dönemde çocuğa ona uygun davranabilir. Öğrencilerin beklenen gelişim görevlerini yerine getirecek planlı etkinlik ve çalışmalara yer verebilir. Sınıf içerisinde gelişime uygun ve gelişimi destekleyen ortamlar yaratabilir. Sınıf içi yönetimi sağlamak için gelişim dönemi özelliklerini göz önünde tutabilir. Aileye gelişimi destekleyen durum ve ortamlar için yol gösterebilir. Öğrencileri başarmaları gereken gelişim görevleri konusunda bilinçlendirebilir. Gelişimde ve gelişim görevlerinin başarılmasında bireysel farkların olduğunu göz önünde bulundurarak öğrenci değerlendirmelerini bu kritere göre yapabilir (Durmuş,2015).

• Gelişim ihtiyaçları

Gelişimdeki süreklilik, doyurulan bir ihtiyacın yerine yeni ihtiyaçların doğmasına neden olmaktadır. Bu ihtiyaçlar koşullara ve dönemlere özgü farklılıklar göstermektedir.

Maslow 1943 yılında piramit şeklindeki beş aşamalı ihtiyaçlar hiyerarşisi modelini sonraki yıllarda güncelleyerek şu şekilde sunmuştur. (Maslow, 1943; Maslow, 1987).

a. Temel ihtiyaçlar: bu ihtiyaçlar bireyin her döneminde doğumdan ölüme kadar var olan ihtiyaçlardır ve bu ihtiyaçların sürekli doyurulması gerekmektedir.

- Fiziksel İhtiyaçlar: Hava, su yemek, uyku gibi yaşamın devamlılığı için gerekli olan ihtiyaçlardır.
- Güvenlik İhtiyacı: Kendini tehlikelerden uzak tutma ve güvende olma ihtiyacıdır.
- Sosyal ihtiyaçlar: Sevme, sevilme, bir yere ait olma, kimlik duygusu kazanma gibi ihtiyaçlardır.
- Saygınlık İhtiyacı: Başarı kazanma, statü sahibi olma ve tanınma gibi ihtiyaçları kapsamaktadır.

b. Üst Düzey İhtiyaçlar: Bu ihtiyaçlar yaşamın değişik dönemlerinde ve farklı koşullarda ortaya çıkan (kendi potansiyelini kullanma, bilme, anlama ve kendini gerçekleştirme) ihtiyaçlarıdır.

- Bilme ve Anlama İhtiyacı: Doğada, evrende, kendi içinde ve toplumda yaşananları bilme ve anlama ihtiyacı
- Estetik ve yaratıcılık ihtiyacı: Yaşama ve günlük hayatına estetik katabilme, sanat ve sanatsal olayları anlama, zevk alam ve yaratıcılığını kullanabilme ihtiyacıdır.
- Kendini Gerçekleştirme İhtiyacı: Bireyin sahip olduğu tüm yetenek, beceri ve kapasiteyi yani tüm potansiyelini kullanabilme ihtiyacıdır (Durmuş,2015).

2.2.4.5.1. Gelişimsel Rehberliğin Dayandığı İlkeleri

- Rehberlik Hizmetleri eğitim sürecindeki tüm öğrencileri kapsar.
- Rehberlik etkinliklerinin işlevi çocukların ve ergenlerin gelişimini desteklemek ve kolaylaştırmaktır.
- Gelişimsel rehberliğin temelini gelişim ve öğrenme psikolojisindeki kuramlar oluşturur.
- Rehberlik hizmetleri yaşamın her döneminde geçerli olan temel ihtiyaçları ve farklı gelişim dönemlerine özgü "gelişim ihtiyaçlarını" karşılamaya yöneliktir.
- Okuldaki rehberlik uzmanı (psikolojik danışman) okuldaki tüm personel ile, özellikle de sınıf öğretmenleri ile, yönetici ve veliler ile iş birliği içinde çalışmalıdır.
- Gelişimsel rehberlik anlayışı sınıf öğretmeninin "anahtar" işlevini kabul eder. Ancak profesyonel uzman müşavirliği de olmalıdır.
- Gelişimsel rehberlik programının hedefleri, okulun felsefesi ve misyonu, öğrencilerin ihtiyaçları ve çevre koşulları üzerine temellendirilir.
- Gelişimsel rehberlik yaklaşımı organize edilmiş ve planlı bir müfredatı gerektirir. Bu müfredat ardışık ve esnek bir yapıya sahiptir. Kazandırılacak yeterlilikler ve hedef davranışlar açık, somut ve ölçülebilir olarak belirlenmelidir.
- Rehberlik programı okuldaki tüm eğitimsel süreçlerin bir parçası ve bütünün tamamlayıcısıdır.
- Gelişimsel rehberlik programı, öğrencinin eğitimsel hedeflerine ulaşmasında yardımcıdır.
- Programları hazırlama, koordine etme, psikolojik danışma ve müşavirlik yapma gibi hizmetler, bu alanda eğitim almış profesyonel kişilerce (uzman müşavirliğinde) yürütülür.
- Gelişimsel rehberlik yaklaşımı, Çocukların özel gereksinimlerini, risk durumlarının olabildiğince erken tanınmasını gerekli kılar. Buna göre krize

müdahale ve problem çözme hizmetleri sürecin bir parçası olarak kabul edilir (Yeşilyaprak,2015).

Rehberlik Hizmetleri, öğrencilerin gelişim ihtiyaçları ve gelişim görevlerini başarmalarını hedeflediği için son yıllarda geleneksel rehberlik yaklaşımları yerini öğrenciyi bir bütün olarak geliştirmeyi esas alan gelişimsel rehberlik yaklaşımına bırakmıştır (Durmuş,2015). Geleneksel eğitim anlayışı öğretmen ve program merkezli iken; çağdaş eğitim anlayışı öğrenciyi merkeze almıştır. Öğrenci merkezli eğitim, öğrencileri bireysel farklılıkları olan değerli varlıklar olarak görür. Çağdaş eğitimin amacı bedensel, ruhsal ve sosyal açıdan uyumlu bireyler yetiştirmektir (Yeşilyaprak, 2001).

Tablo 6: Geleneksel ve Gelişimsel Rehberlik Yaklaşımlarının Farkları (Yeşilyaprak, 2015).

	Geleneksel Yaklaşım	Gelişimsel Yaklaşım
1	Kriz odaklı yardım hizmeti	Gelişmeyi sağlayıcı ve kolaylaştırıcı yardım hizmeti
2	Problemli öğrenciye yönelik	Tüm öğrencilere yönelik
3	Bilgi verme ve yöneltme ekseninde odaklanma	Tüm gelişim alanlarına yönelik yeterlilik kazandırma
4	Uzman odaklı	Öğretmen odaklı
5	Tepkisel	Yaratıcı ve esnek
6	Görev yönelimli	Hedef yönelimli
7	Zaman çizelgesi ile sınırlı	Program bütünlüğü içinde
8	Öğretimden ayrıştırılmış	Öğretimle kaynaştırılmış
9	Genel ve yapılanmamış	Ölçülebilir hedef davranışlar
10	Var olanı korur ve sürdürür(statükocu)	Var olanı değerlendirir ve geliştirir (gelişmeye açık)
11	Bağımsız uygulamalar	Sürekli, aşamalı, ardışık uygulamalar
12	Profesyonel müdahale	Profesyonel hizmet
13	Yapılandırılmış program yoktur	Kapsamlı gelişimsel rehberlik programı vardır.
14	Kanıta dayalı değerlendirme yoktur.	Kanıta dayalı değerlendirme vardır.

2.2.4.5.2. Kapsamlı/Gelişimsel Rehberlik Modeli

Kapsamlı gelişimsel rehberlik program modeli, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin işlevini, sadece üst okul ve meslek seçimi ya da kriz durumlarına müdahale etme şeklinde gören geleneksel yaklaşımlara tepki olarak doğmuştur. Kuramsal temelini 1960'lı yıllarda gündeme gelen gelişimsel rehberlik yaklaşımından almıştır. Bu yaklaşım bireyin sürekli gelişme ve ilerleme çabası içinde olan bir varlık olduğu anlayışına dayanır. Kapsamlı gelişimsel rehberlik modelinin geleneksel modellere göre bireyin gelişimsel ihtiyaçlarının ön planda olması, eğitim sürecinin bütünleyen bir parça olması, tüm öğrencilere yönelik olması, düzenli ve planlı bir müfredata sahip olması, tüm okul personelinin PDR sürecine katılımını ve ekip çalışmasını gerektirmesi gibi bazı üstünlükleri vardır (Külahoğlu, 2001).Kapsamlı rehberlik program modeli, rehberlik ve psikolojik danışma etkinliklerinin anaokulundan lisenin sonuna kadar kapsamlı ve sistematik bir şekilde planlanması, geliştirilmesi, uygulanması ve değerlendirilmesinden ibarettir. Bu modelde yönetsel ve bürokratik işler, servis yönelimli yaklaşım ve sınırlı değerlendirme anlayışı önemini yitirmektedir (Doğan, 2000).

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri eğitim sisteminin önemli bir öğesidir. Kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programları her okulun eğitim programının ayrılmaz bir parçasıdır. Bu programlar öğrencilerin her birini sürekli gelişen bireyler olarak kabul eder. Bundan dolayı programlar hazırlanırken, kapsamlı rehberlik programları gelişimsel nitelikte düzenlenmelidir. Bu programlar öğrencilerin okul yılları süresince geçtikleri farklı gelişimsel evreleri dikkate almalı ve hazırlanan etkinlikler de bu doğrultuda olmalıdır (Yeşilyaprak, 2007). Programda kişisel/sosyal, eğitsel ve mesleki rehberlik alanları temel alınmıştır. Okula ve çevreye uyum, eğitsel başarı, kendini kabul, kişiler arası ilişkiler, aile ve toplum, güvenli ve sağlıklı hayat, eğitsel mesleki gelişim olmak üzere toplam yedi yeterlik alanı belirlenmiştir. Bu yeterlik alanları ile ilgili olarak ilköğretim birinci sınıftan ortaöğretim on ikinci sınıf sonuna kadar, gelişimsel anlayışla kesintisiz olarak devam eden 240 kazanım belirlenmiştir (MEB, 2006).

Her öğretim kademesindeki bütün öğrencilere gelişimsel özelliklerine göre yeterlilik kazandırılmasını hedefleyen gelişimsel rehberlik öğretimle bütünleşmiş, planlı ve programlı bir yardım olarak algılanıp, eğitimin ayrılmaz bir parçası ve eğitimi

destekleyen hizmetler olarak görülmektedir. Bunların yanı sıra gelişimsel rehberlik anlayışına dayalı rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri, kriz durumlarında verilecek rehberlik hizmetlerini de kapsamaktadır. Ancak kendinden önceki yaklaşımlardan farklı olarak, gelişimsel rehberlik yaklaşımında okulda öğrenciyle ilişkili herkesin rehberlik hizmetlerine katılarak, iş birliği içinde görev yapması gerekmektedir (Erkan, 2001).

Kapsamlı psikolojik danışma ve rehberliğin özellikleri aşağıda sıralanmıştır:

- Kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programları gelişimsel bir özelliğe sahiptir. Bu özelliği ile psikolojik danışma ve rehberlik programları öğrencilerin içinde bulundukları gelişim dönemlerini başarıyla geçebilmeleri için gerekli olan gelişim görevlerini yerine getirmelerine yardım eder. Bu nedenle kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programları okul öncesi dönemden başlayarak 12. Sınıfa kadar eğitimin her kademesinde öğrencilerin kişisel/sosyal, eğitsel ve mesleki gelişimlerinde gerekli becerilerin kazandırılmasına yardım eder (Aydın, 2007).
- Kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programları zamana ve değişen çevre koşullarına bağlı olarak öğrencilerin değişen ihtiyaçlarını karşılayabilmek için esnek bir yapıya sahiptir. Bu nedenle hazırlanan çerçeve programlarında yapılan etkinlikler ile ilgili çok fazla ayrıntıya girilmez ve program için gerekli esneklik sağlanmış olur (Erkan, 2001).
- Kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programları, hedeflenen davranışların daha kısa sürede, daha az emekle ve daha az masrafla kazanılması sağlayabilmek amacıyla ekonomik ve kullanışlı bir yapıya sahiptir (Erkan, 2001).
- Kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programları, uygulanacak okulun özelliklerine uygun olmalıdır. Programda kişisel/sosyal, eğitsel ve mesleki rehberlik alanları temel alınmıştır. Okula ve çevreye uyum, eğitsel başarı, kendini kabul, kişiler arası ilişkiler, aile ve toplum, güvenli ve sağlıklı hayat, eğitsel mesleki gelişim olmak üzere toplam yedi yeterlik alanı belirlenmiştir. Bu yeterlik alanları ile ilgili olarak ilköğretim birinci sınıftan ortaöğretim on

ikinci sınıf sonuna kadar, gelişimsel anlayışla kesintisiz olarak devam eden 240 kazanım belirlenmiştir (MEB, 2006).

Durmuş ‘a,(2015) göre kapsamlı rehberlik modeli üç temel öğeden oluşmaktadır:

1) İçerik
2) Yapısal Çerçeve, Etkinlikler ve Zaman
3) Kaynaklardır

İçerikte, kapsamlı okul PDR programının bu bölümünde Programın uygulanması sonucunda öğrencilerin kazanmaları gereken yeterliliklerin dökümü yer alır. Bu bölümde listelenen yeterlilikler genel olarak mesleki, eğitsel ve kişisel, sosyal gelişim alanlarında sınıf düzeyine göre düzenlenir. Ancak öğrencilerin kazanmaları gereken yeterlilikler birden çok alana uygun olabilir. Bunun en temel nedeni eğitsel, mesleki ve kişisel-sosyal gelişim alanlarının birbirlerinden tamamen soyutlanamamasıdır. Bu nedenle öğrenci kazanımlarının hedeflenen yeterlilik alanlarına göre sınıflandırılması da mümkündür. MEB tarafından yayınlanan ‘ilköğretim ve Orta öğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı’nda belirlenen yeterlilik alanları:

1) Okula ve Çevreye Uyum
2) Kendini Kabul
3) Kişilerarası İlişkiler
4) Eğitsel Başarı
5) Eğitsel Mesleki Gelişim
6) Güvenli ve Sağlıklı Hayat
7) Toplum ve Aile (Bozgeyikli ,2015)

Nazlı, yeterlilikler belirlenirken bazı kaynaklardan yararlanıldığını ifade etmektedir. Bunlar:

Ülkenin eğitim politikası, Okul bölgesinin ve okulun amacı, öğrencilerin gelişim özellikleri ve gelişim görevleri, Yönetici öğretmen ve ebeveynlerin görüşleri,

Öğrencilerin istekleri ve İhtiyaçları, Psikolojik danışmanların görüşlerinden oluşmaktadır (Nazlı,2005).

Yapısal çerçevede ya da örgütsel yapıda rehberlik programının okulun içinde nasıl örgütlendiğini gösteren öğesidir. Örgütsel yapı iki kategoriden ve zaman dağılımından oluşur.

Yapısal öğeler ile rehberlik ve psikolojik danışma programının eğitim süreci içindeki kimliği belirlenir Ayrıca rehberlik programının misyonunu ifade eder. Programın açıklaması yapılırken en az dört soruya yanıt verilmesi gerekmektedir:

- Programı kim sunacak?
- Öğrenciler hangi yeterlilikleri kazanacak?
- Program kime hizmet edecek?
- Program nasıl örgütlenecek?

Gerekçe:

Rehberlik ve psikolojik danışma programının öneminin vurgulanmasıdır. Gerekçede öğrencilere neden çeşitli yeterlilikler kazandırılması gerektiği ve bunların kazanılmasında rehberlik programının rolü üzerinde durulur (Nazlı,2005).

Sayıltılar:

Rehberlik ve Psikolojik danışma programının ilkeleridir. Programa biçim veren yönlendiren ifadelerden oluşur.

Program Bileşenleri:

KGRP' nin merkezinde yer alan oldukça önemsenen gelişimsel parçası rehberlik müfredatıdır.

Rehberlik Müfredatı:

- Sınıf Rehberliği
- Okul Kapsamlı Etkinlikler

Kapsamlı gelişimsel psikolojik danışma ve rehberlik programının en önemli parçasıdır. Programın merkezidir. Okuldaki tüm öğrencilere yöneliktir. Öğrencilere kazandırılmak istenen yeterliklerden oluşur. Genellikle sınıflarda grup rehberliği

yöntemi ile uygulanır. Aşağıdaki gibi açıklanabilecek sınıf içi etkinlikler ve okul kapsamlı etkinlikler olmak üzere iki bölümden oluşur. Sınıf içi etkinlikler, okuldaki bütün öğrencileri için tasarlanır. Bu nedenle bütün sınıflarda haftada 1 saat "sınıf rehberliği saati" bulunur. Sınıf rehberliği saati yeni değildir. Geleneksel rehberlik programında da uygulanmıştır. Ancak gelişimsel rehberlik programında her sınıf seviyesine uygun olarak düzenlenmiş yeterlikler, konular, yöntem, araç gereç ve kaynaklar ile değerlendirme yapılarından oluşan bir öğretim süreci söz konusudur. Sınıf içi etkinlikler için program genel amaçları, içeriği her sınıf seviyesine göre belirlenen hedefleri ve kritik davranışları hazırlanır. Bu biçimde hazırlanan üniteler bir öğretim yılına dağıtılır. Hedef davranışları kazandıracak eğitim durumları belirlenir. Öğrencinin hedef davranışları ne ölçüde kazandığını belirlemek amacıyla sınama durumları saptanır. Bütün bu bileşenlerden oluşan bir "sınıf rehberliği öğretim programı" vardır. Okul kapsamlı etkinlikler ise daha kalabalık öğrenci gruplarına hazırlanmaktadır. Örneğin meslek seçimi, üst öğrenim kurumlarına geziler ve çeşitli konferanslar gibi (Rowley, Stroh & Sink, 2004; Aktaran, Bardakçı,2011)

Bireysel Planlama: Bireysel planlama öğrencilerin kişisel-sosyal, eğitsel ve kariyer gelişim planlarına yardımcı olmak için yapılır. Bu aktivite öğrenci ve ailelerine bireysel ve küçük gruplar halinde hizmet verir.

Stratejileri:

- Bireysel değerlendirme
- Bireysel düşünme
- Yerleştirme
- İzleme

Öğrencilerin kişisel ve mesleki gelişimlerinin yanı sıra kendi öğrenimlerini de planlamaları ve yönetmelerine yardımcı olacak etkinlikler içerir. Burada yer alan etkinlikler psikolojik danışman tarafından planlanır ve yönlendirilir. Bireysel planlama hizmetlerinin verilmesinde bireyi tanıma, bilgi verme, yerleştirme ve izleme stratejileri kullanılır (Yüksel ,2022). Kişisel- sosyal, eğitsel ve kariyer gelişimi gibi çeşitli sorunları olan öğrencilere yönelik bir hizmettir. Bu kapsamda; akademik başarısızlık, kariyer kararsızlığı, devamsızlık, okuldan ayrılma, ailevi sorunlar, yakınını kaybetme, kişiler arsı ilişkilerde sorunlar, kaygı, stres, madde bağımlılığı vb. gibi öğrenci

sorunları ile ilgilenilir. Bu süreçte öğrencilere bireysel ya da 5–6 kişilik küçük gruplar halinde psikolojik danışma yapılır (Rowley, Stroh & Sink, 2004; Aktaran, Bardakçı,2011).

Müdahale Hizmetleri: Müdahale servisinin amacı, problemi olan, kişisel-sosyal, eğitsel ve kariyer gelişimleri bundan dolayı olumsuz etkilenen öğrencilerle çalışmaktır.

Müdahaleler:

- Bireysel ve grupla psikolojik danışma
- Konsültasyon
- Krize Müdahale
- Havale

Kişisel- sosyal, eğitsel ve kariyer gelişimi gibi çeşitli sorunları olan öğrencilere yönelik bir hizmettir. Bu kapsamda; akademik başarısızlık, kariyer kararsızlığı, devamsızlık, okuldan ayrılma, ailevi sorunlar, yakınını kaybetme, kişiler arası ilişkilerde sorunlar, kaygı, stres, madde bağımlılığı vb. gibi öğrenci sorunları ile ilgilenilir. Bu süreçte öğrencilere bireysel ya da 5–6 kişilik küçük gruplar halinde psikolojik danışma yapılır (Rowley, Stroh & Sink, 2004; Aktaran, Bardakçı,2011). Bu hizmetler çerçevesinde öğrencilerin psikolojik danışma, müşavirlik, sevk ya da sadece bilgi vermeyi gerektiren acil sorunlarına ve ihtiyaçlarına yönelik etkinlikler sunulur (Yüksel ,2022).

Sistem desteği: Sistem desteği diğer üç program parçasının aktivitelerini desteklemek ve güçlendirmek için yapılan aktivitelerden oluşur. Sistem desteği aktiviteleri ikiye ayrılır.

a) Diğer üç program parçasını destekleyecek aktiviteler
b) Tüm eğitim sistemini destekleyecek aktiviteler.
    - Araştırma ve geliştirme
    - Profesyonel gelişim
    - Okul-toplum ilişkisi

- Ekip ve çalışma grupları
- Program yönetimi
- Eşit yürütülen sorumluluklar

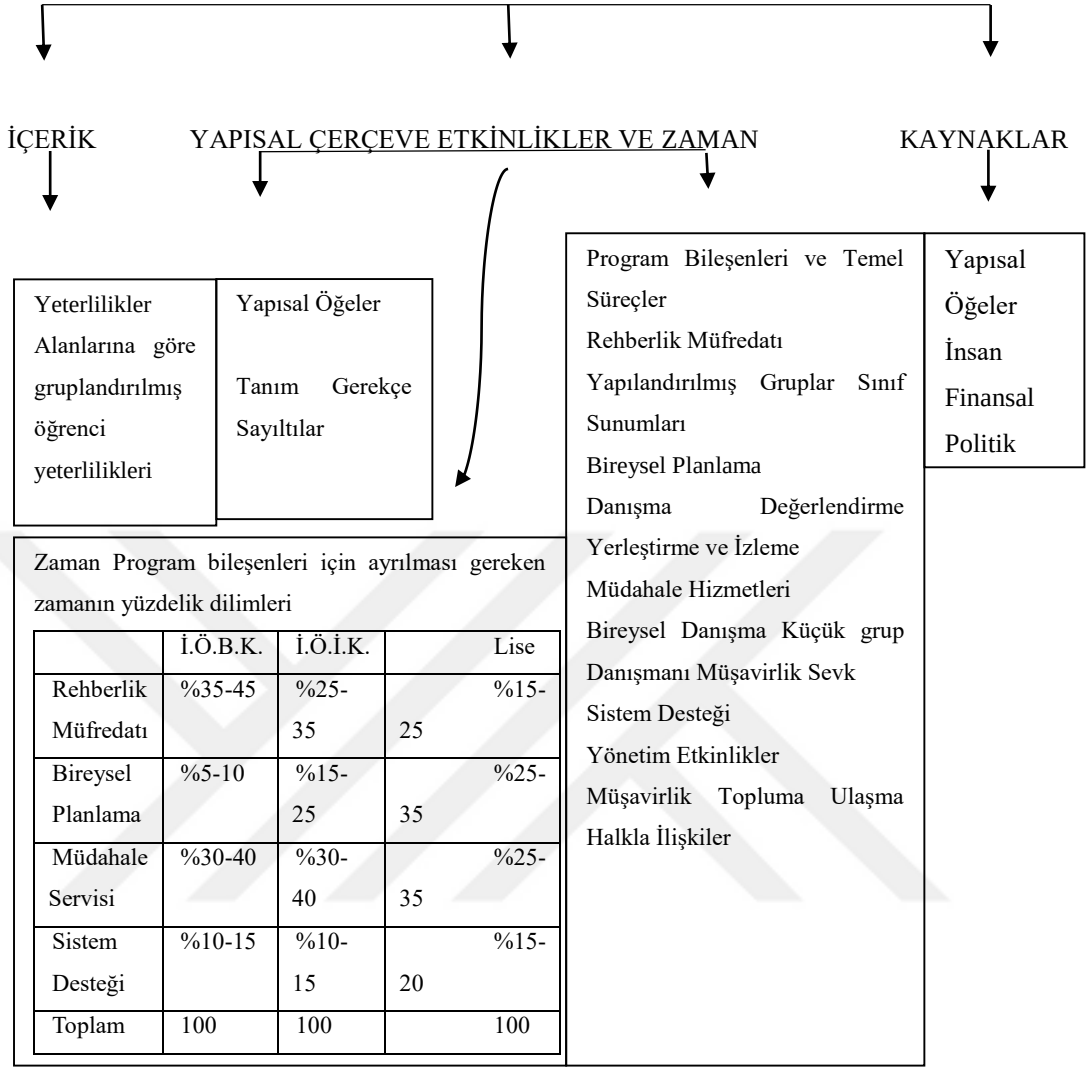
Sistem desteği; psikolojik danışma ve rehberlik programının hazırlanması, sürdürülmesi ve geliştirilmesi için gerekli yönetimsel ve eğitimsel etkinliklerden oluşur. Bu süreçte, psikolojik danışma ve rehberlik programının değerlendirilmesi, izlenmesi, geliştirme ve güncelleştirmesine dayalı araştırmalar yapılır. Psikolojik danışmanların mesleki yeterliklerinin, güncel gelişmeleri de dikkate alarak, sürekli geliştirilmesi için hizmet içi eğitim, mesleki kongre, seminer, konferans ve toplantılara katılım, lisansüstü eğitim gibi olanakları sistemce sağlanabilir. Yine bu kapsamda bültenler, broşürler, yerel medya ya da okul toplantıları ile psikolojik danışma ve rehberlik programı personele ve topluma tanıtılır. Psikolojik danışmanların öğretmen ve öteki personelle alanı ile ilgili konularda öğrencilerin gereksinimlerini de dikkate alarak düzenli bilgiler verilmesi söz konusudur. Okul içindeki ya da eğitim bölgesindeki çeşitli kurullara (öğretmenler kurulu, okul-aile birliği) katılma, bu kurullara destek verme ve destek alma çalışmaları da bu çerçevede yapılır (Rowley, Stroh & Sink, 2004; Aktaran; Bardakçı)

Zaman Dağılımı: KGRP rehberlik programı %100 programdır anlayışı vardır. Bu nedenle psikolojik danışmanların okulda geçirdikleri çalışma saatlerinin dört program parçasına dağıtılması gerekir. Zaman dağılımı yapılırken şu iki kritere dikkat edilmelidir.

- Programın dengesinin sağlanmasıdır. Danışmanın zamanı direkt servislere (rehberlik müfredatı, Bireysel planlama, müdahale servisleri) %80dolaylı servislere %20 ayrılabilir.
- Bu kriterde ise okul düzeyine dikkat etmektir. Bu konudaki detaylı bilgilendirme tablo 3'te bulunmaktadır.

Kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programlarının üç temel unsuru vardır:

Tablo 7: Kapsamlı PDR programı Unsurları (Bozgeyikli,2015)

	İ.Ö.B.K.	İ.Ö.İ.K.	Lise
Rehberlik Müfredatı	%35-45	%25-35	%15-25
Bireysel Planlama	%5-10	%15-25	%25-35
Müdahale Servisi	%30-40	%30-40	%25-35
Sistem Desteği	%10-15	%10-15	%15-20
Toplam	100	100	100

Kaynaklar:

Okullarda KGRP'nin daha etkili olabilmesi için çeşitli kaynaklara ihtiyaç vardır. Bunlar:

- İnsan kaynakları: :KGRP programında rol oynayan, psikolojik danışmanlar, öğretmenler, yöneticiler, veliler, öğrenciler ve okul çevresinde yaşayan toplum üyeleri okul psikolojik danışma ve rehberlik programının insan kaynaklarını oluşturmaktadır.
- Mali kaynaklar: KGRP programının başarılı olabilmesi için uygun ve yeterli finansal kaynaklar gereklidir. Rehberlik müfredatı, bireysel planlama, müdahale servisi ve sistem desteği bileşenlerinin etkili bir şekilde yürütülebilmesi için uygun malzeme, araç gereç ve mekanların bulunması

gerekmektedir. Tüm bunların sağlanabilmesi içinde programın bütçesinin belirlenmesi gerekmektedir.

- Politik kaynaklar: Ülkenin eğitim sistemi ile ilgili mevcut kanunlar, yönetmelikler, yönergeler, benimsenen eğitim felsefesi ve mesleki dernekler tarafından oluşturulmuş kural ve standartlar kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programının politik kaynaklarını oluşturmaktadır. (Bozgeyikli,2015).

Okullarda KPDR Program Modelinin Aşamaları

PDR programlarının hazırlanmasındaki temel amaç, programın okulun ihtiyaçlarına uygun, bu ihtiyaçların karşılanması sürecinde etkin ve yeterli olmasıdır. Program geliştirme dinamik ve devamlılığı olan bir süreçtir. Planlama ve değerlendirmede zaman yönetimi çok önemlidir. Kapsamlı PDR programlarının hazırlanması bir dizi adımdan oluşmaktadır(Bozgeyikli,2015).

Planlama: Okul rehberlik ve psikolojik danışma programlarının en çok ihmal edilen aşaması belki de planlama aşamasıdır. Planlama aşaması:

a) Öğrencilerin değer ve özelliklerinin tanımlanması

b) Bu değer ve niteliklere dayalı bir programın geliştirilmesini

c) Program amaçlarının ifade edilmesini,

d) Program amaçlarına dayalı olarak beklenen öğrenci yeterliliklerinin belirlenmesi,

e) Mevcut programın değerlendirilmesini

f) Her gelişim düzeyine uygun olan öncelikli öğrenci yeterliliklerinin oluşturulmasını öngörmektedir(Doğan,2000).

Örgütleme: programın öncelikleri üzerinde uzlaşı sağlanır sağlanmaz planlama aşamasından sonra örgütleme aşamasına geçilir. Bu aşama, ardışık ancak birbiriyle ilişkili birtakım adımların atılmasını öngörmektedir:

a. Program hedeflerinin geliştirilmesi

b. Program stratejilerinin seçilmesi

c. Program öğelerinin belirlenmesi (personel görevlendirme, yer ve zaman ayırma),

d. Personel yeterliliklerinin analiz edilmesi,

e. Görevli personeli geliştirmeye yönelik bazı programların yürütülmesidir.

Uygulama: Kapsamlı rehberlik programının uygulanması üç aşamada gerçekleşmektedir:

a. Önbilgi için bazı ölçme araçlarının uygulanması

b. Programın yürütülmesi

c. Değerlendirme verilerine dayalı olarak programda bazı değişikliklerin yapılmasıdır.

Değerlendirme: Aslında KPDR programının her aşaması kendi içinde bir değerlendirme aşamasına sahiptir. Değerlendirme aşamasında,

a. Değerlendirme aşaması tarafında yanıtlanması gereken soruları formüle etme (hangi bilgilerin toplanacağına, nasıl analiz ve rapor edileceğine ilişkin sorular),

b. Değerlendirme desenini seçme

c. Ölçme araçlarını seçme

d. Bilgi toplama yöntemlerini geliştirme

e. Görev alacak personeli ve bu personelin sorumluluklarını belirleme

f. Toplanan verileri analiz edip kısaca özetleme

g. Değerlendirme raporu hazırlama

Değerlendirme sonuçları yapılacak değişim ve gelişimlerde kullanıldığı sürece anlam kazanmaktadır. Değerlendirme aşamasının başarısı değerlendirmeye gelene kadar ki süreçlerin sağlıklı ilerlemesi ile doğrudan ilgilidir. Programın amaçları, personel rol ve görevleriyle örtüşmediği taktirde değerlendirmenin başarılı olması beklenememektedir (Erkan,1995).

2.2.4.5.3. Eğitim Kademelerine Göre Gelişimsel Rehberlik Hizmetleri

Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri belli etik kurallar ve ilkelere bağlı olarak. Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve psikolojik hizmetler Yönetmeliği'ne uygun, programlı ve belli aşamalarda sunulmaktadır. Okullarda psikolojik danışma ve

rehberlik hizmetleri belli bir program dahilinde ve belli bir işleyiş sırasına göre yürütülmektedir. Bu anlamda rehberlik hizmetleriyle ilgili üç programdan söz edilebilir. Rehberlik hizmetleri çerçeve programı, okul rehberlik servisi rehberlik programı, okul rehberlik servisi yıllık çalışma programı ve sınıf rehberlik yıllık çalışma programıdır.

Bazı psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri öğrencilere doğrudan hizmet sunarken, bazıları da dolaylı yollardan öğrencilere hizmet sunmaktadır. Bu anlamda okul rehberlik servislerince öğrenciye sunulan hizmetler doğrudan hizmetler (psikolojik danışman, oryantasyon, öğrenciyi tanıma, bilgi toplama ve bilgilendirme, sevk-yardım almaya yönlendirme, yöneltme ve yerleştirme, izleme) ve dolaylı hizmetler (okul rehberlik hizmetleri programının hazırlanması konsültasyon, anne-babaya rehberlik, çevre ile ilişkiler, araştırma ve değerlendirme) olarak sınıflandırılmaktadır (Yılmaz,2006)

2.2.4.5.3.1.Okulöncesi Dönem

Okulöncesi eğitim, çocuğun gelişiminin oldukça hızlı olduğu dönemdir. Bu dönemde verilen eğitim daha sonraki dönemler için çocukta hazır bulunuşluk oluşturacağından sunulan eğitim ortamının niteliği özel bir öneme sahiptir. Çocuğun bu dönemde ana-babadan bağımsızlaşma, sosyal rollerin öğrenilmesi, okula uyum, potansiyelini ortaya koyma gibi bilişsel, sosyal alanlardaki becerileri kazanması ancak uygun öğrenme ortamlarında mümkün olacaktır.

Programın Genel Amaçları:

- Okula ve çevreye uyum sağlamaları ayrıca ilkokula hazırlanmaları
- Eğitim ortamlarına ve öğrenmeye karşı olumlu tutum ve anlayış geliştirmeleri
- Kendilerini tanımaları ve geliştirmeleri
- Kişiler arası ilişkilerini geliştirmeleri, Aile ve topluma ilişkin farkındalık ve duyarlılık kazanmaları
- Sağlıklı ve güvenli yaşam için bilgi ve becerilerini geliştirmeleri,
- Meslekleri tanımaları, mesleklerin insan hayatındaki yeri ve önemine ilişkin farkındalık geliştirmeleri amaçlanmaktadır.

Yapılan araştırmalar okulöncesi dönemdeki gelişmelerin çocuğun sonraki öğrenme ve gelişme alanlarını büyük ölçüde etkilediği yönündedir. Bloom (1964)'a göre,17 yaşına kadar olan zihinsel gelişmenin %50'si 4 yaşına kadar, %30'u 8 yaşına kadar ve %20 ise 17 yaşına kadar oluşmaktadır. Çocukların 18 yaşına kadar gösterdikleri okul başarısının %33'ü 0-6 yaş civarındaki kazanımlarla açıklanabilmektedir (Durmuş,2015).

Programın Vizyonu: Okul öncesi dönemde tüm gelişim alanlarında beklenen düzeye erişmiş her çocuk, ülkesine ve insanlığa katkıda bulunabilecek bireyler olacaktır. Bu çerçevede programın vizyonu; araştırmaktan ve keşfetmekten hoşlanan, duygu ve düşüncelerini ifade edebilen, aile ve arkadaşlık ilişkilerine önem veren paylaşmayı bilen, doğayı ve çevreyi koruyan, mutlu ve üretken bireyler yetiştirilmesine katkı sağlamaktır (MEB,14.09.2012).

2.2.4.5.3.2.İlköğretim Dönemi

Bu hizmetin gerek Türkiye'de gerekse dünyada uzunca bir süre ihmal edildiği ve genellikle ortaöğretim düzeyinde ağırlıkla verildiği görülmektedir. İlköğretim okullarında psikolojik danışma ve rehberlik uzmanlarının yaygın olarak görevlendirilmesinin 1960'lı yıllara karşılık geldiği görülmektedir (Erkan,2000).Bu tarihe kadar dünyada ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin gelişiminde bir duraklama söz konusudur. Türkiye'de ilköğretim okullarında psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarına olan gereksinim, özel eğitimcilerin çabaları ile gündeme getirilmiştir. Örgütlü olarak ilköğretime yönelik orta öğretimden önce ilköğretimde başlamakla beraber daha çok özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerle sınırlı kalmıştır. Türkiye'de ilköğretim düzeyinde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin gelişiminde 1990 yılına kadar bir duraklama söz konusudur (Erkan, 2000, s. 5). İlköğretim uygulamasının sekiz yıla çıkarılmasıyla birlikte psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine duyulan gereksinim artmıştır. Bu gereksinimin en önemli gerekçesi, pek çok kişilik özelliğinin bu yıllardaki yaşantılardan etkilenmesi olarak görülmektedir. Öte yandan; duygusal, sosyal, eğitsel gelişimde bu yılların kritik önem taşıması, bu dönemde bireysel farlılıkların daha fazla dikkate alınması gerekliliği, ilköğretimi bitiren öğrencilerin üst öğrenime, hayata ve mesleğe ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yönlendirilebilmesinin sağlanması

gerekliliği de öteki gerekçeler arasında sayılabilir (Can, 1998, s. 117; Kuzgun, 2002, s. 226)

İlköğretimin Amacı ve İşlevi

İlköğretimin, çocuğu yetişkin yaşamına ve bir üst öğrenime hazırlamak üzere iki temel işlevi vardır. Temel eğitim bu işlevleri yerine getirebilecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Bu dönemde bu iki işlevin yanında şu işlevlerin de yerine getirilmesi gereklidir:

1. Bütünleşmeyi sağlamak (Sosyo kültürel ve politik)
2. Yurttaşlık eğitimi vermek.
3. Bireylerin gelişimlerini desteklemek.
4. Bireyin iş ve çalışma yaşamına uyum sağlamasına yardımcı olacak beceriler kazandırmak.
5. Ortaöğretim düzeyindeki genel ve mesleki programlara hazırlayıcı bilgi ve beceriler kazandırma (Can,2004)

İlköğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Gerekçesi ve Önemi

- Çocukluk döneminin önemi: (Bu dönemde sağlıklı ve uygun bir eğitim ortamı yaratılarak çocuğun fiziksel, zihinsel, sosyal ve psikolojik gelişimi yardım edilmelidir).
- Kişilik gelişimi: (Çocuğun kişilik gelişim açısında da kritik bir dönemdir. Kendini kabul, özgüven gelişimi, içsel denetimin sağlanması için bu dönemin en iyi şekilde yaşanması gerekmektedir).
- Sosyalleşme: (Çocuğun toplumsal bir varlık olarak okul ortamının insancıl, demokratik ve sağlıklı olması önemlidir)
- Çalışma alışkanlıkları: (Eğitsel başarı açısından çalışma alışkanlıklarının kazanılması gereklidir).
- Mesleki gelişim: (Mesleki gelişim açısında da bu dönem önemlidir. Bu dönemde kazandırılacak mesleki gelişim görevleri başarılı bir meslek elemanı olma adına önemlidir).

- Yöneltme: (Öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine uygun programlara ve eğitim faaliyetlerine yönlendirilmeleri gerekir).
- Tanıma: (Öğrenciyi tanıyıp ona kendini tanıtmak) (Can,2004)

İlköğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Karakteristik Özellikleri

- İlköğretimde sınıf öğretmenliği esastır.
- Rehberlik hizmetlerini yürütmede öğretmen anahtar konumundadır.
- Öğretmen çocuk için modeldir.
- Olumlu sınıf ortamı yaratılmalıdır.
- Fiziksel etkinlikler ve oyun önemlidir.
- Aile ile iş birliği en yüksek düzeyde sağlanmalıdır.
- Rehberlik etkinlikleri müfredatla bütünleşmelidir.
- Gelişimsel rehberlik anlayışı benimsenmelidir.
- Felsefi temeller.

İlköğretimde Rehberliğin Temelleri

- Rehberlik hizmetleri ayrım yapmaksızın tüm çocuklara gerekli yardımları sağlamayı amaçlamalıdır.
- Rehberlik hizmetlerinin işlevi çocukların gelişimini desteklemek ve kolaylaştırmaktır.
- İş birliği içinde çalışılmalıdır.
- Gelişimsel rehberlik anlayışı ilköğretim düzeyinde çocuğun potansiyel ve güçlerini ortaya çıkarmaya önem verir.
- İlköğretim düzeyindeki öğrencilere verilecek rehberlik hizmetleri daha farklı ve karmaşıktır.
- İlköğretimdeki gelişimsel rehberlik hizmetleri, okuldaki eğitim öğretim hizmetlerinin tamamlayıcısı ve bütünün bir parçasıdır.
- Gelişimsel rehberlik programının hedefleri, okulun felsefi ve misyonu, rehberliğin ilkeleri ve öğrencilerin ihtiyaçları üzerine temellendirilmelidir.

İlköğretimde Rehberliğin Amaçları

1. Kendini tanıma ve kabul
2. Toplumsallaşma
3. Birey olma
4. Özyönetim
5. Olumlu benlik kavramı
6. İnsan ilişkilerinde olgunlaşmalarına yardım etmek.
7. Ders içi ve dışı tüm eğitim programlarına yardımcı olmak.
8. Öğrenimin bireyselleştirilmesinin desteklemek

İlköğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Kapsamı

- Temel beceriler
- Kişisel gelişim
- Gelişimsel program
- Esnek program
- Rehberlik programı
- Öğretimle kaynaştırılmış program

İlköğretimde öğretim programı ile rehberlik programı birbirleriyle bağlantılı ve etkileşim içinde olmalı, bütünleşmeli ve kaynaşmalıdır.

Ortaokul kademesinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri; öğrencinin arkadaşlık ilişkisi kurma ve geliştirme, karar verme, sorumluluk alma ve çatışma çözme gibi yaşam becerileri kazanması, ergenlik dönemindeki değişimlere uyum sağlaması, kendine uygun öğrenme yöntemleri doğrultusunda çalışma becerileri geliştirmesi, ilgi, yetenek ve kişilik özellikleri ile güçlü ve zayıf yönlerini fark ederek kariyer hedefleri doğrultusunda üst öğrenim kurumlarına yönelmesi amacıyla yürütülür.(Can,2004).

2.2.4.5.3.3.Ortaöğretim Dönemi

Ortaöğretim 15-18 yaş grubunu kapsayan, öğrencilere bir meslek kazandırmayı ve onları yüksek öğretim kurumlarına hazırlamayı amaçlayan bir eğitim devresidir. Ortaöğretim okulları ilköğretime dayalı en az dört yıllık öğretim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarıdır. Ortaöğretimin Önemi ve Amacı

- Ara insan gücü yetiştirme.
- Yükseköğretime hazırlama.

Ortaöğretimin İşlevi

1. Öğrencilerin ulusal ve milli çerçevede bütünleşmelerini sağlamak.
2. Öğrencilerin bireysel özelliklerini ve yeteneklerinin azami düzeye kadar geliştirmek.
3. Ülkenin iş ve çalışma yaşamına orta nitelikli insan gücü yetiştirmek
4. Toplumda yapıcı, yaratıcı, uyumlu ve girişimci yurttaşlar yetiştirmek.
5. Öğrencilerin bilim ve teknolojide derinleşmelerini sağlamak ve yüksek öğretime hazırlamak
6. Öğrencilerin iş yaşamı ile ilgili olarak sanayi ve yaygın eğitim ile ilişkiler kurmalarını sağlamak.
7. Uluslararası ilişkiler girişimcilik bilgi ve becerilerini arttırmak ve yabancı dillerini geliştirmek

Ortaöğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Gerekçesi ve Önemi

- Gelişim ihtiyaçları
- Ergenlik dönemi
- Risk alma
- Yardım ihtiyacı
- Eğitsel planlar
- Mesleki kararlar
- Öğrenciyi tanıma

Ortaöğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Karakteristik Özellikleri

- Karmaşık yapı
- Alan Öğretmenleri
- Sınıf rehber öğretmeni
- Öğretmenlerin görevi
- Karar verme
- Konu ağırlıklı
- Birlikte olma
- Grup ve bireysel yaklaşım
- Okul yöneticisinin rolü
- Gelişimsel yaklaşım
- Aile ile iş birliği

Ortaöğretimde Rehberliğin Amaçları ve Kapsamı

1. Kendini tanıması
2. Çevrede kendine açık olan fırsatları öğrenmesi
3. Gizil güçlerini geliştirmesi
4. Çevresine uyum sağlaması

2.2.4.6. Önleyici Psikolojik Hizmetler

Psikolojik sağlık hizmetlerinde kullanılan önleme kavramı, tıbbın halk sağlığı alanından ödünç alınan bir kavramdır (Albee ve Ryan,1998, aktaran;Korkut,2003).

Ruh sağlığı hizmetlerinde önemli bir yere sahip olan önleyici ve koruyucu psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri, bireylerin psiko-sosyal problemlerle karşı karşıya kalmamaları için temel beceriler kazandırmayı ve iyi oluşu arttırmayı amaçlayan hizmetler olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde tedavi hizmetlerinin maliyetli olması ve nüks etme durumlarının fazla olması sebebiyle önleyici hizmetlerin önemi gün geçtikçe artmaktadır. Bu açıdan koruyucu ve önleyici temelli ruh sağlığı hizmetlerinin yürütülmesi çocuklar ve ergenler açısından büyük önem

taşımaktadır (Yılmaz,2021). Önleyici rehberlik gelecekte istenmeyen olay ya da durumları önlemek için şimdiden bazı önlemler almak, gelecekte istenen olay ve durumları artırmak için çalışmalarda bulunmak amacıyla çalışmalarına başlamıştır. Önleyici rehberlik hizmetlerinin temel amacı grup üyelerinin duygusal rahatsızlık veya sıkıntılarının tekrarını azaltmak ve duygusal dayanıklılığı artırmaktır. Temel yaşam becerilerini öğretmektir. Önleme çalışmaları kişisel iyilik halini artıracak, bireylerin yaşadıkları, öğrendikleri ve çalıştıkları çevreleri iyileştirecek değişimleri içine almaktadır. Önleme çalışmaları hayat boyu rehberlik yaklaşımından hareketle her yaşta sunulabilir ancak Hedef kitlenin büyüklüğü, Verilen hizmetin etkililiği ve Erken yaşta sunulan hizmetlerin yetişkinlik hayatına transferinden dolayı okullarda daha etkin sunulması gerekmektedir. Önleme çalışmaları ne kadar erken yaşta başlarsa bireylerin direnci daha az olacak ve sunulan hizmetin niteliği artacak, toplumda daha güçlü bireyler/yetişkinlerin sayısı artacaktır. Yapılacak çalışmalarda sadece sorun önleme amaçlı çalışmalar yürütmek yerine çocuk ve gençlerin sağlıklı gelişimlerini desteklemek amacı ile de çalışmalar yürütülmelidir. Son yıllarda okullarda sık rastlanılan sorunlar;

- Şiddet/ zorbalık
- İhmal/istismar
- Bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımı
- Bilişim araçları ve internet kullanımı/Siber Zorbalık
- Yeme bozuklukları/obezite

Önleyici psikolojik danışma ve rehberlik hizmeti kendi arasında üç düzeyde ele alınmaktadır. Bunlar; temel önleme, ikincil önleme ve üçüncül önleme olarak sıralanmaktadır (Caplan, 1964).

2.2.4.6.1. Birincil/Temel Önleme

Okuldaki tüm öğrencileri hedefleyen ve henüz problemin ortaya çıkmadığı kişileri hedeflemektedir. Bu kapsamda; ilköğretim birinci kademede görev yapan okul psikolojik danışmanının çocukların duygularının farkına varacakları, başkalarını daha kolay anlayabilecekleri bir program uygulaması veya lise düzeyinde meslekler,

cinsellik vb. konularda bilgi vererek doğru seçimler yapmalarına yardımcı olması bu düzeyde yapılabilecek çalışmalar arasında yer alabilmektedir.

2.2.4.6.2. İkincil Önleme

Henüz oluşmuş bozulmaların yayılmasını engelleme ve risk altındaki öğrencileri hedeflemektedir. Genel olarak ilk sorunlar ortaya çıktığında gerçekleştirilir. Bu kapsamda; duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edemeyen, başkalarına hayır diyemeyen ergenlerden seçilen bir gruba (düşük atılganlık skoru nedeniyle) arkadaş baskısına karşı koyma becerileri öğretilmesi ve bu sayede sigara-alkol gibi madde tüketimine karşı ikinci düzey önleme yapılmış, tüm okulla değil okuldaki riskli grupla çalışılmış olur.

2.2.4.6.3. Üçüncül Önleme

Ortaya çıkan bozulmaları düzeltmek, iyileştirmek, tedavi etmek amacıyla yapılan çalışmalardır. Krize müdahale çalışmaları bu doğrultudaki çalışmalardır. Bu kapsamda; madde kullanımı rehabilitasyon programından sonra okula tekrar başlayan öğrenciye verilen destek hem tedavinin bir parçası hem de üçüncü düzey önleme çalışmasıdır (Yılmaz,2021).

2.2.4.6.4. Okullarda Önleme

Önlemeye dayalı etkinlikler sadece çocuk ve gençler için değil her yaştan insanı ve her tür kurumu hedef alacak biçimde düzenlenebilmektedir. Ancak önleyici çalışmalar ağırlıklı olarak eğitim sisteminde gerçekleştirilmektedir. Bunun en önemeli gerekçesi çocuk ve gençlerin bu tip hizmetlerden daha fazla yararlanmaları ve bunu yetişkinliklerine taşıyabilmeleridir. Bu nedenle okulöncesi eğitimin ve ilkokulun ilk yılları bu tip hizmetlerin odağı haline geldiğinde hizmetler daha etkili olabilmektedir. Bu sayıltı, üç düşünceye dayanmaktadır. Bunlar, yeterliğin kaynaklarının ilk yıllarda yatması, bu psikolojik yapının sonraki yıllarda değişmeye dirençli olması ve problemlerin ilk yıllarda başlamasıdır (Shaw,1986,Korkut,2003).

Baker'e göre okul ortamlarında önleme çalışmaları başlıca iki amaca hizmet etmektedir. Bunlardan birincisi davranışsal sorunları önleme ikincisi ise olumlu beceri ve durumların devamlılığını sağlama ya da güçlendirmek amacı gütmektedir.(Baker, 2011; PSHE Association, 2016Aktaran; Baş,2019). Önleme çalışmaları risk

faktörlerini azaltmak ve koruyucu faktörleri artırmak gibi iki hedefe odaklanmaktadır. Amaçlanan hedef doğrultusunda seçilen grubun özelliklerine göre program yapılmaktadır. Örneğin; öfkeyle baş etme çalışmaları için sadece öfke sorunu yaşayan öğrencilerle çalışılması gibi. Bu çalışmalar yapılırken bu programın içinde prososyal davranışları da geliştirmeye yönelik çalışmalara da yer verilir (Baş.2019).

2.2.4.6.5. Okul Önleme Programlarının Özellikleri

Bütün okul yaklaşımını esas almak: Okul yönetimi ve öğretmenlerin aktif katılımını yanında ebeveyn katılımının da sağlanarak önleme programının etkililiğini artırmayı hedeflemektedir. (Greenberg ve ark., 2003; Nation ve ark., 2003; PSHE Association, 2016;Aktaran,Can,2019).Bu programın hazırlanmasında sadece öğrencilerin değil öğrencilerle yakın temasta olan diğer bireylerin de katılımı sağlanarak ve onların da desteği alınarak yapılan çalışmaların etkililiği arttırılmış olmaktadır.

Programların uygulanmasında odaklanılan risk ya da koruyucu faktörlerle ilişkili farklı yöntemleri kullanmak:

Önleme hizmetlerini sunarken sadece bilgi ve farkındalığı arttırmak değil interaktif yöntemleri de pratik etme fırsatı sunan yaşamsal etkinliklere de yer ver vermek hizmetin etkililiğini artırmaktadır. (Tobler ve Stratton, 1997). Önleme programları, sınıf rehberlik etkinlikleri ,grup rehberliği, iyilik halini geliştirebilecek tüm etkinlikler planlarken öğrencilerin gelişim dönemlerine göre de içeriğin hazırlanmasına dikkat edilmesi gerekmektedir.

Öğrencilerin yaş ve gelişimsel düzeylerine uygun programlar hazırlamak:

Program hazırlanırken çocuk ve ergenlerde gelişimsel özellikler baz alınarak hazırlanması uygun olmaktadır. (Nation ve ark., 2003; Zigler, Taussig & Black, 1992). Öğrencilerin gelişimsel özellikleri değerlendirilirken bilişsel ve psikososyal gelişim kuramının yanında kuşaklar yaklaşımını da göz önüne alarak öğrencilerin biricik özellikleri geliştirilmesi gerekmektedir.

Sosyo-kültürel faktörleri dikkate alan kapsamlı ve kültüre duyarlı programlar hazırlamak:

Önleme programlarının, uygulandığı okulun öğrenci popülasyonunun önemli özellikleri ile uyumlu hale getirilmesi yanında, sosyo-ekolojik bir perspektifi dikkate alarak aynı zamanda okul kültürüne ve yerel toplumun kültürel özelliklerine uygun hale getirilmesi gerekmektedir (Greenberg ve ark., 2003; Nation ve ark., 2003).

Öğretmenleri önleme konusunda yeterli düzeyde bilgilendirmek:

Okul ortamlarının çocuk ve ergenlerde belli becerileri edindirmek bakımından ideal ortamlar olmasının yanında öğretmenlerin de bu becerilerin geliştirilmesi açısından çok önemli rolleri vardır (Shepherd ve ark., 2013). Bu nedenle, tüm okul görevlileri olduğu kadar özellikle öğretmenlerin, önleme programlarının amacı, önemi ve içeriği konusunda yeterli düzeyde bilgilendirilmeleri ve programın uygulanması süresince yeterli destek ve süpervizyonu almaları, önleme hizmetlerinin etkililiğini arttırmada önemli bir yere sahiptir. (Nadeem ve ark., 2011).

Programların hazırlanmasında ilgili kuramsal yaklaşımlar ve ampirik çalışmaları temel almak:

Önleme programlarının, odaklandığı duygusal ya da davranışsal sorunların nasıl geliştiğine ve hangi stratejilerin neden ve nasıl etkili olacağına ilişkin bilimsel verileri temel alan mantıksal gerekçelere göre hazırlanması gerekmektedir (Greenberg ve ark., 2003; Nation ve ark., 2003). Programların hazırlanmasında dikkatle üzerinde durulması gereken iki farklı kuram kategorisi vardır. Bunlar etiyolojik kuramlar ile müdahale kuramlarıdır. Etiyolojik kuramlar, hedeflenen probleme ilişkin risk ve koruyucu unsurların nedenlerine odaklanırken; müdahale kuramları ise bu etiyolojik riskleri değiştirmede en etkili olan yöntemlere odaklanmaktadır.

Korkutucu stratejiler/taktikler yerine olumlu bir yaklaşımı esas almak:

Önleme üzerine yapılan bilimsel araştırmalar, korku ve suçluluk gibi olumsuz duyguları ortaya çıkaran stratejilerin etkili olmadığını, hatta riskli davranışların üzerinde olumsuz etkisinin olduğunu ortaya çıkarmıştır. (Lipsey, 2009). Birleşmiş Miletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin (2004) raporunda da çocukları korkutmaya dayalı girişimlere yer veren alkol ve madde kullanımını önlemeye yönelik programların etkili olmadığı, hatta madde kullanım olasılığını arttırabildiği gözlenmektedir. Bunun yerine güçlü yanlara, olumlu özeliklere vurgu yapan programların daha fazla etkili olabileceği ifade edilmektedir.

Amaçlar ve beklenen sonuçları net olarak belirlemek, etkili gözetim ve değerlendirme yapmak:

Önleme programlarının belirlenen amaç ve hedeflerinin tüm paydaşlarla paylaşılması ve programın belirlenen bu amaçlara ulaşmayı sağlayıp sağlamadığının değerlendirilmesi önemlidir. Program değerlendirmesinin amacı uygulanan bir programın sınanmasıdır. Daha detaylı olarak bakıldığında ise program değerlendirmesi sürecin (program kapsamında uygulanan konuların içeriği ve niteliği), sonucun (örneğin, madde kullanımını önlemeye yönelik bir programda madde kullanımının ne düzeyde azaldığı) ve etkinin (örneğin, madde kullanımını önlemeye ilişkin bir programda madde kullanımındaki azalmaya ilişkili olan sonuçların neler olduğu) değerlendirilmesini ifade etmektedir. (Hansen, 2002)

Programları yeterli sürede ve yoğunlukta sunmak:

İstenilen amaçlara ulaşmayı sağlayacak şekilde programların uygun bir düzeyde uygulanması etkililiği arttırmaktadır (Ttofi ve Farrington, 2011; PSHE Association, 2016). Önleme programlarının dozu ya da yoğunluğu, oturumların sayısı, sıklığı, oturumların aralığı ve programın toplam uzunluğunu kapsamaktadır. Oturumların süresi ve yoğunluğu, katılımcıların ihtiyaçların ya da noksanlıklarına bağlı olarak değişmektedir. Katılımcılarının ihtiyaçları ne kadar fazla ise programın yoğunluğunun o ölçüde artması beklenmektedir. Programların yeterli dozda uygulanması yanında programların uzun dönemli etkilerini değerlendirmek amacıyla izleme ölçümleri yapılması da önem taşımaktadır. Greenberg ve arkadaşları (2003), kısa süreli programlarla karşılaştırıldığında uzun dönemli önleme programlarının daha etkili olduğunu belirtmektedir (Baş,2019)

Okul psikolojik danışmanlar açısından önleyici hizmetlere ilişkin dikkate alınması gereken bir diğer husus da öğrencinin güçlü yanlarını geliştirmeyi hedefleyen önleme programlarının farkında olmalarıdır. Son zamanlarda bireyin güçlü yanlarını geliştirmeye odaklanan pozitif psikolojinin uygulamalarının değerlendirilmesi sonucunda öğrencilerin olumsuz davranışlarında düşüş olduğu sonucunu vermiştir. (Örn., Seligman ve ark., 2009; Shoshani & Sarit Steinmetz, 2013). Okul psikolojik danışmanlarının tepkisel ve proaktif hizmetler arasında makul bir denge kurmaya ihtiyaçları vardır. Her okulun farklı bir tepkisel hizmetlere karşılık önleyici hizmetler dengesine vakıf olması beklenir (Baker, 2011). Bu bakımdan tepkisel ve önleyici

hizmetleri dengelemeye çalışırken, okul psikolojik danışmalarının kendi okul ortamlarının özel gereksinimlerini dikkate almaları gerekmektedir. Okul psikolojik danışmanlığı alanında tepkisel hizmetlerin daha yaygın olarak benimsendiği göz önüne alındığında önleyici hizmetlere de gereken ağırlığın verilmesiyle bu alandaki çalışmalara daha fazla zaman ayırılması gerekmektedir. Tepkisel hizmetlerin uygulanmasında bireysel görüşme ve psikolojik danışma müdahale hizmetleri kapsamında sunulurken önleyici psikolojik hizmetlerin sunulmasında genellikle grup etkinlikleri ağırlıkta olmaktadır. Ancak bu tür önleyici grup çalışmalarına daha çok ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte psikolojik danışmanın sadece öğrenciler üzerinde değil tüm personel üzerinde değişim yapabilme potansiyellerinin farkında olmaları gerekmektedir.(Baş,2019).

Felsefi sağaltım yaklaşımlarının kapsayıcı gelişim ve önleyici psikolojik uygulamalarında kullanılmasını konu edinirken ,bu iki alanın buluştuğu ve farklı olduğu noktaları da belirtmek gerekmektedir. Bu farklılığı ve benzerliği ele alırken aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo 8: Felsefi Sağlatım Yaklaşımları ile Gelişimsel ve Önleyici Psikolojik Hizmetler Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar

FELSEFİ SAĞALTIM YAKLAŞIMLARI	BENZERLİKLER	GELİŞİMSEL VE ÖNLEYİCİ PSİKOLOJİK HİZMETLER
	Kuramsal temelini varoluşsal felsefeden almaktadır.	
	En genel amaç bireyin kendini gerçekleştirmesine yardım etmektir(Yeşilyaprak,2001)	
Kavramsal çözümlemeden doğan akıl yürütme, mantıksal tutarlılık ön plandadır.		Duygusal davranışlar ve bilişsel süreçler ve işleyişler ön plandadır.
	Her eğitim kademesindeki bütün öğrencilere gelişimsel özelliklerine göre yeterlilik kazandırılmasını hedefleyen gelişimsel rehberlik, öğretime bütünleşmiş planlı ve programlı bir yardım algılanıp eğitimin bir parçası ve eğitimi destekleyen hizmetler olarak görülmektedir.	
Bilgeliği hedefleyen felsefi danışmanlık kişinin kendisini aşmasını amaçladığı için şu andaki yaşamının ötesine odaklanır. Bu odaklanmayı öğrencinin sahip olduğu kavramlar üzerinden yaparak bireyin kendisini aşması sağlanır.	Her iki disiplinin de amacı kendi yöntemleriyle olabilecek sorunların önüne geçmek ve önleyici çalışmalarda birlikte rol almaktır.	Bireyin şu andaki durumuyla ilgili konular yer almaktadır. Ders başarısı arkadaşlık ilişkileri kariyer gelişimi bilişsel süreçler gibi …
Danışman -danışan ilişkisi yol arkadaşlığı ile bağdaştırılır. Danışan özerktir.		Danışan ve danışman ilişkisinde hiyerarşik danışman ve danışan ilişkisi vardır.
Felsefi sağaltımda danışanları tedavi etme gibi bir görev ve sorumluluk yoktur. İyileşme felsefi danışmanlıkta kendini sorgulama sürecinin yan ürününü oluşturmaktadır.		Kapsayıcı gelişimsel rehberlik dört bileşenden oluşmaktadır. Rehberlik müfredatı, bireysel planlama, müdahale hizmetleri ve sistem desteği
	Temel işlevi içinde bulunduğu gelişim dönemlerinin görevlerini başarılı bir şekilde tamamlamaları sağlanırken, tüm öğrencilere ulaşmayı hedefler,	

	bütün öğrencilere ulaşabilen okul danışmanlığına yönelik, önleyici yaklaşımlara odaklanır.	
Felsefi sağaltım kişide geçmişte kalan psikolojik nedenleri araştırma yerine dünya görüşünün çözümlenmesinin yapılması gerekmektedir. Dünya görüşünün psikolojik süreçlere odaklanmadan nasıl uygulanabileceğinin açıklığa kavuşturulması gerekmektedir(Lahav 1995).		Kapsayıcı gelişimsel ve önleyici psikolojik hizmetlerde ise geçmişte yaşanılanların davranışta yarattığı değişikliği incelerken psikolojik nedenlerle ilgilenir.
Danışmanlıkta diyaloğun konusu, danışanın felsefi düşünceleri(refleksiyon)ile gelişen felsefi yaşam biçiminde açığa çıkan hakikat kavrayışı (Lahav ,1995).yanıtlanmamış sorular ve ikilemler felsefi çatışmalar, üzüntü endişe ve şaşkınlığa neden olduğunu, bu tür sorunların psikolojik değil felsefi danışmanlığın alanına girdiğini ifade etmektedir.		Müfredat öğrencilerin bilişsel ve devinimsel gelişimlerini esas alır ve eğitimin insan boyutu ile öğrenme koşulları üzerinde yoğunlaşır. Böyle bir müfredatı, okul çevresini tanıma, kendini ve davranışlarını anlama, karar verme, problem çözme, kişiler arası ilişki ve iletişim becerileri, okul başarısını artırıcı beceriler meslek farkındalığı ve eğitsel planlama ve toplumsal katılımdır(Yeşilyaprak,2001).
Bu alanda yapılmış Lahav , Mill ve Karabulut'un dışında yapılan deneysel çalışmanlar yoktur		Deneysel çalışmalar oldukça fazladır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

3.1. Gelişimsel ve Önleyici Psikoloji Konusunda Yapılan Araştırmalar

3.1.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Dünya'da mesleki rehberlik hareketi ile başlayan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri günümüzdeki okul danışmanlığı gelişimsel ve rehberlik modeline dayanmaktadır. Dünya da okul danışmanlığının tarihi, ülkelerin ve yerel toplulukların sosyo ekonomik koşulları siyasi yapıları, kültürel değerleri ve normlarına bağlı olarak, öğrencilere sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimi alanına yönelik yeterlilikleri nasıl kazandırdıkları farklılık göstermektedir (Işık,2020).Bu anlamda okullardaki psikolojik danışmanlık ve rehberlik ya da kapsamlı gelişimsel rehberlik konularında bazı araştırmalar aşağıda paylaşılmıştır:

Studer, Dambra, Breckner ve Heidel (2010) yapmış oldukları araştırmada okullardaki kapsamlı rehberlik çalışmalarını incelemeleri sonucunda ilk ve orta okul danışmanlarının lise danışmanlarına göre daha çok rehberlik dersi yaptıkları ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda bu programın yararını kavradığı ortaya çıksa da uygulamasının zor olduğu sonucuna varmışlardır.

McPhee'nin (1985) Bahamalar Nassau'daki özel ve devlet okullarında 275 kişiyle yaptıkları okul danışmanlık hizmetlerinin değerlendirilmesiyle ilgili çalışmada okul yöneticilerinin daha olumlu tutuma sahip olduklarını, okuldaki erkek öğretmenlerin kadınlara göre ve daha deneyimli öğretmenlerin rehberlik algısı ve tutumuna sahip oldukları belirlenmiştir.

Borders ve Durury'nin (1992) nin yatığı bir araştırma da kapsamlı rehberlik programının ülke çapında uygulanmasıyla ilgili bir inceleme yapılmıştır. Danışmalık eğitimine katılan 922 okul danışmanına anket gönderilmiş 430 kişi bu anketleri doldurup geri göndermiştir. Eğitime katılan danışmanların %60' ını temsil etmiştir. Programın politikasını felsefesini yeterli gördüklerine dair sonuçlar elde edilmiştir.

Aluede ve Egbochuku (2009) Nijerya'da ikinci kademe 420 öğretmenin katıldığı okul danışmanlığı değerlendirme konusunda araştırmasında öğretmenlerin büyük

çoğunluğunun okulun eğitim programını olumlu yönde etkilediğine dair görüş bildirmişlerdir.

Lehr(2002)tarafından yapılan araştırmada Nova Scatio'da kapsamlı rehberlik ve danışmanlık programının başarılı uygulamasına etki eden faktörleri incelemişler, programın başarılı olduğuna dair fikir öne çıkarken bazı programın çeşitli bölümlerine zaman ayırmada sorun yaşadıklarını bildirmişler, kaynak ve iş birliğinin önemine vurgu yapmışlardır.

Pershing ve Demetropoulas(1981)Orta öğretimde öğretmenlerin rehberlik ve rehberlik servisine ilişkin görüşleri incelenmiş sonuçta öğretmenlerin kariyer danışmanlığına olumlu tutumlarına karşılı rehberlik servisine o oranda olumlu tutumda bulunmamışlardır. Bununla birlikte yaş ve deneyim ve cinsiyet değişkenine göre de deneyimi fazla öğretmenlerin ve erkek öğretmenlerin daha olumlu tutum içerisinde oldukları görülmüştür.

Rowley, Sroh& Sink'in (2004) yaptığı araştırmada rehberlik müfredat programının üç temel odağına yönelik çalışma başlatmışlar. İlk olarak danışmanların düzenli olarak kullandıkları rehberlik müfredatının gerekçeleriyle ilgili örnek bir çalışma başlatarak programın sorgulanmasını sağlamışlardır. İkinci olarak okul danışmanlarını müfredat bileşenini uygulama derecelerine bakılmıştır. Üçüncü olarak da katılımcılara gelişimsel alanlar ve rehberlik müfredatının hedefleri konusunda sorular sorulmuştur. Netice itibariyle katılımcılar rehberlik müfredatının öğrencilerin gelişimlerine katkıda bulunduğu ifade edilmiştir.

Barhoshi ve Duncan'ın (2009) yaptığı bir araştırmada okul danışmanlarının rollerini tanımayla ilgili okul müdürlerinin okul danışmanının rolüne yönelik algıları incelenmiş ve okul müdürlerinin okuldaki başlıca hizmetleri okul danışmanlarının zorunlu bir görevi olarak gördükleri sonucunu ortaya çıkarmıştır(Bardakçı,2011).

3.1.2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Daha önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi rehberlik hizmetleri endüstrisi gelişmiş, toplumsal ve felsefi dokusu üretim ilişkilerinin ortaya koyduğu doku ile şekillenmiş ülkelerde vücut bulmuş veya yaygınlaşmıştır. Benzer şekilde ülkemizde de teknolojiden sanata, eğitimden sanayiye gelişim ve dönüşümler olmaktadır (Gündüz,2015).

Bu değişimlerin toplumda yarattığı trafikte insanın uyum sağlama iş bulma, aş bulma nihayetinde Maslow'un işaret ettiği gibi kendini gerçekleştirme oldukça yorucu olabilmektedir. Bu süreçte Okullara büyük görev düşmekte: çocuklarda görülebilecek sorunların önüne eken zamanda geçebilmek ve yaşama uyumlarını kolaylaştırmak, kendilerini mutlu edecek aynı zamanda verimli de olabilecekleri meslekleri seçebilmeleri adına psikolojik danışmanlık ve rehberlik adı altında hizmet sunulmaya başlanmıştır.

Ülkemizde PDR alanında örgütlenen çalışmaları 1989 yılında Psikolojik Danışma ve rehberlik Derneği'nin (Türk PDR-DER)kurulmasıyla başlamıştır.1000'in üzerinde üyesiyle PDR alanındaki en güçlü örgüt olan dernek, alanda çalışan meslek elemanlarının sosyal, bilimsel, mesleki ve kültürel yönden gelişimlerine yardım etmek; meslek üyelerinin haklarını korumak ve savunmak amacına yönelik çalışmalar yapmaktadır. PDR Derneği 1990 yılından bu yana yılda iki sayı olmak üzere "Türk Psikolojik Dayanışma ve rehberlik Dergisi" yayınlamaktadır. Bunun yanı sıra dernek,1991 yılından itibaren her iki yılda bir PDR alanında yapılan araştırmaların ve sorunların meslek elemanları arasında paylaşılması amacıyla ulusal düzeyde kongreler düzenlemektedir (Gündüz,2015).

Bardakçı (2011),Bu çalışmada ilköğretim okullarında çalışan sınıf öğretmeni ,sınıf rehber öğretmeni ve psikolojik danışmanların kapsamlı/gelişimsel rehberlik programına ilişkin görüşleri incelenmiştir. Sınıf öğretmeni, sınıf rehber öğretmeni ve psikolojik danışmanların kapsamlı /gelişimsel rehberlik programı hakkındaki görüşlerinde farklılık olup olmadığına bakılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin kişisel sosyal ve eğitsel ihtiyaçlarını karşılanması anlamında programın yeterliliğinden bahsedilmiş. İlköğretimde etkinliklerin daha rahat yürütülebilmesi için en az bir psikolojik danışmana ihtiyaç olduğunu psikolojik danışman lehine ifade etmişlerdir. Bu üç grup araştırma neticesinde kapsamlı/gelişimsel rehberlik programının daha

verimli işlenebilmesi için rehberlik saatlerinin artırılasının uygun olabileceğini fikrini beyan etmişlerdir.

Doğan (2000) 'ın araştırmasında çağdaş bir okul rehberlik ve psikolojik danışma programı olan Kapsamlı Rehberlik Program modeli incelenmiştir. Kapsamlı rehberlik program Modeli, A:B:D Missouri Üniversitesinde Norman C.Gysbers tarafından geliştirilmiştir. Bu araştırmada iki gerekçe sunulmuştur: Somut ve kavramsal bir temelinin olması ve okullarda yoğun ve başarılı bir şekilde uygulanması sonucunda geçerliliğinin kanıtlanmasıdır. Bu çalışma sonucunda okul psikolojik danışmanlarının eş güdümüyle öğrenciyle ilişkili olan kişi ve kurumlar ve kaynaklar harekete geçirildiği taktirde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinden en yüksek verim elde edilebileceği belirtilmiştir. Doğan, bu programın ülkemizde de pilot uygulamayla başlayıp verimliliğinin test edilerek yaygınlaştırılmasının yarar getirebileceğini ifade etmiştir.

Tatlılıoğlu (2013) çalışmasında ülkemizde uzun süre okullarda uygulanmış olan Geleneksel (kriz odaklı) rehberlik anlayışı ile günümüzde yeni değişimler ve yönelimler doğrultusunda uygulanmakta olan Kapsamlı/Gelişimsel rehberlik hizmetleri mukayese edilmiştir. Gelişimsel rehberlik modelinin yapılandırılmış grup yaşantıları ile okuldaki tüm öğrencilere ulaşmayı hedeflemesi ve çalışmalarını o doğrultuda yürütmesi sınıf rehberlik etkinliklerine önem verilmesini şart koşmaktadır. Yapılan çalışmalardan çıkarılan sonuca yönelik ise ülkemizde gelişimsel rehberlik modeli yeterince benimsenip uygulanamadığından dolayı hala bazı sorunlar devam ettiği yolundadır. Önerilen ise hizmet içi eğitimlerin olması yönündedir.

Baytemir &Güven (2015) Çalışma Halk eğitim Merkezleri için Kapsamlı Rehberlik ve psikolojik Danışma Programının geliştirilmesine yönelik okul dışı bir çalışma olmuştur. Eğitimin yaşam boyu devam etmesi halk eğitimin bu anlamda önemli görevleri üstelenmesi bu çalışmanın zorunluluğunu ortaya koymuştur. Halk eğitim merkezlerine devam eden çok önemli bir kesimin yetişkin olduğu ve yetişkinlerinde içinde bulundukları gelişim görevlerini başarmaları ve gelişimin önündeki engellerin kaldırılması anlamında ve bir sonraki döneme hazırlanmaları anlamında önem arz etmektedir. Bu amaçla kursiyerlere İhtiyaç analiz yapılmış ve çıkan sonuca göre değerlendirmede altı alanda ihtiyaç belirlenmiştir. Bu altı alan ise kişisel-sosyal, eğitsel ve mesleki alanın kapsamında düşünülmüştür. Bu çalışmada da

Erkan, Güven vd.' nin (2006) hazırlamış oldukları yeterlilik alanlarında farklı olarak "Özerklik, Uyum ve Baş edebilme, Kişisel Farkındalık ve Gelişim "yeterlilik alanları ortaya çıktığı gözlenmiştir. Kapsamlı rehberlik müfredatının halk eğitim merkezlerinin yapısından dolayı zor olduğu ifade edilmiş ancak müdahale hizmetlerinin, bireysel planlamanın ve sistem desteğinin uygulanması yapısal ve yönetsel şartlar düşünüldüğünde aşılabileceği belirtilmiştir.

Atak (2011):Bu çalışmada İlköğretim altıncı sınıf öğrencilerinin gelişimsel rehberliğe dayalı olarak, hem beş psikososyal gelişim alanlarıyla ilgili kavramları hem de Malazgirt ve Dandanakan Savaşı'nı daha iyi öğrenebilmesi için örnek beş etkinlik sunulmuştur. İlköğretim altıncı sınıflarda Sosyal bilgiler dersi kapsamında kişisel /sosyal yeterliliklerin kazandırılması amacıyla geliştirilen bu program, ders öğretmeninin ve öğrencilerin rehberlik ihtiyaçlarını belirleme anketini doldurması ve öğretmenin istekleri sonucunda elde edilen veriler göz önünde bulundurularak geliştirilmiş, müfredatla kaynaştırılarak oluşturulmuştur. Çalışma sonucunda öğrencilerin sinerji kavramını öğrenmesine yaşama aktarabilmelerine ve insan ilişkilerindeki önemini anlamalarına, geri bildirim vermeyi öğrenmelerine, geri bildirimin iletişimdeki yeri ve önemini anlamalarına ekip çalışmasının sorun çözmedeki önemini anlamalarına katkıda bulunduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte hem Sosyal bilgiler kazanımı gerçekleştirilirken hem de rehberlik müfredatının kazanımları gerçekleştirildiğine işaret etmişlerdir.

Totan (2018): Bu araştırma, okullarda yürütülen kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programlarının ve okul düzeyindeki uygulamalarının sosyal ve duygusal öğrenme bileşenlerini temsil edip etmediğini incelemek amacıyla oluşturulmuştur. Farklı okul düzeylerinde KOPDR hizmetlerinin SDÖ bileşenleri içerme düzeylerine ait bulgular incelendiğinde çerçeve programlarındaki tüm okul düzeyi hizmetlerinin SDÖ bileşenleriyle örtüştüğü belirlenmiştir. Ancak özellikle ilişki kurma becerileri programlarda oldukça zayıftır. Her ne kadar sınıf düzeyinde lisede ilişki kurma becerileri ele alınsa da diğer okul düzeylerinde oldukça sınırlıdır. Her iki yaklaşımda da okul içindeki hizmetlerinin nasıl, nerede ve kim tarafından verileceği net değildir. Başka bir değişle görev tanımlamalarıyla ilgili sıkıntılar mevcuttur. Bu anlamda sınıf rehber öğretmenlerinin programda görev almak için yeterli bilgi ve beceriye sahip olması gerekmektedir.

Özabacı, Sakarya, Doğan (2008): Eskişehir ilinde görev yapan okul yöneticilerinin PDR hizmetlerine ilişkin görüşlerinin, demografik özelliklere göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek olan bu araştırmada tarama yöntemi kullanılmıştır. Toplamda 198 okul yöneticisine araştırmacılar tarafından geliştirilmiş olan "okul Rehberlik Hizmetlerine yönelik Değerlendirme Anketi" kullanılmış ve araştırma sonucunda yöneticiler her okulda bir psikolojik danışman bulunması gerektiğini, PDR servisinin sürekli bir birim olarak bulunmasının öğrenci gelişimi açısından önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Terzi, Tekinalp, Leuwerke (2009):Araştırmada psikolojik danışmanların okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Modeline dayalı olarak hazırladıkları ve uyguladıkları kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programlarında; hangi hizmetler ne kadar zaman ayırdıkları ve program hazırlama, uygulama ve değerlendirme sürecinde ne gibi problemlerle karşılaştıkları incelenmiştir. Anket yardımıyla alınan verilerin analizinde betimsel içerik analizi uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre okullarda programın uygulamaya konulması, uygulamalar arasında bütünlük sağlama öğrenci gelişimsel ihtiyaçlarını karşılama konusunda olumlu değerlendirilmiş anacak programın içeriği ve personelin yeterliliği kapsamında programın uygulanmasında bazı güçlükler yaşandığı ortaya çıkmıştır.

Gelişimsel rehberlik modelinde öğrencilerin üç gelişim alanında (kişisel-sosyal, eğitsel, kariyer) gelişimleri desteklenirken; aynı zamanda olabilmesi ihtimal problemler de önleme çalışmaları yapılmaya çalışılmaktadır. (Myrick(1997)'in belirttiği gibi gelişimsel yaklaşımda öğrenciler kişiler arası bir kriz yaşamadan önce kişiler arası beceriler öğrenirler. Bu nedenle gelişimsel rehberlik modelinde, beceri eğitimi ve önleyici programlara büyük önem verilmektedir. (Nazlı,2016).

Nazlı (2016) TUBİTAK projesi kapsamında başlatılan Polis Akademisi gelişimsel rehberlik modeli projesinin planlama aşamasında KGRP politikasının nasıl belirlendiği, hangi kriterlerin göz önünde bulundurulduğunu ortaya koyan çalışmasıyla literatürdeki sınırlı kaynaktan (Gysbers, Lapan ve Jones ,2000;Gysbers ve Henderson ,2012)yola çıkarak ,proje kapsamında Polis akademisi KGRP politikasının beş ana kriterden yararlanıldığını ifade etmiştir.

- 21.yüzyılın bilgi toplumunun yeni değerleri ve talepleri

- Gelişimsel rehberlik modelinin nihai amacı
- Emniyet mensuplarını yaşadığı sorunlar
- Polis akademisinin misyonu ve vizyonu
- Polis akademisi öğrencilerinin ihtiyaçları, beklentileri ile personelin görüşleri

Gelişimsel rehberlik modelinde eğitim kurumunun yapı ve ihtiyacına göre tasarlanan KGRP' de öncelikle politikasının belirlenmiş olması gerekmektedir.

Proje kapsamında geliştirilen Polis akademisi KGRP için öncelikle politikası belirlenmiş, PDR büro amirliğinin çalışmaları bu doğrultuda yönlendirilmiştir. Ayrıca 21.yüzyıl Üniversiteleri bilgi toplumunun insan kaynaklarını yetiştirmekte önemli bir konumda olması nedeniyle Ulusal düzeyde Yüksek Öğretim Kurulu, Üniversitelerin PDR merkezlerinin politikalarını belirlemede sorumluluk üstlenebilir. Ayrıca Türk PDR Derneği tarafından da K-16 düzeyinde, okul PDR hizmetleri politikası belirlenebilir (Nazlı,2016), ifadesi yer almaktadır.

Can (2020) Millî Eğitim Bakanlığının her yıl genel hedeflerden biri ihmal ve istismar olduğunu ifade eden Can, bu çalışmasında rehberlik ve araştırma merkezlerine bu konuda büyük görevlerin düştüğünü ifade ederken ihmal ve istismarın tanımı ve belirtileri, istismarla ilgili etik ve yasal sorumluluklar, adli ihbar süreci, koruma ve önleme çalışmaları, krize müdahale ile ilgili öneriler ile uygulamaya dönük çalışmalar sunmak şeklinde yapılacak çalışmaların önemine değinmiştir.

Eryılmaz (2013): pozitif psikolojinin temel kavramları itibariyle karakter güçlendirme ve önleyicilik anlamında güçlü yapısına işaret etmiş ve bu manada kapsamlı gelişimsel ve önleyici danışmanlıkta olumlu katkılarının olabileceğini ifade etmiştir.

Ergün, (2023) bu çalışmasında Türkiye ve Kanada psikolojik danışmanlık ve rehberlik programlarının karşılaştırılmasını konu edinmiştir. Karşılaştırmalı eğitim alanında yapılan çalışmaların konu dağılımları dikkate alındığında 21.yüzyılda okulların önemli bir bileşeni haline gelen okul psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetleriyle ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanmaması söz konusudur. Çalışmanın sonunda Türkiye ve Kanada arasında hem önemli farklılıklar ve benzerlikler bulunmuştur. Bu benzerlik ve farklılıkların okul PDR programlarına olan

yansımalarının Türkiye'deki program yapısına yapacağı katkı açısından çalışma önemli görülmektedir.

Tuzcuoğlu (1994) bu çalışmasında ülkemizde ve dünyada rehberlik çalışmalarının kıtalar ve ülkeler bazında incelemesi yapmış ve benzerlikler ve farklılıkları dile getirmiştir.

Korkut (2003) psikolojik hizmetlerin dört temel işlevlerinden önleme çalışmalarının istenmeyen durumların olmasını engellemeye yönelik olması açısından bir çözüm aracı olarak gördüğü araştırmasında temel yaşam becerilerinin öğretilerek sağlanabileceğini ortaya koymuştur.

Konca(2007)"ilköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar" başlıklı çalışmasında araştırmaya katılan ilköğretim okulu yöneticileri ve psikolojik danışmanların büyük çoğunluğunun "araştırma -geliştirme etkinlikleri" ,işbirliği ve "insan kaynakları "üst başlıkları ile ilgili olarak oluşturulmuş maddelerde yer alan durumların tamamını; "anlayış "kaynaklı sorunlar üst başlığı ile ilgili olarak ise bir madde dışındaki tüm maddeleri ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde yaşanmakta olan sorunlar olarak algıladıkları sonucuna varmıştır.

Baş (2019)rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin temel işlevlerinden biri olan önleme, genel olarak toplumun her kesimini hedef alan gelecekteki sorunların oluşabilme sıklığını azaltmayı ve ruh sağlığını geliştirmeyi hedeflemesi açısından okul temelli önleyici çalışmaları yapılırken önemi amacı hedefi sonucu itibariyle önemli bulgular sunmuştur.

3.2. Felsefi Sağaltım Uygulamaları Konusunda Yapılan Araştırmalar

3.2.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Felsefi danışmanlık hareketi, zamanın ruhu olarak görülmektedir. Tüm dünyada insanlar, beyin dalgaları yerine "birdenbire" güçlü biçimde felsefe ile ilgilenmeye, "Niçin günlük yaşantımızda felsefeye başvurmak olmasın?" şeklinde düşünmeye başlamışlardır (Tillmanns, 2013:133). Modern çağda filozoflar, felsefeyi insan yaşamındaki koşulları değerlendirmek, anlamları, amaçları ve değerleri anlayabilmek konularında giderek daha yararsız, ulaşılmaz ve ilgisiz bir yere konumlandırmışlardır.

Filozofların verebileceği türden tavsiyelere ve sunabilecekleri çeşitli bakış açılarına duyulan özlem, son yıllarda felsefe alanında ciddi bir yeniden doğuşla sonuçlanmıştır. Filozoflar bireysel ya da kurumsal danışmanlar ve gruplar için rehberler olarak yeniden ortaya çıkmaya başlamıştır (Marinoff, 2007: 21).

1970'lerin sonları ve 1980'lerin başında birkaç bağımsız organizasyon, "Felsefi Rönesans" akımı olarak ortaya çıkmıştır. 1980'lerde Counselling Philosopher (S. Hersh) adlı kitap yayımlanmış, 1981'de Achenbach Felsefi Pratik Alman Topluluğu kurulmuş, Bergisch Gladbach'de topluluğun danışmanlık tabelasını asmıştır (Marinoff, 2002: 68). Topluluğun dergisi Agora, 1987 yılında yayınlanmaya başlamıştır. Dernek Avusturya, Hollanda, İsviçre, Norveç, İtalya, Kanada, İsrail ve Güney Afrika'da etkinlikte bulunmaktadır. Almanya'nın ardından Hollanda'da 1984'te Amsterdam Üniversitesi'nde bir grup felsefe öğrencisi, Achenbach'ın etkisiyle felsefi danışmanlık konusunda kuramsal konuları tartışmaya başlamışlardır. 1987'de Hoogendijk, Hollanda'daki ilk felsefi danışmanlık çalışmalarında bulunmuştur. 1987'de ilk Filozof Oteli Amsterdam'da açılmış, grup etkinlikleri başlamıştır (Altunbaşak, 2015: 6-7). Amerika'da pratik ve teoriler üretmeye zaten başlanmıştı. Önemli isimler Russell, Friedman, Lipman, Koestenbaum, Grimes olarak sıralanabilir (Marinoff, 2002: 68).

Felsefi danışmanlık, 1990'larda Kuzey Amerika'da gelişmeye başlamıştır (Marinoff, 2004: 20). 1992'de "American Society For Philosophy, Counseling, Psychotherapy" (Felsefe, Danışmanlık ve Psikoterapi İçin Amerikan Topluluğu) (ASPCP) kurulmuştur. Bu topluluğun kuruluş amacı üç disiplini bir araya getirip, felsefe ile diğer danışmanlık meslekleri arasında bir bağ kurmak olmuştur (Şimşek, 2014: 61). İlk uluslararası felsefi danışmalık konferansı 1994'te Kanada'da British Columbia Üniversitesi'nde yapılmıştır (Altunbaşak, 2015: 7).

1995 yılından itibaren ise ASPCP üyeleri, kötü uygulamalar, lisans ve sertifikaların verilmesi gibi konularla yakından ilgilenerek etik yasası ve sertifikasyon standartları geliştirmişler, 1996'dan itibaren felsefi danışmanlık alanında belge vermeye başlamışlardır. 1998'de ASPCP'nin müdürü olan Marinoff topluluktan ayrılmış "American Philosophical Practitioners Association" (Amerikan Felsefe Uygulayıcıları Birliği) (APPA) topluluğunu kurmuştur (Şimşek, 2014: 61).

Günümüzde İsveç Felsefe Uygulayıcıları Birliği (SPP), Norveç Felsefe Uygulayıcıları Birliği (NSPF), Danimarka Felsefe Uygulayıcıları Birliği (DSFP), Finlandiya Felsefe Uygulayıcıları Birliği (FIP), Ulusal Felsefe Uygulayıcıları Birliği (NPCA), Kanada Felsefe Uygulayıcıları Birliği (CSPP) ve APPA toplulukları faaliyet göstermektedir.

1980'lerden bu dönemlere kadar alternatif bir danışma türü olarak dünyada yayılmıştır (Şimşek, 2014:5). Almanca konuşulan ülkelerde yüzden fazla felsefi klinik bulunmakta, Fransa'da, "Felsefi Kafe" uygulamalarına rastlanmaktadır. Kapsamlı psikoterapinin çok boyutlu çalışmalarına alternatif bir alan olarak gelişmiştir (Mussenbrock, 2013: 16). 21. yüzyılda felsefe, kendini tekrar yapılandırma ve insanla olan bağını tekrar kurma hamlesini özellikle felsefi danışmanlık yaklaşımı ile somutlaştırmış olup günümüzde Almanya, Fransa, Hollanda, İngiltere ve Amerika'da felsefi danışmanlık kuruluşları etkinliklerini sürdürmektedir. Norveç, İsrail, Kanada ve Güney Afrika'da felsefi danışmanlar bireysel olarak çalışmalarına devam etmektedirler (Altunbaşak, 2015: 7). Felsefi danışmanlık, felsefenin nispeten yeni fakat hızla gelişen bir alanı olarak öne çıkmaktadır (Marinoff, 2004: 20).

Felsefi danışmanların amaçları, danışanına mantıksal olarak ulaşmak ve manevi açıdan izin verildiği ölçüde danışana kendi hedefleri doğrultusunda yardım etmektir. Marinoff (2004), felsefi danışmanlıkla ilgili uygulamalarında birçok vakanın beş basamaklı peace (huzur) yaklaşımıyla uyumlu olduğunu keşfetmiştir. Ona göre bu yaklaşım izlenmesi kolay ve felsefi danışmanlığı diğer konuşma terapilerinden ayıran özellikleri de açıklamaktadır. Sırasıyla sorun (problem), duygu (emotion), tahlil (analysis), tefekkür (contemplation) ve denge (equilibrium). İster kendi başına çalışılsın ister bir arkadaş, bir ortak veya eğitilmiş bir pratisyen ile çalışılsın, mutlaka insanın kendi doğal hızıyla ilerlemesi gerektiğine vurgu yapar.

Konstanz Üniversitesi'nde "Felsefi Uygulama Farklı Formatları Üzerine" konulu bir seminerde Roth. M (2020), felsefi pratiği şu biçimde ifade etmektedir: "Felsefe kendimizi ve içinde yaşadığımız dünyayı anlamlandırmaya çalışmakla ilgilenir. Ancak çağdaş akademik felsefe genellikle hala sıradan insanların günlük kaygılarından çok uzaktır". Öznel iyi oluş bir başlangıç noktasıdır. Esenlik için kişinin diğer insanlarla bir akrabalık duygusu, destekleyici ilişkilere sahip olma duygusu ve başkalarıyla dinamik bağlara sahip olunması gerektiğini savunmaktadır. Toplumu

etkileme yeteneğini refahın ayrılmaz bir parçası olarak görmektedir. Felsefi uygulama ise felsefeyi esenlik ve kişisel gelişim için işe koşmanın bir biçimidir ve bu da yaşamdan artan memnuniyete yol açar.

Schuster (2003), "Felsefi Pratik veya Felsefi Yönelim Nedir?" başlıklı makalesinde "Sokrates kendi kendini incelemeden yoksun bir hayatın yaşanmaya değmeyeceğini söylediğinde, kendisinin ve akrabalarının hayatından, seçkinlerin hayatından söz ediyormuş gibi görünmüyordu" demektedir. Filozof arkadaşlarına değil zamansız yaşama evrenselliğe insanlığa dahil olan insanlara hitap ettiğini ifade ederek, danışman ve psikanalist olarak hareket eden bir filozofla kişinin kendi hayatını kendi kendine inceleyebileceği fikri Sokrates'in zamanında olduğu kadar bugün de devrimci olduğunu belirtmektedir. Filozofların hayatı boyunca şu ya da bu anlamda hep onu taklit ettiklerini bildirmektedir.

Schuster (1999) son elli yılda psikologların felsefeyle ilgili olarak iki sonuca vardığını söylemiştir: Felsefenin meslekleri için tehlikeli olduğu ya da felsefenin farklı tedaviler için kullanılması gerektiği. 1970'lerden bu yana giderek daha fazla psikiyatr, psikolog ve diğer akıl sağlığı çalışanı terapötik çalışmalarının entegre bir parçası olarak felsefeyle özellikle varoluşçuluk ve fenomenoloji ile ilgilenmeye başlamışlardır. Felsefi bilgiye ve düşünme becerilerine olan bu ilgiden cesaret alan bazı filozoflar, kendilerinin farkına varmaya ve insanların günlük yaşamındaki sorunları hakkında düşünmelerine yardımcı olmaya başlamışlardır.

Schuster (1999) Alman filozof Dr. Gerd. B. Achenbach'in bir felsefe pratiği açmanın ardından Köln yakınlarındaki Bergisch-Bladbach ormanındaki bir ofiste hayatları için rehberlik arayışlarına gelen kişilere yardımcı olmaya başladıklarını ifade etmektedir. Bununla birlikte Achenbach'in felsefi uygulamanın hiçbir şekilde terapi olmadığını açıkça belirtmesinin ardından ve yine felsefi yönelimin terapötik sonuçlarının olabileceğini eklediğinden söz etmektedir. Schuster (1999) Achenbach'ın uygulamasının ilk başarısından sonra 1982'de felsefi uygulama için bir topluluk kurduğunu, basın, radyo ve televizyon aracılığıyla Almanya'da tanındığını ve bu çalışmalardan ilham alan filozofların, Kanada'da ofisler açtığından bahsederek, birçok Avrupa ülkesinde, Amerika Birleşik Devletleri'nde, Güney Afrika'da, Japonya'da, Hong Kong'da, Avusturalya'da ve Güney Amerika'da büyüyen ve geniş kapsamlı bir hareket haline geldiğini belirtmiştir.

Peter B. Raabe (2005), psikiyatrik teşhisleri tartışırken, akıl hastalıklarının "resmi" teşhislerini değil, psikiyatristler tarafından terapi yöntemleri veya süreçleriyle ilgili olarak yapılan "gayri resmi" yargılarını araştırmıştır. Bu teşhisler aktarım, bastırma, direnç, inkâr, olumsuzluk, yansıtma ve bastırmayı içermektedir. Bunları, tam olarak psikopatolojinin belirtileri olmasa da psikoterapistlerin hastalarında sorun olarak gördüklerini tanımlamak ve etiketlemek için kullandıkları dilin ayrılmaz bir parçası olarak yorumlamıştır. Terapist tarafından hastanın içinde var olan sorunların felsefi danışmanlıkta yeniden yorumlanabileceğini ve büyük ölçüde önlenebileceğini öne sürerek bu sorunlara psikoterapistin ve felsefi danışmanların nasıl yaklaştıklarını açıklayan Raabe, felsefi danışmanlığın, psikoterapinin çoğunun dayandığı yargılayıcı teşhis bakışından kaçındığını ifade etmiştir. Felsefi bir danışman, danışanına danışmanlık ilişkisinde bazı dürtülerinin, düşüncelerinin, duygularının veya davranışlarının kabul edilemez olduğunu hissettirecek şekilde davranmamaya özen gösterir. Felsefi danışmanlar danışanlarına teşhis koymadıkları için danışanın uyması beklenen herhangi bir özel akıl hastalığı için semptomatik davranış "normu" yoktur. Bu beklenti yokluğu danışan için çok özgürleştiricidir. Danışanın kendisini anormal olarak kabul etmesine gerek kalmadan, çok çeşitli dürtülere, düşüncelere, hislere, eylemlere sahip olmasına izin verir. Raabe, psikoterapide tanı koymanın kesin olmadığına kan testleri, röntgen ya da idrar örnekleri kullanılmayacağına işaret ederken, her zaman subjektif bir değerlendirme olduğundan, bir hermenötik veya terapist tarafından hastayı "okumak" terapistin neyin "normal "olduğuna inandığına ve hastasının norm anlayışından ne kadar saptığına inandığına dayanan bir yargı çağrısı olduğunu belirtir.

Ran Lahav (2013) felsefi danışmanlığa yaklaşımlar konusunda genel bir sınıflandırmanın arka planı olarak, onu dünyanın genel haritasına yerleştirerek başlamıştır. Felsefi pratiğe yönelik farklı yaklaşımların neredeyse tamamının, felsefi düşünme ve kişinin yaşamıyla ilgili hale getirilebileceğinden söz ederken, anlamlı bir yaşamın ne olduğu, gerçek aşk nedir ve ahlaki açıdan doğru ya da yanlış olan nedir gibi soruların sadece felsefe profesörlerini değil, kendi hayatı üzerine düşünebilen herkesi ilgilendirdiğini belirtmiştir. Böylece felsefenin sıradan insanlara yardımcı olabileceği için üniversite dersleri ve dergi makaleleriyle sınırlı olmaması gerektiğini belirtmiştir.Felsefi danışmanlık yaklaşımlarından; Eleştirel Düşünme Yaklaşımı, Problem Çözme Yaklaşımı ve Edifikasyon yaklaşımlarından bahsetmiş ve Felsefi

yansıma yoluyla dönüşümün, kişisel bir vizyon tasarlayan bir dizi önemli filozoftan etkilendiğini belirtmiştir. Önde gelenler arasında Platon, Stoacılar, Platinus, Spinoza, Rausses, Nietzche, Emerson, Bergson, Marcel, Buber vardır. İlginç bir şekilde bu düşünürler çok farklı felsefe okullarına mensuplardır ancak hepsinin ortak yönü "kendini düşündürme" vizyonudur.

Lahav (2013), felsefenin hayatı anlama yollarıyla ilgilenmiş ve insanın bulunduğu hapisten ancak felsefenin özgürleştirici gücü ile çıkabileceğini ifade etmiştir. Ona göre felsefi danışmanlıkta, kendini dönüştürme hedefine bir veya iki aylık danışmanlıkla ulaşılamaz; hayattan bir mola ya da hayata hazırlık değil hiç bitmeyen bir süreç olan hayatın ayrılmaz bir parçasıdır.

Lahav (2001) felsefi danışmanlık kavramının, sahip olduğu çok daha büyük potansiyelin gerisinde kaldığını ifade etmiştir. İnsanın varoluşundaki derinlik, bilgelik ve maneviyat boyutu giderek kaybolmuş, daha sığ, bencil ve tek boyutlu hale gelmiştir. İletişim araçları, teknolojik patlama, ulaşım, tıp, eğitim ve eğlence alanlarında bilimsel gelişme sürecinin tam ortasında yaşıyor olmasına rağmen, insan hayatının düzensiz, hızlı, yüzeysel hale gelmesine vurgu yapmıştır. İnsanların dış uyaranlara bağımlı, anında kendini tatmin etmeye odaklanmış, kendine yabancı olduklarını belirtmiştir. Yeni bir ev, araba, lüks yaşam, iş yerinde terfi, giyinme tarzı vb. konularının bir dereceye kadar yeni olmadığını, bütün tarihsel dönemlerde çoğu insanın küçük dertleriyle meşgul olduklarını, daha derin maneviyat ve bilgeliğin her zaman çok az kişinin kaderi olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre bugün bilgeliğin, derinliğin, maneviyatın boyutları çoğu kişi tarafından büyük ölçüde unutulmuş bunların yerini önemsizlikler almıştır. İçsel bütünlüğe ulaşmak için kişide yeni alanlar açmak, derin düşünceyi, kültürel zenginliği yakalamak önemlidir.

Shlomit C. Schuster (2004), Marinoff'un terapisi üzerine yazdığı bir eleştiri makalesinde onun yazılarındaki ve pratiğindeki bazı temel sorunları açığa çıkarmayı amaçlamıştır. Marinoff'un yaklaşımının "felsefi danışmanlık" terimini kendi danışmanlık pratiğine uygulaması dışında, Achenbach'inkiyle hiçbir ortak yanı olmadığını ileri sürmüştür.

Mike W. Martin (2001), psikoterapistlerin sorunların uzak nedenleriyle ilgilendiklerini, felsefi danışmanların sorunların nasıl çözüleceğine dair nedenlere ve akıl yürütmelere odaklandıklarını belirtmektedir. Felsefi danışmanlık hem terapötik

eğilime hem de akademik etiğe karşın başlamıştır. Geleceğe bakıldığında felsefi danışmanlık, Platon'un ahlak ve akıl sağlığının nasıl bağlantılı olduğu konusundaki görüşünü geri getirerek, akademik etiğe katkı sağlayabilir.

Schuster (2002) "Tedaviye Alternatif Olarak Felsefi Danışmanlık" başlıklı makalesinde savaş ve terör zamanlarında Travma Sonrası Stres Bozukluğunda felsefi danışmanlığın tedaviye bir alternatif olabileceğini iddia etmiştir. Bir filozof olarak 1990'dan beri ilk yardım felsefesi işlettiğinden bahseden Schuster, ilk yardım hattını esas olarak Dr. GB. Achenbach'ın teorileştirme ve uygulama deneyimine dayanan felsefi danışmanlık anlayışını uygulamış ve felsefi danışmanlığın dört özelliğinden bahsetmiştir:

a. Felsefi uygulayıcısı ile ziyaretçi arasında "Yöntem Ötesi" bir yönteme dayanan samimi iletişim.
b. Canlandıran ve varlıktan akan şey olarak diyaloğun önemi.
c. "Auslegen" uygulayıcının sorunla ilgili kendi anlayışını aktararak değil, ziyaretçiye kendini açıklaması için yeni bir dürtü vererek sorunla birleştiği açıklamalar arayışı.
d. Sabit bakış açılarına, standart tutumlara ya da kalıcı çözümlere izin vermeyen diyaloğun yenilikçi bileşeni ve felsefi uygulamadaki merak unsuru

Körfez savaşı sırasında kendi deneyimlerinden bazılarını paylaşarak felsefi tavsiyenin genellikle kriz danışmanlığı olarak sunulanlara değerli bir alternatif olduğunu savunan Schuster, psikiyatrist Peter R. Breggin ve sosyal hizmet profesörü David Cohen'in (2000) felsefi bir yaşam tarzını esenliğin mihenk taşı olarak (yani sevgi dolu, zevkli ve ilkeli bir yaşam taahhüdü) teşvik ettiğinden söz etmiştir. Yoğun ve acı verici duygulardan mustarip insanların, akıl hastası olarak anlaşılmasına gerek olmadığını belirttiklerini ifade etmiştir. Güçlü duyguları adlandırmanın (örneğin panik bozukluğu veya klinik depresyon) bu duygulara tıbbi bir hava kattığını iddia ettiklerini, bu güçlü duyguları uyuşturucu ilaçlarla bastırmak yerine, onları kendi hallerine bırakmayı önerdiklerine dikkat çekmiştir:" Bir duygunun üstesinden geldiğinizi veya sizi alıp götürdüğünü hissetseniz bile, duyguyu durdurmak için hemen bir şeyler yapmanıza gerek olmadığını belirten Breggin ve Cohen, güçlü duyguları

uyuşturmanın zararlı bir psikolojik ve ruhsal körlüğe neden olduğuna inandıklarını ifade etmişlerdir (Breggin, Cohen, 2000; Schuster, 2002).

Šulavíková(2015) "Felsefi Danışmanlığın Diyalojik ve Eleştirel Doğası "başlıklı makalesinde felsefi danışmanlıkta eleştirel düşünmeyi ve dayandığı kavramları incelemiştir; eleştirel düşünmenin tanımlarına yer verirken hem felsefi hem de psikolojik yaklaşımları birbirine bağlayan Tim LeBon ve Elliot D.Cohen'in eleştirel düşünmeye dayalı felsefi danışmanlık örneklerinden bahsetmiştir.

Lahav (2008) "Felsefi Uygulama: Yeterince ileri Gittik mi?" konulu makalesinde, felsefi pratisyenlerin kendi alanları için bir yer bulmaya çalıştıklarını ve diğer alanlardan hem akademik felsefeden hem de psikoterapiden ayrılma çabalarının henüz daha başarılı olmadığını ifade etmiş; geleneksel felsefeden alınan felsefenin felsefi danışmanlık için uygun olmadığına, felsefi pratiğin bir bilgelik arayışı olması gerektiğine işaret etmiştir. Lahav (2006), "Tefekkür Olarak Pratik Felsefe" yazısında felsefi yoldaşlığı, derin anlayışa yönelik bir tefekkür süreci olarak ele alındığında, hiç bitmeyen bir süreç olarak görmüştür. "Aramızdan kim platonik mağaradan çoktan çıktığını ve nihai ışığı gördüğünü söyleyebilir" sorusunu ortaya atmıştır. Bir doktor veya psikologdan farklı olarak felsefe uygulayıcılarının eğitimlerini tamamlamış profesyoneller olmadığına işaret ederek gerçek felsefi uygulayıcılar olmayı, kendini her şeyden önce öğrenciler ve arayış içinde olanlar olarak görmeye devam etme zorunluluğuna bağlamıştır; danışanın aramaya çıkmadan önce kendisi üzerinde çalışmaya devam etmenin önemine değinmiştir.

3.2.2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Türkiye'de felsefi danışmanlık çok yeni bir harekettir. Bu alanın etkin bir duruma gelmesi için yapılandırılması gerekmektedir. Üniversitelerde felsefe bölümlerinde, ilgili akademisyenlerin alanla ilgili yayınları artırması, felsefi danışmanlık alanıyla ilgi yüksek lisans programlarının çoğaltılması, doktora programlarının açılması, lisans eğitiminde teorik ve uygulamaya yönelik dersler konulması, dernek olarak yapılanmaların oluşması, felsefi danışmanlık mesleğinin icra edilebilmesi için sertifika verilmesine ilişkin kriterlerin belirlenmesi önemli köşe taşları olacaktır.

Türkiye'nin ilk felsefi danışmanı Sungurlu'ya göre felsefi danışmanlık doğuda ve batıda 2500 yıldan beri mevcuttur, yakın tarihte de romantikler ve varoluşçularla öne çıkmaktadır. Bütün 'izm'leri, insanların karşılaştıkları sorunlara çözüm arayışlarına katkıda bulunduğu sürece felsefi danışmanlık olarak görmek gerektiğini iler süren Sungurlu, felsefenin pratik yönüyle ilgilenir. Amerika'da başında Morinof'un bulunduğu APPA'dan felsefi danışmanlık sertifikasını aldıktan sonra kişilere ve şirketlere felsefi danışmanlık uygulamıştır (Türkiye'nin İlk Felsefi Danışmanı,1999).

Türkiye'de kurumsal olarak ilk kez Maltepe Üniversitesi'nde Çotuksöken tarafından 2004'te, kurulan Felsefe Bölümünde lisans programında "Felsefi Danışmanlık" adı ile "Çocuklar İçin Felsefe" dersi açılmış, daha sonra da Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, o zamanki adıyla Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalında Felsefi Danışmanlık Yüksek Lisans Programı ile 2012 yılında eğitime başlanmıştır. 2007 yılında doktora düzeyinde de eğitim veren Felsefe Anabilim Dalında Felsefi Danışmanlık içerikli yüksek lisans tezleri hazırlanmıştır (Çotuksöken, 2020).

Felsefi danışmanlık alanında yapılan önemli çalışmalardan bir diğeri yine Çotuksöken'in danışmanlığında yürütülmüş olan 'Felsefi Danışmanlık ve Nermi Uygur'un Söylemi (2015), başlığı ile bu alanda yapılan ilk doktora tezidir. Altunbaşak, bu tezinde hem felsefi danışmanlık alanında geniş bilgiye sahip olmakla beraber Nermi Uygur'un kendi kendisine yaptığı felsefi danışmanlığın özgün örneğini sunmaktadır. Felsefi danışmanlık ile Nermi Uygur'un felsefi söylemini ilişkilendirmeyi, başka bir deyişle Uygur'un söylemini felsefi danışmanlık çerçevesine yerleştirmeyi veya felsefi danışmanlığa Uygur'un söyleminde bir yer bulmayı görev edinen bu tez çalışması filozof için çok zengin bir kaynak sunmaktadır. Ayrıca bu çalışmada felsefi danışmanlığın tarihsel öncüleri ve kuramsal ve kavramsal çerçevenin ne olduğu psikoterapiden ve psikolojik danışmanlıktan farklılıkları, beraberinde karşılaşılan sorunlu yanlarından da bahsedilmektedir (Altunbaşak, 2015).

Nermi Uygur, bunalımlarına felsefe içinde çözümler aramış; felsefi danışmanların danışanla felsefe yapması gibi o da denemelerinde bir bakıma kendisiyle felsefe yapmıştır. Bunalım kavramının Uygur'un söyleminde yer aldığı haliyle felsefi danışmanlıkla ilişkilendirilebilecek bir başka özelliği vardır: Bunalımlar "özneldir. Felsefi danışmanlık, ilgi alanlarına giren sıkıntı/sorunların genel soyut

adları olsa da yaşananlar açısından kişiye özel olması sayesinde felsefi hale gelmektedir. Felsefi danışmanlar belli belirtilere göre ulaşılan tanılara deneysel, önceden bilinen yöntemlerle yaklaşan psikolojinin tersine, biricik öznel sorunlar için, yine öznel çözümlere, felsefe yaparak ulaşmayı amaç edinmişlerdir (Lahav 1995, 1996'a).

Bunalım, insana sonradan gelen, insanın dışında insan olmadan da var olan, insandan bağımsız "zaman-uzay içinde" yer alan bir nesne olmayıp, "insana ilişkin", ona "özgü bir yaşantı", bir "gerçeklik" olarak belirmektedir (Uygur, 2006: 211). Bunalım insana "yapışıktır"; insan ve bunalım arasında bir "varlıksal ilişki", "içiçelik" bulunur. "Bunalıma giren, bunalımdan çıkan, bunalıma düşen, bunalım atlatan, bunalımı önleyen, başından bunalım geçen, bunalıma yenilen, ondan korkmayan onunla savaşan" insandır. Her bunalım onu yaşayanın kendine aittir (Uygur, 2017, s.1201-1305). Uygur'un eserlerinde ele aldığı kavramları dildeki tüm kullanılışları, doğadaki karşılıkları ve yaşamdaki görünüşleriyle ele alması bir noktada kendi yaşamını kendisiyle kurduğu diyalogda bilme konusu yapmasıdır. Çerçevesini çizdiği kavram dünyasını tüm boyutlarıyla anlaşılır hale getirerek bilinçli bir yaşamı amaçlar. Kendisiyle ilişkisinde özellikle gerçekleştirdiği bu duruş, bu şekliyle tam bir felsefi danışmanlık örneğidir.

Ülkemizde felsefi danışmanlık yerine felsefi sağaltım ifadesini kullanan ve bunu ilk temellendirmiş olan kişi Şahin Filiz'dir. Ona göre felsefi danışmanlık, ölüme kadar bir iyileşme ve iyileştirme sürecidir. Felsefi danışmanlık ve rehberlik, bütün dünyada yaygın olarak kullanılmaktadır. Felsefe ile iyileştirme için, felsefi danışmanlık gibi bir adlandırmanın yeterli olmadığı görüşünde olan Filiz, felsefi sağaltım kavramını tercih etmektedir. Filiz'e göre sağaltım, iyileştirme, düzeltme, ilerletme, arındırma demektedir; danışmanlık ve rehberlik ise, günlük dili çağrıştırır; tedavi ise, yalnız tıbbi bir müdahale anlamı ile sınırlıdır. Kendisi danışmanlık, terapi, tedavi ve rehberlik kavramları, felsefe ile yaygın olarak kullanıldığı için, bunlardan her birini, sağaltımı ifade etmek için felsefe ile birlikte kullanmaktan geri durmak, bu yeni alanın anlaşılmasına katkı sağlamayacağı inancını belirtmektedir (Filiz, 2017).

Filiz (2018) Felsefi Sağaltım" adlı kitabında felsefenin bütün alanlarda ürettiği değerleri, kuram-eylem bütünlüğü içinde ele aldığını bildirir. O İnsanın insanla ve insanın insanlıkla tedavisini amaçlamaktadır ve tanımını ise Felsefe Tarihi, Antik

çağlardan modern zamanlara kadar uzanan bir tarih bilimi olduğu kadar, aynı zamanda zihinsel, ruhsal ve bedensel olmak üzere insan varoluşunu tümüyle kuşatan bir danışmanlık ve terapi sürecidir biçiminde yapar.

Filiz (2023) Yeni Bir Bilim Olarak Felsefi Sağaltım ve İmkanları" başlıklı makalesinde felsefi sağaltımın amacını, insan varoluşunu ruhsal, zihinsel ve kozmik düzeyde anlamlandırmak olarak ele alır. Filiz, İslam dünyasında felsefi danışmanlık ve terapiye kaynak temin edecek benzer zenginliği, Farabi, İbn Sina, Gazali gibi filozoflardan; Ahmet Yesevi, Yunus Emre, Mevlâna gibi mutasavvıflara kadar götürmekte ve devam eden silsile ile günümüze ulaşmış olduğunu vurgulamaktadır. Orta çağ' da "ruhsal, zihinsel ve bedensel" iyileştirmenin gerçekleştirildiği birinci yolun din olduğunu ifade etmektedir. İnsan varoluşunun holistik doğası ve karmaşıklığının, birinci yolla çözümlemesine dair beklenti, XVIII. yüzyılda tıkanmıştır, dinin yerini bilim ve sonra da bilimsel yöntem almıştır. İnsana özgü ve insanın kendi öz güçleriyle oluşan üçüncü yol felsefi danışmanlık ve terapi ise, modern çağda ilk iki yola ait felsefe tarihi boyunca süre gelen her türlü bilimsel, dinsel, kültürel ve medeni insanlık birikimlerini insanın mutluluğu için seferber etmeyi önermektedir (Filiz, 2023).

Filiz, varoluşsal olarak hakikat ve mutluluktan yoksun kalan bu bunalım çağındaki insanın zihinsel, ruhsal ve bedensel olarak parçalanmışlığına işaret etmektedir. Bu parçaları ait oldukları "kendine varlık olarak insanı "bütününe iade etmek için üçüncü yol olan felsefi danışmanlık ve terapinin, din, bilim ve kültürü bir araya getiren esasen insan merkezli bir yaklaşım olduğunu vurgular. Üçüncü yolla felsefe, dünden bugüne felsefe tarihinde kendinden kopan bu parçaların, aslında insanın varlık yapısının parçaları olduğu düşüncesini öne sürmektedir, der. Felsefi danışmanlık ve terapinin insan ya da insanları değil insanlığa dair temel sorunları hastalık olarak gördüğünü, dolayısıyla hasta ile değil hastalığın kendisiyle ilgilendiğini ifade eder. Tinselliği ile dine, olgusallığı ile bilime ve sorunsallığı ile de felsefeye dayandığını belirtir. İçerik zenginliğini yöntemsel zenginliğe taşıyıp oradanda pratik hayata geçtiğini belirtir.

Çağımızda felsefenin psikoloji ve psikiyatrinin yanında neredeyse bağımsız ve alternatif bir danışmanlık ve terapi yöntemi olarak adından söz ettirmeğe başladığına işaret eder. Bununla birlikte XIX yüzyılda kendisinden ayrılan psikoloji ve

psikiyatrinin içerik ve yöntemi daraldığına felsefenin çoklu, sorgulayıcı, analitik ve kuşkucu yaklaşımlarından da uzaklaştığına değinir. Felsefi danışmanlığın ya da uygulamalı felsefenin teşhis ve tedavi yerine insanı anlama ve donatma kavramlarını öne çıkartır. Bu bakış açısıyla belli kişi ya da kişileri hasta ya da hasta adayı olarak değerlendirmediğini felsefenin bütün insanlığın ortak birikimi olması nedeniyle bütün insanları insanlık yoluyla "anlama"nın ve "donatılma"nın muhatabı olarak görmektedir.

Filiz'e göre anlama, insan doğasını insanlık kavramıyla analiz etmektir; donatma, felsefe tarihi boyunca biriken bilim, kültür, sanat, din, siyaset gibi değerlerle eğitilen insan yoluyla insanlığı donatmaktır. Bunun yolu ise, felsefenin en temel sorunlarından olan etikle, uygulamalı felsefe yapmaktır. Uygulamalı felsefe yapmak ise çağımızda felsefi danışmanlık ve terapi olarak adlandırılmaktadır. Şu hâlde felsefi danışmanlık ve terapi, önce insanı sırf kendinde varlık olarak anlamayı hedefler; çok yönlü, değişken ve karmaşık bir varlık olduğu için, bu anlama, felsefenin kendinden kopan parçalı bilimlerle gerçekleştirilmesi tartışmalıdır. İkinci aşama, “donatmak” tır; “anlaşılan insan”, varlık yapısı ve yapıp-etmelerinin yönü bakımından, nasıl eğitilebileceği hakkında, ne ile donatılacağı konusunda bilgi sahibi olduğumuz insandır. Her anlaşılan ve donatılan insanda, insanlığın ortak karakteristiklerini yakalama fırsatı buluruz. Uygulanacak eğitim ve öğretimin içerik ve yönteminin isabeti, felsefi danışmanlık ve terapiyi ne kadar uygulayıp uygulamadığımızla doğru orantılıdır. Uygulamalı felsefe yoluyla kuramsal felsefe, eğitimde vazgeçilemez olan kuram-eylem bütünlüğünü sağlayarak, ruh ve bedenin eşgüdümlü eğitimini sağlar. Felsefi danışmanlık ve terapi, felsefeden ayrılmış bütün bilimleri ve bilimsel verileri vazgeçilmez saydığı için, salt insan yapımı olarak, insanın insanlıkla eğitiminin alternatif yoludur (Filiz, 2023).

Akdeniz Üniversitesinde felsefi sağaltım ya da felsefi danışmanlık konularında birçok öğrenciye danışmanlık yapan Prof. Dr. Filiz, halen bu alanda çalışmalarını devam ettirmektedir. Filiz’in Danışmanlığını yaptığı Karabulut'un 'Kant Felsefesinde Felsefi Sağaltımın İmkânı: Örnek Uygulama ‘başlıklı doktora tezi bu alanda deneysel çalışmayı içermesi bakımından bir ilktir. Bu çalışmada Kant'ın felsefesinden yola çıkarak bir felsefi danışmanlık uygulama örneğini sunmuştur. Karabulut, ahlak, mutluluk, özgürlük kavramları üzerinden on kişiye uygulanan bu çalışmada

yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanmıştır. İlk haftadaki sorular ile katılımcıların etik kuramlar ve bu kuramlar ile ilgili tutumlarını belirlemek amacı güdülmüştür. Danışan ile yapılan görüşmede değerlendirilen konunun belirleyici olduğu gidişat üzerinde "derine inme tekniği "kullanılmış, soruların değişken bir yapısı olduğu, yapılan çalışmanın empirik olmadığı bilgilerinin yanında, çalışmanın bir sistematikliğinin de olmadığı ve bireyselleştirilmiş olduğu danışanlara özellikle vurgulanmıştır. Bu çalışmada danışanlarla yapılan seanslarda uygulama aşamasında Prof. Dr. Şahin Filiz'in 'Felsefi Sağaltım Üzerine Geliştirdiği Sorular' dan faydalanıldığı ifade edilmiştir (Karabulut,2022).

Felsefi sağaltım uzmanının soru sorma becerisi ve katılımcının duyarlılığına göre farklı açıdan bakmasına yardımcı olabilecek şeklide uygulama yapılmıştır. Danışanların bilişsel sistemlerine bir üst perspektiften bakmaları ve düşünmeyi düşünme, farklı olanı düşündürtmek gibi meta biliş yaklaşımları kazanmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Danışanların görüşmede her bir soru için vermiş oldukları bilgiler ve cevaplar karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler ile danışanların, Kant temelli felsefi sağaltım uygulamasında yer alan belli konularla ilgi düşüncelerinin ortaya çıkartılması, ahlaki görüşleri doğrultusunda değerlendirmelerinin sunulması hedeflenmiştir. Ayrıca belli kavramlarla ilgili farklı düşünceler birlikte analiz edilerek ortaklaşan ve birbirinden ayrılan görüşlerin değerlendirilmesi doğrultusunda bir düşünsel sağaltım hedeflenmiştir. Bu uygulamada, yukarıda bahsedilen hedeflere odaklanarak özellikle bu hizmeti ne kadar kavrayabildikleri üzerine cevapların analizi yapılmıştır. Görüşme, ses kaydı ile danışanlardan izin alınarak yapılmıştır. Felsefi sohbet bağlamında konuşmalar gittikçe derinleştiğinden, danışanların geribildirimlerinden hedeflere yönelik bağlantılı ve anlamlı bulunulan verileri yazıya dökerek ilerleme sağlanmıştır. Bunun yanı sıra kişiden; zorlantıları veya ikilemleri hakkında konuşulan bir buçuk saatlik oturumların sonunda bir değerlendirme yapmaları istenmiştir. Bu değerlendirme, danışmanlık süresince yaşadıkları tecrübelere ilişkin neler düşündükleri, kazanımları, yaşamlarında neyi neleri değiştirmek istedikleri, yaşamlarında neyi değiştirebilecekleri, bunu nasıl yapabilecekleri üzerine ucu açık sorulardan oluşturulmuştur.

Yapılan dört haftalık oturumlarda fark edilmiştir ki; bu oturumlar felsefi açıdan gelişmek için zaman bakımından yetersizdir. Dolayısıyla felsefi sağaltım daha uzun

vadede oluşturularak değerlendirilmesi gerekir. Kişinin sağaltım görüşmeleri kapsamında edindiklerini, öğrendiklerini deneyimleyip, bunların sonucunu değerlendirip geribildirimde bulunabilmesi, yöntem etkinliği ve kişinin kendisine ilişkin yolculuğunu daha nitelikli hale getirecektir. Bu çalışmada kişilerin hayatlarına, deneyimleri ve bilgi birikimlerince yükledikleri anlamların gerçek hayatla yaşadıkları çatışmalar üzerinde daha fazla otokontrol sağlayarak düşünsel iyileşmelerini beklenmiştir. Sonuçta duyguları ve düşünceleri arasındaki tutarsızlıklar üzerine ve kavramlara yükledikleri anlamlar üzerine bir sağaltıma varılmıştır. Entelektüel seviyede bilgi artışı olduğunu, ödev bilincinin geliştiğini, toplumsal iyiliğin ne demek olduğunu kavradıklarını, bu bağlamda farkındalık düzeylerinin arttığını söyleyebilmek mümkün olmuştur.

Danışana görüşmeye gelirken duygu ve düşünceleri ile görüşme sonunda duygu ve düşüncelerinin hangi açılardan farklılaştığını sorulduğunda; alınan geri bildirimler, ne kadar anlamlı ve tutarlı bir yolda olunduğunu göstermiştir. Kişilerin hayat algılarının ve kavramlara yükledikleri anlamların bilinç tezahürü yapmaları neticesinde kendilerini nitelik bakımından daha konforsuz bir duygu ve düşünce yapısına hapsettiklerini görülmüştür. Kişiler mutlu olmak isteyip sorumluluk almak istemezken; hayatlarını irdelediklerinde, alıp yerine getirdikleri sorumluluklarında, en yüksek mutluluk seviyesini deneyimlediklerini bildirmişler ve burada sandıklarının aksine bireysel bir tutum içerisinde olmayıp bilakis toplumsal bağların onlara mutluluklarını yüksek tatminle yaşattıklarını fark etmiş olduklarını ifade etmişlerdir. İnsanlara özgürlüğün, sorumluluğun ve mutluluğun öğretilebilecek bir şey olduğunu anladıklarını; dünyaya bakış açılarında bir değişim olduğunu ; düşünsel anlamda yeni pencereler açıldığını; geçmiş deneyimlerini yeniden yorumlamalarının onlara kendilerini daha rahat hissettirdiğini, zihinsel açılım yaşadıklarını belirtmişlerdir(Karabulut,2022).Bu değerlendirmelerle birlikte, “mutlu oldu, iyileşti” diye bir sağaltımın söz konusu olmadığını belirtmekle beraber, kişinin yaşam pratiklerinin uzun vadeli deneyimlerinin incelenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır (Karabulut. 2022).

Gerek yurt dışında gerekse yurt içinde yapılan çalışmalarda felsefi danışmanlığın çalışma alanının duyguları dışarıda bırakması, beraberinde duyguların ne anlama geldiği sorunsalını beraberinde getirmiştir. Bu konuda Oruççiftçi’nin

‘Spinoza’da Felsefi Sağaltımın İmkanları’ başlıklı tez çalışmasıyla bu konuya açıklayıcı ifadeler getirmiştir. Kısaca değinmek gerekirse: eyleme gücümüzü artıran duyguların bizi yaşama bağlarken, eyleme gücümüzü azaltan duyguların ise yaşamla bağımızı koparmaya sebep olduğundan bahseder. Spinoza eyleme gücümüzü artıran ve azaltan tüm duyguları arzu, sevinç ve keder başlığı altında inceler (Oruççiftçi,2021). Oruççiftçi, Spinoza’nın arzu duygusunu insanın özü olarak ifade ettiğini arzunun canatus kavramına benzettiğini ifade eder. Canatus’un ise canlıların yaşamını sürdürmek için sahip oldukları güç tanımıyla libido benzetmesiyle uyumlu olduğuna dair edilen ifadelerden Freud’un Spinoza’dan esinlendiğine işaret edildiğini belirtmektedir (Hampshıre, 1951:106-107).

Ancak duyguların mutluluk anlamında hayati rolü ifade edilirken, aynı zamanda onların dengede kalmasını sağlayan akıla işaret edilir ve akıl duygu birlikteliği göz önünde bulundurulur. Oruççiftçi, Spinoza’nın söylemine göre, İnsanların çoğunlukla yaşadığı güçsüzlük, kararsızlık ve duyguların esiri olma gibi nedenlerinin arkasında akla uygun davranmama ve mantık dışı hareket etme davranışının yattığını belirtir. İnsan aklının yol gösterici ve belli kurallara uygun eyleme yönüyle hangi duygulanışların birbiriyle uyuştuğunu ve hangilerinin karşıt olduğunu gösterebilecek yetkinlikte olduğunu ifade eder. (Spinoza, 2014:212). İnsanların çoğunlukla yaşadığı güçsüzlük, kararsızlık ve duyguların esiri olma gibi nedenlerinin arkasında akla uygun davranmama ve mantık dışı hareket etme davranışı yatmaktadır. İnsan aklı, yol gösterici ve belli kurallara uygun eyleme yönüyle hangi duygulanışların birbiriyle uyuştuğunu ve hangilerinin karşıt olduğunu göstermektedir (Spinoza, 2014:212). Akıl, insan doğasına aykırı olan hiçbir şey istemez. Bu nedenle akıl, kişinin kendi kendisine beslediği olumsuz duygulardan ziyade kendi kendisini sevmesini, kendisine zararlı olanı istemek yerine, gerçekten faydalı olan şeyi aramasını, insan yetkinliğe ulaştıracak tüm unsurlara karşı arzu duymasını ve kendi varlığını korumaya çalışmasını ister (Spinoza, 2014:212).

Bu çalışma sonucunda Oruççiftçi, Spinoza’nın mutluluğu asıl amaç olarak gördüğünü; bu nedenle kullanmış olduğu diyalektik yöntem, mantık ilkeleri, pratik yaşam modeli ve mantıksal çıkarımlara dayalı bu felsefi sistemin, 21 yüzyıl dünyasında ortaya çıkan problemlere karşı toplumsal duygu ve düşünce sağlığını iyileştirmeyi amaç edinmesi bakımından çok önem taşıdığı sonucuna varmıştır.

İntihar olaylarının giderek arttığı toplumumuzda acılarına kendi varlığını ortadan kaldırarak son vereceğini düşünen vakalar karşısında Şeref Karakaya, 'İntihar Olgusunda Varoluşsal Sorunlar: Felsefi Sağaltım Açısından Yaklaşım 'başlıklı araştırmasında insan varoluşuna, intihar olgusuna felsefi bir bakışın ardından, intihar olgusuna varoluşsal sorunlar ve felsefi sağlatım açısından bu sorunlara yaklaşımda Vaka analiziyle birlikte bu konuyu araştırmıştır.

Varoluşsal sorunların intihar olgusuyla olan ilişkisi üzerinden yürütülen bu çalışmada, örnek bir vaka analiz edilerek, sorunlara felsefi sağaltım ile nasıl yaklaşılacağı örneklendirilmektedir. Örnek vakada analiz edildiği üzere, anlamsızlık, amaçsızlık, insanın araç ve kaynak olarak görülmesi, insanın kendi varoluşunu inşası gibi bir takım varoluşsal sorunların intihar olaylarıyla ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Bu varoluşsal sorunların içsel olan bireysel yönü olduğu gibi dışsal olan toplumsal yönü de bulunmaktadır. Bundan dolayı varoluşsal sorunlara yaklaşım hem bireysel hem de toplumsal boyutta yürütülmelidir. Yani hem birey hem de toplum sağaltılmalıdır (Karakaya, 2020)

Vaka içeriği açısından yapılan değerlendirmede, Pişkin'in yaşamış olduğu varoluşsal sorunlara, felsefi sağaltım yaklaşımı açısından bakıldığında; insan varoluşunun ve özünün ne olduğuna, varoluşun bir amacının olup/olmadığına yönelik felsefi soruşturmaların aktarılmasının, Pişkin'i varoluşsal sorunlar karşısında daha donanımlı yapabileceği düşünülmektedir. Zira insanı tanımaya, anlamaya yönelik felsefi anlayışların bireylere aktarılması, onları varoluşsal sorunlara yaklaşma konusunda daha donanımlı kılar. Felsefi sağaltım ya da daha genel bir ifadeyle felsefi danışmanlık tam olarak bu iddia üzerinden yürütülmektedir (Karakaya, 2020).

Yurtiçi çalışmalarda psikoloji alanında yapılan Dr. Ahmet Alkayış 'ın 'Üniversite tercihlerinde Felsefi Danışmanlığın Önemi: Üniversite tercihlerinde nelere dikkat edilmeli? Başlıklı araştırma çalışmasında yaşamın her alanında olduğu gibi meslek seçiminde de felsefi danışmanlığa önemli görevler düştüğünü ortaya koymaktadır. Bu alanda psikolojik danışmanlık ve rehberlik birimleri, öğrencileri desteklemekte ve yönlendirmektedir. Ancak yapılan araştırmalarda adayın ilgi ve yetenekleriyle birlikte bilinçli bir yönlendirmenin önemli olduğu ortaya konulmuş, bu bilinci sağlayan önemli faktörün ise felsefi danışmanlık olduğu ifade edilmiştir. Felsefi danışmanlıkta hazır reçetelerin sunulmayışı, adayın sürece dahil edilmesi, kişinin

dünyaya bakışı ve yaşamda beklentisi felsefi danışmanlık bağlamında açıklanmaya çalışılmıştır (Özbek, 2011).Felsefi danışmanların ve psikologların kişinin yaşamındaki deneyimleri, ilgi ve yetenekleri ele alınmaktadır (Altunbaşak,2021)Ancak felsefi danışmanların diyalog yoluyla ve birtakım diyalektik sorularla danışanın kendi bilgi ve becerisinin farkına varmasına olanak sağlaması söz konusudur (Alkayış, 2021). Bu doğrultuda felsefi danışmanlığın bilgi ve yönteminden yararlanılarak yapılabilecek tercihlerin de daha sağlıklı olabileceği ortaya konulmuştur.

Türkiye'de ayrıca Üsküdar üniversitesinde Felsefi danışmanlık dersleri görülmekte ve bu alanda Prof. Dr. İbrahim Özdemir çalışmalarını yurtiçi ve yurtdışında sürdürmektedir. Amerika'da misafir öğretim üyesi olarak bulunan Üsküdar Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. İbrahim Özdemir, 2023 yılının haziran ayında Amerikan Felsefe Uygulayıcıları Derneğinin daveti üzerine bir konferans gerçekleştirmiştir. Amerika'ya misafir öğretim üyesi olarak giden Prof. Dr. İbrahim Özdemir Amerikan Felsefe Uygulayıcıları Derneğinde "Felsefi Danışmanlık Sertifikası" eğitimini tamamlamış Dernek başkanı ve dünyaca ünlü Felsefi Danışman Profesör Lou Marinoff haziran ayının konuğu olarak konferans öncesi Prof. Dr. İbrahim Özdemir'i katılımcılara tanıtmıştır (DOI : https://doi.org/10.32739/uha.id.41089)

Yine Uludağ üniversitesinde felsefe lisansında felsefi danışmanlık dersleri yürütülmekte bu alanda PDR yüksek lisansında "Felsefi Danışmanlık Yaklaşımının Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anlayışlarının Genel Mantığı İle Birleştirilip Birleştirilemeyeceği Sorunu" başlıklı yüksek lisans tezinde Başara, ayrı bir bilimsel danışmanlık yaklaşımı olarak felsefi danışmanlığın ne kadar mümkün olabileceğini ve ne ölçüde etkili bir yaklaşımın söz konusu olabileceğini araştırmıştır. Ayrıca deneysel olarak test edilebilirliğini tartışmış ve felsefi danışmanlığın etkililiği üzerine Lahav'ın yaptığı bir araştırmanın değerlendirilmesini ve Lahav'ın metodunu sunmuştur.

Çalışmanın sonunda Başara, felsefi danışmanlığın, psikolojik danışmanlık ve rehberlik anlayışı içerisinde ayrı bir yaklaşım olma iddiasında olduğunu; O ne Achenbach'ın iddia ettiği gibi danışmanlık yaklaşımlarından ayrı ne de Marinoff'un iddia ettiği gibi psikoterapiye karşı alternatif bir yaklaşım olmadığını belirtmiştir. Felsefi danışmanlık, felsefenin kişinin zihin sağlığını artırıcı, potansiyelini zenginleştirici bir yaklaşım olarak psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanı içerisinde

ayrı bir danışma anlayışına sahip olduğuna ve Onun psikolojiden ayırma ya da bir tedavi biçimi olarak farklı bir yere koyma çabalarının anti-törapötik ve tehlikeli olabileceği (Başara,2008) sonucuna varmıştır. Lahav'ın deneysel çalışmalarının danışanlar tarafından doldurulan açık uçlu sorulardan oluşan bir anket çalışmasıyla değerlendirdiğinde olumlu sonuçlar alınabileceğini ortaya koyduğunu ifade etmektedir.

Başara, araştırma sonunda, psikolojik danışmanlık ve rehberlik eğitiminde, felsefe derslerinin ağırlığının artırılması ve tarzının da değiştirilmesi gereğini de ifade etmektedir. Oysa, ülkemizde psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümlerinin bazılarında felsefe dersleri okutulmamaktadır. Yeniden düzenlenen PDR programlarında, felsefenin tekrar yer aldığını görmek umut vermektedir. Fakat felsefenin, psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanında ders olmaktan daha öte, bireyin kendini gerçekleştirmesinde yardımcı olacak bir yaklaşım olarak öğretimi de gündeme getirilmesinin önemine işaret etmektedir. Avrupa da pek çok üniversitenin programlarında, felsefi danışmanlığın bir yaklaşım olarak verildiğini, Felsefenin artık, diğer psikolojik danışma yaklaşımları gibi, ayrı bir yaklaşım olarak sunulması ve kişinin daha sağlıklı düşünmesini öğrenmesine yardımcı olmasına yönelik kullanılması sağlayacak çalışmalar yapılmasının önemine vurgu yapmaktadır. (Başara,2008).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA VE ÖNERİLER

4.1. Tartışma

4.1.1. Felsefi sağaltımla gelişimsel ve önleyici psikolojik hizmetler arasında bir ilişki var mıdır?

Felsefi danışmanlık da gelişimsel ve önleyici psikolojik hizmetler gibi insanın gelişimi doğrultusunda yaklaşımda bulunur. Bu manada her ikisi de bireyin kendini gerçekleştirmek olan hümanistik felsefi yaklaşımdan kaynağını alır. Kendini gerçekleştirme konusunda felsefi danışmanlığın yaklaşımı kendi farkındalığının bilinciyle bir yaşam felsefesi oluşturabilmektir. Kendi ve kendi dışındaki yaşamı farkına varıp yaşama anlam katabilmek adına kendinden dünyaya açılan pencerede başka bir göz olarak değer katabilmektir. Bu ise kendi var oluşsal sancılarının çözümü olarak nitelendirilebilir. Felsefi danışmanlık spesifik konular yerine var oluşsal sorunlara odaklanır herkesin dert edindiği, bu manada yaşama bütünsel olarak bakabilmektedir. Danışan özerktir. Danışanla danışman arasında bir otorite değil yol arkadaşlığı söz konusudur. Bu çalışmalar yapılırken kavramları kullanarak bireyin düşünme ve eleştirme sorgulama gücünü ortaya çıkarmak hedef alınır. Bu güçler ise felsefi danışmanlıkta alet çantasında bulunması gereken argümanlardır. Felsefi danışmanlık dile önem verir. Çünkü dil yardımıyla kavramlar oluşturulup ve o kavramlarla birbirimizle iletişim sağlamış oluruz. Birçok sorunların kökeninde kavramların yanlış kullanımıyla ilgili sorunlar yatmaktadır. Yine bu kavramlarla duygularımızı ifade ederiz burada ise yanlış anlaşılmalara dayalı sorunlarla karşılaşılır. İşte terim ve kavramların açıklığa kavuşturulması analiz ve tanımlanması önem arz etmektedir. Bu vesileyle de çatışmaların ve tutarsızlıkların açığa çıkması mümkün olacaktır. Bu yöntemleriyle sorunları çözmede etkindir. Kavramlardan değerlere doğru yol alırken kişinin yaşam felsefesini oluşturmasını sağlamış olur. Çalışmaların diyalog ortamında gerçekleşiyor olması danışana rahatlık verirken danışanı bir otorite değil yol arkadaşı olarak görmesi de diyaloğun akışı ve verimi açısında önemli bulunmaktadır. Felsefi danışmanlık bu çalışmaları içtenlik samimiyet empatik anlayış içerisinde yürütmektedir. Felsefi danışmanlığa gelenlerin amaçları tedavi değildir, felsefi danışmanların da böyle bir vaadi yoktur. Bu çalışmaların sonucunda tedaviye

ihtiyacı da kalmaz. Gelişimsel ve Önleyici hizmetlerle bazı farklılıklar olsa da birebir örtüştüğü görülmektedir. En önemli farkı yapılan çalışmalara felsefece bakışıdır.

4.1.2. Felsefi sağaltım insanın yaşamında hangi aşamada olmalıdır?

Felsefi sağaltım insanın yaşamında her aşamada olmalı, yaşam anlayışının oluşması demek her sahada var olmak demektir. Sadece tedavi aşamasında olması kendi varlık sebebine aykırı olmaktadır. Filiz, insan hayata başlarken ilk olarak travmayla karşılaşır. Bu doğum travmasıdır. İnsan bir bakıma ölüme doğar. Çünkü kendisini artık her an bekleyen ölüm vardır. Ölüm bir anlığına gelecektir ama yarattığı korku, her an defalarca ve kesintisizdir. Gizli ya da açık, bütün insanlar ölüm gerçeğini hücrelerinde hisseder. İşte bu hayatın sonlandığı ölüm travmasıdır. Ölümle olmasa da sürekli korkusuyla yaşarız . O zaman aralığında yaşamın getirdiği ayrılıklar, acılar irili ufaklı travmalar, sevinçler, hayal kırıklıkları farklı düzeylerde yaşandığı gerçeğiyle, karmaşık varoluşa sahip olan insanın yaşamında karşılaştığı travmaları çeşitlendirir. Öyleyse karmaşık travmatik varoluşu "hasta "olarak görmenin tıbben olanaksızlığıyla beraber felsefi açıdan da mantık dışı kabul edilebileceğini belirtir. Varoluşsal sorunların ilaçla tedavi edilemeyeceğini aksi taktirde bütün herkesin hasta kabul edilebileceğini belirtir. Bu tedavi felsefi sağaltımın alanı içinde değerlendirilmelidir (Filiz,2018). Felsefi sağaltımın bizi götürdüğü yer tıbben hastalık noktasına gelmeden, felsefenin birikimiyle sağaltımı gerçekleştirmek olmalıdır. Bu da sağaltımın bir tedavi değil varoluşsal bir iyileştirme çabası olduğunu göstermektedir.

Yaşam boyu eğitim kapsamında halk eğitimlerde kursiyerlere felsefi danışmanlık yapılmalıdır. Aklını çalıştırmayan fikrini geliştirmeyen, kendini tanımayan insan her türlü yanlışa sürüklenebilir. Aile içinde artan şiddet hatta bu sokağa yansıyan şekliyle, yönetimi dürtülerinin eline bırakmış insanımızın her zamankinden daha çok akılcı düşünmeye ihtiyacı var demektir. Ancak sorunlar oluşmadan hastalık safhasına gelmeden felsefi danışmanlığın etkisi, önlemek adına varlığını göstermelidir.

Karabulut, Felsefi sağaltımın felsefenin psikolojiyle dirsek temasına geçtiği bir yöntem olduğuna işaret ederken felsefe ve psikoloji yakınlaşmasının günümüzde ve ileride daha da çeşitlenerek yeni boyutlara seyredeceğinin öngörülebilirliğini ifade etmektedir. Yine felsefeyle oluşturulmuş bilimsel yöne bakan yeni bir dünya anlayışının bireyin ruh halleriyle doğrudan ilişkili argümanlar içermesi nedeniyle

felsefe ve psikolojinin birlikteliğine işaret eder(Karabulut,2022). Bu birliktelik ise bireyin ve toplumların geçmişinde, bu gününde ve geleceğinde aktif rol alıp, eylemlerine davranışlarına yaşamının her döneminde düşünebildiği ve hissedebildiği ahlaki değerler doğrultusunda bakabildiği müddetçe yaşama anlam katacaktır.

4.1.3. Okullarda çocuklar felsefi sağlatımla hangi kademede tanıştırılmalıdır. Ders olarak müfredatta olmalı mıdır?

Dünyada ve Türkiye'de felsefi sağaltım ya da felsefi danışmanlık alanı içerisinde sayabileceğimiz okullarda P4C çalışmaları gerçekleşmektedir. Ancak ülkemizde devlet okullarında böyle bir çalışma uygulaması görülmemektedir.

Lipman, yönteminin başlarında 5.sınıftan itibaren yapılması söylenilen Çocuklar için Felsefeyi McCall ile çalışmaları sonucunda 5 yaşa kadar indirmiştir. Yöntemleri destekler nitelikte G. Matthews' da küçük yaşlarda uygulanabilir olduğunu gösterir.

Türkiye'de Çocuklar için Felsefe uygulamalarının ilkokul, ortaokul ve lise düzeyi öğrenciler için farklı yöntemlerin işlendiği görülür. Yönteminde öğrencilere kavramları öğretebilme düşüncesi de yatmaktadır. Öğrencilerin girecekleri sınavlar göz önünde tutulduğunda bu fikir, uygulanabilir olmaktadır(Ünal 2021).

"Bireyin, düşünme edimi ve davranışları üzerinde bir kez daha düşünmesini sağlayan felsefi eğitimi "insanın birey, giderek de kişi olmasını sağlayan bir eğitimdir. İnsanlar, birçok konuda bilgisi olan bireyler olabilirler; ancak bu bilgilerin etik değer (evrensel değer) bilgisiyle zenginleştirilmesi, insanileştirilmesi' sonucu bireyler kişi olabilirler; başka bir deyişle gerçekten bilinçli' bireyler haline gelebilirler. Bu bireyler, yani kişi aşamasına yükselen, yapıp etmelerin üzerinde düşünebilen, yapıp etmelerin ne türden değerlerle belirlendiğinin farkında olan bireyler ancak daha iyi bir dünya kurabilirler" (Çotuksöken; aktaran ,İyi,1999).

Matthews, çocukların felsefi kapasitelerinin nadir olarak ortaya çıksa dahi dikkate alınması gerektiğini öne sürmüştür. Bu kapasite gelişim psikolojisi uzmanlarının sunduğu çocukluk kavramında yer almamış, dışarıda bırakılmıştır. Biyolojik, psikolojik ve sosyal bir süreç olarak çocukluk, olgunlaşma sürecinin bir parçasıdır ve kabul edilmiş evreleriyle pek çok alanda işlemektedir. Bu işlevsellik algısıyla felsefeye yaklaşıldığında, çocukların yorum ve sorgulamadaki tazeliği ve yaratıcılığı, geçiştirilmesi gereken bir fazlalık olarak değerlendirebilmektedir.

Eren Ağın'ın "Felsefe Sınıfı" Özge Özdemir ile Çocuklar için Felsefe Üzerine Söyleşi adlı çalışmasında:

Ağın, Özdemir'in Matthew Lipman'ın "Philosophy *Goes* to School" isimli kitabına yönelik gösterdiği referansında; Lipman'ın "İster sanat ister tarih ister biyoloji sınıfı olsun, her birinin soruşturan topluluk ilkesiyle hareket ettiğinde her bir soruşturmanın nehre atılan bir taşa, soruşturan topluluğun da atılan taşın etkisiyle yayılan, birbirini etkileyen ve büyüten halkalara benzetildiğine işaret eder. Bu benzetmeye yönelik ifadesinden hareketle Çocuklar İçin felsefe dersinin Millî Eğitim Bakanlığına bağlı kamu okullarında fırsat eşitliği imkânı tanıyan bir öğretim programıyla bütünleştirilip nasıl uygulanabileceği sorusunu yöneltir."

"Özdemir, bu soruya yanıt vermenin kolay olmadığını pedagojik olarak düşündüğümüzde tüm eğitim sisteminin içine reforme edilmesinin gerekeceğini ifade etmektedir. Bu da öğretmen eğitiminden başlayıp ders kitaplarına, dersin işlenişine, eğitim fakültelerinin düzenlenmesine sınav sistemine kadar bir dizi işlemlerin tekrardan düzenlemesini gerektirir" (Ağın,2022) karşılığını verir.

Matthews, çocukların felsefi kapasitelerinin nadir olarak ortaya çıksa dahi dikkate alınması gerektiğini öne sürmüştür. Bu kapasite gelişim psikolojisi uzmanlarının sunduğu çocukluk kavramında yer almamış, dışarıda bırakılmıştır. Biyolojik, psikolojik ve sosyal bir süreç olarak çocukluk, olgunlaşma sürecinin bir parçasıdır ve kabul edilmiş evreleriyle pek çok alanda işlemektedir. Bu işlevsellik algısıyla felsefeye yaklaşıldığında, çocukların yorum ve sorgulamadaki tazeliği ve yaratıcılığı, geçiştirilmesi gereken bir fazlalık olarak değerlendirebilmektedir (Matthews, 2000).

Halbuki bu soruları söndürmek yerine fırsata çevirip felsefi diyalog oluşturulmalıdır. Felsefi diyaloğun olmayışı şimdi değilse bile gelecekte sorun oluşturacaktır. Ailede başlaması gereken bu başlangıcın okullarda devam etmesiyle toplumdaki birçok sorunun da önüne geçebilecektir (Kadına şiddet, ailede şiddetli geçimsizlik, madde bağımlılığı gibi). Orta öğretimdeki bir öğrencinin dahi sorgulama kabiliyeti yoksa, eleştirme ve akıl yürütmede sıkıntı yaşıyorsa ve antidepresanla mutlu olmayı tercih etmişse, çoğu öğrenci akşam gelecek kaygısıyla yatıp, sabah sınav kaygısıyla uyanıyorsa neler oluyor diye düşünüp başka yöntemler aramak gerekmektedir. Bunun için okul öncesinden başlayarak ilköğretimle devam eden

“çocuklarla felsefe” dersi olmalıdır diye düşünebiliriz. Ancak bu kadar vurgusunu yaptığımız “çocuklarla felsefe” ne demektir bu soruya cevap vermek gerekmektedir. Özdemir, çocuklar için felsefe adlı literatürde P4C olarak kısaltıldığını ifade etmektedir. Kısaltmanın Çocuklar için felsefe (Philosophy for Children) açılımının yanı sıra iki açılımı daha olduğunu ifade eder:

- Her yaştan kişi ve toplulukla uygulanabilmesi açısından “Topluluklar İçin Felsefe” (Philosophy for Comminuties) açılımı
- Eleştirel, yaratıcı, birlikte çalışan, özen gösteren (critical, creative ,colloborative, caring)düşünme ve topluluk becerilerini vurgulayan açılımı (Özdemir,2021).

Gareth Matthews, literatürdeki sayılı kaynaklardan olan “Çocukluk Felsefesi” adlı kitabında felsefe eğitimi için en ideal dönemin ilk çocukluk yılları olduğunu ifade etmektedir. Ona göre, 3-7 yaş arasındaki çocuklar felsefeye kendiliğinden yönelmiş bir zihne sahiptirler. Ancak çocuğun yaşı ilerledikçe sorular daha seyrek ortaya çıkmaya başlar. Çocuk okul hayatına başladığında ise sadece faydalı sorgulamaların kendinden beklendiğini öğrenir ve böylece felsefe, çocuğun yaşamında arka plana itilerek durağanlaşır (Matthews, 2000). Bu açıklamaya göre aslında çocukların felsefi sorgulamaya doğuştan yatkın oldukları, ancak eğitim sisteminin ve ebeveynlerin tutumları nedeniyle bu yetinin törpülendiği anlaşılmaktadır. O halde çocuğun doğal merak duygusunun teşvik edilmesi ve sorgulama yetisinin zaman içinde sönmemesi için yapılacak ilk şey, yetişkinlere “doğru” bir tutum kazandırmak ve sorgulamayı, felsefi bakış açısını destekleyici aktiviteleri eğitim sürecine dahil etmektir. Bu şekilde felsefi sorgulamanın devamlılığını sağlamak ve çocuğun ileriki yaşamında da canlı, dinamik bir zihin sahibi olmasını amaçlamak mümkün hale gelecektir (Dirican,2024)

Okul öncesi Eğitimi Programı (2013)’da öğretmenin, okul öncesi eğitiminin niteliğini ve çocuğunun gelişimini etkileyen en kritik belirleyici olduğuna işaret edilirken bu çerçevede öğretmenin öğrenme sürecinde çocuğun sorgulama, üretme, araştırma, tartışma yapmasına, merak edip soru sormasına olanak tanıması gerektiği vurgulanmaktadır. Benzer şekilde Amerikan Ulusal Araştırma Konseyi [National Research Council] 2000 yılında okul öncesi dönemdeki çocukların eğitimine ilişkin hazırladığı raporda,” öğrenmenin basit bir şekilde bilgiyi özümsemek olmadığı, çocukların bilgiyi aktif olarak inşa ettiği, dolayısıyla onların “tasarlama, fikir üretme,

sorgulama, tahmin yürütme" gibi faaliyetlere yönlendirilmesi ve böylelikle düşünmeyi düşünme becerilerinin geliştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir." (Yüceer,2022).

Lipman'a göre felsefe ve çocukluk arasında derin bir simetri vardır ve bu simetri, varlığının köklerini bulmaya çalışan ve onu çocuklukta bulan kişiyle, çocukların varlıklarının anlamını keşfederken bunu, felsefenin araçlarıyla yapmasına dayanmaktadır (Lipman, 2011: 3-4).

Ayrıca , Berys Gaut and Moray Gaut'a göre felsefe çocuklarda birçok becerinin gelişmesine katkıda bulunur:

- Eleştirel akıl yürütme becerileri: Gerekçelendirme, itirazları ve zıt-örnekleri değerlendirme, genel ilkeleri bulma ve ayrım yapma.
- Yaratıcı düşünme becerileri: Kendi fikirlerini tartışmaya açma ve onları tartışma boyunca geliştirme.
- Konsantrasyon becerileri: Çocuğun dikkat süresinin artması.
- Dinleme becerileri: Başkaları konuşurken dikkatlice dinleme ve rahatsız etmeme.
- İletişim becerileri: Düşüncelerini ifade edebilme ve başkalarına açık bir şekilde iletebilme.
- Sosyal beceriler: Başkalarının fikirlerine saygılı ve toleranslı olma (Gaut and Gaut, 2012: 3; Aktaran, Sormaz Öğüt,2019).

David A. White, "Çocuklar İçin Felsefe″ çalışmasında, Antik Yunan döneminde felsefenin merak etmekle başladığına olan inançtan ve bu inancın doğru olması durumunda genç insanların arasında pek çok filozofun olabileceğinden bahseder çünkü onlar doğal olarak merak etmektedir (White, 2014: 1).

Lipman'a göre felsefenin ,hümanist olması nedeniyle de sanatsal olduğunu, felsefenin yaşı olmadığını yetişkinler gibi çocuklara da hitap ettiğini belirtir. Buradaki farklılığın sanat eserindeki gibi üslup farklılığına benzediğini ifade eder.(Lipman,1984)

Bilginin meşru kaynağı ve her şeyin karar vericisi olarak öğretmenler ile pasif biçimde bilgiyi ezberlemek durumunda kalan ve beceriler ve değerler deposu olarak öğrenciler, Lipman ve Freire açısından toplumun normlarına göre şekillendirilmek için böyle bir eğitim sistemi içine sokulmaktadır. Oysa onlara göre bilgi statik değildir ve

eğitim diyalog yoluyla iş görmelidir. İki düşünür de çocuklara, uygun koşullar ve araçlar sağlandığında onların merak, muhakeme, sorgulama, anlama ve yorumlama kapasitelerinin gelişeceğini varsaymışlar; kendi yöntemleri ve uygulamalarıyla varsayımlarının gerçek dünyadaki karşılığını göstermişlerdir (Funston, 2017: 1-6).

Orta öğretimde ise felsefi danışmanlık adı altında zorunlu ders olarak ya da okulun rehberlik programının içerisinde, gelişim dönemine uygun program dahilinde müfredatta yer alabilmelidir ki üst kademeye geçme sürecinde daha bilinçli tercihler yapılabilsin ve ergenlik döneminin kendini bulma sürecinde daha dingin farkındalıkla yol alınabilsin.

Yaşam boyu eğitim kapsamında ise halk eğitimlerde kursiyerlere de bu danışmanlık yapılmalıdır. Aklını çalıştırmayan fikrini geliştirmeyen, kendini tanımayan insan her türlü yanlışa sürüklenebilmektedir. Aile içinde artan şiddet hatta bu sokağa yansıyan şekliyle, yönetimi dürtülerinin eline bırakmış insanımızın her zamankinden daha çok akılcı düşünmeye ihtiyacı var demektir.

4.2. Öneriler

4.2.1. Türkiye İçin Bir Model Önerisi

Seçme şansının olmadığı, içine doğduğumuz toplum tarafından şekillendirildiğimiz, genlerimizle taşıdığımız kişiliğimiz, merak dürtüsüyle farkına vardığımız benlik, başka insanların benlikleri sayesinde de kendini bulmakta farkındalığını artırabilmektedir. Farkındalıkla etrafına baktığında ve değerlendirdiğinde, yaşam anlam bulmaktadır. Yaşam bir başkasının gözünden beni gördüğünde o başkası da sana baktığında kendini görebilmedir. Görmekse bakmak değil bilebilmektir ya da bilme çabasıdır. Bu bilme çabasının ise insanı dünden bugüne okullaştırdığı görülmektedir. Öğrenmek dört duvarla sınırlı olmasa da öğrencinin gelişim dönemlerine uygun bir sistem dahilinde "okullar" bilgiyi araştırıp tartışıp değerlendirebileceği bir mekân olarak tayin edilmiştir. Bu yüzden okullarda geleceği şekillendiren öğretmenlere çok büyük görevler düşmektedir. Felsefi danışmanlıkla sürekli öğrenme ve öğretme derdinde olan öğretmenin tanışması gerekmektedir. Kapsamlı gelişimsel rehberlik modelinin daha sağlıklı ilerleyebilmesi için önleyici rehberlik anlamında da değerlendirebileceğimiz felsefi danışmanlığın, okulun rehberlik müfredatını uygulamaktan sorumlu olan okulun rehber öğretmeni, sınıf

rehber öğretmeni ve sınıf öğretmeninin bu eğitimi alıp, rehberlik saatinde uygulaması, öğrencilerin hem ruhsal hem de zihinsel anlamda sağaltımını gerçekleştirmiş olacaktır. Felsefi sağaltımın ilk amacı eğitmekle beraber aynı zamanda önlemektir. Toplumun bütün kesiminde uygulanması önem arz etmektedir. Okulda velilere de bu eğitimin verilmesi çocuklarıyla beraber evde aynı bakış açısında olmalarını da sağlayacaktır. Halk eğitimlerde psikolojik danışmanlık kapsayıcı gelişimsel rehberlik anlayışının önleyicilik rehberlik anlayışıyla birleşmesi sonucu felsefi danışmanlığın toplumdaki birçok sorunun önüne geçebileceğine işaret etmektedir.

Eğitime kişi ve toplum-kültür dünyasında, en etkili alanlar olarak dikkat çekildiğinde hem kuram hem uygulama bakımından, tüm güçlüklerin çözümünde, eğitim yönünden insana düşen tüm etkenliklerin en yakışan biçimde düzenlenmesi için, hiçbir çabanın esirgenmemesi gerekir. Bu amaç doğrultusunda kuşkusuz yönetim, sanat, bilim-teknik, felsefe ve benzeri tek tek kültür alanlarından her birinin, bunalım zamanlarında görevlerini yerine getirebilmelerine yönelik eğitim, dolayısıyla da öğrenim düzenlemeleri özenle gerçekleştirilmelidir (Uygur,1997) ifadesiyle ruhsal sorunları önlemek adına veya sonrasında eğitim programlarının özenle yapılmasına işaret etmiştir.

Felsefi danışmanlık alanında yapılan deneysel çalışmaların fazla olmaması - Lahav ve Mill 'in çalışmaları dışında- yeni yeni kendini ifade etmeye çalışan Felsefi danışmanlığın uygulamaya sokularak test edilebilme yöntemlerinin de bulunması, varlığının kabulü açısından önem arz etmektedir.

Alan yazınındaki veriler neticesinde üç model düşünülmektedir:

- "Okul Temelli Felsefi Gelişimsel Önleyici Psikolojik Hizmetler":

Bu model felsefi sağaltımdan esinlenilerek düşünülmüştür. Okul temelli önleyici psikolojik hizmetlerin önleme çalışmalarına entegre edilerek tüm kademelerdeki öğrencileri okul çalışanlarını hatta ebeveynleri de içine alan çalışmaları ihtiva etmektedir. Yapılan bu çalışmalar neticesinde düşünme hatalarından kaynaklı sorunların önüne geçilirken düşüncenin sağlıklı bir zemin üzerine de yapılandırılması mümkün olabilecektir. Bu çalışmalarda hedeflenen grup etkinlikleriyle dili yerinde kullanabilen, kendini doğru ifade edebilen, kendini ve etrafını sorgulayan eleştiren, etik değerler doğrultusunda yaşama anlam verirken, yaşamı kendisi ve çevresi içinde

anlamlı kılan hümanist bir yaklaşımla kendini gerçekleştiren gelecek hedeflenmektedir.

Okullarda her kademede kendi gelişim dönemine uygun, okulöncesinde miniklerle felsefe, ilköğretimde çocuklarla felsefe, lisede ise gençlerle felsefe dersleri, felsefi sağaltım uygulamalarına uygun müfredatla yer verilmelidir. Öğrencilere felsefe tarihinden ziyade felsefe yapmak öğretilmelidir. Hayata bakışında haz ve tüketim odaklı olmaktan ziyade her türlü duygu ve düşünceye karşı duruşunun sağlıklı olabilmesi sağlanırken, değer üreten bireyler hedeflenmelidir. İbn-i Haldun'un deyişiyle "insan zihni değirmen taşına benzer ,anlamlı içerikler yerine kendi kendisiyle uğraştıkça kendisini öğütüp durur". O yüzden değil midir ki anlam arayışı sorunsalında yalnız kalınmaktadır. Varoluşsal sancılar herkesi ilgilendiren durumlardır, o yüzden bunlar uzman eşliğinde dile getirilmeli, tartışılmalı, doğru akıl yürütmeyle bireyin kendi yaşam felsefesini oluştururken, bilge bir yol arkadaşı ona eşlik etmelidir. Eğitim kademelerine göre düşünüldüğünde P4C ve felsefi sağlatım birlikte değerlendirilmelidir.

4.2.1.1. Okul Öncesi Felsefi Sağaltım:(Miniklerle Felsefe)

Okul öncesi gelişim dönemi göz ününe alınarak müfredata dayalı bazı derslerin içine entegre edilerek ya da drama etkinliklerinin içerisinde veya oyun etkinlikleriyle beraber ya da hikâye okuma saatinde yapılması mümkün olan çalışmalardır. Ayrıca "Miniklerle Felsefe "dersi olarak da müfredatta yer alabilmelidir.

Çocuklar İçin Felsefe ilk olarak 1970'lerde Amerikalı felsefeci Matthew Lipman'ın klasik eğitim anlayışını dert edinerek ortaya koyduğu bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çok güçlü bir soru sorma zekâsı potansiyeline sahip bu yaş grubu çocukların, potansiyellerini ortaya çıkarmaları açısından P4C uygulamaları son derece önemlidir. Düşünen bir varlık olarak tanımladığımız insanın bu en temel özelliğinin küçük yaşta farkındalıkla geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Çocuklar onlarla paylaşılan bir hikâye, film ya da resim üzerinde birlikte sohbet ederek, sorularına cevaplar bulmaya ya da yeni sorular sormaya, fikirlerini özgürce paylaşmaya, arkadaşlarını dinlemeye, onların düşüncelerine itiraz ederken, özenli olmaya ya da aynı düşünceye katılarak o düşünceyi iş birliği içinde geliştirmeyi öğrenebilmesi mümkün olabilmektedir.

P4C ’nin amacı hiçbir zaman çocuklara filozofları, izmleri, felsefe tarihini öğretmek olmamıştır. Amaç çocuklara düşünmeyi öğretmek, soru sormayı, sorgulamayı öğretmektir. P4C eğitim yaklaşımını geliştiren Matthew Lipman, çocukların doğasından gelen merak ve keşfetme arzusunun felsefe ile birleştirildiğinde, çocukları gelecekte daha esnek ve etkin düşünen yetişkinler haline getireceğine inanmaktadır(“Anaokullarında P4C”,2024).

Çocuklar İçin Felsefe, akademik bir felsefe eğitimi değildir; filozofların veya onların düşüncelerinin aktarıldığı, felsefe tarihinin ele alındığı bir eğitim değildir. Çocuklar İçin Felsefe, bir öğrenme yöntemidir; doğru düşünmenin yollarını öğrenme yöntemi. En basit anlatımıyla bir çember etrafında bir araya gelen çocuklara, bir uyaran/uyarıcı sunulur. Bu uyaran bir hikâye, bir fotoğraf, bir şiir, bir gazete haberi

olabilir. Yeter ki bu uyaran, felsefi bir soruşturmayı tetikleyebilecek bir uyaran olsun. Daha sonra bu uyaran aracılığıyla çocuklar, düşünmeye, sormaya, soruşturmaya teşvik edilir. Bu teşvik, kolaylaştırıcının görevidir. Nitekim Çocuklar İçin Felsefe oturumlarında eğitmen, bir şeyleri öğreten değil doğru düşünmeyi kolaylaştıran, düşünme becerilerini geliştirecek ortam ve araçları paylaşan yani soruşturmayı kolaylaştıran kişidir. Çocuklar İçin Felsefe oturumlarında çocuklar da bilginin alıcısı değil bilgiyi oluşturma araçlarını kullanıp bilgi üreten aktif katılımcılar olarak konumlanır. Çocuklar İçin Felsefenin en temelde savunduğu şey, düşünmenin öğrenebilir ve geliştirilebilir bir edim olduğudur. Nasıl ki fiziksel bir kasımızı doğru şekilde ve sıkça kullandığımızda güçleniyor, zihin kaslarımızı da doğru ve uygun şekilde çalıştırdığımızda düşünme kaslarımız gelişebiliyorsa, dolayısıyla düşünme becerileri de edinilebilir ve geliştirebilir. Bu yapıyı geliştirmeye ne kadar erken yaşta başlarsak da bu yapı, o kadar sağlam olur ve bu alışkanlığı kazanmış oluruz. İşte Çocuklar İçin Felsefe yöntemiyle çocuklar, zaten sahip oldukları ama kullanmayınca körelmesi yerine kullandıkça zenginleşecekleri bir beceriyi elde etmiş olurlar(Sormaz Öğüt,2019).

Okul öncesi eğitim programı kazanımları bakımından çocuklar için felsefe, felsefe yaklaşımını ile uyumlu olmaktadır. Çünkü çocuğun soru sorma, merak, araştırma, keşfetme, neden -sonuç ilişkisi kurma, yaratıcılık, problem çözme gibi becerilere odaklanmaktadır(Yüceer ve Keskin,2022). Ancak çocukların soru sormalarını teşvik etmek merak dürtülerinin ön plana çıkmasına neden olurken, bilgi

arama davranışına dönüşerek düşünmelerinin , sorgulamalarının, yaratıcılıklarının gelişimine neden olabilmektedir. Bu manada okul öncesi öğretmenlerinin bu eğitimi almaları önemli görülmektedir. Miniklerle felsefe dersi için felsefi sağaltım ya da felsefi danışmanlık alanında P4C eğitimine hâkim uzmanlar tarafından bu dersin verilmesi önemli olmaktadır.

Lipman 'dan sonra çok sayıda düşünür ve eğitimci çocuklarla felsefe yöntemini savunmuştur. Bunlardan biri de Thomas E. Jackson 'dur. Jackson çocuklarla felsefe eğitimine ana okulunda başlanılmasını, ilk öğretim müfredatında yer almasını ve düzenli bir ders olarak yapılmasını öngörmüştür. Jackson- konsepti P4C ile aşağıdaki yetilerin geliştiğini ortaya koymuştur:

1. Kişilik Geliştiren Yetiler:

- Çocukların kendilerine güven duymaları
- Nedenlere dayandırılabilen kendi düşüncelerini oluşturma
- Kendi kendilerini kritik edebilme
- Başkalarına karşı kendi görüşlerini savunabilme ve gerektiğinde hayır diyebilmek

2. Sosyal Yetiler:

- Tartışmaya hazır bulunuşluk
- Başka görüşleri kabullenme
- Demokratik anlayış
- Farklı çözüm ve önerilere açık olma
- Biz duygusunu yaşamak
- İletişim becerilerinin artması
- Çatışma veya eleştiriyi zenginlik olarak tanıma ve kabul etme

3. Mantıksal Yetiler:

- Delillendirme gücü ve yetisi
- Eleştirel ve mantıklı düşünce
- Değerlendirme ve yargılama gücünü destekleme, geliştirme

Oscar Brenifier'e göre tıpkı yetişkinler gibi çocukların da varoluş durumları ile ilgili çeşitli kaygıları bulunmaktadır. Tam olarak bunun farkında olmasalar ve bunun hakkında konuşmasalar bile. Eğer bu sorular çocuklara yöneltilmez ve üzerinde tartışılmaz ise, daha sonra patolojik bir şekilde geri dönüş yapabilirler.

Çocuklukta yanıtı vermekten kaçınılan, çekinilen sorular ileride varoluşsal problem ve kaygı olarak geri döndüğünde, kaynağı düşünülmeden tıbbi müdahaleye maruz kalabilmektedir.

Türkiye'yi birçok kez ziyaret eden ve eğitim sistemimizi inceleyen Brenifier'in bu konudaki tespitleri de son derece önemli:

'Türkiye, diğer pek çok ülke gibi geleneksel eğitim modelinden mağdur olmaya devam ediyor. Öğretmenlerin sadece müfredatı uyguladığı, öğrencilerin ise yalnızca anlatılanları dinlediği ve tekrarladığı eğitim modeli' ("Anaokullarında P4C",2024).

4.2.1.2. İlköğretimde Felsefi Sağaltım:(Çocuklarla Felsefe)

Çocuklar için felsefe Eğitimi, Çocuklara Özgür ve eşit bireyler olarak dünyada yaşanan olayların toplumların ve kişilerin gelenek, tavır ve düşünceleri hakkında karşılıklı tartışma olanağı sağlar. Onların kendi toplumları ve başka toplumlar için doğru değerlendirme yapabilen bireyler haline gelmelerine hizmet eder(Direk,2006).İlkokulda okuma yazmaya başlayan çocukların okumaya teşvik edilmesinde merak unsuru konulara yönelerek hem okuması hem de düşüncelerini gerek yazarak gerekse de resim yoluyla anlatabilmesi önem arz etmektedir. Çünkü her öğrencinin kendini ifade etme aracı farklı olabilmektedir. Her ne kadar sözlü ifadeyle eleştirel, özenli, İşbirlikçi ve yaratıcı özellikler ön plana çıkarmak amacı güdülse de burada sanatın çok önemli düşünce ve duyguları aktarımda iyi bir araç olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Özellikle bu dönemde kendilerini sözel olarak ifade etme yetenekleri nispeten sınırlı olduğu için şiir, resim ve müzikle de araç edinilerek gerek diyaloğu başlatma noktasında gerekse de yansıtma da kullanılması mümkün görünmektedir. Özellikle ilköğretimde birçok düşünce, davranış, eylemlerin ve değerlerin temellerinin atıldığını göz önünde bulundurarak sınıf öğretmenlerinin P4C eğitimi alarak derslerine yansıtması önemli olmaktadır.

4.2.1.3. İlköğretimin ikinci kademesi olan (12-15 yaş)

Bu dönemin başında fiziksel gelişme durgunluğa uğramış ancak dönemin sonuna doğru gelişme tekrar hızlanmıştır. Bu dönemin gelişim özellikleri sayılabilecek bedene iyi bakım, cinsel ilgilerini gizli tutmayı öğrenmek, toplumdaki cinsel kimlik rollerine uygun olarak davranabilmek, kendi değerler sistemini oluşturma konusunda araştırmaya girmek, soyut düşünme yeteneğini geliştirmek, dilin yazılı sembollerini kullanmada beceri kazanmak, aile ilişkileri, arkadaşlık, aile kurma gibi sosyal görevler üzerime düşünmeye başlamak diye sayabileceğimiz özellikler bulunmaktadır. Bununla birlikte bu dönemin her türlü olumsuz alışkanlıklara da müsait olması bakımından, bazı olumsuzlukların önüne geçmede, düşüncelerin ve değerlerin oluşumunda, yapılandırılmasında felsefi danışmanlık genişleyen konu içerikleri bakımından kuşkusuz önemli bulunmaktadır. Bir üst kademeye hazırlanma sürecinde farklı kavramlarla karşılaşan öğrenci, ailenin ve toplumun baskısından kendisi için okul seçerken sorun yaşayabilmektedir. Tercihler, beklentiler, sınavlar, ilgiler, beceriler ve yetenekler arasında kalan öğrenci ne yapacağını, nasıl düşüneceğini kendi varlığının temellerini nasıl atacağını bilememektedir. İşte bu durumda özellikle 8.sınıflar için kariyer konusunda felsefi danışmalık yaklaşımlarının öğrencinin kendi farkındalığını kazandırmak, geleceklerini yapılandırmak adına P4C çalışmalarına ek olarak varoluşsal kaygıları azaltacak, yaşanılanları doğru yorumlayabilecek gelişimsel ve önleyici psikolojik hizmetler anlayışı içerisinde gerçekleştirilmesi mümkün olacaktır.

Institute for the Advancement of Philosophy for Children (Çocuklar için Felsefe Geliştirme Enstitüsü)'nde eğitim alan eğitim felsefesi Profesorü Rosnani Hashim, Çocuklar için Felsefe yaklaşımının İslam din eğitimine uygulandığı çalışmalara öncülük yapmıştır.

Hashim, modelinin çıkış noktası olarak Kur'an'ı referans göstermektedir. "Kuran'ın yaratılış üzerine düşünmeyi teşvik etmesi, müjde ve uyarılarda bulunması, analojiler metaforlar ve ikna ifadeleri kullanılması, düşünmeye sevk edecek sorular sorulması, manevi alanın araştırılmasını istemesi, bilgiyi elde etmede gözlem, gösteri gibi yöntemleri teşvik etmesi, başka dünyalar, kültürleri ve geçmişi öğrenmek için seyahat etme ve akıl yürütme becerisini geliştirmek için tümevarım metodunun kullanılmasını tavsiye etmesi, büyük peygamberlerin yaşantılarının aktarılması Kur'an'da aklın kullanılmasının özellikle önemsendiğini göstermektedir". Hashim bu

model doğrultusunda çocukların yaş seviyesine göre birkaç tane öykü kitabı yazmıştır. Lipman'ın orijinal felsefi romanlarını kullanmama sebebi olarak felsefi sorgulama sırasında kullanılacak uyarıcının, ülkelerin farklı kültürel ve sosyal yapılarına uygun olarak seçilmesi gerektiğini ifade etmiştir(Uçan,2022).

4.2.1.4. Ortaöğretimde Felsefi Sağaltım:(Gençlerle Felsefe)

14-18 yaş aralığını kapsayan ergenlik dönemi kimi gelişim psikologlarına göre 25 yaşına kadar devam etmektedir. Bu dönem hızlı vücut değişimlerinin sonucunda gencin uyumu zorlaşır çabuk sevinir, çabuk üzülür, duyguları hızlı iniş çıkış gösterir. Olur olmaz şeyleri sorun yapabilir. Toplumun bireyden beklentisi birey için kaygı kaynağıdır. Kişide bağımsızlık duygusu artmaya başlarken, toplum kuralları tarafından engellenmesi ergen için bunalım kaynağı olmaktadır. Meraklarında artış gözlenmektedir. Arkadaşlarıyla daha çok vakit geçirmek isterken, bununla birlikte ailesini mutlu etmek ve başarılarıyla onurlandırmak isteği de yer almaktadır. Kendi kişiliğine çeki düzen vermeye çalışırken yetişkin olma yolunda çaba gösterir ve zaman zaman kimlik kargaşasına da sürüklenebilmektedir. Yaşam nedir? Anlamı var mıdır? Neden yaşıyoruz? Var olmanın anlamı nedir? Özgürlük ve sorumluluk nedir? İyi kötü nedir? Kime göre neye göredir? Diye davam eden sorularla meşgul olurken, kendince anlaşıldığını hissettiği ortamlarda bu tür varoluşsal soruların konuşulduğu diyaloglar ilgisini çekmekte, bazen de anlaşılmadığını düşünüp kavramlar arasında kendi duygusallığında ve sorunlarında takılıp içine döndüğü bir dönemi yaşayabilmektedir. Bu dönem bazen kötü alışkanlıklar ya da çevreyle daha çok kaosa dönüşebilmektedir. Felsefi danışman tam da burada gencin soruları cevaplamasında yanında yer alırken, var oluşsal anlamını yapılandırması ve oluşturmasında ona yol arkadaşlığı yapmaktadır. Bazen bir resimle kendini ifade etmesine, bazen bir şiirle kendini var etme çabasına ve arayışına destek olabilmelidir. Her bir zekâ çeşidine uygun var olma çabasına destek olabilmelidir. İşte bu yüzden ortaöğretimde felsefi sağaltım/felsefi danışmanlık haftada iki ders saati olarak müfredatta yer almalıdır. Bu sayede bir üst öğretime hazırlanan genç farkındalığı artmış ve kendini daha iyi değerlendiren birey olarak seçimlerini tercihlerini daha sağlıklı yapabilecektir. Bu çalışma okulun rehberlik müfredatına da dahil edilebilir, dahil edildiğinde ise psikolojik danışmanla birlikte yol alabilmek daha da sağlıklı olabilecektir. Öğrencinin olası sorunları yaşamadan önce varoluşsal sancılarına akılcı bir bakış ve dayanıklılıkla bakabilmesi

ve olaylar karşısındaki duruşunun sağlıklı olabilmesi adına düşünce olgunluğuna erişmesi yolundaki çalışmalar gencin yaşam felsefisini oluşturmasına yardımcı olabilecektir ki o bir ömür boyu kendini anlatmaya yarayan neyse devam etsin aşağıdaki şiir dizelerinde olduğu gibi:

ARAYIŞ

İnsan sıkıldığı zaman kaleme sarılmalı

Ya bir kelime ya bir çizgi

Düşünür dalarsın

Çizer yol alırsın

Gezersin dünyayı bir kalemde

O dünya sensindir aslında

İçten dışa vuran bir yansıma

Güneşin, ayın suya yansıdığı gibi.

Bir iz bırakmak istersin senden geri de kalan

Anılmaya, öğrenilmeye değer

Durur düşünür, gezer ararsın(Füsun Oruç,2024).

- Aile Temelli Felsefi Gelişimsel ve Önleyici Psikolojik Danışmanlık:(Ailelerle felsefe)

Mutluluğun temel kaynağı, ailenin bireye bıraktığı düşünsel ve duygusal miras olmaktadır. Dünyaya açılan küçük bir pencereden alınan bu mirasla etrafa bakıldığında ya uyum sağlanabilmekte ya da sorun yaşanabilmektedir. Okuldan önceki ilk okul olan ailenin aile olmadan önce bir sağaltıma ihtiyacı olduğu düşünüldüğünde ilk felsefi danışmanlığın ya da felsefi sağlatımın ailelere yapılması uygun bulunmaktadır. İki farklı aileden gelen kişilerin kendi farkındalığı ve yaşam felsefesi oluşturulmadan bir araya geldiklerinde nasıl bir aile kurumu oluşturacaklarını bilememektedirler. Çocuklar dünyaya geldiğinde ya onlar için kendilerini tekrar yapılandırmaları anlamında fırsat olacak ya da kendi bunalımlarını sonradan gelenlere aktaracaklardır. Bunları tercih edebilmek kendini ve ötekini birlikte tanımak ise farkındalığı ve

düşünce olgunluğunu gerektirmektedir. Patolojik bir sorun olmadığı sürece, Felsefi danışmanlık kendi enstrümanlarıyla kişiye bu olgunluğu sağlayabilmektedir.

Bu sebeple okullarda psikolojik danışmanlıktan ayrı olarak istihdamları düşünülen ancak sorunlara birlikte kendi mesleki birikimleriyle yaklaşıp birlikte yol alabilecekleri felsefi danışmanlığın ve psikolojik danışmanlığın birlikte kendi yöntemlerini birleştirerek sağlıklı ve mutlu geleceği hedefledikleri bir model düşünülmektedir. Amaç öğrencilerin felsefeyle tanışmalarının onlarda yaratacağı eleştirel, sorgulayıcı akılcı, kavramlarla olan düşünceye yolculukta velileri de bu yolculuğa katabilmektir. Çünkü insanın ilk gözünü açtığı toplum olan ailedir. Aileninse değerlerinin oluşturulması toplumun değerlerinin davamı açısından büyük önem ifade etmektedir. Eş zamanlı yapılan bu çalışmalar neticesinde ailenin de yaşam felsefesi oluşturulurken kuşaklar arasındaki görüş farklılıklarına da yaklaşımı olumlu olabilecektir. Daha demokrat bir ortamda sağlıklı iletişimin temelleri de atılabilecektir. Ailenin ne anlama geldiği anne ve babanın sahip olması gereken özellikler etik değerler doğrultusunda oluşturulurken evlat olabilmenin anlamı da tartışılarak drama etkinlikleriyle ortaya koyulabilecektir. Böylelikle Türk toplum yapısının en önemli bileşenlerinden olan aile yapısı ve değerleri korunmuş ve yeniden değişen dünya düzeninde kendi özüne uygun yapılandırılmış olacaktır.

- Halk Eğitim Temelli Felsefi ve Kapsamlı Gelişimsel ve Önleyici Psikolojik Hizmetler:(Toplumla felsefe)

Ural'ın, bir benzetmeyle ifade ettiği gibi "teşhisin kolay olduğu yerde tedavi zordur, tedavinin kolay olduğu yerde ise teşhis zordur. Öyle ya, sorunun ne olduğu ortadadır, âmâ artık iş işten geçmiştir; eğer söz konusu hekimlik ise, yapacak bir şey kalmamıştır. Bu durum sadece hekimlik için değil, örneğin mühendislik için de geçerlidir. Bozuk olanın ne olduğu bellidir; eğer tamir edilemiyorsa çıkarıp atılır ve yerine yenisi konulur. Fakat eğer söz konusu toplum ise, artık değiştirmek, atmak, ilaç vermek veya ameliyat etmek mümkün olmayacaktır (Ural,2022).Bu ifadenin ardından felsefenin bilimlerle kıyaslandığında çok farklı işlevlere sahip olduğuna işaret ederek felsefenin hem tedavide hem de teşhiste rol oynayan kendine özgü bir etkinlik olduğunu belirtir. Önemli olan ise sorunun toplumsal hale gelmeyişidir. Daha önceki modelimizde eğitimde, felsefi danışmanlığın okullardaki istihdamına değinerek sorunların önlenmesi anlamında işlevinin önemine işaret etmiştik. Şimdi ise toplumun

her kesimini içine alan bir sağaltım modeline değinilecektir. Ancak çağımız teknolojinin getirdiği akılla kendi akıl yürütmeleri arasında kalmış haliyle felsefenin yine sağlatımına ihtiyaç duymaktadır.

Ural, Akıllı Toplum 'da teknolojinin getirdiği olanaklarla rahat yaşamaya alışan bireylerin, doğal olarak çıkarlarının her şeyin üstünde tutan, alışkanlıklarını devam ettirmek pahasına çevreyi hiçe saydığını ifade eder. Ayrıca akıllı toplumun haklı haksız ayrımı yapmadan güçlünün güçsüzü ezebilmesine yasallık kazandırma gibi bir açılıma izin verme potansiyeline sahip olduğunu belirtirken yeni bir ahlak anlayışına işaret eder ve felsefenin işlevinin göz ardı edilemeyeceğini konu edinir. Teknolojik olanaklara sahip olan ve bunun ayrıcalığını yayan toplumdaki bireyler için "bir anlamı olmak "kavramının içeriği boşaltılmış, anlam arayışı çabasının ise değerini yitirdiğini ifade eder. Her çağda olduğu gibi 21.yüzyıl da kendi mantığını ve felsefesini oluştururken olan ile olması gereken arasında bir çatışmanın doğal olarak ortaya çıkacağına işaret eden Ural, Teknolojik olanaklara sahip toplumların ve bireylerin ,diğer toplumlara kendi "anlam"larını dikte etmelerini bir hak olarak gördüğünü belirtir. Teknolojinin sağladığı olanakların yaşamın her alanında sorumsuzca kullanılmasının haklı olmasının örtük bir gerekçe olarak görüldüğünü belirtir. Teknolojinin sağladığı olanaklar "hak, hakikat, doğruluk ve adalet "gibi kavramlara" yeni ve kendine uygun olanaklar dikte edebilmek "hakkını kendinde gören "üstün insan "ların ve güçlü toplumların oluşmasına zemin hazırlarken yine bir benzetmeyle yeni "Nuh'un gemisi" teknoloji ile donatılacağını ama ne yazık ki herkesin alınmayacağını öngörür(Ural,2022).

Akıllı diye ifade edilen içinde bulunduğumuz toplum, bu durumda insanoğlunu girdiği bunalımlardan nasıl çekip çıkaracak ve varoluş sancılarından nasıl kurtaracaktır ?

Ne kadar teknolojik olarak ileri gidilse de ortak akıl, ortak vicdan toplumun id 'ini kontrol altına almalıdır. Bunun için felsefenin geçmişten günümüze getirdiği birikimle, gelişim psikolojisine ve kapsamlı gelişimsel uygulamalara odaklanan tüm açıklamalar doğrultusunda, yaşanılanlardan evrilerek kurama dönüşen süreçler açısından, sağaltıma dönüşmüş halinin yaşama girmesiyle mümkün görünmektedir. Bu çalışma, toplumsal sancıların bireyi etkilediği bireysel sancıların toplumun sancısı haline dönüştüğü bunalımda, felsefi sağaltımın kapsamlı gelişimsel önleyici psikolojik

uygulamalarında var olmasının önemini hedef alan bir anlayışı ortaya çıkarmıştır. Bu anlayışta bilinç, sınırlı tabiat kaynaklarından, kendi ve toplumun gerçeklerini göz önünde bulundurarak değişen dünya düzeninde insanlığın hayrı için, insan haklarına saygılı evrensel etik değerleri göz önünde bulundurarak sınırsız arzu ve istekleri kontrol altına alabilmeyi öğrenebilmelidir.

Dünya ülkelerinin geldiği son noktada Ural,21.yüzyılda değişen toplumun akılla buluşmasına işaret ederken yaşamı anlamlı kılan değerlerin kaybolmasına işaret ederek Felsefenin çok yönlü işlevini akademik düzeyde yeniden tanımlanmasının kaçınılmaz olduğunu ifade eder. Bütün üniversitelerimizin bu disiplini yeni bir gözle yorumlayıp bünyelerinde yer vermesi de büyük öneme sahiptir. Felsefenin tarih boyunca elde ettiği birikimden yararlanmadan ne kendi toplumumuzun ne de 21yy. insanının sorunlarını tespit etmek ve dolayısıyla çözüm üretmek kanaatimce mümkün olabilir (Ural,2022).

Bu modelde ise Halk Eğitimlerde bulunulması düşünülen halkın tepkisel dürtülerinden kaynaklı sorunların öncesinde; akıl yürütme, eleştirme, kendini düşünsel anlamda geliştirme hedeflenmektedir. Bununla birlikte bencil olmadan bir ötekine saygılı, bütün insanlığı hümanist bir anlayışla kucaklayan insan haklarına saygılı duruşa sahip bireylerin var olması düşünülmektedir. Amaç felsefi sağaltım yöntemleriyle kendi farkındalığının bilincine vardırarak toplumun huzursuzluğunu, öfkesini, kanun yapıcıların adalet anlayışını akılcı ve etik değerler doğrultusunda bir yaşamla değiştirebilmektir. Felsefi danışmanlığın sadece halk eğitimlerde değil aynı zamanda ,Sosyal Hizmetlerde çocuk evlerinde huzurevlerinde cezaevlerinde ve hastanelerde ve aile bakanlığında istihdamı sağlanmalıdır.

4.2.2. Araştırmaya ve Kurama Yönelik Öneriler

Felsefi danışmanlığın da uluslararası kabul görmüş mesleki yeterliliğinin tanımlanması gerekmektedir. Kendi varlığının önemi, gerekçeleri, amacı birçok üniversitede tartışılmalı felsefenin akademik kürsüden inip felsefi sağaltım olarak 21.yüzyılda halkın arasına girmesi gerekmektedir. Temel ihtiyaçlardan düşünmeye sıra gelmediğini düşünen bireylerin asıl ihtiyacın doğru akıl yürütebilme yetisi ve duyguları yönetebilme iradesi olduğunu bilmesi önemli bulunmaktadır. Bunun içinse alanda yapılacak deneysel çalışmalara ihtiyaç olmaktadır. Yurt dışında Lahav ve Mill tarafından felsefi danışmanlık alanında yapılmış deneysel çalışmalar olmasına rağmen

bu anlamda başka yapılmış çalışma görülmemektedir. Yurtiçinde ise Dilnur Karabulut'un, Türkiye'de kurulacak felsefi sağaltım merkezlerinin geleceğine dair bir bakış açısı sunmak, insan yaşamını bütünsel kavrayacak sağlıklı yaşam olarak, felsefece yaşam arayışını göstermek, bunu yaparken de felsefenin sadece teorik anlamda değil, deneysel anlamda da ne ölçüde geçerliliğinin olabileceğini ortaya koymak ve pratiksel olarak uygulanabilirliğini göstermek amacıyla yapmış olduğu deneysel çalışma bulunmaktadır. Bu alanda yapılacak sayıca daha fazla çalışmalara yer verilmesi ve özellikle okullarda öğrencinin kendinde hissettiği hastalıklı düşünce kalıplarının davranışa dönüşmesini engelleyecek etik değerleri kişinin, yaşama biçimine dönüştürmesine imkân sağlayacak etkinlikler önemli olmaktadır. Okulöncesi, İlköğretim, orta öğretim ve yüksek öğrenimde de varlığının önemini ispatlayan deneysel çalışmalara yer verilmesi gerekmektedir. Toplumun sadece okulları değil halk eğitim, çocuk evleri, huzurevleri ,cezaevlerinde de deneysel çalışmalara yer verilerek toplumun her bir kesimini içine alan deneysel çalışmalar da yapılması uygun bulunmaktadır. Bu sebeple felsefi danışmanlık ya da felsefi sağlatım anlayışını hedef alan bu disiplinin daha çok üniversitede lisans, yüksek lisans, doktora tezi olarak var olabilmesinin ve deneysel çalışmalar yapılabilmesinin önü açılırken bu alanda çalışmak isteyen araştırmacıların istihdamı da sağlanabilmelidir.

Sonuç olarak kısaca ifade etmek gerekirse; zamanında felsefeden ayrılan disiplinlerin kendi alanlarını koruma derdi olmadan, günümüzde insan yaşamına dair ne varsa; eğitim, bilim, adalet, ekonomi, siyaset, etik, din, sanat ve sağlığıyla, disiplinler arası bir anlayışla insanlığın girdiği bunalıma birlikte çözüm bulabilmeleridir. Bu çözüm ise sorunlar oluşmadan öngörüp, gelişim dönemleri göz önüne alınarak, insanın yaşam boyu eğitimiyle, "Önleyici Psikoloji Uygulamaları" başlığı altında "Felsefi Sağaltım" ın değerlendirilmesidir.

KAYNAKÇA

Acar, Y. B., & Acar, H. (2002). Sistem Kuramı-Ekolojik Sistem Kuramı ve Sosyal Hizmet: Temel Kavramlar ve Farklılıklar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, *13*(1), 29-35.

Achenbach B. Gerd (2010). Zur Einfuhrung der Philosophischen Praxis. Köln 2010.*African Journal of Philosophy,* 32, 1.

Achenbach, Gerd (1995). Philosophy, philosophical practice, and psychotherapy, R.

Ağaoğulları M. A. (Ed.).(2015) Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler. İstanbul: İletişim Yayınları.

Ağın, E., (2022). "Felsefe Sınıfı": Özge Özdemir ile Çocuklar için Felsefe Üzerine Söyleşi, ViraVerita EJournal: Interdisciplinary Encounters, Vol. 15, 321-329.

Akdemir, M. (2016). *İnsan Felsefesi.* Sentez Yayıncılık. İstanbul

Albee, G.W., ve Ryan, W. (1998). An overview of primary prevention. Journal of Mental Health, 5,441450.

Alkayış, A. (2021). The Importance Of Philosophical Counseling In The Process Of University Preferences: What To Consider In University Preferences.

Altunbaşak, İ. (2015). Felsefi danışmanlık ve Nermi Uygur'un felsefi söylemi

Altunbaşak, İ. (2019). Felsefi Danışmanlığı "Felsefi" Yapan Nedir? FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, 14(27), 409–426. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/720868

Altunbaşak, İ. (2021). Felsefe Bunalımlara Çare midir? *İstanbul: Ötüken Yayınları*.

Aluede, O; Egbochuku, E. (2009). Teachers' Opinions Of School Counseling Programs İn Nigerian Secondary Schools. Educational Research Quarterly, 33 (1), 42-59

Amir, Lydia. B (2004). "Three questionable assumptions of philosophical counseling", International Journal of Philosophical Practice, 2(1), 9-18 *and Practice,* 36(5), 558-565.*Applied Philosophy,* 14(1), 8-13.

Aral, N. & Duman, T. (2017). Eğitim Psikolojisi. Ankara: Pegem

Arslan, A. (2006). *İlkçağ felsefe tarihi* (Vol. 5). İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Arslan, A. (2012). Felsefeye Giriş. Ankara: Adres Yayınları

Ashman, Kirst Karen ve Charles Zastrow. Understanding Human Behavior and the Social Environment, Chicago, Nelson Hall Publishers, 1990.

Ashman, Kirst Karen ve Grafton H. Hull. Understanding Generalist Practice, Chicago, Nelson Hall Publishers, 1999.at Wits University, Johannesburg, South Africa. Unpublished.

Atak, H. (2011). Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik Programı Bağlamında Geliştirilen Bir Etkinlik Örneği: Psikososyal Gelişim Alanları. İlköğretim Online, 10(2), 10-21.

Aydın, B. (2007). Rehberlik, Ankara: Pegem Yayınları

Aydın, B. (2020). Çocuk ve Ergen Psikolojisi. Ankara: Nobel yayınevi

Baker, S. B. (2011). The State of Primary Prevention in the American School Counseling Profession: Past, Present, and Future. Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal, 4 (36), 105-113.

Bal Bardakçı, A. (2011). İlköğretim okullarında çalışan sınıf öğretmeni, sınıf rehber öğretmeni ve psikolojik danışmanların kapsamlı gelişimsel rehberlik programına ilişkin görüşleri. *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana*.

Bardhoshi, G. & Duncan, K. (2009). *Rural school principals" perceptions of the school counselor"s role. The Rural Educator, 30(3), 16-24*

Baş, A. U. (2019). Okul-temelli önleme: Etkili okul-temelli önleme programlarının özellikleri. *Okul Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, *2*(1), 73-94.

Başara, F. (2008). *Felsefi danışmanlık yaklaşımının, rehberlik ve psikolojik danışmanlık anlayışlarının genel mantığı ile birleştirilip, birleştirilemeyeceği sorunu* (Doctoral dissertation, Bursa Uludağ University (Turkey)).

Baykent, U.Ö. (2019). Antikçağ'da ve Orta Çağ'da Ruh Yaklaşımları. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, *6*(42), 2668-2674.

Bayraktar, R. (2018). Klasik koşullama ve Din Eğitimi .Akev Akademi Dergisi

Baytemir, K. & Güven, M. (2015). Halk eğitim merkezleri için kapsamlı rehberlik ve psikolojik danışma programının geliştirilmesi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(41), 903-908.

Benjamin, L. T., Jr. (2000a). The psychology laboratory at the turn of the 20th century. American Psychologist, 55, 318-321

Birleşmiş Miletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (United Nations Office on Drugs and Crime) (2004). School Based Education for Drug Abuse Prevention. United Nations. https://www.unodc.org/pdf/youthnet/handbook_school_english.pdf adresinden erişildi.

Bloom, B.S. (1964). *Stability and Change in Human Characteristics* John Wiley & Sons, New York

Borders, L.D and Drury, S.M. (1992). Comprehensive school counseling programs: a rewiew for policymakers and practitioners, journal of counseling and development. Journal of Counselling & Development, 70, 487-498

Bozgeyikli, H. (2015).”Okul Psikolojik ve Danışma ve Rehberlik Programlarının Hazırlanması” Psikolojik Danışma ve Rehberlik,s.325-351,yay.haz.M.E.Deniz,A,Erözkan,Maya Akademi,Ankara

Breggin, P.R., & Cohen, D. (2000). Your drug may be your problem: How and why to stop taking psychiatric medications. Cambridge: Perseus.

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard university press.

Bruno, F. J. (1996). Psikoloji tarihi (Çev. G. Sevdiren.). *Kibele Yayınevi*.

Büyükdüvenci, S. (1993). Aristoteles’te Mutluluk Kavramı.

Can, G. (1998). “İlköğretimde Rehberlik” Eğitim Bilimlerinde Yenilikler. (Ed. Ayhan Hakan) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları. No:559.

Can, G. (2004, June). A comparative study of behavioural changes of academic advisors in Anadolu University. Seventh International Congress on Behavior Studies, (June 22-26 2004), Engelberg, Switzerland. (Özet Metin)

Caplan, G. (1964). Principles of preventive psychiatry. New York: Basic Books.

Cevizci, A. (2001). *İlkçağ felsefesi tarihi*. Asa Kitabevi.

Cevizci, A. (2005). *Felsefe Sözlüğü.* (5). Paradigma Yayımcılık. İstanbul.

Cevizci, A. (2009). *Felsefe Tarihi.* Say Yayınları. İstanbul.

Cevizci, A. (2014). Etik-Ahlak Felsefesi, Say Yayınları, İstanbul

Civelek, M. (2014). Gelişim Psikolojisi. www.rehberlik.biz.tr

Cohen, E. D. (1995). Philosophical Counseling: Some Roles of Critical Thinking. R. Lahav and M. Tillmanns (eds.) Essays on Philosophical Counseling içinde (ss.121-131).Lanham,Md.:University Press of America.

Cohen, E. D. (2000). Permitting suicide of competent clients in counseling: legal and moral considerations. *The International journal of applied philosophy*, *14*(2), 259-273.

Cohen, E. D. (2004). “Philosophy with Teeth: The Be Wedding of Philosophical and

Compton, Beulah R. ve Burt Galaway. Social Work Processes, USA, The Dorsey Press, 1979.Counseling and the Emotions”, *The International Journal of* Counseling”, *Contemporary Philosophy*, 19, 47-52. Counseling”, *Professional Psychology: Research* CT: Praeger Publishers.

Cüceloğlu, D. (1991). İnsan Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramı. *Remzi Kitapevi*.

Cüceloğlu, D. İ. (1998). Davranışı. *İstanbul: Remzi* yayınevi

Çotuksöken, B. (2020). İnsan nedir?"sorusu düşünce dünyasında yerini alıyor. *İnsanın Tarih Yolculuğu*.

Çotuksöken, B. (1998). Kavramlara Felsefe ile Bakmak.İstanbul:İnsancıl Yayınevi

Danış, A. G. M. Z. (2006). Davranış Bilimlerinde Ekolojik Sistem Yaklaşımı. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 9(9), 45-54. https://doi.org/10.21560/spcd.05027

Davis, T.C. Byrd, R.S. Arnold, C.L. Auinger, P. ve Bocchini, J.A. (1999). Low literacy and violence among adolescents in a summer sports program, Journal of Adolescent Health, 24 (6), 403-411.

De Botton, A. (1997). *How Proust can change your life,* London: Picador.

Derbeder, F. (2007). *Platon ve Aristoteles' te ruh beden problemi ve karşılaştırılması* (Master's thesis).

Dereboy, İ. F. (1993). Kimlik bocalaması, anlamak, tanımak, ele almak. *Malatya: Özmert Ofset*.

Dewey, J. (1910). What is thought?

Dias, J.H. (2006). "René Descartes, philosophical counsellor of Elizabeth",

Direk, N. (1993). Çocuklar İçin Felsefe ve Okul Öncesi Eğitim. *Eğitim ve Toplum*, (2), 35-36.

Dirican, R. (2024). Çocuklar için Felsefenin Bibliyometrik Analizi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *44*(1), 771-800.

Doğan, S. (2000). "Okul rehberliği ve danışmanlığı anlamında çağdaş bir yaklaşım: kapsamlı rehberlik program modeli", Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2 (13), 56-64

Douglas, H. (2012). "Philosophical practice as emancipating practice", Paper presented at a conferenece on "Philosophy and the Moral Life"at Wits University, Johannesburg, South Africa. Unpublished.

Douglas, H. (2012). "Philosophical practice as emancipating practice", Paper

Durmuş, E. (2015). "Eğitimde Rehberlik Hizmetleri" ,Psikolojik Danışma ve Rehberlik;s.90-112,yay.haz.M.E.Deniz,A.Erözkan, Maya akademi.Ankara

Ebbinghaus, H. (1908). A summary of psychology. Leipzig: Veit

Ellenbogen, S. (2006). "Wittgenstein and philosophical counseling" J.Barrientos

Engin, A. O., Calapoğlu, M., Seven, M. A., Yörük, A. (2008). Davranışlarımızın Genetik ve Çevresel Boyutları. Kafkas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 1(2), 37-56.

Ergün, K. (2023). *Türkiye ile Kanada Okul Psikolojik danışmanlık ve Rehberlik Programlarının Karşılaştırılması* (Doctoral dissertation, Marmara Universitesi (Turkey)).

Erikson, E. H. (1964). Insight and responsibility. New York: W.W. Norton.

Erikson, E. (1959). Theory of identity development. *E. Erikson, Identity and the life cycle. Nueva York: International Universities Press. Obtenido de http://childdevpsychology. yolasite. com/resources/theory% 20of% 20ident ity% 20erikson pdf*.

Erikson, E. H. (1968). On the nature of psycho-historical evidence: In search of Gandhi. *Daedalus*, 695-730.

Erikson, E. H., Üstün, T. B., & Şar, V. (1984). *İnsanın sekiz çağı*. Birey ve Toplum.

Erikson, E.H. (1980) Identity and the Life Cycle. W.W. Norton & Company, New York.

Erikson, H. E. (1963). Childhood and society. New York: Norton & Company Inc.,

Erikson, R. L. (1968). Replication of RNA viruses. *Annual Reviews in Microbiology*, *22*(1), 305-322.

Erkan, S. (2000). "Rehberlik Nedir" İlköğretimde Rehberlik. (Ed.Yıldız Kuzgun) Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Erkan, S. (2001). Okul psikolojik danışma ve rehberlik programlarının hazırlanması. Ankara: Nobel Yayınlar.

Erkan, S. (1995). Kapsamlı rehberlik programları. Milli Eğitim , vol.28, 38-43.

Erkan, Serdar ve Güven, Mehmet (Danışmanlar) (2006). İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı. Ankara: MEB Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. http://orgm.meb.gov.tr/alt_sayfalar/sinif_reh_progrm.html

Eryılmaz, A. (2013). Pozitif psikolojinin psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanında gelişimsel ve önleyici hizmetler bağlamında kullanılması.

Ettekal, A. V., & Mahoney, J. L. (2017). The SAGE encyclopedia of out-of-school learning. *Ecological Systems Theory*, 230-241.

Filiz, Ş. (2017). "Hastalıktan Sağlıklı Acıya: Çağımızda Felsefi Sağaltımın Yeri". International Conference; The West of the East, The East of The West, Praha, Cek Cum. 4-6 Temmuz, pp.150-160.

Filiz, Ş. (2018). Felsefi Sağaltım (1. Baskı). İstanbul: Pales Yayınları.

Filiz, Ş. (2021,22 Mart).Yeni bir bilim olarak felsefi sağaltım ve imkanları[Blog yazısı].Erişim adresi:akademikakil.com

Filiz. Ş. (2023). Felsefi Sağaltım Felsefeyle İyileşme Kuramı. İstanbul: Sarmal Kitabevi

Filiz. Ş.(2017,12 Nisan) Felsefeyle Sağaltım: Anlamı, Tarihçesi İlkeleri. Aydınlık. Erişim, adresi: ://www.aydinlik.com.tr

Freedman, J. L. Sears, D.O. ve Carlsmith J. M. (1978). Introduction to Psychology, Prentice Hall, (Çev. A. Dönmez), Sosyal Psikoloji, (2. Baskı), Ankara: İmge Kitabevi, 1993.

Frolov, İ. (1997). *Felsefe Sözlüğü.* (Çev. A. Çalışlar). (2). Cem Yayınevi. İstanbul.

FUNSTON James, "Toward a Critical Philosophy for Children", PSU McNair Scholars Online Journel, Vol. 11, Iss. 1, 2017, https://doi.org/10.15760/mcnair.2017.05

Geçtan, E. (1998). Psikanaliz ve sonrası (8. Basım). *İstanbul: Remzi Kitabevi*.

Gerrig, R.J., Zimbardo, P.G. (2020). Psikoloji ve Yaşam(çev. G. Sart).Ankara. Nobel yayınevi

Gibbs, P. J. (1997). "Schizophrenia as solipsism: A grounding for philosophical

Göka, E. (2008). Türklerin psikolojisi. *Timaş Yayınları, İstanbul*.

Gökberk, M. (2008). *Felsefe Tarihi*. Remzi Kitabevi. İstanbul.

Greenberg, M. T., Weissberg, R. P., O'Brien, M. U., Zins, J. E., Fredericks, L., Resnik, H. & Elias, M. J. (2003). Enhancing School-Based Prevention and Youth Development Through Coordinated Social, Emotional, and Academic Learning. American Psychologist, 58, 6/7, 466–474

Güçlü, A., Uzun, E., Uzun, S. ve Yolsal, Ü. H. (2008). *Felsefe Sözlüğü*. (3). Bilim ve Sanat Yayınları. Ankara

Gündüz, B. (2015). "Öğrenci Kişilik Hizmetleri ve Rehberlik"Psikolojik Danışma ve Rehberlik,s.22-23-24,yay.haz.M.E.Deniz,A.Erözkan,Maya Akademi)

Gysbers, N. C., & Henderson, P. (2012). Developing and managing your school guidance program, 4th ed. Alexandria, VA: ACA.

Gysbers, N. C., Lapan, R. T., & Jones, B. A. (2000). School board policies for guidance and counseling: A call to action. Professional School Counseling, 3, 5, 349-355.

Hadot, P. (1995). Philosophy as a Way of Life. Oxford: Blackwell Publishers.

Hadot, P. (2012). Yaşam İçin Felsefe. Çeviren: Kağan Kahveci, İstanbul: Pinhan Yayıncılık

Hampshıre, S. (1951). *Spinoza.* London: penguen books.

Hansen, W. B. (2002). Program Evaluation Strategies for Substance Abuse Prevention. The Journal of Primary Prevention, 22(4), 409-436.

Härkönen, U. (2007). The Bronfenbrenner Ecological Systems Theory of human development. Scientific Articles of V International Conference, 1-17.

Heath, M. (1998). "Articulation as therapy: Charles Taylor's ontology and

Heidegger, M. (2009). Metafizik Nedir? çev. Yusuf Örnek, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara.

Horney, K. (1937). The neurotic personality of our time. New York: Norton. https://www.pshe-association.org.uk/curriculum andresources/resources/key-principles-effective-prevention-education adresinden erişildi. *International Journal of Applied Philosophy*, 7, 45-52. içinde (2, ss.103-110).

Işık, Ş. (2020). "Dünyada Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerine İlişkin Uygulamalar"Türkiye'de Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri,s.37-49,yay.haz.M.Güven,S.Toraman,Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü ,Afşar Ofset, Ankara

İyi, S. (1999). Aydın bir düşünür/aydınlatan bir söylem: Betül Çotuksöken. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, *16*(2).

Jung, C. (1959). The concept of the collective unconscious. In the archetypes and the collective unconsious, collected works. Princeton: Princeton University Press.

Jung. C.G. (1973). Psychological reflections. Princeton University Press

Karabulut, D. (2022). Kant felsefesinde felsefi sağaltımın imkânı: örnek uygulama.

Karakaya, Ş. (2020). İntihar Olaylarında Varoluşsal Sorunlar: Felsefi Sağaltım Açısından Yaklaşım. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (8), 71-91.

Karataş, Z. (2017). Sosyal bilim araştırmalarında paradigma değişimi: Nitel yaklaşımın yükselişi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, *1*(1), 68-86.

Kaya, M. (2014). Aristoteles'in Ruh Anlayışı. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (18), 91-98.

Kaya, Z., & Akdemir, S. (2016). Learning and teaching theories, approaches and models. In English.

Kaynak A. Eğitim fakültesi öğrencilerinin duygusal zekâ düzeyleri ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep. 2013:20-51

Kendler, H. H. (1987). *Historical foundations of modern psychology*. Dorsey Press.

Knapp, S., & Tjeltveit, A.C. (2005). "A review and critical analysis of philosophical

Konca, F. (2007). *İlköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde karşılaşılan sorunlar* (Master's thesis, Anadolu University (Turkey)).

Konca, F. (2015). *İlköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde karşılaşılan sorunlar* (Doctoral dissertation, Anadolu University (Turkey)).

Korkut, F. (2003). Okullarda önleyici rehberlik hizmetleri. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, *2*(20), 27-40.

Kuzgun, Y. (2002).Rehberlik ve psikolojik danışma. Ankara: ÖSYM Yayınları.

Külahoğlu, Ş. (2001). Okul Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi, Ankara: Pegem Yayıncılık

Lahav, R. (1992). "Applied phenomenology in Philosophical Counseling"

Lahav, R. (1996). What is philosophical in philosophical counselling? *Journal of applied philosophy, 13*(3), 259-278.New York: University Press of America.

Lahav, R. (2001). Philosophical Counselling as a quest for wisdom. *Practical Philosophy*, *4*(1), 6-18.

Lahav, R. (2001b). "The efficacy of philosophical counseling: A first outcome study", *Practical Philosophy:* The Journal of the Society for Philosophy in Practice, 4, 5–13.

Lahav, R. (2006). Philosophical practice as contemplative philo-sophia. *Practical Philosophy*, *8*(1), 3-7.

Lahav, R. (2013). Philosophical Counseling and Self-Transformation. *Philosophy, Counseling, and Psychotherapy*, 82-100.

Lahav, R. (2008). Beyond Our Perimeter. Practical Philosophy. Vol. 9. Society for Philosophy in Practice.

Lahav, R. (1993). "Using Analytic Philosophy in Philosophical Counseling", *The*

Lahav, Ran (1995). A Conceptual Framework for Philosophical Counseling: Worldview Interpretation. R. Lahav & M.d.V. Tillmans (Eds.), Essays on philosophical counseling içinde (s. 3-24).

Lahav, Ran (1996a). "What is philosophical in philosophical counselling?", Journal of Applied Philosophy, 13, 259-78.

Lahav, Ran (1996b). "Philosophical Counseling and Taoism: Wisdom and Lived Philosophical Understanding", *Journal for Chinese Philosophy*, 23, 259-276.

Lahav, Ran. (2008b). Philosophical Practice as Contemplative Philosophy. Practical Lanham, MD: University Press of America.

Lebon, T. (2009). *Wise Therapy: Philosophy for Counsellor, New York: Sage Publications.*

Lehr, R. (2002). Factors impacting the successfull implementation of comprehensive guidance and counseling programs in nova scotia, ASCA Professional School Counselling, 5-292-297.

Lipman Matthew, "On Children Philosophical Style, Metaphilosophy, Vol. 15, 1984. https://doi.org/10.1111/j.1467-9973.1984.tb00666.x

Lipman Matthew, "Philosophy For Children: Some Assumptions and Implications", Ethics in Progress, Vol. 2, No. 1, 2011, ss.3-16. (ISSN 2084-9257)

Lipsey, MW. (2009). The primary factors that characterize effective interventions with juvenile offenders: a meta-analytic overview. *Vict. Offenders* 4:2124–47

Lorenz, K. (1996a). "Ecco homo (İşte İnsan)," (Çev. Mustafa Tüzel), Cogito-Üç Aylık Düşünce Dergisi, (6-7), 65-77.

Lorenz, K. (1996b). Saldırganlığın Spontanlığı, (Çev. Müjgan Şahinoğlu), Cogito-Üç Aylık Düşünce Dergisi, (6-7), 165-168.

Louw, D. (2013). "Defining Philosophical Counselling: An Overview", *South*

M. Aur. Medit. (= Marcus Aurelius Antoninus, Meditianos) Kullanılan Çeviri: Marcus Aurelius Antoninus, Kendime Düşünceler. Çev. C. Eskin. İstanbul 2009.

Marinnoff, L. (2007). *Felsefe Hayatınızı Nasıl Değiştirir*, Çeviren: İstem Erdener

Marinnoff, L. (2012). *Prozac'ı Bırak Platon'a Bak*. Çeviren: Ezgi Başer. İstanbul:

Marinnoff, Lou (2001). Philosophical Practice. San Diego, CA: Academic Press.

Marinoff, L. (1995). "On the emergence of ethical counseling: Considerations and

Marinoff, L. (2004). Thus spake settembrini: A meta-dialogue on philosophy and psychiatry. *Philosophy and Psychiatry. Berlin, De Gruyter*, 27-49.

Marinoff, L. (2005). Felsefi Terapi.(Çev: E. Sökmen). İstanbul: Gendaş Kültür.

Marinoff, L. (2015). Prozac'ı Bırak Platon'a Bak: Felsefe Terapisi (2. Baskı). İstanbul: Profil Yayıncılık.

Marinoff, Lou (2002). Philosophical practice. New York: Academic Press.

Marinoof, L. (2004). *Felsefe Terapisi*. (Çev. E. Sökmen). Gendaş Kültür Yayınları. İstanbul

Martin, M. W. (2001). Ethics as therapy: Philosophical counseling and psychological health. *International Journal of Philosophical Practice*, *1*(1), 1-24.

Maslow, A. H. Conflict, frustration, and the theory of threat. *J. abnorm. (soc.) Psychol.*, 1943, 38, 81-86.

Maslow, A., & Lewis, K. J. (1987). Maslow's hierarchy of needs. *Salenger Incorporated*, *14*(17), 987-990.

Matthews Gareth B., Çocukluk Felsefesi, Çev. Emrah Çakmak, İstanbul: Gendaş, 2000.

McPhee, S. (1985). Educators‟ perceptions and attitudes toward school counseling and student personel services: a cultural perspective. *International Rewiev of Education*, 31(1), 19-32.

MEB, (2006). *İlköğretim ve ortaöğretim kurumları sınıf rehberlik programları el kitabı* http://orgm.meb.gov.tr/ adresinden 25.05.2010 tarihinde edinilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (2013). Okul Öncesi Eğitim Programı.

Morınof, L. (2004). Prozac'ı Bırak Platon'a Takıl. İstanbul: Gendaş Kütür Yayınları

Mussenbrock, A. (2013). *Felsefeyle Terapi.* (Çev. N. Ermiş). Büyülüdağ Yayınları. İstanbul.

Myrick, R. D. (1997). Developmental guidance and counseling: A practical approach (3rd ed.). Minneapolis, MN: Educational Media

Nadeem, E., Kataoka, S. H., Chang, V. Y., Vona, P., Wong, M., & Stein, B. D. (2011). The role of teachers in school-based suicide prevention: A qualitative study of school staff perspectives. *School mental health*, *3*, 209-221.

Nation, M., Crusto, C., Wandersman, A., Kumpfer, K. L., Seybolt, D., Morrissey-Kane, E., & Davino, K. (2003). What works in prevention: Principles of effective prevention programs. *American psychologist*, *58*(6-7), 449.

Nazlı, S. (2005). Kapsamlı gelişimsel rehberlik ve psikolojik danışma programları (2. bs). Ankara: Anı Yayıncılık

Nazlı, S. (2016). Turkish Police Academy Comprehensive Developmental Guidance Program Designing Process / Türk Polis Akademisi Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik Programı Tasarım Süreci. Eğitimde Kuram ve Uygulama, 12(3), 590-607.

Neslioğlu Serin, F. (2017). David Hume'un "İntihar Üzerine" ve "Ruhun Ölümsüzlüğü Üzerine" Denemeleri. Mavi Atlas, 5(2), 302–321. https://doi.org/10.18795/gumusmaviatlas.349136

Okul Öncesi Eğitim Rehberlik Programı. (2012). Milli Eğitim Müdürlüğü Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_11/05043157_rehberlik_okuloncesi_2.pdf

Okullar için Felsefe. (2024) Erişim adresi:https://www.p4c.com.tr/p4c/okullar-icin-felsefe/anaokullarinda-p4c

Ormrod, J. E. (1990). *Human learning: Principles, theories, and educational applications*. Merrill Publishing Co.

Oruççiftçi, C. (2021). Spinoza'da felsefi sağaltımın imkanları.

Özabacı, N., Sakarya, N., & Doğan, M. (2008). Okul Yöneticilerinin Okuldaki Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(19), 8-22

Özbek, S. (2011). *Pratik Felsefe Yazıları*, İstanbul: Notos Kitap Yayınevi

Özdemir Özge, Felsefe Sınıfı, İstanbul: Nobel Yayıncılık, 2021.

Özgüngör, S., & Kapikiran, N. A. (2011). Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeklerinin Türk Kültürüne Uygunluğunun Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi: Ön Bulgular. *Turkish Psychological Counseling & Guidance Journal*, *4*(36).

Pershing, J.A., Demetropoulos E.G. (1981). Guidance and guidance systems in secondray schools: the teacher"s view. The Personel and Guidance Journal, 59(7), 455-459 *Philosophers as philosophical practitioners* içinde (2, ss.11-17). philosophical counseling", *Eidos: The Canadian Graduate Journal*

Piaget, J. (1967). On the development of memory and identity.

Platon (2006). Devlet [Çeviri: Cenk Saraçoğlu ve Veysel Atayman], İstanbul: Bordo-Siyah

Plotnik, R. (2007). Psikolojiye Giriş(Çev. T. Geniş) Kaknüs yayınları

Prof. Dr. İbrahim Özdemir ABD'de Felsefi Danışanlarla (2023 Temmuz)Üsküdar Üniversitesi Haber Bülteni .Erişim adresi: http://www.uskudar.edu.tr Profil Yayıncılık.

PSHE Association (2016). Key principles of effective prevention education. London: PSHE Association.

Psikoloji ve Yaşam -Psikolojiye Giriş- Psychology and Life / Richard J. Gerrig - Philip G. Zimbardo / Çeviri: Gamze Sart Psikoloji ve Yaşam - Psikolojiye Giriş - 2020 baskı

Raabe, P. B. (2000a). *Philosophical Counselling: Theory and Practice*, Westport,

Raabe, P. B. (2005). Reinterpreting psychiatric diagnoses. *Janus Head*, *8*(2), 509-521.

Raabe, P. B.(2000b). "How Philosophy Can Help You Feel Better: Philosophical

Raabe, P. (2002). İssues Philosophical Counseling. New York: Praeger Publishers

Raabe, Peter B. (2002a). Issues in Philosophical Counselling. Westport, CT: Praeger Publishers

Raabe, Peter B. (2002b). "The Life Examined in Philosophical Counseling",

Raabe, Peter. B (2000). Philosophical Counselling: Theory and Practice. Westport, CT: Praeger.

Reeve, C. D. C. (2006). Philosopher-Kings: The Argument of Plato's Republic, Cambridge: Hackett Publishing Company.

Roth, M. (2020). Philosophize!: World Congress Philosophical Practice.

Rowley, W. J., Stroh, H. R. & Sink, C. A (2004). Comprehensive guidance and counseling programs‟ use of guidance curricula materials: a survey of national trends. Professional School Counseling, 8(4), 296-304

Santrock, J. W. (2015). *Yaşam boyu gelişim: Gelişim Psikolojisi: Life-span development*. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Limited Şti.

Sayıl, M. & Kındap, Y. (2010). Ergenin anne babadan algıladığı psikolojik kontrol: Psikolojik kontrol ölçeğinin geçerlik ve güvenirliği. Türk Psikoloji Yazıları (Turkish Psychological Articles), 13 (25), 6271.

Schuster, C. S. (1999). Philosophy Practice: An Alternative to Counseling and Psychotherapy. London: Praeger.

Schuster, C. S. (1998). On Philosophical Self-Diagnosis and Self-Help: A Clarification of the Non-Clinical Practice of Philosophical Counseling. The International Journal of Applied Philosophy 12, 1, 37-50.

Schuster, S. C. (2003). *The philosopher's autobiography: A qualitative study*. Bloomsbury Publishing USA.

Schuster, S.C. (2002). Hoop en troost in tijden van oorlog: De filosofisch consulent als crisis hulpverlener? (Hope and comfort in war time: The philosophical counselor as crisis relief worker?)." Filosofie, 12, 40-41.

Schuster, C.S. (2004). Marinoff's Therapy: A Critique of His Boks On Philosophical Practice. Journal of Applied Philosophy. www.aspcp.org/ijpp/schuster.pdf., www.aspcp.org/ijpp/html/vol2no2.html

Seligman, M.E.P., Ernst, R.M., Gillham, J., Reivich, K. & Linkins, M. (2009). Positive education: positive psychology and classroom interventions. Oxford Review of Education, 35(3), 293-311.

Sen. Cons. (= Lucius Annaeus Seneca, Consolationes) Kullanılan Çeviri: Teselliler. Çev. K. Sarıalioğlu. İstanbul 2010.

Sen. De Clem. (= Lucius Annaeus Seneca, De Clementia) Kullanılan Çeviri: Hoşgörü ve Ruh Dinginliği Üzerine. Çev. B. Demiriş. İstanbul 2014.

Senemoğlu, N. (2005). Gelişim ve Öğrenme.

Sevgi, İ. Y. İ. (1999). What Heidegger Wishes To Transcend.

Shaw, M.C. (1986). The Prevention of Learning and Interpersonel Problems. Journal of Counseling and Development,Vol.64,No.10,624-627

Shepherd, J., Dewhirst, S., Pickett, K., Byrne, J., Speller, V., Grace, M. … Roderick, P. (2013). Factors facilitating and constraining the delivery of effective teacher training to promote health and well-being in schools: a survey of current practice and systematic review. Public Health Research, 1(2).

Shoshani, A. & Steinmetz, S. (2013). Positive Psychology at School: A School-Based Intervention to Promote Adolescents' Mental Health and Well-Being. Journal of Happiness Studies, DOI 10.1007/s10902-013-9476-1.

Sivil, R. C. (2009). "Understanding Philosophical Counseling". *South African Journal Philosophy Dergisi*, 28(2): 200-201.

Smorti, A. (2019). Jerome Seymour Bruner: An anticipatorscientist for an anticipation theory. Integrative Psychological and Behavioral Science,53(4), 573-582.

Sormaz Öğüt, F. (2019). Felsefi düşünmenin önemi ve çocuklar için felsefe.

Spinoza. (2014). *Etika.* (H. Z. ÜLKEN, Çev.) Ankara: Dost

Studer, J. R., Diambra, J. F., Breckner, J. A., Heidel, R. E. (2010). Obstacles and successes in ımplementing the asca national model in schools. Journal of School Counseling. 9(2)

Šulavíková. B. (2015). Dialogical and Critical Nature of Philosophical Counselling Human Affairs 25, 471–485, DOI: 10.1515/humaff-2015-00

Svare, H. (2006). "Kant and philosophical counseling" J.Barrientos Rastrojo (Ed.),

Şimşek, S. (2014*). Ortaokul Öğrencilerine Rehberlik Etmede Felsefi Danışmanlığın Rolü.* Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.

Tarık Totan. (2018). *Kapsamlı Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Yıllık Çerçeve Planlarında Sosyal ve Duygusal Öğrenme Bileşenlerinin İncelenmesi*. Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi

Tatlılıoğlu, Kasım (2013). "The Effect of Cognitive Behavirol Oriente Psycho-Education Program on Dealing with Loneliness: An Online Psychological Counseling Approach". Education, 134, pp. 101-110.

Terzi, Ş., Tekinalp, B. E., & Leuwerke, W. (2016). Psikolojik Danışmanların Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Modeline Dayalı Olarak Geliştirilen Kapsamlı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programını Değerlendirmeleri. Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 1(1), 51-60.

Thorndike, E. L. (1898). Animal intelligence: An experimental study of the associative processes in animals. *The Psychological Review: Monograph Supplements*, *2*(4), i.

Tillmanns, M. V. (2013). "Philosophical Counseling: Understanding the Unique Self and Other Through Dialogic Approach". Cohen, E. D. ve Zinaich, S. (Ed.), *Philosophy, Counseling and Psychotherapy*, Cambridge Scholars Publishing. Newcastle. 133-135.

Timuçin, A. (2009). Düşünce tarihi-1. İstanbul: Bulut Yayınları.

Tobler, N. S., & Stratton, H. H. (1997). Effectiveness of school-based drug prevention programs: A meta-analysis of the research. *Journal of primary prevention*, *18*, 71-128.

Toikko, T. (1999). Sociological and psychological discourses in social casework during the 1920s. *Families in society*, *80*(4), 351-358.

Toprak B. Epiktetos (1946). Düşünceler ve Sohbetler. İstanbul 1946.

Toprak B. Epiktetos (1994). Düşünceler ve Sohbetler. İstanbul 1994.

Ttofi, M. M. and Farrington, D. P. (2011). Effectiveness of school-based programs to reduce bullying: a systematic and meta-analytic review. Journal of Experimental Criminology, 7(1), 27-56.

Turan, Nihal. Sosyal Kişisel Çalışma: Birey ve Aileler için Sosyal Hizmet, Ankara, 1999.

Tuzcuoğlu, N. (1994). Ülkemizde ve Dünyada Rehberlik. *Öneri Dergisi*, *1*(1), 149-153.

Türkiye'nin İlk Felsefi Danışmanı (1999,23 Mayıs)http://www.milliyet.com .tr

Uçan, A. D. (2022). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Eleştirel Düşünme Becerisinin Geliştirilmesinde 'Çocuklar için Felsefe' Yaklaşımının Kullanılması. *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *8*(2), 161-178.

Ural, Ş. Akıllı Toplum ve Felsefenin İşlevi. https://doi.org/10.26650/B/ET07.2022.012.01

Uygur, N. (1989). *Çağdaş ortamda teknik: Denemeler, deyişler* (Vol. 27). Ara Yayıncılık.

Uygur, N. (2015). Bunalımdan Yaşama Kültürü, Yapı Kredi Yayınları.

Uygur, N.(1997)Bunalımdan yaşama kültürü. İstanbul: YKY yayınları

Uygur, N.(2006). *Bunalımdan Yaşama Kültürü,* İstanbul: YKY.

Uygur, N. (2017). Nermi Uygur Bütün Eserleri.(Edidör: Korkut Tankuter):İstanbul: YKY yayınları

Ünal, S. (2021). Çocuklara ve yetişkinlerle felsefece düşünme yöntemlerinin incelenmesi.

Ürünibrahimoğlu, M., & Göçer, V. (2022). Piaget, Bruner ve Vygotsky: Hayatları, Eserleri ve Bilişsel Gelişim Kuramları. *Us bilim Sosyal Bilimler Dergisi, 4*(7),18–36.Geliş tarihi gönderen https://usbilimdergisi.com/index.php/pub/article/view/15

Veziroğlu, A. (2019). *Ortaöğretim düzeyi spor yapan ve yapmayan öğrencilerin problem çözme ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki (Şırnak İli örneği)* (Master's thesis, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).

Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. *(No Title).*

White, D. A. (2014). Çocuklar için felsefe. *Çev. U. Uğur). Ankara: ODTÜ Yayıncılık.*

Yavuzer. H. (1996). Çocuk Psikolojisi. İstanbul: Remzi kitabevi

Yeşilyaprak, B. (2001). Duygusal Zekâ ve Eğitim Açısından Doğurguları. *Eğitim Yönetimi Dergisi, 7*(25).

Yeşilyaprak, B. (2007). İlköğretimde Gelişimsel Rehberlik. İstanbul, Morpa Yayınları.

Yeşilyaprak, B. (2015). *İlk ve ortaöğretimde gelişimsel rehberlik*. Pegem Akademi.

Yeşilyaprak, B. (2018). Eğitim Psikolojisi (Gelişim-Öğrenme-Öğretim). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.

Yılmaz, E. (2006). Okullardaki örgütsel güven düzeyinin okul yöneticilerinin etik liderlik özellikleri ve bazı değişkenler açısından incelenmesi.

Yılmaz, E. (2017). Okul Ortamlarında Önleyici Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri.

Yılmaz, E. (2021). Okul Ortamlarında Önleyici Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri.

Yılmaz, Z. (2004). Aristoteles' in eğitim anlayışı. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 10*(6).

Yüceer, D., & Keskin, S. C. (2022). Okul Öncesi Kurumlarında "Çocuklar İçin Felsefe" ye Dayalı Mevcut Durumu Betimleme. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23*(1), 562-583.

Yücesoy, S. (2006). Sokratik konuşma tarih-kuram-uygulama. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yüksel, G. (2022). Rehberliğin Tarihi gelişimi ve işlevleri. Erişim adresi: https://ogretmenimecesi.com

Zigler, E., Taussig, C., & Black, K. (1992). Early childhood intervention: a promising preventative for juvenile delinquency. *American psychologist*, *47*(8), 997.

Zimbardo, P.G, Gerrig, R. J.(2020). Psikoloji ve Yaşam - Psikolojiye Giriş

EKLER

EK:1 ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı-Soyadı: Füsun Oruç

EĞİTİM DURUMU

- Yüksek lisans: İstanbul Gelişim Üniversitesi-Psikoloji (Devam Ediyor)
- Lisans:
  İstanbul Üniversitesi /Çocuk Gelişimi (Devam Ediyor)
  Anadolu Üniversitesi/ Sosyoloji
  Anadolu Üniversitesi/ Kamu Yönetimi
- Ön lisans: Kocaeli Üniversitesi /Kâğıt Teknolojisi
- Ortaöğretim: Edirne Kız Meslek Lisesi /Resim

İŞ DENEYİMLERİ

- Şehit Bülent Albayrak İlkokulu : Ücretli Özel Eğitim Öğretmeni
- Özel Ailem Özel Eğitim ve R. Merkezi : Psikolojik Danışman ve Rehber Öğr.
- Kocaeli Güzel Sanatlar Lisesi : Ücretli Felsefe Dersi Öğretmeni
- Kullar Orta Okulu : Ücretli Özel Eğitim Öğretmeni
- Kocaeli Kokpit Koleji: Psikolojik Danışman ve Rehber Öğr.
- Felsefe Öğretmeni
- Yeniköy Hayat İlkokulu :Ücretli Sınıf Öğretmeni
- Gölcük Hisareyn İlkokulu :Ücretli Sınıf Öğretmeni
- Metin Çelik Eğitim Kurumları :Rehber Öğretmen
- Donanma Çağlar Özel Eğitim ve R. Merkezi :Görsel Sanatlar Kurs Öğretmeni
- Saraylı Çocuk Köyü : Görsel Sanatlar ve Etüt Öğretmeni
- Derince Lisesi : Ücretli Öğretmen
- Tüpraş 50.yıl Lisesi : Ücretli Öğretmen
- Atılım Ticaret Defter ve Ambalaj Sanayi Ltd.: Tekniker

STAJ

- SEKA: Tekniker
- Düzce Turgut Özal Anadolu Lisesi: Felsefe Öğretmeni

YETKİNLİKLER

- Pedagojik Formasyon: Düzce Üniversitesi
- Rehberlik: MEB. Hizmetiçi Eğitim Enstütüsü /Ankara
- Aile Danışmanlığı: Ademer Eğitim Kurumları
- Aile Danışmanlığı: Ademer Eğitim Kurumları
- P4C (Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi): Aknet Akademi/ Dr. Fulya Sormaz Öğüt
- Felsefi Danışmanlık ve İnsan Üzerine Eğitim: Felsefi Danışmanlık Türkiye /Prof. Dr. Betül Çotuksöken
- Rehabilitasyon Merkezi Psikoloğu Mesleki Beceri Eğitimi / Psikolog Selin Cennet Türker
- Çözüm Odaklı Danışmanlık Eğitimi / Dr. Nevin DÖLEK
- Sanat Terapisi VIA AKADEMİ / Dr. Hıra Selma Kalkan
- Todi COGNIT Uygulayıcı Sertifikası / DED ve Dr. Olcay Karaca
- UDA Eğitimi / Kocaeli İl Milli Eğitim Müdürlüğü: Stres ve Zaman Yönetimi / KOTEV
- DİLMER Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi